Vasile Voiculescu

PROZĂ

ANTOLOGIE

Volumul 2

Vasile Voiculescu

PROZĂ

ANTOLOGIE

Volumul 2

VASILE VOICULESCU

POVESTIRI[1]

VOLUMUL I

ALTE POVESTIRI

AMINTIRI DESPRE PESCUIT

NU SUNT AHTIAT DUPĂ PEŞTE, dar pentru frumuseţea paşnică a îndeletnicirii am practicat aproape toate soiurile de pescuit, oriunde m-au purtat întâmplarea şi slujba mea de medic.

Pretutindeni, de la pâraiele Carpaţilor până-n noianele Dunării şi bugazurile Mării, mi-am azvârlit undiţa şi mi-am înmuiat volocul.

Numai în paradisul Deltei n-am ajuns.

Întâia oară am vânat păstrăvul în Jii, când apele nu-i erau încă negre de spălătura cărbunilor de la Petroşani.

Înţepeneam ceasuri întregi pe malurile înguste, în mâini cu o undiţă tăiată dintr-o mladă şi cu cârligul dintr-un bold îndoit.

L-am prigonit şi mai aprig în Isvarna Gorjului, cu ape care nu îngheaţă iarna.

Bietul păstrăv! L-am fugărit uneori ca pe o vietate de uscat în vadurile Dâmboviţei.

Aveam un agent sanitar iscusit, care-mi da de veste îndată ce un păstrăv mai mărişor scăpa din defileul Stoieneştilor, jos, spre Gemenea. Atunci ne dezbrăcam până la brâu şi începeam goana după el. Îl descopeream în vadurile mai scăzute, unde-l urmăream cu îndârjire până-n bulboanele adânci în care-l pierdeam. Dar nu ne lăsam. Îl scormoneam curând, şi de-acolo, bătând apa cu beţe şi prăjini, urcam aşa după el câte o jumătate de zi, până îl încolţeam sub un bolovan ori într-o scobitură, unde, obosit de atâta alergătură şi zbătaie, se pitise speriat. Acolo îl înhăţa mâna fulgeratecă, aşijderi unui cioc de cormoran, a sanitarului.

Mai târziu l-am pescuit tacticos, cu undiţă perfecţionată şi muscă artificială, la două mii de metri înălţime, în apele de gheaţă ale Galeşului şi Bucurei.

De dimineaţa şi până-n amurg luminile şi umbrele munţilor dimprejur se schimbau, înmuiate în undele cu mişună de păstrăvi adânci. Alaiuri întregi de păstrăvi mari şi mici dau ocol mai ales după-amiază, înconjurând iezerul aproape de maluri ca într-un ritual. Ici-colo, câte unul zvâcnea pe neaşteptate, săltând de câteva şchioape afară, după musculiţe, ca să cază numaidecât înapoi cu un plescăit ce ne trezea aproape cu spaimă din aşteptare.

Uneori sălbăticiunile viclene nu mai dau la momeală de târg. Atunci schimbam nada. Puneam carabeţi, un soi de larve de cărăbuşi, pe care le

găseam în maluri. Sau aninam în cârlige cosaşi graşi, ce ne săreau de sub picioare împroşcaţi în toate părţile când călcam poienile.

Dar nu mâncam cu siguranţă păstrăvi decât când vestita Maria Magdalena, gazda ohavnică a Retezatului, se îndura să ni-i aducă. Pleca de la casa de adăpost singură, era taina ei, şi în cel mult două ceasuri era înapoi, cu traista plină. Se vorbea de vrăjitorie. Eu cred că îşi avea anume cotloane, adevărate crescătorii de păstrăvi, unde-i prindea după voie.

Am avut noroc şi de lostriţe bucălate, aceşti peşti străvechi, aproape fabuloşi, neam de al păstrăvilor. Ele s-au prins ca nişte minuni în undiţele noastre întinse în Bistriţa Bicazului. Una a cântărit aproape şase kilograme. Acum lostriţa e pe cale să piară şi din apele muntoase ale Moldovei, singurele care-i mai păstrează sămânţă şi legendele.

*

După ce mi-am făcut stagiul la munte, am descălecat doftor de plasă în regiunea muscelelor. Aici am găsit meşteşugul pescuitului căzut şi schimonosit: nu se mai aflau pescari, sau nu fuseseră niciodată. Oamenii se mulţumeau cu peşte sărat adus în butoaie de la târg. Pentru cel viu se pricepeau numai să arunce dinamită în bulboanele râurilor, unde se strângea peştele aproape stârpit. Pe atunci nu erau legi şi oprelişti care să-l apere.

După ce zbucnea detunătura şi apele speriate ţâşneau de un stânjen, începeau să iasă la faţă cu burţile în sus tot soiul de peşti mari şi mici, cu băşicile lăuntrice plesnite şi urechile podidite de sânge. Pradă uşoară şi fără nici o bătaie de cap.

Aţi tras vreodată cu puşca în peşte? Mi-aduc aminte cum pe un lac încopciat între măgurile plăşii împuşcam ştiucile cu carabina.

Dimineaţa până după răsăritul soarelui cârduri de peşti mărunţi ieşeau după musculiţe şi se zbenguiau în razele calde. Ştiucile hrăpăreţe se ţineau după ei. Pândeam clipa prielnică şi le luăm la ochi când se întorceau spre noi de-a latul. Lovitura împuşcăturii zvârlea ştiuca spre mijlocul lacului. Dar dacă era ucisă, încetul cu încetul plescăitul molcom al apelor o aducea la mal, unde o trăgeam cu prăjina. Era un fel mai cinstit de a mânca peşte decât vânat cu dinamită.

Prin locurile astea de dâmburi, unii proprietari aveau heleşteie în fundul ogrăzilor, dar nu se osteneau să le îngrijească, nici să le prăsească măcar cu peşti buni. Lăsate la voia întâmplării, ele se potmoleau şi se umpleau de broaşte şi raci negricioşi.

Dar cel mai cumplit păcat împotriva pescuitului îl săvârşeau zvârlind în apele curgătoare şi în lacuri gogoşi de peşte, făcute cu sucuri veninoase. Am văzut-o şi pe asta: întregi sau sfărâmate şi amestecate cu mămăligă, boabele otrăvitoare cumpărate de la târg erau puse în anumite locuri ale râului. Bieții peşti care gustau din ele începeau să plutească deasupra, amorțiți, şi se duceau pe apă la vale, unde erau adunați fără nici o împotrivire, cu mâna.

*

Apoi poruncile stăpânirii m-au mutat pe alte meleaguri, la şesul cu noi chipuri de peşti. Aici am ajutat pescarilor din Greaca să tragă năvoadele cu crapi cât vițeii şi să-şi puie pripoanele în cârlige. De multe ori dihăniile se smulgeau din fier şi se duceau cu pripon cu tot. Răsturnată din lotci, sumedenia de peşti se zbătea pe țărmuri, ca să fie încărcată în căruțe.

Apoi apele rămâneau singuratice şi liniştite.

Când limpezişurile i le împânzea uşor fumuriul serii împunse de luceafăr, lacul şi malurile plantate cu vii luau o înfățişare şi o pace ca Ghenezaretul Evangheliei. Afară de plaga cea mare a țânțarilor, mai sângeroşi ca vampirii.

Aici am mâncat întâia oară crap la proțap - carnea cea mai gustoasă din lume - şi ciorbă pescărească în zeama căreia trei rânduri de peşte îşi dospiseră bunătatea.

În bălțile Dunării am deprins meşteşugul vârşelor şi cum se aşază cotețele, înfipte sub apă însemnată din loc în loc cu câte un băț care iese afară, întocmai ca degetul unui înecat. Dascăl mi-a fost un băietan ofticos pe care-l îngrijeam. Îl chema Coteț, după numele bunicului, un vestit hoț dunărean. Neamul, odinioară voinic şi prădalnic, se stingea acum cu această ultimă mlădiță firavă.

Şi totuşi băiatul nu se lăsa. Se târa cum putea până la coteţe şi la vârşi, pe care le întorcea cu fundul plin de argintul-viu al întregii seminții de peşti ai bălții, lini, plătici, şalăi, cleni şi bibani, învrâstați cu somotei, crapi, ştiuci şi câte un țipar.

Pe urmă am zvârlit alături de pescarii cei mari cu vătafi mreji şi năvoade uriaşe purtate de zeci de oameni prin care prefiram apele Dunării şi cerneam peştii adâncurilor. Aici, la gura Argeşului, am prins la cârlige, cu momeli de hoit, somnii hulpavi, leviatanii apelor noastre, care, după spusa lumii, înhață copii de la scaldă. În pântecul spintecat al acestor dihănii s-ar găsi deseori câte o mână sau alt mădular din pradă înghițită.

Bucuria cea mare era când, primăvara, Dunărea umflată spărgea zăgazurile şi năboia cu puhoaie de peşte în bălţi. Atunci nu mai contenea pescuitul şi se umplea lumea de peşte: ajungea să ai o luntre şi o mreajă.

Una din cele mai originale privelişti ale bălţilor este bătaia crapilor, în aprilie şi mai, când crăpoaicele îşi leapădă ouăle. Atunci crapii ies de la adâncurile reci din mijlocul lacului şi se îndreaptă vijelioşi către apele calde de la mal, unde-i aşteaptă icrele nefecundate. Li se văd numai crestele spinărilor tăind ca nişte dungi de oţel undele. În drum spre ţărm, ei întâlnesc peştoaicele cu care fac un fel de joc, o hârjoană erotică, apropieri, ciocniri, frecări, ceea ce-i aprinde şi mai mult. Ajunşi la câţiva paşi de mal, crapii deodată se opintesc şi se saltă afară din apă, cu pântecele în sus, dintr-o smucitură care le apasă şi le suge burta, făcând să ţâşnească din ei sămânţa lăptoasă ce albeşte apa.

Această sămânţă caută setoasă ouăle depuse de femele şi le rodniceşte... Multe cad pradă lăcomiei broaştelor, mari gurmande de icre.

În tot timpul acestui neînchipuit balet al apelor, crapii sunt atât de îmbătaţi de iubire, că nu mai văd, nu mai aud, sunt numai ai fericirii reproducerii. Oamenii îi pot lovi cu ciomege, cu lopeţi, şi-i ucid cu înlesnire.

Mai târziu, într-un sat ghemuit în coturile Dunării, m-am întovărăşit cu popă, cel mai iscusit vânător de cegi din tot lungul fluviului.

Era un ins sfrijit şi pirpiriu, cu o bărbuţă argintie de ţap şi câteva degete de la mâini mâncate de lepră, lepră adevărată. Dar se pricepea la meşteşugul setcilor ca nimeni altul. Din pricina asta am închis ochii şi am îngăduit ca lumea să-i sărute mai departe mâinile betege. De altfel, boala se oprise sau înainta foarte încet, poate şi din pricină că-şi bălăcea toată ziua bonturile cu oase viermănoşite în apele tulburi şi încărcate cu mâluri.

Popa ştia totul despre cegi: întreaga viaţă, gusturile şi apucăturile lor, de când se zămisleau în bobul icrelor până cădeau în cângile lui, totul în legătură cu fiecare ceas al zilei sau al nopţii, cu lunile şi cu anotimpurile.

Aşa am aflat că cegile se trag şi se ţin mai cu osebire la malurile pietroase, de granit sau de calcar, unde le prieşte şi unde sfinţia-sa aşeza setca de-a curmezişul cursului. Era un odgon tare, întins între doi ţăruşi înfipţi în apă sau prins între două bărci. De el atârnau cângile ascuţite ale cârligelor cu nade gustoase. Pentru ca funia să nu cadă la fund de greutatea fierului, se legau de ea câteva tivgi care o făceau să plutească între două ape. Viezuros şi fără astâmpăr, prichindelul intra şi ieşea din tainiţele

Dunării, răscolind ca un cobold al apelor cu tot soiul de unelte măruntaiele fluviului.

Niciodată setcile popii Gavrilă n-au dat greş, cel puţin cât am pescuit împreună.

*

Într-o vară am făcut câteva săptămâni pe scafandrierul, fără aparat... Mă aşezasem pentru campania antimalarică pe malul unei bălţi bântuite de friguri. Mi se ura sugând în locul ţânţarilor, de câteva ori pe zi, cu acul, sângele oamenilor, pentru cercetările mele. Mă împrietenisem cu toţi copiii satului, cu care mergeam la scaldă. Cu acest prilej ne dădeam la cel mai simplu pescuit. Câţiva din băietani se lăsau la fund şi scormoneau adânc cu piciorul nomolul în care crapii, fugind de căldură, se îngropau de tot. Din când în când, cercetaşii ieşeau, scuturând din cap, ca să răsufle. Când cufundătorul simţea cu talpa creasta ascuţită a spinării de peşte, scotea o mână şi da de veste. Ne azvârleam atuncea toţi cu capetele în jos şi, bâjbâind pe fundul năclăios, cotrobăiam cu mâinile locul arătat, de unde unul din noi se ivea biruitor cu prada, şiroind el însuşi, ca un drac, de nomol. Crapii prinşi îi păstram vii în giuvelnic, un coş de reţea întinsă pe cercuri, cufundat tot timpul în apă.

*

Strămutat din loc în loc pe acele meleaguri dunărene, am ajuns în gazdă la o văduvă tinerică de pescar bogat.

Era o femeie uimitoare.

Zvârlea prostovolul în baltă cu măiestria cu care *cowboy*-ii argentinieni aruncă laţul şi prind nu caii sălbatici, ci, cum am citit, potârnichile şi prepeliţele din preerie. Era vestită pentru asta în toată latura bălţilor.

Atunci am admirat adevărata artă cu care se mânuieşte dificila unealtă: o reţea, o mreajă de sfoară, ca un sac, ţinut de o frânghie lungă. Dar e astfel ticluit, că atunci când îl arunci el se umflă şi se deschide ca o paraşută, de marginile căreia atârna de jur împrejur, ca nişte ciucuri, un şir de ghiulele mici de plumb... Umbrela stă deschisă o clipă deasupra apei, apoi greutăţile o trag la fund. Îndată ce umbrela s-a cufundat, pescarul trage de o altă sfoară, pe care o ţine în stânga - în dreapta păstrează funia cu care a azvârlit prostovolul - trage de o altă sfoară care închide punga şi o preface iar în sac.

În această mişcare de strângere, umbrela adună în capcană tot peştele aflat sub cuprinsul ei.

Gazda mea făcea din azvârlitul prostovolului numai un fel de sport, o fanfaronadă. Ea nu şi-ar fi stricat pielea ei albă pentru nimic în lume şi nu ieşea la pescuit decât dimineaţa ori seara, când nu ardea soarele. Peştele i-l scoteau şi i-l cărau acasă slugile şi admiratorii, de care avea cu duiumul.

Mărturisesc, am biruit-o cu greu şi cu multe vicleşuguri. O pândisem... odată când se scălda. Era o înotătoare nemaipomenită. Când ne îndrăgisem, tăiam amândoi curmeziş şuvoaiele Dunării. Abia mă ţineam de ea. Se lungea mlădioasă în străveziul undelor, aidoma unui somn mlădios sau unei sirene.

Când ieşea, mirosind crud a umed şi a proaspăt, şi-şi trăgea cămaşa de borangic peste trupul pietros, cu umerii poleiţi, sânii înalţi, sus, pe carena pieptului ieşit înainte, şi pântecele uşor bombat, ca o platoşă, coapsele trufaşe, mi se năzărea că a coborât de pe soclul ei statuia Victoriei de la Samotrace... Neam de grecoaică din insule, corcită cu sânge ardelenesc, pescăriţa mea era de o armonie şi o frumuseţe care ar fi făcut gloria unui sculptor destoinic s-o dăltuiască în marmură.

Puţin a lipsit să nu rămân acolo, pescar, legat de zeiţa bălţilor toată viaţa. Cum am scăpat din mrejele ei nu ştiu... De la o vreme, începuse să-mi fie frică. Prea îşi arunca braţele asupra mea, asemenea prostovolului. Avea apoi un uşor râs, care-mi amintea de rânchezatul unei iepe când îşi chema mânzul. Şi o strungăreaţă destul de neliniştitoare, care spunea multe.

Dar toate n-ar fi avut nici o putere dacă aspre porunci telegrafice nu m-ar fi smuls cu sila din căngile ei, zvârlindu-mă iar pe alte meleaguri... Şefii, îngrijoraţi, se hotărâseră să mă mântuiască cu orice chip. Dar multă vreme au spânzurat în cârligele pescăriţei bucăţi din inima mea.

Am aflat târziu sfârşitul ei tragic. Vădana, jinduită de un flăcău îndrăzneţ de care-şi bătea joc, fusese încolţită de el când ieşise cu luntrea. Îndrăgostitul a sărit din lotca lui în a femeii şi a tăbărât s-o răpească şi s-o treacă în Bulgaria. Ea s-a luptat voiniceşte. Luntrea s-a răsturnat şi amândoi s-au înecat în Dunăre. I-au găsit încleştaţi unul de altul.

*

Marea am văzut-o mai târziu şi numai ca musafir trecător. Eram om matur când am trecut întâia oară podul de la Cernavodă. Cu uimire de copil

am privit de la Palas namila albastră a mării urcând până-n cer. Abia m-am putut dumiri că dealul siniliu de la orizont era de apă, nu de pământ.

Am pescuit şi în Pontul Euxin: scrumbii albastre prinse cu năvoadele sub falezele romantice ale Dobrogei şi fripte acolo pe loc pe grătare care nu se curăţaseră de zeci de ani, aşa că mustul şi mireasma peştilor pătrunseseră fierul potmolit de untura vremilor. Şi nu-mi venea să cred că ţârii slabi ca nişte surcele sunt aceleaşi scrumbii de grăsimea cărora ne desfătam.

La Constanţa am prins chefali şi guvizi cu undiţa, purtat în barca lui Ali.

În alte părţi ale mării am ţinut calea bancurilor de scrumbii în călătorie spre Istanbul şi am cercetat năvoadele sparte de delfini impetuoşi.

Năvodarii se băteau cu pumnii în cap şi jurau răzbunare delfinilor, care dau astfel drumul peştilor prinşi, pricinuind pagube uriaşe. Dar monştrii, ca să le facă parcă în ciudă, treceau de-a lungul ţărmurilor, dându-se peste cap în tumbe, cum dam când eram copil ocol ogrăzii de-a rostogolul făcând roată-n mâini.

În unele mreji găseam hidoase pisici de mare cu cap de motan şi coadă de mâţă, fiare nesătule, deşi doldora de peştele mâncat de-a gata din năvodul în care pătrundeau.

M-am minunat de vicleşugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoşi din peştii mării. Pescarii luau pene de curcani din care pliveau smocuri de firişoare. Aceste bucăţele mici de fulgi erau legate de vreo douăzeci de cârlige înşirate pe o sfoară lungă, cu o ghiulea de plumb la capăt. Înainte de apusul soarelui, când lufarii ieşeau la vânătoare de hamsii, urcam în barcă şi ne luăm după ei. Cunoşteam locul unde se află şi încotro se îndreaptă după miriadele de peştişori infimi, cât nişte gângănii, care se ridicau din mare şi zburau la faţa apei, cu un sfârâit de stol de lăcuste stârnit într-o fâneaţă. Erau hamsiile, urmărite de lufarii prigonitori, care goneau înapoia lor.

Vâsleam într-acolo şi slobozeam în mare ghiuleaua împodobită cu pene de curcă. Lufarii, crezând că fulgii sub care pândeau cârligele sunt hamsiile, le îmbucau cu lăcomie. E drept că, înmuiate în apă, nadele semănau aidoma cu fâţişoarele hamsiilor. Când turcul trăgea sfoara scotea atârnaţi de ea zeci de lufari dintr-o dată, pe care-i desprindea repede, ca să arunce iar şi iar ghiuleaua. Şi vânatul nu contenea decât târziu, când cerurile deasupra mării se închideau încet, cu părere de rău parcă.

Am scos de asemenea midii şi scoici din valvele cărora cădeau grăuncioarele de mărgăritar, fără nici un preţ, umplând nisipul plăjilor.

*

Dar cele mai frumoase amintiri le-am strâns de pe malurile Buzăului, unde m-am născut şi am crescut. Încă de copil plecam cu tărbucul, o bucată pătrată de plasă prinsă într-o cruce de lemn, cu colțurile ridicate şi înfipte într-o prăjină lungă. Căutam sub malul râului un loc unde socoteam că trag peştii. De obicei coada unui vârtej, acolo unde apele, după ce s-au învolburat în ochiuri adânci, se potolesc într-un liman. Cufundam lin capcana tărbucului cu un boț de mămăligă în ea şi aşteptam. Din timp în timp o scoteam binişor, ridicând-o de coada prăjinii.

În rețeaua picurând argint se zbătea o mreană alburie şi câteva zvârlugi neastâmpărate, cu ghimpi în urechi, pe care şi-i înfigea în degetele mele. Rareori prindeam un crăpcean ori un clean mai mărişor. Prada o treceam, cu grijă, într-o groapă scobită în nisip şi plină cu apă, care ținea peştii vii. Apoi vâram tărbucul - halăul, cum i se spune în alte părți - la loc şi iar aşteptam. Aşa până-n amiaza mare, când foamea mă gonea acasă.

În sat nu erau pescari de meserie. Dar toți pescuiau când venea Buzăul mare. Pe atunci ploua parcă mai des şi mai mult... Când norii se rupeau pe munții albaştri din fundul văii, de unde râul cobora ca un balaur mânios, apele se umpleau şi se făceau ca un terci în urma undei, ce trecea tunând. Atunci peştii, amețiți de izbitură viiturei neaşteptate, loviți de butuci şi de bolovanii rostogoliți de şihoaie, sufocați de nămolul răscolit de iureş, fugeau la margini ca să scape şi să răsufle.

Acolo aştepta, gloată, tot satul, bărbați, femei, copii, înşirați de-a lungul malurilor, unii cu oale şi străchini, alții cu ciure şi site, câțiva cu tărbuce, cei mai mulți cu mâinile goale. N-aveau decât să se plece şi să culeagă din apă ca braga peştii înăclăiți. Atunci se sătura satul întreg de peşte, mai ales fâțe şi zvârlugi ghimpoase, fel de fel de baboi, mrene şi uneori chiar crăpcean. Copiii plecau acasă cu sânul doldora de plevuşcă.

Alt chip lesnicios de pescuit era leasa. Se alegea din albia mare a râului o coadă, o gârliță care se abătea cu un zăgaz de pietre pe prund în jos. În gura acestui crac răzleț se aşeza cu meşteşug o împletitură de mlajă, în chip de papuc, cu deschizătura înainte şi vârful la vale. Leasa aduna în scoverga ei şi prefira toată apa gârliței, care se strecura mai departe prin ochiurile gratiei, lăsând în ciocul lisei prada. Din când în când, peştişorii rostogoliți licăreau o clipă pe alunecuşul împletiturii, ca să se oprească în capcana din

capătul înfundat al lesei. Într-un conac de noapte se puteau strânge câteva străchini de albişoară.

Lesele se puneau numai seara. După neschimbatele legi ale firii lor, peştii îşi țineau nesmintit obiceiul: ziua să urce cursul râului, iar noaptea să-şi dea drumul înapoi la vale. De când e lumea lume, viața lor pendulează între aceste două călătorii, una pentru mâncare, cealaltă pentru somn. Noi îi pândeam la întors, aşteptându-i cu gura lesei proptită în calea apelor, pe care ei le coborau. Stam acolo la paza capcanei, pe prundurile lucitoare, spunând poveşti până ce Carul-mare îşi răsucea osiile. Alături ardeau focuri, la jarul cărora coceam porumb.

Dar cel mai drag dintre toate mi-a fost pescuitul cu ostia, un fel de furculiță mare, cu doi sau trei colți, care se înfigea în peşte.

Vânatul cu ostia se face numai noaptea, la lumina faclelor sau a unor bardace prinse într-o coadă de lemn şi pline cu păcură aprinsă. Se aleg de obicei nopțile de toamnă, când apa e mai rece şi peştele mai molâu.

Ne strângeam cinci-şase prieteni din satele învecinate, ne sumecam pantalonii până dincolo de genunchi şi intrăm în vadurile bolovănoase ale Buzăului. Păşeam furiş, mişcând lin picioarele, aşijderi fantomelor, ca să nu trezim peştii adormiți lângă pietre sau între lespezi netede. Lumina faclei, ținută cu stânga de fiecare din vânători, tremura ca o altă văpaie a stelelor şi pătrundea apa până la fund, amestecând umbrele noastre cu ale copacilor de pe maluri. Trâmbă[2] toți sau răzleți colindam în susul râului apele revărsate, ocolind bulboanele şi ochiurile până târziu după miezul nopții.

Ajungeau uneori până la noi, pe aripile linişții, sunetele clopotelor de la Mănăstirea Ciolanu.

Cei mai îndemânatici, când zăreau năluca încremenită a peştelui, izbuteau să înfigă fierul în mreana pitulată sau în crapul ce sta aninat de piatra ce-şi alesese sprijin pentru noapte.

Totul se săvârşea într-o pace şi o tăcere gâdilate numai de şopotul undelor, ce ne împresurau coapsele cu fiori.

Când ne pătrundea frigul şi ni se ura ne strigam unii pe alții şi ieşeam. Aprindeam focuri, mâncam merindele şi beam cu vitejie o sticlă de poşircă în cinstea celor câțiva baboiaşi care ne arătau vrednicia.

Aceste simple şi senine bucurii sănătoase s-au zidit adânc în temeliile vieții mele. Pe ele s-au putut clădi, fără să mă strivească, durerile de mai târziu.

FATA DIN JAVA

ERA ÎN TOIUL VERII. Bucureştii clocoteau în vipii ca o cetate blestemată peste care se vărsase asfalt încins. Fâşii de trotuare năclăioase ca hârtia de prins muşte te înhăţau gata să-ţi tragă pantofii din picioare. În catranul lor se înşirau, aidoma unor urme de fosile, formele tuturor încălţămintelor perindate, la un loc cu labe primitive neîncălţate încă, enigme pentru viitorii geologi.

Duhori de benzină, ulei prăjit şi cauciuc ars de la automobile, învrâstate cu altele, de mititei fripţi şi carne la grătar, adaose cu împuţiciuni de gunoaie neridicate şi râgâielile gurilor de canale, ar fi făcut pe un rătăcit din altă lume să se creadă într-o nouă Gomora, în ceasurile cele mai grele ale bătăii ei de către Dumnezeu.

Ţi-era groază să răsufli. Nu trăgeai în piept decât dogoare îngroşată cu trâmbe de praf şi nisip, răscolite de goana maşinilor cu eşapamentele deschise. Ţi-era spaimă să te mişti: pentru un pas, pentru un gest, te năpădeau pâraie de sudori, pe care trebuia să le pui la loc bând de două ori pe atât sifon. Apa nu era îngăduită. Ceea ce se scurgea pe ţevi era cu neputinţă de înghiţit. Venea, când se îndura să curgă, o leşie caldă şi leneşă, amestecată de-a dreptul cu clor, ca şi când stomacurile băutorilor ar fi fost spălătorii chimice.

Toate astea pătrundeau, ajungeau şi până la mine, în subsolul unde îmi strămutasem masa de scris, dar nu mă atingeau. Faţă de temperatura şi fierberea mea proprie, lipărul de afară nu mai însemna nimic. Eram un tânăr vulcan în plină erupţie literară.

Stam cufundat până peste cap în al doilea volum al meu de poezii, pe care-l pregăteam pentru toamnă, întregit cu un apocalips în versuri. Şi nu mai ştiam de nimic altceva pe lume.

Primul volum, debutul, *Stele negre,* avusese un răsunător succes. Şi pentru cei 19 ani ai mei laudele criticilor, curtea revistelor literare, avansul editorilor, entuziasmul generaţiei mele şi pizma cu mârâieli a înaintaşilor alcătuiau un cocteil atât de ameţitor, că mă făcea nesimţitor nu numai la neplăcerile ce soseau dinafară, dar chiar la o primejdie adevărată. M-ar fi putut străpunge şi pe mine cineva cu şpanga, ca pe Archimede, fără să bag măcar de seamă.

Mă aflam singur şi fericit în toată casa. Părinţii plecaseră la Sinaia, oaspeţii unui frate al mamei, care închiriase acolo o vilă întreagă şi trăia pe

picior princiar. Unchiul Miti colindase lumea ca să facă avere, şi acum se întorcea miliardar ca să epateze, în lipsă de altcineva, familia. Eu nu-l văzusem până atunci. Nu mă născusem când el părăsise țara. În ultima vreme se aşezase în Java, unde, intrat în uriaşele plantații de arbori ai cauciucului, se îmbogățise fabulos.

Dar excesele de excitante, o febră tropicală şi clima neprielnică îl aduseseră în aşa hal de şubrezenie, că a trebuit să părăsească măcar pentru câteva luni afacerile şi să se strămute într-o regiune salubră. Şi-a adus aminte atunci de țară şi deveni iar dintr-o dată fratele dulce al mamei. De unde până atunci fusese numai unchiul din America şi apoi unchiul din Java, care-ți trimite la zece ani o dată o fotografie cu un cec pentru bomboane şi haine, ne-am trezit cu el peste noi, rudă nelipsită, cu amestec în treburile cele mai intime ale familiei şi mai ales mentor îndrăcit.

Dintr-o dată, cum m-a văzut şi m-a sărutat, am ajuns slăbiciunea unchiului din Java, care - aşa, gata crescut - mă adoptă cu entuziasm. Şi îşi puse ca ultim scop să mă formeze după ideile şi gusturile lui. Mama, bineînțeles, era în al nouălea cer. Tata, biet profesor de liceu, intimidat şi precaut - era vorba de miliarde - nu se împotrivea pe față. Eu eram de-a dreptul ostil, ca un prinț moştenitor bizar şi îndărătnic, care dă cu piciorul tronului.

Cât şezuse în Bucureşti, unchiul locuise în hotel, dar venea de mânca şi sta toată ziua la noi. Bineînțeles, toată cheltuiala o ducea el. Dar pe mine mă plictisea cumplit. Nu mai sfârşea cu sfaturile practice, teoretice, cu aforismele şi apoftegmele lui de viață, parcă el, cum i-am spus-o de la obraz, cu asta câştigase banii.

Până la urmă a hotărât, cu de la sine putere, să las literele şi să trec la Politehnică, pe care s-o isprăvesc americăneşte, în vreo şapte-opt luni, cât mai are el de stat în țară, ca apoi să mă ia numaidecât în Java, la exploatările lui, unde e nevoie de un inginer-şef de încredere... M-am făcut foc, am refuzat categoric şi exasperat, până la urmă i-am răspuns numai cu obrăznicii. Am avut din pricina asta o ceartă cu mama, care ne-a ținut supărați până la plecarea lor. Noroc că prăpădul căldurilor l-a gonit pe exoticul meu unchi la Sinaia, unde a luat cu el şi pe ai mei. Şi eu am rămas singur, de capul meu, plin numai cu versuri de apocalips.

Stam astfel sihastru, în subsolul asudat, în cordială înțelegere cu şobolanii, şi nu mâncăm decât pepeni. Mi-i aducea servitoarea, reci, de la

gheață, cu miezul roşu brumat ca de o chiciură, şi binecuvântam stepa şi arşița care zămislesc astfel de minuni, pepenii verzi.

Într-o zi, tocmai când scriam poemul mistic al tiparului, solie anume trimeasă pentru poet de marea Sargaselor, o claxonare în fața casei, din ce în ce mai lungă, mai insistentă, mă întrerupse. Nu m-am clintit însă. Am aşteptat. Larma devenea însă exasperantă. Servitoarea nu ieşea... Acum claxonul încetase, dar începu să sune soneria turbată. Plictisit, am tras o pijama peste adamismul meu paradisiac şi m-am hotărât să urc. Un Lincoln-Zephir splendid stopase la scară şi şoferul măreț îmi întinse încruntat un plic. Am vrut să cobor ca să-l desfac jos.

— Nu, vă rog să dați imediat răspunsul, îmi porunci tare omul de sub şapca galonată şi livreaua arogantă.

Asta mă supără grozav. Am simțit imediat că am de-a face cu un emisar al unchiului din Java. Îi întorsei spatele şi cu aceeaşi mişcare îi trântii uşa în nas, lăsându-l să aştepte.

Am citit scrisoarea. Nu mă înşelasem: era de la unchiul Miti, care mă chema să vin numaidecât la Sinaia: murea de dorul meu - cumpărase maşina pe care o trimetea numai pentru mine, să mă plimbe în fiecare zi la Braşov şi la Sibiu. Câteva rânduri adaose de mama îmi aminteau şi mă rugau să nu lipsesc: a doua zi era aniversarea zilei de naştere a tatii. O sărbătoare intimă, dar de o gingaşă şi emoționantă solemnitate, ce se desfăşura totdeauna numai între noi trei. Cu o lună înainte colindam librăriile, căutând cartea cea mai jinduită de el, care trebuia legată bibliofilic, cu cifrul lui aşezat în anumit loc. Florile, schimbul de îmbrățişări, prăjiturile care-i plăcuseră lui în copilărie, sticla de vin rar, destupată cu pompă, din care gustam fiecare abia câte un deget, prefăcându-ne că ne place, de toate astea mă lipseam acum din pricina afurisitului de unchi, care se vârâse între noi şi ne strica, cu banii şi cu tirania lui, viața. Mă apucasem să scriu un refuz drastic. Era un chip de a mă răzbuna...

Dar din nou îmi căzu sub ochi rugămintea mamei şi o listă de târguieli pe care să le aduc, în frunte cu tradiționala sticlă de vin. Şi m-a înduioşat. Dar nu m-am dat bătut de tot. Am lăsat şoferul să aştepte. M-am urcat abia peste o oră. Moțăia la volan. L-am chemat şi l-am luat de sus.

— Ține lista asta şi banii, îi poruncii. Cumpără tot ce scrie aici şi vino astă-seară la ora şapte.

— Am ordin să vă aduc imediat, cercă el să mă intimideze.

— La ora şapte. Şi i-am trântit uşa-n nas.

M-am muncit să înnod firul. M-am căznit să cad iar în transă. A fost cu neputinţă să mai scriu: tiparul îmi scăpa printre degete.

Unchiul Miti găsise chip şi de acolo, de departe, să mă sâcâie şi să-mi alunge inspiraţia. Cuvânt să-mi fie şi mai nesuferit.

Acum lipsit de protecţia muzelor, începusem să simt apăsarea şi mizeria Bucureştilor. Nu suferisem toată luna de căldură cât am suferit în după-amiaza aceea, aşteptând şoferul. Îmi părea aproape rău că-l expediasem cu atâta uşurătate.

Mi-era teamă că ar putea să nu mai vie. Atins în susceptibilitatea lui de slugă de casă mare, ar fi putut să plece înapoi, spunând că eu am refuzat să merg. La gândul ăsta, broboanele de sudoare îşi dublau volumul şi-mi curgeau cu gâdilituri mai ales pe spate, ca nişte gângănii care mi-ar alerga pe piele.

În sfârşit, de la ora cinci maşina se înţepeni în stradă şi aşteptă supusă, fără larmă. Îmi luasem satisfacţia şi nu dădusem lecţia în vânt. Mă gătii şi pregătii încet, îmi umplui valiza cu hârtii, cărţi şi manuscrise. Şi, nemaiavând ce face, mă învârteam încurcat prin bibliotecă, cercetând ce carte aş putea să duc tatii. Şi din nou mă prinse paraponul pe unchiul din Java: nici măcar cu prilejul acestei atât de scumpe aniversări nu putusem scăpa de el. Mi-era ciudă pe tata şi mama că nu s-au gândit să-l lase acolo şi să vie ei amândoi pentru sărbătoarea noastră... Dar dacă e să fie şi unchiul între noi, asta strică jocul convenţiei, gândeam. Şi de vreme ce se admite un al patrulea, atunci pot şi eu să mă prezint fără cartea de rigoare.

La ora şase am urcat în automobil, în loc de cine ştie ce ediţie rară, vreo câţiva pepeni uriaşi, la picioarele mele.

Şoferul, de data asta salutându-mă foarte respectuos, i-a primit cu entuziasm.

— Mare bine faceţi, conaşule, că ducem lipsă de pepeni la Sinaia.

Asta mi-l făcu simpatic. Îl întrebai despre maşină, cum a fost cumpărată.

— A luat-o chilipir domnul Mihail, răspunse el familiar.

Domnul Mihail era unchiul meu din Java. Şi-mi dădu amănunte cum un jucător la ruletă se decavase şi vânduse ieftin unchiului maşina cu şofer cu tot. Omul se pricepea să profite de aproapele său...

Până la Câmpina, cu tot geamul deschis, cu toată viteza nebună, credeam că plesnesc de căldură, închis ca într-o cloşcărie artificială. De la Comarnic, viaţa a început să iasă din leşinul de până atunci şi văzduhul parcă să se încordeze. Sus la Oraţii, aerul s-a schimbat dintr-o dată: s-a făcut gustos ca

nişte bucate cărora le-ai pus mirodenii şi sare. Muntele se închipuia de o parte şi de alta nu de piatră, ci ca de răcoare condensată, o înaltă răcoare verde, crestată pe azurul cerului, prin care fulguiau luminile apusului.

Am găsit familia în parc, aşteptându-mă, şi am coborât la hotel, unde unchiul avea masa lui cu serviciul special. Eram obosit, posac şi indispus. Mâncam în silă, ascultând distrat conversația, cu a cărei întreținere îşi cheltuia numai unchiul vorbele. Ca de altfel şi banii pentru tot ce era de plată.

Ne-am ridicat devreme de la masă şi am plecat la vilă, unde ne aşteptau cafelele, bineînțeles preparate cu cafea veritabilă adusă de unchiul, care a găsit prilej să ne vorbească despre toate felurile cum se prepară cafeaua în lume, la pol, la tropice, la ecuator. Dar, decretă el, cea mai delicioasă e tot cea preparată ca la noi, aşa-zisa turcească.

Îl ascultam şi-l analizam a suta oară pe acest detestat unchi din Java. Culesese de pretutindeni şi strânsese în el multe lucruri bune: puțină morgă englezească tăiată cu o undă de umor, multă dezinvoltură americănească, oarecare flegmă olandeză, ceva emfază spaniolă, un dram de perfidie, dar şi de subtilitate asiatică, un fel de *olla podrida,* din care se respira mereu izul românesc, căruia mediul îi dădea ghes să iasă din ce în ce la iveală. Un fel de mitocănism, alcătuit din naivitate şi dintr-un soi de lipsă de ipocrizie, aşa cum ți-ai sufleca mânecile şi ți-ai scuipa în palme - la figurat, bineînțeles - care trebuie să-i fi adus succese în multe împrejurări.

După ce s-a sfârşit cu cafeaua băută afară, pe terasă, s-a ajuns repede iar la mine şi la viitorul meu. Adică al unchiului din Java, care, dorindu-mă pe mine alături de el, tot la sine se gândea. Ne-a spus din nou că ar fi putut să se ducă pentru aer la Simla, în Himalaia, unde se strânge toată protipendada anglo-indiană, sau în Elveția, ori în munții Scoției, dar preferase România numai pentru mine, să mă ia cu el.

I-am răspuns ritos, ca şi până atunci, că nu-mi părăsesc părinții. Mama a ridicat, oftând, ochii către stelele ce pâlpâiau pe cer, tata i-a lăsat în jos surâzând, şi din nou am întărit declarația că nu simt vocație pentru altă îndeletnicire decât cea literară.

— Adică poezia, făcu ironic unchiul.

— Poezia şi toate celelalte, replicai.

— Dar astea nu sunt realitate, ridică el glasul. Sunt nori.

— Cum nu sunt realitate? mă îndârjii eu. Te rog ia-l şi strânge-l în mână. Poți să spargi capul cuiva cu el, şi-i întinsei volumul meu *Stele negre,* care,

frumos legat, sta pe masă, adus de tata.

— Asta chemi tu realitate, se dezgustă unchiul.

— Sigur, şi chiar după concepţia d-tale: mi-a adus câteva sute de mii de lei venit.

Unchiul surâse lung, făcu ochii mici şi răutăcioşi după moda javaneză şi ceru alt rând de cafele.

— Bine, zise el, recunosc: volumul tău e real la pipăit. Dar tot atât de departe de realitate cât e o fată javaneză.

— Şi ce? O fată din Java, îndrăznii eu să spui, roşindu-mă, este mai puţin femeie? Nu are şi ea de dat şi de primit cu trupul şi sufletul ei o dragoste?

De data asta unchiul se lăsă pe spatele fotoliului cu un hohot de râs zgomotos.

— Ei, ai mare haz. Pentru asta meriţi să afli îndată câtă realitate reprezintă versurile tale. Şi ceru îngăduinţă de la mama să-mi istorisească o întâmplare a lui, care crede că-mi va folosi şi mie. Să nu se supere nimeni dacă povestea e puţin cam suvelcată, adaose sorbind ultima înghiţitură de cafea.

Soseam întâia oară în Java, unde mă chemau treburi însemnate, puse mai dinainte la cale în marile metropole comerciale ale lumii. Nu eram un naiv. Crucea Sudului lucise de multe ori deasupra mea. Străbătusem de câteva ori de la un capăt la altul cele două Americi şi căpătasem o experienţă cât aş fi ocolit pământul pe jos. Singur New York-ul - acest microcosm - este în stare să-ţi dea lecţii de ce e lumea întreagă. Fiecare din mahalalele lui exotice valorează cât ţara respectivă pe care o reprezintă. Cunoscusem acolo, ca şi la Sân Francisco şi pe toată coasta Pacificului, ca la ei acasă, pe negri, pe chinezi, pe japonezi şi pe indonezii la care veneam acum şi pe care-i manipulasem deja cu acea superioritate pe care ne-o dă pielea noastră albă şi sufletul nostru negru.

Debarcam în Java ca biruitor, un fel de proconsul al cauciucului. Pusesem mâna pe cea mai mare întreprindere de cauciuc şi gutapercă şi, în subsidiar, mă infiltrasem peste tot în comerţul cu zahăr, piper şi scorţişoară.

Trebuia acum să mă aşez în carne şi oase pe pământul şi între oamenii pe care până atunci îi cârmuiam numai de departe, cu cifre şi radiograme.

Enormitatea afacerilor mă silise să lichidez pe toate celelalte risipite în trei continente şi să mă aşez acolo.

Am debarcat dimineaţa în portul Bataviei, capitala Javei, care m-a primit cu o măreaţă sărbătoare de lumini pe cerul exotic, atârnând în el ca imense

steaguri desfăşurate, cu splendide benți, de la aurul lichid şi topazul topit până la smaraldul care se amesteca lin cu safirele mării.

Subalternii obsecvioşi, albi şi metişi, cu o droaie de servitori galbeni, s-au urcat pe punte să mă salute şi să-mi care bagajele. O maşină imperială m-a dus la hotel, pe o autostradă umbrită de copaci imenşi, de pe care nu s-a ridicat un fir de praf. Patronul, directorul, întreg personalul mi-au ieşit înainte, să primească şi să se ploconească în fața unui potentat al insulei fermecate. Mi se pregătise un apartament în latura de nord a clădirii.

— E mai ferit de căldură, îmi spuse, frecându-şi mâinile, directorul.

Ştiam că e o minciună cu care sunt amăgiți toți călătorii, ca să li se stoarcă mai mulți bani. Căldura la ecuator e aceeaşi pretutindeni, în odăi, ca şi în pivniță... Dar primii hatârul, cu un surâs de mulțumire, ca un suveran.

Cum eram odihnit, îmbăiat de pe vapor, am luat numai micul dejun şi am poruncit ca imediat să plecăm la birourile administrației... Am străbătut oraşul. Văzusem multe minuni; tropicele îmi erau familiare, dar Batavia, cu înfățişarea ei nu de oraş, ci de codru în care s-au rătăcit ici-colo case, vile şi pavilioane, ca nişte scufițe roşii din basme, m-a încântat.

Am călătorit prin inima oraşului ca printr-o junglă cu tot soiul de copaci peste care domneau smochinii gigantici, sprijiniți fiecare în zeci de trunchiuri ca nişte colonade... Palmieri de toate soiurile, cedri uriaşi, alternând cu boschete de flori senzaționale, de toate formele şi culorile, te făceau necontenit să te crezi într-un parc fermecat, nu într-o cetate îmbâcsită de negoț şi mărfuri.

Are să-ți placă mult, mi se adresă direct unchiul. Acolo natura n-a cedat un pas. Şi chiar în oraş, cum slăbeşte o clipă mâna omului, o liană, un copac, o ferigă uriaşă îi ia repede locul. Dacă nu ne-am apăra, lumea vegetală ne-ar înăbuşi într-un singur sezon tropical.

Trebuie să vă spun că până la vremea amiezei ne-a plouat de vreo trei ori. Şi tot de atâtea ori cerul s-a înseninat într-o splendoare de azur din ce în ce mai pur. O furtună izbucnită pe neaşteptate în pădurile Javei este cel mai extraordinar concert simfonic, în care cerul, norii cu tobele lor, ploaia, copacii şi coamele zbuciumate scot ca din mii de instrumente armonii şi ecouri, pe care, ascultându-le, un poet poate scrie poeme nemuritoare. Şi, spunând asta, unchiul îmi adresă un surâs perfid şi, întorcându-şi ochii languroşi către mine, adaose: Ştiu că-ți place muzica şi că urmăreşti simfonicele. Acolo te asigur că nu au să-ți lipsească, şi încă din acelea colosale, cum numai natura ştie să pregătească.

Dar, răpit de entuziasmul neistovit de atunci, m-am rătăcit iar în jungla magică a Bataviei, deşi ar trebui să fiu blazat şi sătul de ea, şi m-am depărtat de scurta întâmplare pe care-mi propusesem să v-o spun şi la care mă întorc.

După masa luată în grădina hotelului, alt imens parc exotic, directorul s-a apropiat discret şi mi-a spus, întorcându-şi pe dos ochii mieroşi ca un codoş, că masa de seară se ia la ora nouă şi că în odaia de culcare mă aşteaptă în pat o fată javaneză, anume pentru mine pregătită.

Am tresărit fără voie... O fată javaneză? Diseară, în patul meu? N-o cerusem. Nici măcar nu avusesem gând pentru aşa ceva. Dar dacă astfel e obiceiul... Şi, până să protestez sau să refuz, un fior mă gâdilă de câteva ori în sus şi în jos prin măduva spinării şi mă opri să răspund.

Şi unchiul îşi dezveli într-un rânjet sardonic dinții galbeni, privindu-ne pe rând cu ochii lui lucioşi de bolnav de friguri. Mama se prefăcu că s-a înecat şi tuşi în mână. Tata, stânjenit, roşi şi pentru mine. Eu, furat cu adevărat de povestea tărâmurilor de vis, am ascultat, cu naivitate, înainte.

— Am plecat apoi, urmă unchiul, cu maşina în vechiul oraş olandez, fosta capitală a Javei, la câțiva kilometri depărtare, unde aveam magaziile şi antrepozitele de mărfuri, şi spre seară ne-am întors în Noua Batavie. Mărturisesc, fără să vreau, mintea nu mi-a fost tot timpul decât la fata din odaia mea de culcare. Mă întrebam cum are să fie? Micuță, gingaşă şi galbenă ca o indoneză...? M-ar fi supărat dinții lăcuiți cu negru. Îi doream albi. Sau are să fie o creolă splendidă, amestec de sânge spaniol cu olandez şi malaez, care dă câteodată exemplare unice, cu o carne admirabilă, arzuie şi insațiabilă, în care perfidiile şi voluptățile se topesc cum se împreună petalele orhideelor ca să zămislească o formă monstruos de frumoasă?

Şi deodată mă pălea frica tainică; dar dacă o fi cine ştie ce stârpiciune? O urâțenie? Nu, nu, îmi spuneam tot eu. Nu îndrăzneşte directorul să mă păcălească tocmai pe mine.

Până la masa de seară am colindat pe jos câteva alei... Era încă lumină întârziată, cu bogăție de nuanțe, care se răsfrângeau pe lumea întreagă. Femei de tot soiul şi de toate condițiile treceau agale. Unele aproape goale, cu sânii dezveliți, cu formele pline şi unduioase, cu trupul numai ademeniri şi viclenii. Mă supărau din când în când acele saronguri de rogojină, un fel de jupoane de paie împletite, fuste rigide de rafie în care femeile se vâră de la brâu în jos. Îmi venea să sfâşii coviltirele astea, sulurile astea de rogoz în care tăinuiau tot ce aveau mai prețios.

Comparam în gând fiecare femeie pe care o întâlneam cu acea misterioasă fată javaneză care mă aştepta ca o mireasă în patul meu de la hotel. Dar să vă scutesc de toate gândurile şi nerăbdările mele.

După masă m-am urcat în odaia mea. Urcat e o vorbă. Acolo clădirile nu sunt decât cu parter, din pricina deselor cutremure. Un *boy* malaez mă conducea şi mi-a deschis uşa, apoi s-a retras repede.

Am pătruns emoționat, cu bătăi de inimă şi inundat de sudoare. Eram chiar încurcat... eu, omul hârşit de trei continente. Îmi explicam de altfel eu însumi starea. Tot timpul pe vapor fusesem cuminte, model de continență, aproape ascetică.

Mi-am compus o figură cu o expresie binevoitoare şi oarecum nepăsătoare şi, înaintând în mijlocul odăii, mi-am aruncat ochii întâi de jur împrejur, pe fotolii, jos pe covoare... nimic. Am trecut în camera de toaletă, am cercetat baia. Fata javaneză nu era nici acolo. Mi-am adus aminte atunci de vorbele directorului, care-mi spusese că fata mă aşteaptă în pat. Sigur că aşa era obiceiul şi astfel cere decența javaneză. Cât sunt de mici şi delicate aceste creaturi exotice, s-ar putea prea bine să se fi vârât sub cearşaf şi să fi adormit acolo. M-am apropiat tiptil şi am ridicat învelişul. Iarăşi nimic. Patul gol.

O zvâcnire, un protest al întregii mele cărni, creier, inimă, măduvă, toate la un loc, mă făcură să-mi dau seama de câtă însemnătate pusesem în această simplă aventură. Tremuram tot, un tremur nervos, nestăpânit. Şi o furie de proporții dincolo de neînsemnatul incident mă aprinse. Îşi bătuse directorul joc de mine. Asta numai o clipă, căci imediat mă fulgeră un gând: dar dacă fata, plictisită de aşteptare, sau poate speriată de prima ei aventură, o fi fugit acasă? Codoşul mi-o recomandase ca nouă, proaspătă şi pregătită înadins pentru mine. Deci încă neştiutoare şi spăimântată de ceea ce îşi închipuia că o aşteaptă. Şi un regret, amestecat cu remuşcări, îmi aduse în gând o fetiță plânsă şi despletită, de care m-aş fi lipsit bucuros.

Dar numaidecât evocai iarăşi una din acele splendide femei, învoalte ca o fructă tropicală gata să se despice, din care întâlnisem atâtea în oraş. Şi mă hotărâi. Sunai. Malaezul cu chipul de tărtăcuță intră. Cercai în tot felul să-l fac să înțeleagă întrebările mele despre fata javaneză, dacă a fost, unde e acum, de ce a plecat... N-a fost cu putință să mă înțeleg cu el.

Am coborât atunci eu însumi jos şi am chemat pe director, căruia, sub cuvânt că-i cer alte desluşiri, i-am spus foarte detaşat, aşa, în treacăt, că n-am găsit în cameră fata javaneză de care-mi pomenise.

— A, cum se poate? se miră el. E acolo, vă rog, chiar eu am dus-o.

— Atunci a plecat, făcui eu cu simplitate.

Directorul mă privi uimit.

— Cum să plece? Nu se poate! Căutaţi-o vă rog bine, este în pat.

— Am căutat-o şi în pat. Nu e, replicai.

— Atunci merg eu cu dumneavoastră.

În acest timp mă liniştisem. Siguranţa cu care vorbea directorul, încredinţarea că nu e mistificare îmi aduseră cumpătul.

Intrarăm în cameră. Însoţitorul merse îngrijat drept la pat şi dădu cearşaful de olandă la o parte.

— Iat-o, domnule! E la locul ei şi vă aşteaptă.

Şi, întorcându-se satisfăcut, îmi arătă pusă lângă perete o pernă lungă, un soi de sul zvelt şi mlădios, îmbrăcat în pânză albă, care se odihnea în patul meu. Am rămas o clipă zăpăcit...

— E chiar cea pregătită pentru dumneavoastră, nouă şi din material cu totul proaspăt. Nu a mai folosit-o nimeni, cum se practică în alte hotele.

Într-un fulger de intuiţie, înţelesei totul şi frânai tumultul din mine.

— A! nu ridicasem cearşaful, mă scuzai eu şi îi mulţumii surâzător.

El ieşi urându-mi noapte bună.

Mă dumerisem deplin şi râsei singur de mine. Fata javaneză nu era, cum crezusem, o fată. Era perna, sulul cu care oamenii din Java dorm noaptea în braţe şi pe care l-au botezat fata javaneză! Din pricina căldurilor tropicale şi a sudorilor care te inundă, dacă ai sta toată noaptea cu coapsele lipite una de alta şi cu braţele lângă trup, pielea ţi se opăreşte şi se răneşte. Când se adaugă complicaţii, se ajunge la putrezirea cărnurilor atacate de secreţiile acre şi fierbinţi ale sudorilor. Ca să te aperi de aceste neplăceri, iei în braţe şi-ţi încolăceşti coapsele în jurul acestui sul, lung cât corpul, făcut din ierburi uscate, care te desparte astfel de tine însuţi. El suge şi-n el trec toate zemurile impure pe care ţi le stoarce căldura în tot timpul somnului.

Şi, în loc de dorita fată din Java în carne şi oase, am dormit în braţe cu perna care-i purta numele.

Aşa faci şi tu acum... Strângi în braţe şi chemi realitate ceea ce în fapt nu e decât o fată din Java confecţionată din vorbe: poezia.

Concluzia brutală şi directă ca o lovitură strică pentru mine tot farmecul povestirii care mă furase până atunci. Unchiul băgă de seamă, dar, tiranic şi lipsit de tact, insistă mai departe cu morala fabulei.

— Am folosit şi eu fata din Java, dar cu bună-ştiinţă că e un simulacru şi că realitatea este alta. Ba i-am adus tot soiul de îmbunătăţiri inventate de mine.

Am plăsmuit-o din alge marine, cu miros răcoros de ape. I-am lăsat miezul gol şi în el am ascuns un ventilator electric. Dar ştiam că strâng în braţe tot o păpuşă, o iluzie pentru care nu părăsesc celelalte femei.

Aşa şi tu, oricât vei inventa ritmuri noi, sau că vei trece la romanul compact, tot numai cu fata din Java ai de-a face, s-o ştii.

Nu tăgăduiesc, uneori, când ţi se urăşte cu realitatea, când te saturi de carne adevărată, te poţi odihni câteva nopţi cu perna poeziei între coapse. Dar aşa, toată viaţa, cum visezi tu!...

Sinaia răsufla sălbateca răcoare din toţi plămânii ei de codri întunecaţi. Şi ne poftea la culcare.

A fost un deliciu să mă pot înveli şi să dorm în pătura înfăţată. Dar toată noaptea m-a obsedat fata javaneză. M-am visat numai cu ea în braţe, când în chipul volumului meu *Stele negre,* alungit ca un sul îmbrăcat în piele galbenă, când preschimbată într-o luxuriantă femeie tropicală, din carnea căreia ieşeau paie şi alge care mă înţepau. Şi m-am deşteptat mai obosit şi mai indispus decât mă culcasem.

A doua zi am părăsit vila şi am fugit cu primul tren la Bucureşti, în subsolul plin cu versuri şi coji de pepeni verzi.

LIMANUL

DOAMNA SUNĂ DE DOUĂ ORI şi ceru să vie nursa cu copilaşul. Era ora 11, ora plimbării de dimineaţă, şi, ca bună mamă, înainte de plecare, trebuia să inspecteze toaleta micuţului, ca şi a bonei, care i-l aduse numaidecât în braţe. Dintr-o vultoare de volane albe, ce-l cuprindea spumegătoare din cap până mai jos de picioruşe, ieşea doar un chip vag de păpuşă bolnavă. Doamna îl luă din mâinile bonei, îl sărută, îi rândui horboţelele de la capişon şi, punându-l iar femeii în mâini, dete „bunul de ieşire”.

— Cum a dormit astă-noapte? întrebă doamna.

Femeia care pornise se întoarse şi răspunse că băieţelul dormise foarte rău, din pricina dinţilor care vor să iasă şi-l sâcâie de câteva zile.

— Doctorul a fost azi dimineaţă?

Fusese şi prescrisese o doctorie pentru frecat gingiile.

Când au ajuns la uşă, doamna întrebă din nou despre copil, dacă mănâncă bine.

— Cu multă caznă, abia ia jumătate din papiţa obişnuită, răspunse nursa, care mai aşteptă câteva clipe celelalte recomandaţii, ce nu întârziară.

— Suzana, fii cu băgare de seamă. Nu lăsa nici o clipă copilul singur.

Nursa ridică plictisită capul.

— Şi mai ales nu îngădui nimănui să se apropie de el, insistă doamna. Vezi că şi azi scriu gazetele despre alţi copilaşi răpiţi de bandiţi. E al doilea în timp de o săptămână. Au ajuns Bucureştii mai rău ca New York-ul.

— N-aveţi nici o grijă, doamnă, o asigură bona ieşind.

Era în adevăr pe vremea când ecouri din isprăvile gangsterilor americani se izbeau până în malurile Dâmboviţei. Şi doamna al cărei soţ se număra în elita industriei autohtone avea ambiţia să se creadă pusă printre cei dintâi pe lista bandiţilor de copii.

Jos în stradă aştepta căruciorul, pomponat ca un madrigal. În afunzişul lui alb şi pufos copilul se pierdu ca într-un val.

Când au ajuns în Cişmigiu, soarele pripea uşor şi o lumină îmbătătoare umplea grădina. Era sfârşit de mai. Umbrele pe sub copaci sclipeau, fragede şi aeriene aşijderi foilor de sus. Mici şipote de vânt izvorau ici-colo din senin şi se ţeseau de la o alee la alta, schimbând între ele miresmele ca pe nişte bucurii, de-a lungul cărora mergeau oamenii.

Dar copilaşul se arăta nesimțitor la frumusețile lumii. El îşi urma lupta cu dinții săi îndărătnici şi scâncea necontenit, frământându-se sub zorzoanele plăpumiței. Nursa trebui de astă dată să-l plimbe cu adevărat şi, în loc să se aşeze ca de obicei lângă celelalte bone, făcu de câteva ori înconjurul grădinii.

În cele din urmă, copilul adormi. Întâi cu tresărituri, apoi din ce în ce mai adânc. Bona se retrase în fund, în colțul cel mai ferit de zgomot, unde nu se jucau copiii, lăsă căruciorul cu micuțul în soare şi ea se aşeză la o lungime de braț, pe o bancă.

Era trudită. Nu dormise de câteva nopți, trezită ceas cu ceas de plânsetele copilului, chinuit de primii dinți. Ziua nu avea timp de odihnă. Trebuia să-l hrănească, să-i facă baie, să-l schimbe, să-l plimbe. Şi trebuia să se îngrijească şi de ea, până la cochetărie, cum cerea eticheta marii case la care slujea. O dureau ochii şi o ardeau pleoapele. Puse ochelarii de soare, şi umbra lor căzu ca un pansament blajin peste vederea obosită. Scoase aproape cu împotrivire din săculeț lucrul, ghemul, andrelele şi vru să împletească. Dar mâinile îi cădeau neascultătoare pe genunchi.

O pereche de guguştiuci se năpusti cu fâlfâituri zgomotoase în frunzarul de deasupra ei şi începură refrenul lor stupid, strigându-se pe nume: gu-gu-ştiuc... gu-gu-ştiuc... Copilul tresări şi chipul i se schimonosi în somn. Ea se ridică şi alungă cu batista fluturată păsările tulburătoare. Şi iar încercă să lucreze un timp.

Acum înainta cu scârțâit de nisip sub paşi o pereche omenească. Doi tineri îndrăgostiți trecură înlănțuiți prin fața ei. Fata râdea, un râs revărsat sub migala de sărutări a băiatului. Cărutul tresăltă brusc. Bona întinse brațul şi-l clătină uşor, ca un legănat. Dar copilul trezit începu să țipe şi să se zvârcolească înăuntru. Perechea se pierdea fără măcar să întoarcă o clipă capul... Îşi privi ceasul. Mai erau 10 minute până la sorocul mâncării. După porunca doamnei, îi da copilului una sau chiar două mâncăruri în grădină, ca el să rămâie cât mai multă vreme afară în aer; îl lăsă să plângă şi începu pregătirile: termos, ceaşcă, linguriță, pesmeți, bărbiță, tot dichisul se înşirui acum pe banca invadată de soare. Copilul mânca tot silnic, cu refuzuri, cu smucituri din cap, care risipeau papiță pe şervețel sau i-o prelingeau pe la colțurile gurii în jos sub bărbie. Un adevărat chin de mai bine de o jumătate de oră... Era târziu. Şiruri de cărucioare porneau, cu strigăte şi chemări, spre casele lor. Grădina se golise. Trecuse amiaza mare... Un pustiu binefăcător se întinse în jurul celor rămaşi...

După ce schimbă copilul de rufe şi-l culcă la loc, bona întinse pledul pe scândura băncii şi se aşeză la lucru, mâhnită. Nici ea nu ştia de ce.

De primăvara care-şi întețea farmecele-i trecătoare? De viața ei, care trecea asemenea? Avea douăzeci şi cinci de ani... Era înaltă, mlădioasă, cu părul bogat, ochenată şi albă. Chipul avea o frumusețe nu de linii, ci de amănunte şi nuri... Iar tinerețea o împlinea ca un cadru de aur. Amintiri repezi, nestăpânite, toată viața ei, o năpădiră, ca pe cel ce e gata să se înece. Ea se afunda, se îneca în apele somnului. Suzana îşi istovise copilăria toată şi acum îşi irosea tinerețele numai ca să îngrijească de copiii altora.

Abia ieşită din găoacea copăii unde o luluise maică-sa, ea s-a trezit, acolo, în satul ei din fundul Bucovinei, legănând zi-noapte, an de an, făr' de răgaz, pruncii popii, şase în şir, unul după altul. Nu avea nici măcar bucuria să crească şi ea odată cu micuțul, pe care îl sălta dincolo de hotarele leagănului. Alt copil lua locul celui zburătorit. Înjugată la leagănul unde preoteasa depunea noul plod, ea se întorcea şi se făcea iar mică, pe potriva slujbei ei, de simplă manivelă. Dar jinduia multă vreme după cel drag, care acum, înstrăinat de ea, se hârjonea pe afară cu câinii şi ceilalți copii. Şi gândul ei pipernicit zbura trist în mijlocul lor.

— Ce tot moțăi acolo, fă?! se răstea preoteasă.

Şi mâna adormită, care până atuncea azvârlise în vis cu pietre, ori culesese flori, se înțepenea iar în buza de lemn a leagănului... Suzana deschise ochii şi se trezi uimită, nu în tinda popii, ci, cincisprezece ani mai târziu, în grădina Cişmigiului. Întinse ca odinioară brațul... Leagănul? Ah! nu, căruciorul, care sta liniştit şi-l cuprinsese umbra dulce a după-amiezii.

Acum luă cu tot dinadinsul lucrul şi începu să împletească amintirile.

După ce popa a sfârşit cu copiii lui, a trecut-o unui cumnat în Storojineț. Tot la copii mici. Alt leagăn, aceeaşi hurducare moțăită în isonul orăcăielilor de plozi. Aici nu a avut de ridicat decât doi copii. Orăşeanul nu a vrut să tragă peste numărul reglementar. Dar cu ei Suzana a avut caznă mult mai mare. Copiii trebuiau spălați des, nu ca ai preotesei, îmbrăcați, primeniți, hrăniți la ceasuri cu soroc. I se cerea să le spele scutecele şi să le cârpească rufele. Au învățat-o cu sila să lucreze, să coasă şi să împletească. A deprins cum să îngrijească de copii la boală. A dus însă multă vreme dorul ramatului de copii din casa popii. A jinduit mereu după grădina cu poame şi după bătătura cu vaci şi cu viței. Dar aici a trăit mai bine. A mâncat mâncări gătite; a crescut dolofană şi voinică. Pe deasupra, au

învățat-o să citească şi să scrie. Şi mai ales n-a mai bătut-o nimeni, cum se întâmpla des la popă.

Când a isprăvit şi cumnatul popii cu pruncii lui, au trecut-o unui prieten însurat de curând, care aştepta primul copil. De data asta Suzana a fost aceea care, până să sosească moaşa, a primit pruncul pe brațele ei iscusite. De acum creşterea copiilor nu mai avea nici o taină pentru ea. Fără şcoală, fără patalamale - şi era abia o codană - ajunsese o nursă deplină.

Aşa, Suzana s-a rostogolit de la Storojineț la Cernăuți, de la Cernăuți la Iaşi, de la Iaşi la Bucureşti, din mână în mână, din stăpân în stăpân, fără o aventură, fără o ispită. Era ascultătoare, harnică şi conştiincioasă, nu atât din fire, cât din mândrie. La început, ca să se ferească de bătăile şi certurile stăpânilor. Pe urmă, din ambiție şi un fel de demnitate a slujbei ce îndeplinea. Avusese noroc să intre întotdeauna numai la perechi tinere, cu cei dintâi copii, unde domnul, încă îndrăgostit de soție, nu-şi aruncă ochii asupra slujnicelor. Era de altfel serioasă şi cinstită... Aşa că până acum sufletul ei sta încă nefolosit, într-o teacă de temeri şi neştiințe. Nici un domn nu-i vămuise fecioria.

Aici, la Bucureşti, în casa unde slujea acum, i se da importanță şi onoruri ca pentru o nursă cu mofturi şi pretenții. Ea însă se simțea tot Suzana, slujnică hârşită şi obosită, care îşi iroseşte tinerețele, cum şi-a istovit copilăria, numai ca să vadă de copiii altora, de când se trezise.

Se scutură, deschise repede ochii şi întinse brațul. Căruciorul sta liniştit. Umbra castanilor plecase de lângă el. Grădina, până în fund, era tot pustie. Nu începuseră să vie celelalte bone cu copiii lor. Privi ceasul. Nu era patru. Se ridică şi, în vârful paşilor, se apropie de cărucior şi se plecă peste el, ascultând. Copilul părea că doarme adânc. Ascultă mai atentă: nici o suflare. Privi înăuntru şi începu să scormone şi să ridice învelişurile, febril, mai febril, adânc, mai adânc... Nu-l găsea. Sigur că micuțul s-a zbătut, ea nu a auzit şi el a alunecat la fund, s-a împotmolit sub pleduri şi perne. Poate s-a înăbuşit.

Spăimântată, cu brațele cufundate în stratul de aşternuturi, cotrobăia căruțul ca o nebună, căutând copilul. Scutură şi zvârli jos tremurând, una câte una, cârpele, plapuma, pledurile, saltelele, deşertând până la podeaua de scânduri căruciorul. Copilul dispăruse. Privi năucă împrejur. Nimeni şi nimic. Şi panica tăbărî asupră-i. Începu să-şi smulgă părul şi să plângă... Întâi înăbuşit, apoi tare, din ce în ce mai tare. Nu o auzea nimeni! A trebuit să se liniştească singură. În sfârşit, şi-a venit în fire şi a început să caute în

preajmă, apoi mai departe, boschetele, colțurile, băncile, grădina întreagă, iscodind, întrebând. S-au strâns trecătorii, au înconjurat-o celelalte bone şi surori, care soseau în cârduri. Nimeni nu văzuse, nu auzise, nu ştia nimic. Toți îşi dădeau cu părerea că gangsterii răpiseră copilul. Tatăl, enorm de bogat, putea plăti o răscumpărare regească.

În sfârşit, se ivi şi un sergent, supărat de aglomerația care amenința să-i calce iarba şi să-i strice florile. La auzul întâmplării, el luă o atitudine magistrală, întrebă, făcu investigații, căută... În cele din urmă, propuse să meargă la comisariat, împreună cu reclamanta. Lumea se împrăştie. Căruciorul, uitat, fu împins repede până la sergent, care îl luă ca pe un trofeu la poliție.

Comisarul ascultă cu răbdare plângerea şi porunci unui agent să pornească împreună cu bona în Cişmigiu, unde să facă din nou cercetări, cu reconstituirea întâmplării pe teren, să culeagă urme, date, informații şi să ia firul. El între timp va telefona la Prefectura Poliției, care să organizeze o echipă de cercetare şi de descindere la gazdele de hoți. Bineînțeles, s-au luat semnalmentele celor doi tineri îndrăgostiți care trecuseră pe lângă cărucior, ochind copilul. Suzana trebuia să-i recunoască din câteva mii de fotografii ce-i vor fi puse dinaintea ochilor.

Din nou în grădină, agentul isprăvi repede cercetarea lui în vânt şi plecă să ducă rezultatul. Suzana căzu pe bancă şi începu să se bocească încet. Era sleită. O lua frigul, uitase să mănânce la vreme, când o furase somnul. Şi groaza, durerea, disperarea o torpilau făr' de răgaz. Se frământa singură, bâiguind vorbe fără noimă. O tânără care trecea pe acolo se apropie repede de ea şi o strigă pe nume:

— Suzana, tu eşti?

Suzana sări, speriată de nădejde:

— A, Livia, Livia! De-ai şti ce s-a întâmplat! Nu cumva ai aflat unde este copilul?

Şi, apucând de gât pe fata uluită, o târî lângă ea pe bancă şi îi povesti îngrozitoarea întâmplare, nenorocirea care o lovise. Livia o ascultă cu interes, dar liniştită, mângâind-o pe păr şi obraji. Slujiseră împreună la Cernăuți, în casa unui negustor. Nu se mai văzuseră de ani. Dar pe Livia o podidi mila şi luă prietena cu sila la ea acasă, să se întremeze câteva ceasuri. Şedea departe, dar cu tramvaiul se ajungea numaidecât. După ce s-o odihni şi s-o mai înviora, se poate întoarce la comisariat, după noutăți.

Sosiră într-o mahala, viermuind de lume, sădită cu cârciumi, pline de chiote şi veselie. Acolo, pe stradă cu caldarâm de bolovani, intrară într-o curte, cuprinsă pe trei laturi de câte un şir de odăiţe, ca nişte chilii de mănăstire. Rochii pestriţe, jupoane colorate, fuste roşii, rufărie, ciorapi puşi la uscat atârnau în faţa fiecărei cămăruţe. Prietena deschise cu cheia şi pătrunseră într-una din chilii. Un pat curat, o oglindă în perete, un lavabo alb, dulap, un cufăr şi ilustraţii pe zid. Pe masă, câteva cărţi şi o maşină cu petrol, pe care Livia o aprinse. Cu acelaşi chibrit aprinse şi o candelă de sub icoana Maicii Domnului, ce străjuia un colţ al odăii. Şi o lumină roşie prinse a clipi sfioasă.

Livia fierse ouă, făcu ceai, prăji pâine, alergă de cumpără mezeluri. Şi pe măsură ce-şi îndestula şi-şi mângâia prietena, îi povestea viaţa ei de zbucium şi chin... Până ce a găsit liniştea şi odihna aici. Era mulţumită. Putea să trăiască de capul ei aşa cum vrea. Nu trebuia decât să-i dea gazdei, pe lângă chirie, atât din ce câştigă. Şi cât va fi tânără, câştigul nu are să-i lipsească.

Suzana se ruşină şi se-ngrozi. Să-ţi vinzi trupul! Să te pângăreşti pentru pâine!

— Nu pentru pâine, lămuri prietena. Pentru libertate şi pentru linişte. Scapi de stăpânii răi, de copiii plângăcioşi, de stăpâne păcătoase, mai păcătoase decât slugile lor. Decât să te terfelească ei, mai bine alegi tu pe cine îţi place. Şi nu e acelaşi lucru, trebuie să o recunoşti. Tu crezi că ai să scapi? Într-o zi, tot un domn are să te ademenească, pentru ca peste câteva luni nevastă-sa să te alunge ca pe mine, cu sămânţa blestemată în tine.

Suzana se sculă să plece. Mâncarea îi sta în gât, ca un nod de plumb, şi sufletul i se înnegrise.

— Dacă nu mai ai ce face acolo şi scapi, dă-i dracului şi vino aici. E o cameră slobodă lângă a mea. O să lucrăm amândouă şi o să trăim bine. Ai să vezi!

Ajunsă din nou în Cişmigiu... Suzana se aştepta să găsească grădina compătimitoare, tristă, veştejită. Dimpotrivă, era mai strălucită decât o lăsase, plină de mângâierile serii care se apropia. Nimeni n-a mai oprit-o s-o întrebe, să-i dea un sfat... Trecu ca o umbră umilită şi necunoscută, străbătu aleile şi se îndreptă spre comisariat cu inima zvâcnită.

Comisarul, cum o văzu, începu să zbiere la ea.

— Bine, nebuno, ce e asta? Pui toată poliţia capitalei pe foc degeaba?!...

— Cum degeaba, domnule, îngăimă ea, sprijinindu-se îngrozită de un scaun.

— Degeaba, copilul e acasă.

— Acasă, unde?

— La părinţii lui, urlă comisarul.

— L-au dus hoţii? Cât au cerut?

Şi în gând ea socotea anii câţi trebuie să slujească degeaba ca să despăgubească pe stăpâni de suma răscumpărării.

— Ce hoţi, smintito? Nici un hoţ... Ai fost tu o netrebnică. Auzi, în loc să vezi de copil, tu dormi ca o putoare!

Suzana nu pricepea deloc... Comisarul urmă:

— Noroc că stăpână-ta, ca o adevărată mamă învegheată, a venit în Cişmigiu să te controleze.

Suzanei i se tăiară picioarele.

— A venit? Când ?

— Când? Când sforăiai... şi-a luat copilul acasă.

— Şi-a luat copilul? Din cărut?...

— Spăimântată de primejdie, l-a luat în braţele ei de mamă... Ce? trebuia să împingă căruţul în locul tău?... A trimis de l-a ridicat pe urmă de la comisariat... Haide, ieşi! Altădată să nu mai petreci noaptea cu amanţii şi ziua să dormi la datorie!

Şi palma grea a comisarului căzu peste obrazul ei, incendiindu-l.

Pământul începu să se învârtească iute, tot mai iute... Îmbrâncită, ea ieşi împleticindu-se şi se rezemă de zidul clădirii... Pe urmă porni cu paşi clătinaţi către Cişmigiu. Se aşeză pe o bancă deoparte şi stete, întâia oară singură pe lume. Şezu cu ochii deschişi, fără să vază, fără să auză, până ce grădina se goli iarăşi.

Violenţa supliciului o devastase. Dintr-o dată se urâţise. Chipul i se uscase şi se pârlise ca de o arşiţă năprasnică. Buzele i se crăpaseră şi-i sângerau. Ochii se decoloraseră şi nasul i se boţise. De zdruncinul lăuntric, sângele secret se dezlănţuise neaşteptat şi înainte de vreme. Ceea ce însemna că în câteva ceasuri de tortură se prăpădise o lună de viaţă.

Suzana zăcea acolo goală de suflet, goală de trecut, goală de viitor. Îi rămăseseră numai ruşinea şi ciuda. Se poate oameni atât de nemiloşi? Să o lase să se zbată într-o nebunie de chinuri? Fără să se îndure să o înştiinţeze că băieţelul nu fusese furat?! Ar fi primit orice pedeapsă, chiar închisoarea, pentru vina ei. Dar răzbunarea asta diavolească nu şi-ar fi închipuit-o. Şi n-

o putea suporta. O respingea. Cruzimea o strivise mai mult decât orice batjocură, chiar decât siluirea. Îi trebuia o răzbunare. Şi nu putea să se răzbune decât asupra ei înseşi...

Hulubii se lăsau greoi pentru culcare în copacii sumbri. Sus, în vitrina amurgului, se aprinse luceafărul tânăr. Suzana îl zări. Se smulse şi porni orbecăind către strada cu casa tainică, unde se înşirau chiliuțe ca de mănăstire, cu liniştea lor de liman.

Şi fiecare copac pe sub care trecea o aplauda, lovind în boarea nopții, una de alta, pălmuțele frunzelor... Grădina întreagă o petrecu până departe cu freamătul ei primăvăratic, ca o încurajare.

Când ajunse, Livia îi deschise brațele.

joi, 23 ianuarie 1947, Bucureşti

LIPITOAREA

E PRIN PĂRȚILE NOASTRE, sub munte, o misterioasă pasăre de noapte, i se spune lipitoare. Se arată rar şi puțini au văzut-o. Văzut? Atât cât poți osebi dintr-o umbră ce alunecă, mută, prin străvezimea întunericului înstelat...

Pe mine, odinioară, pasărea asta m-a prigonit mult.

Eram copilandru. Veneam, vara, de la şcoli acasă cu sufletul schingiuit de viața pe la gazde şi mă cufundam în basmul traiului slobod de la țară.

Îmi plăcea mai ales să hoinăresc nopțile cu puşca în spate pe streşinile satului, unde aveam, risipite pe muchi, câteva petice de vie şi livezi.

Tânjeam după o poezie revărsată acolo la picioarele mele, de-a lungul văilor tremurate, pe care n-am mai ajuns-o de atunci niciodată.

Îmi deschideam inima lunii ca pe o carte de zodii căreia stăm ațintit să-mi surprind destinul, adică pe mine însumi. Un soi de narcisism naiv, dar tulburător, din care mă trezeam cu sufletul împăienjenit, de lunatec coborât de pe acoperişuri.

De la o vreme, tuturor acestor nostalgii şi vrăji se adause năluca pasării. Dintr-o dată, o umbră cu aripile arcuite, ceva mai mare ca un lăstun, plutea deasupra mea, ca să se aşeze la câțiva zeci de paşi înainte, în albia drumului, unde se făcea una cu întunecimea.

Acolo sta nevăzută, lipită de pământ până mă apropiam, gata s-o calc. Atunci se ridica fără zgomot, fără un fâlfâit, ca să se lase iarăşi la câțiva paşi mai departe, de unde o sculam din nou. Astfel, mă însoțea cu stăruință ciudată, petrecându-mă până în poartă.

Câteodată se isca aşa de tainic pe neaşteptate, parcă s-ar fi desprins de undeva de foarte aproape, din umbra mea, s-ar fi zis chiar din mine, o proiecție a mea.

La început n-am ştiut ce este şi n-am băgat-o în seamă. N-auzisem despre asemenea vietate. Dar după câteva nopți de tovărăşie, n-aş putea spune că n-am simțit nimic. Nu teamă. O strângere, o uşoară înfiorare, ca de orice necunoscut.

Cea dintâi pornire a fost să o iau la ochi cu puşca. Şi nu m-am sfiit să trag. Eram țintaş bun, doboram liliecii, cu tot jocul lor întortocheat. Am pândit-o cu arma întinsă şi degetul pe trăgaci; când scăpată ca din praştie în văzduhul de dincolo de mine îmi sosea pe linia ochiului, apăsam. Suflul împuşcăturii o zguduia, şi umbra dată peste cap se rostogolea... Alergam s-o

adun de jos, sigur că a căzut. Şi în timp ce bâjbâiam cu mâinile prin ţărână, ea se înălţa de sub mine, ca să se coboare iar ceva mai departe şi să-mi jaloneze fără să-i pese drumul. Bubuiturile puştii n-o speriau, alicele treceau pe lângă ea fără s-o atingă sau - ştiu eu - poate o străbăteau. Ajunsesem să cred că trag într-o nălucă.

A trebuit să mă resemnez şi s-o primesc soaţă de hoinăreală şi reverie, deşi nu pot spune că mă deprinsesem cu ea. Aşteptam, nici eu nu ştiu în ce chip, un deznodământ care mi-ar fi adus scăparea.

De altfel, pasărea nu mă bântuia regulat. Alte nopţi mă părăsea. Umblăm atunci uşurat, fără umbra străină lipită de mine. Apoi începea iar, din senin, să se ţină umbră de umbra mea.

O presimţeam deodată în spate, de unde, zvârlită de o mână tainică, zvâcnea, punându-se o clipă între mine şi stele, ca să se mistuie sub ochii şi sub paşii mei.

Fără să fi crezut că e mare lucru, bănuiam totuşi o taină. Firească poate pentru alţii. Nedezlegarea ei pe mine mă ţinea însă sub obsesia unei vrăji neprielnice. Mai cu seamă că ori de câte ori cercam s-o dobor, mă simţeam deodată vlăguit, golit de viaţă, parcă împuşcătura m-ar fi atins şi pe mine. Mă clătinam, cu o senzaţie de sfârşeală: eram nevoit să mă sprijin ca să-mi vin în fire. Cum nu vream să cred altceva, puneam asta pe seama loviturii ce-mi pricinuia arma prea încărcată, care îmi smucea din loc umărul până să mi-l amorţească. Mă hotărâi să schimb arma.

Aveam în casa de sus un perete întreg acoperit cu tot soiul de puşti şi pistoale, rânduite pe o scoarţă verde atârnată din tavan până în pământ. Neam de ostaşi şi vânători din moşi-strămoşi, fiecare generaţie le mânuise pe ale ei şi le lăsase acolo, înşirate unele sub altele, ca nişte inscripţii.

Uneori mă culcam sub ele şi le priveam de jos în sus, să citesc leaturile răsturnate, ca nişte oseminte de fier şi oţel. Lângă mine şi la îndemână, puşcociul naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii şi ciocârlani. Alături, puşcuţa dragă cu care plecasem întâia oară după iepuri. Cât îi dezmierdasem odinioară patul din lemn roşu de cireş gătit în latura dreaptă cu căpăcelul de alamă, unde se ascundea cutiuţa cu provizii de capse!

Un şir mai sus stau armele franţuzeşti cu foc central. Deasupra lor spânzurau puştile tatii cu câte două ţevi, totdeauna încărcate, cu cocoaşele grele şi posomorâte puse pe capse. Dincolo de ele, pierzându-se spre podină, sumedenie de unelte ucigaşe, care de care mai vechi şi mai ciudate. Sineţe zvelte şi subţiratice de ale bunicilor, flinte haiduceşti cu buzele

răsfrânte în pâlnie, durde cârne, groase şi scurte, care se mânuiau pe crăcane, şuşanale turceşti cu ţilindrele pe laturi, în scobiturile cărora se aşezau cremenele. Toate încrucişate cu pistoale arnăuţeşti bătute în argint şi sidefuri, bumbaşire crunte, cornuri şi ploşti pentru iarba de puşcă, tasce şi teşile pentru plumbi, săbii damaschinate, hangere coroiate şi iatagane aprige.

În mijloc, tăindu-le curmeziş pe toate, o riflă uriaşă, adusă de cine ştie unde.

Acum însă nici una nu-mi era de folos. Am ales doar o carabină cu care mă exersasem la ţintă fixă, un „Peabandy Martini", înadins prefăcut de armurier pentru un glonţ mic şi subţire ca o viespe, în cămaşa lui de alamă galbenă.

Într-o noapte cu lună plină, am prins-o în gura armei tocmai când se profila pe discul alb, ca o pată din lună, şi am descărcat carabina în ea. Dacă ar fi fost cu adevărat, nu mai putea scăpa vie. Odată cu detunătura, am simţit o atât de ascuţită fulgerare, ca şi cum glonţul s-ar fi izbit de astru şi s-ar fi întors înapoi în mine. Când m-am dezmeticit a trebuit să mă târăsc până acasă. De atunci nu m-am mai încumetat s-o vânez. Umbra, din ce în ce mai încrezătoare, se zbătea lângă mine gata să mă atingă.

Până atunci ţinusem ascunsă legătura mea cu pasărea. Poate din orgoliu, să nu râdă lumea de spaimele mele. Poate mai degrabă dintr-un respect copilăresc pentru taina ce mă alesese. După asta însă m-am hotărât să întreb şi pe alţii, ca pentru o anchetă folclorică. Ai mei nu ştiau nimic. Oamenii din sat, cât de bătrâni, dau din umeri. Unul auzise despre lipitoare. Altul o văzuse când se întorsese târziu de la han. Cum la ţară lumea trudită se culcă devreme, cine mai avea timp de ciudăţeniile povestite de alde pierde-nopţi, că le fâlfâie pe la ureche! Le erau de ajuns strigoii, stafiile şi celelalte arătări cunoscute ca să-şi mai adauge încă o năzăreală de copil.

Cine mi-a putut spune unele, puţine, desluşiri au fost flăcăii daţi în dragoste cu fete şi cei cu ibovnice. Pasărea le ţinea şi lor uneori de urât. Dar nu ştiau despre ea mai mult. Nici unde are cuib, nici ce mănâncă, nici unde stă iarna. Doar atât, că penele-i sunt în faţa umbrei, că n-are glas, că iese numai noaptea, umblă totdeauna singură, desperecheată şi nu stă niciodată pe cracă; ori jos pe pământ, ori alunecând în văzduh. Că-ţi pândeşte calea şi nu te mai slăbeşte, ţinându-se lipcă de tine, asta nu este nici un semn rău. E numai un nărav al ei. Un fel de joc de-a v-aţi ascunselea. Pesemne că îi sunt dragi anume oameni. Pasărea nu avea nici o legendă.

Unul mi-a povestit mai mult: o întâmplare care nu m-a dumirit, dar mi-a stârnit închipuirea până la emoție şi m-a pus pe gânduri.

Omul se ducea la o ibovnică, femeie măritată în alt sat. Se avuseseră dragi de copii. Dar cât flăcăul lipsise la armată, pe fată o daseră cu sila după altul. Acum se doreau cu arzime toată ziua, şi abia aşteptau să se întâlnească noaptea, când nevasta îşi adormea bărbatul cu buruieni, ca să poată ieşi la omul drag.

Într-o noapte, când mergea întins acolo, i s-a ivit în drum lipitoarea, jucăuşă înaintea lui, ca o călăuză. La o răspântie pasărea a lăsat şoseaua şi s-a abătut pe un drumeag lăturalnic în stânga. Flăcăul a vrut să-şi vadă înainte de cale. Umbra s-a întors, i-a căzut la picioare şi iar a oblicit la stânga. Asta de atât de multe ori, cu o încăpățânare atât de îndârjită, că, aproape vrăjit, el a părăsit drumul şi s-a luat fără voie după ea. Pasărea l-a dus săltându-i înainte până la o moară părăsită. Ajunşi acolo, în ograda goală, umbra a pierit. Dar chiar aproape de poartă s-a împiedicat aproape să cadă de un trup. Când s-a aplecat să cerceteze, era femeia la care se ducea. Adormise acolo plânsă şi pustie. Pârâtă de neamuri, bărbatul aflase de dragostea lor, o bătuse de moarte şi o alungase în toiul nopții. Amețită, cu mințile luate, ea fugise, se rătăcise şi căzuse de spaimă şi oboseală, nici ea nu ştia cum, în curtea morii. Atunci, de deznădăjduită, se zbuciumase cu inima, cu gândurile, cu toată ființa spre el, chemându-l s-o scape, şi o minune i-l adusese.

Trecusem astfel câteva veri şi toamne, bântuite de pasărea tainică. Mă cumpăneam acum între adolescență şi tinerețe. Simțeam şi mai adânc farmecul nopții, parcă aş fi fost plămădit din aceeaşi esență cu ea. Nu mă sfiam de beznele ei luminate, care mă împresurau din toate părțile. Ele dădeau prilej să răsufle dorurilor romantice de vis şi singurătate, tescuite, acolo la oraş, adânc în mine. Eram alcătuit întreg numai din aşteptări. Un soi de speranță crepusculară, de sub orizontul vieții, îmi mijea ca o misterioasă vestitoare de auroră. Nu s-a desfăşurat niciodată până la lumina învoaltă a dimineții. Totuşi, m-a făcut să gust toate îmbătările presimțirii.

Într-o noapte pornisem colindarea pe furtună. Bătea austrul şi norii alergau cu coarnele în lună, o doborau, o luau de picioare şi o călcau până rămânea numai țăndări printre copitele lor învolburate... De ajuns să pot umbla şi să zăresc pasărea ce m-a întâmpinat de cum am ieşit pe poartă, măsurându-mi calea. De data asta umbra îşi schimbase jocul. În loc să mi se aştearnă ca de obicei în față, acum se ridica dinaintea mea, trecea înapoi

peste mine, lăsându-mă în urmă. S-a țesut astfel fără răgaz, de zeci de ori, cu o insistență atât de înverşunată, că m-am oprit. Prea trecea ca o săgeată arătătoare trasă în văzduh de mâna nevăzută, parcă înadins făcând semn spre îndărăt. M-am supus aprigului ei îndemn şi m-am întors, luând drumul înapoi. N-aveam de altfel nici o țintă. Am ieşit afară din sat cu pasărea, țâşnindu-mi acum, pas cu pas, înainte. Ciurdele de nori, alungate de vânt, se risipiseră şi o lumină îndoielnică împăienjenea întinderile, schimonosind contururile, strâmbând perspectivele. Am mers astfel grăbit câțiva kilometri pustii, numai în tovărăşia umbrei. Cine mă chemă cu atâta arzime? N-aveam iubită, şi totuşi pasărea mă călăuzea, ca şi cum un suflet în cumpănă cumplită mă striga la el... Tocmai treceam podul peste Valea-Seacă.

Deodată, în depărtare mi s-a părut ceva, un trunchi lungit. Ițeala păsării se ințețise. M-am apropiat. Trântit cu fața în sus, un om zăcea în mijlocul drumului. I se deosebeau cămaşa albă, trunchiul voinic, mâinile răstignite în lături, picioarele cu genunchii îndoiți. La câțiva stânjeni, un cal, cu şaua pe el, ronțăia iarba pe marginea şanțului. Când m-a simțit a întors capul şi a nechezat bucuros. Dam să cred că e un bețiv şi mă pregăteam să-l ocolesc, când am văzut desluşit cum pasărea s-a coborât pe trupul dezbrăcat şi i s-a aşezat pe latura stângă. S-a lipit acolo, pată închisă pe albul cămăşii... Eram în toată firea şi tare de înger, dar m-am înfiorat. Când am sosit lângă om, pasărea se strecură şi se făcu nevăzută în el. Un interes teribil mă cuprinse: nu m-am putut stăpâni, m-am aplecat şi am îngenuncheat să văd pe unde. În stânga se deschidea o rană mare, căscată ca o gură, care ducea în adânc, ca în fundul unei mine, în inimă... Când pasărea pătrunse acolo, rănitul s-a mişcat, a suspinat greu şi a căscat ochii, alte găuri funebre scobite în chipul înnegrit. Apoi se închiseră la loc. Umbra păsării se ivise iar. Ieşise din el? Cum am zărit-o, am ştiut, fără să mă gândesc, că omul îşi dase sufletul. Obrajii i se scofâlciră, gura i se îngropă între dinți, pieptul i se dezumflă şi căzu cu un horcăit prelung, care răsuflă pe vrana rănii cu bolboroseli de sânge amestecate cu băşici de aer.

Cum priveam îngrozit, m-a spintecat deodată un fulger de amintire: o trăire atât de adânc şi aşa de fantastic de repede, încât, înainte de a o prinde, s-a şi stins, o şi uitasem. Toată cazna de a o aduce înapoi a fost zadarnică. Privea pe mort? Pe mine? Fusese un amestec atât de strâns şi tainic, că nu era chip să-l dezbin. Lăsase numai în urmă o dâră arsă, cum lasă în inima pomilor trăsnetul.

Mi se alungase însă spaima. Mă părăsise până şi uimirea. Mă năvălea un sentiment straniu de amestec intim, de participare tainică la drama desfăşurată. Ca şi când aş fi venit înadins să privesc ceea ce aş fi ştiut că se întâmplase, mă aştepta şi mi se înfăţişa acolo: un om, un necunoscut misterios, care mă chemase să-şi dea duhul, în miezul nopţii, în mâinile mele. Urmăream dârele, reconstituiam cu interes lupta, după frământarea rămasă în ţărână răscolită şi vânzolirea în jurul unei pete mari de sânge, pe care pământul încă nu o supsese. Cheagul crunt răsfrângea lumina stelelor ca o nestemată roşie. Contemplam mortul cu liniştea cu care m-aş fi privit pe mine într-o oglindă vrăjită. Am stat aşa îndelung, aşteptând să treacă un drumeţ. Umbra de lăstun pribeag, încă neogoită, ca un suflet rătăcit în preajma leşului, când jos, când în văzduh. Deodată, ca şi cum şi-ar fi schimbat gândul, şi-a luat alt zbor, pe sus, şi s-a pierdut. Pleca să cheme pe altul? Greşise vestindu-mă pe mine? Pilda ei m-a dezmeticit şi m-am smuls din vraja mortului.

Înainte de plecare m-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur ca să-mi însemn bine locul. Nu se afla nimic. Nici piatră, nici copac, pământul gol cât cuprindeam cu ochii. Roibul pierise. Plecase în câmp după iarbă mai bună. Ştiam, aici, în marginea drumului, pe dreapta, o cruce veche lângă nişte puieţi de salcâmi. Am căutat-o înadins. N-am găsit-o. Omorul se întâmplase deci departe de ea? Singură, în depărtare, silueta parapetului de la pod, după care puteam socoti distanţa crucii, şi asta mă încurca. Am intrat în şanţ să caut un bolovan. Aici zăceau zvârlite o haină de târgoveţ şi o pălărie... Ce mi-a venit? Am rupt iute câteva fire de pelin şi le-am pus mănunchi la capul mortului. Rămas în mâini, izul lor amar m-a întărit. Am alergat acasă. Am strigat omul din curte. Am sculat pe tata, care la început credea că aiurez. Pe urmă nu s-a învoit să se amestece decât dacă merge şi primarul. Nu vrea să intre în cine ştie ce bucluc. A trebuit să aştept până a înhămat caii la brişcă. Apoi am ocolit jumătate satul. Primarul, un bătrân verde şi neobosit, deşi trecut de optzeci de ani, era sfătuitorul şi cârmuitorul satului. Nu se făcea nimic fără el. Nouă ne venea rudă apropiată, un fel de moş... Acum îngreuiat de somn, nu pricepea ce vrem şi ne-a întârziat mult. Când s-a urcat morocănos în leagănul învelit cu velinţe, aburea amurgul zorilor.

Fixasem în minte locul întâmplării la câteva aruncături de suliţă, dincolo de podul Văii-Seci. N-am scos până acolo nici unul o vorbă. Gândurile ne goneau în rând cu caii. Ne-a trezit huruitul scândurilor jucând deodată sub

roți. Soseam. De atâta ațintire încordată a privirilor, ne dureau ochii. Nu se vedea nimic. Trecusem de locul arătat. Am întors brişca şi am mânat înapoi la pod. Unii priveam pe dreapta, alții pe stânga. Nu descopeream nimic. Drumul gol, şanțurile slobode. Nici urmă de mort, nici picior de cal. Primarul căuta la mine mânios. Tata, îngrijat, lăsă biciuşca şi-şi trecu mâna peste fruntea mea, nu cumva să am friguri. Ardeam. La pod am sărit jos, ceilalți după mine, şi am luat la cercetat postața de cale unde părăsisem mortul.

După o bucată de drum m-am oprit. Însoțitorii m-au ajuns. Rămăsesem zgâit, cu gura căscată şi tremuram. În praful drumului zăcea smocul de pelin, încă proaspăt. Încolo, nici urmă de frământare. Colbul lucea neted, uşor umezit de rouă. Mortul şi calul pieriseră. Sângele dispăruse. Am râcâit să văd dacă nu cumva fusese acoperit şi înăbuşit cu pământ. Țărâna se descoperea curată. Am alergat la şanț să aduc haina şi pălăria... Se mistuiseră şi ele. Se vedeau numai paşii mei, limpezi ocol prin pulbere în jurul pelinului... Ieşit din minți, am început să urlu:

— L-au luat... au venit şi l-au ridicat... era aici... uite pelinul pe care i l-am pus la căpătâi.

Şi smulsei de jos tulpinele amare... Eram atât de schimbat, aşa de smintit, că tata mă apucă în brațe, să mă potolească, şi-mi apăsă capul la pieptul lui, unde mă zbăteam bâiguind. Mă liniştii repede şi-mi venii în fire. Înțelesei că trebuia să mă stăpânesc dacă vream să mă asculte. Şi mă sforțai să-i fac să mă creadă.

Începui să le povestesc din nou cele ce văzusem. Pe măsură ce vorbeam, primarul se frământa prins de neastâmpăr. Am zugrăvit, aprins, cu amănunte pe care atunci nici nu le văzusem şi care acum îmi veneau în minte, scornite nici eu nu şitiu de unde, chipul oacheş al mortului, nasul subțire şi drept, ochii - când i-a căscat pentru ultima oară - albaştri, mustața neagră, cu sfârcurile uşor aduse în sus, urechea dreaptă cu o toartă de cercel, cizmele cu potcoave, un ceasornic de argint prins cu un lănțuc de brâu, o taşcă de piele legată cu o cureluşă de după gât.

— A, țipai, îi lipsea un deget.

Bătrânul se grămădi spre mine, înspăimântat.

— De la care mână?

— De la stânga, strigai cu glas străin.

Ştiam bine că de la stânga. Ne oprirăm o clipă şi tăcurăm, ajunşi pe marginea unei prăpăstii...

— El era... Aidoma!... răsuflă primarul greu, şi se clătină, gata să se prăbuşească.

— Vezi că era! răcnii. Unde-i acum? Cine l-a ridicat?

Tata, galben, în zorile ce se ridicaseră împurpurate, mă privea năuc, parcă mă imploră să tac, să sfârşesc...

— Trebuie să-l căutăm, țipam eu şi nu-l slăbeam.

Aprig, cercam să-i târăsc pe câmp.

— Nu, băiete... se împotrivi bătrânul. Ceea ce ți s-a arătat...

Se opri însă lovit de un gând.

— Stai, se întoarse el, de ce ai pus buruienile astea la capul lui?

— Ca să rămâie un semn. Nu se afla nimic lângă el.

— Nu era crucea? şi-mi arătă spre marginea drumului.

Crucea veche, pe care o căutasem cu de-amănuntul câteva ceasuri mai înainte, sta acum întreagă în dreptul mănunchiului pe care îl aruncasem la capul mortului.

— Cine a pus-o la loc? bâlbâii încremenit. Astă-noapte nu era.

— Nu era când s-a petrecut întâmplarea, căreia tu nu i-ai văzut decât stafia... Pentru asta n-ai găsit-o. Dar trebuie să ne liniştim, hotărî el. Altfel ne ieşim din minți.

Şi, apucându-mă de mână, ne traserăm, cu tata năucit după noi, pe marginea şanțului, lângă crucea pe care o pipăiam să nu fie o amăgire.

După ce-şi culese şi-şi aşeză gândurile, bătrânul ne povesti în frânturi cum vedenia mea zugrăvea o întâmplare petrecută aidoma, cu şaizeci şi ceva de ani mai înainte, când îl găsiseră pe bunicul meu ucis chiar în locul acela. Pentru amintirea morții lui năprasnice - tu nu-ți mai aduci aminte, că erai mititel, lămuri el pe tata - copiii ridicaseră la capul lui crucea. Mie mi se năzărise omorul săvârşit înainte de aşezarea pietrei. Şi se plecă adânc să-mi cerceteze chipul.

— Leit el, murmură tulburat.

— Leit cine?

— Bunică-tu... Sufletul nehodinit te-a chemat să te vadă.

— Sunt locuri bântuite, urmă, unde duhurile nedestrămate se întorc uneori în vedenii, şi întâmplările se zămislesc iar din aburii nopții...

Îl ascultam aiurit. Citisem şi eu despre fantome bântuitoare şi clişee păstrate în arhivele veşniciei, de unde revin la răstimpuri să se închege.

Dar de astă dată ştiam bine că este altceva. Trăisem o întâmplare din altă viață a mea? Eu fusesem necunoscutul ucis odinioară pe drumurile nopții?

Printr-o obscură simetrie, pasărea care se țesuse între el şi mine era aceeaşi atunci ca şi acum, a lui şi a mea, una şi aceeaşi, peste timpuri şi locuri, nemuritoare?

Cine ridicase stăvilarele timpului şi-i dase drumul să curgă înapoi?

Şi mă simții deodată că nu sunt decât un strigoi.

ianuarie 1949, Bucureşti

LOBOCOAGULAREA PREFRONTALĂ

„Lobii frontali sunt inamicii umanității. Lobotomizatul pierde compozanta emotivă a activităților sale etc. etc.”

(Presse medicale, nr. 41 din 10 iulie 1948, articol „*Lobotomia prefrontală, încercare de psihochirurgie*” de Pierre Wertheimer)

LUMEA SE POTOLISE DE MULT. Sub suprema oblăduire a *Perfectului Prezidiu Permanent al Popoarelor Păcii* [sau cei cinci P (P.P.P.P.P.)], viața curgea pentru toți şi pentru totdeauna tihnită.

Se făcuseră progrese tehnice uimitoare. Şi fiecare ins, din locul unde era aşezat chiar de la naştere de către comitetul respectiv, lucra cu zel şi recunoştință pentru fericirea obştească.

Se ajunsese, în sfârşit, la râvnita minune a lumii - mulțumirea şi pacea socială domneau în această piramidă răsturnată, în care mulțimea, baza, întoarsă şi înălțată cu toată fața ei către lumină, apăsa, ea acum, cu întreaga-i greutate asupra vârfului, care o sprijinea pe pământ şi căruia îi împrumuta, de sus în jos, uriaşa putere a masei ei organizate. Capodoperă de justiție socială şi armonie, model veşnic de edificiu democrat.

Se înțelege că în această situație privilegiată, de apăsător, individul nu mai avea nici o justificare şi nu mai putea găsi în el nici o veleitate de răzvrătire.

E drept că piramida nu era deloc înaltă. Dimpotrivă, aproape plată, toată masa ei de odinioară fiind acum turtită. Dar era foarte întinsă, jumătate pământul. Lucru care singur conta. Şi vârful nu se mai pierdea în nori, ci, susținând singur măreața construcție, sta pe pământ.

Se putea susține fără paradă, cum de altfel făceau teoreticienii celor cinci P., că acest mers înapoi era de fapt un imens progres. Ceea ce se pierdea în planuri şi adâncime, se câştiga în linie. Adică idealul: întoarcerea la lumea unidimensională.

La această eră fericită se ajunsese cu o mulțime de mijloace. Printre ele, cel care ajutase mai mult era lobocoagularea prefrontală, un procedeu derivat dintr-o veche şi timidă operație de psihochirurgie, ajuns acum de o simplitate copilărească.

Chiar în prima oră după naştere, se aşeza pe capul oricărui nou născut, indiferent de sex şi constituție, slab, gras, debil, o coroniță de tuburi încărcate cu forțe radioactive sub înaltă tensiune. După ce se înşuruba, aparatul se declanşa singur grație unui sistem de referințe automate, care

arătau cu precizie matematică locul pe unde trece din lobul frontal anterior al creierului, către nucleii cenuşii lăuntrici, fasciculul de fibre nervoase care face puntea între aceste sedii psihice. Atunci, prin două găurele opuse, ţâşneau dintr-o parte şi din alta, străbătând oasele frunţii, două fascii de raze, care, întâlnindu-se într-un minuscul trăsnet radioactiv, în punctul ales, ardeau instantaneu şi total numai sculul de fibre cu pricina. Restul creierului nu suferea nimic. Copilul, afară de o uşoară zguduire, care îl făcea calm şi indiferent la emoţii toată viaţa, nu simţea de asemenea nimic.

Operaţia se repeta la vârsta de şapte şi apoi la optsprezece ani, ca astfel să se asigure exterminarea radicală a lăstarelor de fibre răufăcătoare, care ar fi putut odrăsli eventual din centrii nervoşi mai dârzi.

Nici un cetăţean nu putea fi scutit, sub nici un motiv, de această necesară operaţie. Ea intra cu înaltă precădere în şirul de sterilizări, vaccinări şi revaccinări care garantau sănătatea publică. Fără certificarea că ai suferit-o de trei ori nu era cu putinţă vieţuirea în imensa uniune a oamenilor liberi. Trebuia să te expatriezi în lună. De altfel, lipsa a două uşoare semne, două cicatrice negre pe laturile bazei frontale, te denunţau transfug al colectivităţii şi te osândeau oricând şi oriunde la aplicarea imediată a aparatului, de către oricine te descoperea, cu adaus de amenzi şi pedepse pe deasupra.

Dar de zeci şi zeci de ani nu se întâmplase o asemenea criminală scăpare. Căci nu numai în spitale, dispensare, primării, fabrici, ateliere, şcoli, dar nu era casă în care să nu se găsească, printre cele mai uzuale instrumente medicale, termometru, ventuze, irigator etc., şi câte o coroniţă de lobocoagulare. Prezenţa ei era obligatorie.

Această mică, nevinovată, dar imensă ca efecte şi rezultate măsură salutară de prevedere psiho-sanitară, care scăpase omenirea de o mulţime de plăgi şi o îndrumase în făgaşul progresului calm, n-avea nimic misterios în ea.

Se ştia de foarte multă vreme, şi mai ales în ultimele războaie mondiale oamenii de ştiinţă - medici, chirurgi şi psihiatri - stabiliseră rolul nefast pe care-l joacă lobul anterior frontal al creierului în viaţa omenirii.

El este focarul tuturor instigaţiilor la nelinişte, neastâmpăr, răzvrătire şi aventură. Sediul nemulţumirii şi al întreprinderilor. Sălaşul nefericirii.

„În acest teritoriu prefrontal se înscrie proiecţia individului în viitor. Aria prefrontală naşte şi cârmuieşte ideile despre eul interior şi îndrumarea lor spre năzuinţa de lărgire.

Individul lobocoagulat pierde compozanta emotivă a activităților sale ideative, în special cele care privesc previziunea şi viziunea interioară, funcție esențială a extremului pol frontal...”

Operatul este eliberat de toate nenorocirile care însoțesc conştiința de sine, pierde ambițiile egoiste, visurile de mărire şi interesul ce-şi acordă sie însuşi.

Din personalitatea lui se şterge orice urmă de reflexiune, toate aspirațiile către necunoscut. Nu mai este hărțuit de întrebări, chinuit de mister.

Şi încetând de a se complace într-o excesivă măgulire de sine, care ajungea până la egoism şi hiperprețuire, el se întoarce la stadiul de perfect cetățean aliniat în muncă. Adică rămâne capabil de orice activitate intelectuală sau practică, inginerie, mecanică, matematică, ştiință, în stare de a exercita orice profesie unde se cere nu numai energia brațelor, ci şi scrierea, calculul, judecata, adică îndeplineşte toate operațiile mintale necesare activităților practice, realiste, dar toate astea fără să se mai gândească la el, fără să se compare cu alții, fără să privească în sus ori înainte, într-un cuvânt, fără să mai fie nemulțumit. Arderea fasciilor nervoase stârpeşte din el orice urmă de emoție, orice culoare a eului, care rămâne cenuşiu ca pură materie cerebrală, şterge orice veleitate de vis, înlătură orice fâlfâire de misticism, care altădată abăteau pe om de la îndatoririle lui elementare. Coagularea îl uşurează astfel de tot sectorul afectivo-emoțional, plin de primejdii şi tulburător.

La început, operația asupra lobului prefrontal se făcea numai bolnavilor, anxioşilor, melancolicilor, obsedaților de sinucidere, râvnitorilor la perfecțiune, schizofrenicilor, nebunilor, pe care de cele mai multe ori îi aducea în fire. Dar atunci era o operație sângeroasă. Se scobeau două găuri în oasele capului şi chirurgul bâjbâia cu bisturiul prin creier după rădăcinile fibrelor vinovate.

Simplificarea ei prin radiocoagularea automată rezolvase una din problemele capitale ale redresării insului şi pacificării omenirii.

Celebra carte „Lobii prefrontali, inamici ai umanității” a savantului Karpmann sta la temelia acestei cruciade, dusă cu atâta sârguință şi succes împotriva centrilor blestemați, unde se cuibăreau altădată toți insurgenții eului, visul, emoția, meditația, nemulțumirea de sine, râvna către perfecție, mizantropie şi alți duşmani ai liniştei şi bunei rânduieli individuale şi sociale.

Autorul deplângea că Sfântul Francisc, Dante, Pascal, Descartes, Byron, Chauteaubriand, Napoleon, Beethoven şi alți neliniştiți celebri şi mari vizionari nu se născuseră în era lobocoagulării, care ar fi făcut din ei alți oameni.

Acum omenirea muncea, mânca, dormea şi se scula fără grijă, lobocoagularea şi celelalte mijloace care-i asigurau fericirea funcționau fără greş. Căci fericirea e să nu-ți faci idei false despre ea. Şi la această falsificare a vieții contribuiseră până atunci lobii aducători de nenorocire. Dar acum crima pasională dispăruse. Tribunalele civile se desfiinţaseră. Singură poliția de siguranță, supraveghere şi prevedere, ca o divinitate tutelară, plana, nevăzută, deasupra noroadelor. Ea avea monopolul neliniştilor, bănuielilor şi al urii.

Dar de la o vreme câteva semne, aproape imperceptibile la început, dădură veste despre o mică deranjare a sistemului.

Ele se iviră mai întâi în tineret şi se arătară în chip fiziologic. Între altele, ici-colo, cazuri de dispepsii, tulburări de mistuire, crize de ficat, lipsă de poftă de mâncare, anemie şi mai ales constipație.

Medicii le constatară cu uimire, le recunoscură cu greu, după îndelungi consultări, fără să şi le poată explica. Asemenea tulburări nu se mai pomeneau de când se instituise lobocoagularea. De când, adică, ideile şi activitățile lor încetaseră de a fi stânjenite de emoții, meditații, reflecții. Cu un cuvânt, de când calea afectului spre creier şi amestecul centrilor emoționali inferiori în treburile omului fuseseră tăiate.

Dar, cu încetul, tulburările luară înfățişări şi alură psihologică. În tineret, cazurile de complicații sufleteşti începură să puncteze, ca nişte bube, epiderma până atunci atât de curată a P.P.P.P.P.-ului şi rătăcirile să se înmulţească. Tinerii de ambele sexe tânjeau, mâinile lor pe uneltele de muncă aveau gesturi şi întârzieri ca de gândire, opriri ca de alegere. Unii îşi mângâiau fruntea sau îşi treceau degetele, ca pe nişte plete imaginare, peste chelia precoce. Alții fură observați cântând, adică gungurind singuri, fiindcă acum cântecul nu se exercita decât în cor. Fetele îndrăzneau să-şi pieptene părul, lăsat să crească mare, în ciuda regulamentului strict. Sau îşi schimonoseau uniforma cu fel de fel de zorzoane, adaose şi flori.

Într-o bună zi, câțiva tineri fură prinşi că plâng. Lacrimi, în P.P.P.P.P.? !... Asta dete efectiv alarma. Comitetele, colectivele, consiliile, plenarele fură convocate, Prezidiul Suprem - sesizat şi o vastă anchetă - instituită pe toată imensa întindere a uniunii. Căzuse oare în desuetudine practica coagulării?

La catagrafie, nici un individ nu fu găsit fără cicatricile revelatoare şi atestatele de rigoare. În privința asta nu mai încăpea deci nici o îndoială. Şi oarecum liniştea şi siguranța forurilor superioare asigurată.

Alte cercetări minuțioase stabiliră, de asemenea, că nici o carte cu conținut anarhic, roman, nuvelă, din vechile serii condamnate, nu scăpase de ardere sau retopire. Desenele, tablourile, statuile, şi toate operele de artă nefastă care ar fi putut amăgi tineretul şi deştepta sămânța nebuniei trecute, fuseseră vândute pe valută forte altor țări, retrograde, cu care nu se mai aveau legături.

Copiii, născuți toți în maternități, rămâneau acolo şi nu erau legănați, ceea ce ar fi constituit o înclinare mai târziu spre reverie. Nu erau adormiți în luluit sau cântece, nu auzeau un basm, nu ascultau o poveste. Creşteau apoi în vaste educatorii publice, sub cea mai straşnică priveghere, cu cele mai sugestive exemple sub ochi şi cele mai sănătoase lozinci în urechi.

De unde, dar, neorânduiala ivită? Căci, curând, dezordinile crescuseră şi mai grav. Mai ales în ceea ce priveşte sexualitatea. Un cuvânt trecea, şoptit, de la o ureche la alta, ca o boare otrăvită. Poliția află cu greutate că era vorba de „Frumusețe”, care nu mai figura în nici unul din dicționarele P.P.P.P.P.-ului. Tineretul nu mai privea reproducerea ca pe o lucrare de stat oficială, o slujbă cetățenească, încredințată numai unora, după anumite criterii. Ci se descoperi că băieții şi fetele au înclinări şi preferințe, se aleg singuri, între ei, îşi închipuie că găsesc, dincolo de scopul real, procrearea, pricini de plăcere şi motive de exaltare într-un simplu act fiziologic. Perechile se făgăduiau unul altuia ca într-o logodnă de odinioară, de care nu auziseră. Sinuciderile celor împiedicați de la această nebunie se înmulțiră. Şi un alt cuvânt, nou, netrecut în dicționare, se înfiripă, sub nasul poliției, cuvântul „Iubire”. Frumusețe şi iubire. Tineretul bolnav alerga după ele ca după un miraj localizat în anume persoane, pe care le scoteau din rânduiala comună, înălțându-se deasupra prezidiului.

Astea toate dovedeau o îngrijorătoare zdruncinare a alcătuirii, amenințând cu ruina tot ce se clădise.

În curând, ceva nou, spăimântător, îşi făcu apariția. Cu atât mai primejdios, cu cât era nevăzut, nepipăit, insesizabil. În acea lume realistă începu deodată să se vorbească despre spirit: ceva dincolo de om, pe care-l poate mişca şi agita. O mai mare calamitate nu se putea abate asupra colectivității, agitația fiind exclusiv în căderea ministerului de resort. Oamenii acum ridicau ochii şi brațele în sus, la cer, fără să ştie spre ce,

aşteptând, cerând de la un mare necunoscut - nu de la Supremul Prezidiu - împlinirea unei nedesluşite aspiraţii, care nu mai ţinea de pământ.

Asta era prea mult. Pedepse exemplare, privaţii de libertate, munci suplimentare, raţii alimentare reduse, castrări, sterilizări nu folosiră cu nimic. Se recurse la căptuşirea creierelor cu plăci de plumb şi alte metale impermeabile razelor cosmice şi oricăror emanaţii venite din alte sfere. Inutil.

Ba dimpotrivă. Ca uleiul peste foc, toate astea nutreau flacăra nebuniei, sporeau gustul nou al martiriului.

În acest timp, laboratoarele lucrau făr' de răgaz. Cu tot soiul de reactivi, electro şi isotopi, se cerceta în ungherele şi ascunzişurile creierilor pricina acestor neaşteptate trădări ale ştiinţei.

Nu cumva fibrele blestemate dăduseră alte lăstare lăuntrice, neatinse de trăsnetul coagulator? Poate că centrii nervoşi anatemizaţi găsiseră alte căi de legătură între ei?

Nu se descoperi însă nimic anormal. Materia cerebrală era cu toate localizările neschimbate şi punţile între nucleele infernale definitiv tăiate.

Singură epifiza, glanda pineală, păru uşor modificată, congestionată şi infinitezimal crescută. Savanţii, răsfoind vechile tratate, găsiră că ea fusese odinioară asemănată cu un ochi. Ocultismul de tristă memorie o numea ochiul lui Siva. Această glandă - spuneau superstiţiile - se proiecta afară din craniu la oamenii dinaintea noastră şi prin ea se putea privi lumea viitoare. Prin ea se primeau insuflările şi inspiraţiile de sus. Apoi ea se retrăgea şi se ascundea iar sub oasele capului. Aici se făcea în timpurile barbare tonsura preoţilor, pe unde s-ar fi înlesnit, ţineţi-vă râsul, pătrunderea Duhului. Alţi autori şi mai ridicoli susţinuseră că ea ar fi fost ochiul ciclopului.

Dar cum da de bănuit, se hotărî extirparea epifizei. Şi operaţia se aplică fără excepţie tuturor cetăţenilor de rând.

Pentru o vreme, fenomenele morbide părură că se alină, fără să înceteze. Pentru ca în curând să zbucnească mai cu furie.

Prin pivniţe şi hrube, dar mai ales în pădurile păstrate ca singure monumente ale naturii, se descoperiră indivizi fugiţi de la îndatoririle lor. Ascunşi acolo în peşteri trăiau singuratici, dedându-se la acte ce aminteau străvechile culte ale magiei.

Ţăranii mai ales alergau la ei şi cu destrăbălări de gesturi şi îngenuncheri îmbrăţişau lemne tăiate în cruce, boite cu tot soiul de culori. Bărbaţii cântau şi femeile se boceau la picioarele acestor semne neînsufleţite.

Asta fu picătura care făcu să dea vasul pe dinafară.

Trebuia cu orice chip pus capăt. Dar cum? Ştiința şovăia, cuprinsă de zăpăceală. Ce este şi de unde vine această necunoscută şi nestăvilită forță ocultă, care îndrăzneşte să încalce stăpânirea Supremului Prezidiu şi să-i anuleze providențialele măsuri şi decrete?

Din ordinul cârmuirii se instituiră experiențe uriaşe pe milioane de indivizi deodată, ca să de depisteze locul anume unde s-a sălăşluit forța adversă, altădată localizată în polul frontal.

S-a mers până la coagularea completă a creierilor unor indivizi, care au ieşit din experiențe perfect imbecili, fără să renunțe la nebunia lor, fie adorare, fie dragoste sau speranță. Idioți, dar se închinau şi iubeau.

Situația părea disperată. Tinerele generații se alterau din ce în ce, iar vechile, care începuseră turburarea, pe măsură ce îmbătrâneau îşi înrăiau racilele căpătate în tinerețe. Visul, lenea, împopoțonate cu numele de meditație, reflexia, migala cercetărilor lăuntrice, aplecarea spre mâhnire, mândria, gelozia, lupta cu adversarii pentru o femeie, pentru o slujbă, nemulțumirile de tot soiul, şi mai ales de sine, grija pentru viitor, toate spaimele metafizice şi complicațiile sentimentale luau fel de fel de chipuri, cum nu se mai pomenise.

Lumea se clătina iar pe marginea prăpastiei.

Dacă uniunea ar fi avut vecini fără îndoială că această zbucnire de neastâmpăr şi fierbere s-ar fi întrupat într-un război, spre care poate că ar fi fost mai bine să fi fost îndreptate şi canalizate.

Acel spirit, acea rătăcire şi-ar fi găsit astfel o localizare, unde ar fi putut fi prinsă şi pusă în frâu. Dar aşa? În creieri şi în glande nu se mai afla. Afară, în văzduh, era o nebunie, ca în vechile superstiții, să o cauți. În cer? Atât mai trebuia ca să dea smintiților cea mai neroadă justificare.

Unde dar era de găsit şi stârpit Spiritul? Căci trebuia stârpit, cu riscul de a stârpi odată cu el omenirea şi a plămădi alta, nouă. Se ventila şi ideea aceasta.

De pe capul oamenilor de ştiință răspunderile trecură pe umerii responsabililor, care, neputincioşi, le puseră în mâinile cârmuitorilor. Aceştia, la rândule, le aşezară la picioarele Perfectului Prezidiu spre a hotărî, încrucişându-şi brațele în smerită aşteptare.

Bătrânul preşedinte, într-o insomnie agitată, avu o inspirație. Îşi aminti de o veche, infailibilă metodă. Acea a cumpărării, a spionajului, a mituirii şi denunțării, până la auto-delațiune.

Printr-un ucaz care deroga de la toate legile se institui cel mai înalt premiu, cea mai mare recompensă, o decorație unică, onoruri supreme, îngăduința căsătoriei cu femeia iubită şi călătorie de nuntă în străinătatea necunoscută, aceluia care va afla şi va denunța locul unde se ascunde insesizabila forță tulburătoare, sediul spiritului.

Rezultatul nu întârzie şi fu strălucit. Un tânăr se înfățişă cu curaj şi îşi denunță propria-i inimă.

El lămuri cum simte că inima lui, acest cuib de muşchi găunoşi, în veşnic neastâmpăr, mereu plină de sânge învăpăiat, găzduieşte acum duhul care agită lumea. Zvâcnelile ei dureroase, umflăturile ei până să plesnească, fierbințeala ce o împrăştie, bucuria care o cutremură sunt semne nedezmințite.

Îndată se constată că în adevăr fuseseră destule indicații, pe lângă care savanții trecuseră fără să le bage de seamă, în înverşunarea lor numai asupra creierilor.

Cele mai multe sinucideri, aproape toate, se săvârşeau trăgându-se în inimă. Versurile, cântecele, poveştile care colindau nu vorbeau decât numai despre ea.

Vechile superstiții din erele primitive puneau în inimă centrul cunoaşterii suprafireşti. Şi pentru unirea cu duhul pretindeau că pot, cu anumite practici de închinare, să coboare mintea în inimă.

Se începură alte noi cercetări, îndreptate cu toată luarea-aminte asupra organului incriminat.

Se disecară cu amănunțime morții, se făcură numeroase vivisecții pe voluntari, se sacrificară sute de mii de indivizi pe altarul binelui obştesc, despicându-se astfel inimile lor, care fură cusute la loc.

Şi spre surprinderea obştească se găsi că inima îşi schimbase nu numai aspectul, forma şi greutatea, ci şi arhitectura histologică. Era mai grea, mai roşie, mai globuloasă, mai puțin musculoasă, înțesată cu fibre nervoase şi ganglioni autonomi.

Iar, minune, în partea de sus, pe globul ei, numaidecât sub ieşirea cârjei aortice, se prăsiseră nişte sâmburi creți de substanță cenuşie, care aduceau aidoma cu nişte muguri de creier.

Se adeveri astfel că inima se întorsese din nou la vechea funcție de odinioară, ca centru al inteligenței afective, sediu al spiritului stăpânitor peste ideația productivă şi utilitară.

De aici până la dezlegarea definitivă a problemei nu fu nevoie nici măcar de un pas. Radiocoagularea stârpi pe loc şi acest nou camuflaj al duhului răzvrătitor în om.

Până când? Se va vedea.

Cum tânărul voluntar care cel dintâi se denunțase nu supraviețui operației, toată recompensa trecu asupra preşedintelui prezidiului, cu al cărui nume se boteză noua operație asupra inimii.

Şi, pentru genială, suprafireasca inspirație ce avusese şi care dusese la descoperire, el fu ridicat la rangul suprem, declarat şi identificat pentru masele democratice cu Dumnezeu. Nu numai cu îngăduința, dar cu porunca de acum înainte să fie necontenit închinat şi mărit ca atare, într-un cult care întrece tot fastul ceremonial al vechilor religii.

Spre el să se canalizeze toate aspirațiile neamurilor omeneşti.

Dar Duhul evacuat vagabondează prin lume şi îşi caută, chinuind necontenit pe bieții oameni, alt locaş.

1948, iulie 27, Bucureşti

LUPTA CU ÎNGERUL

URIAŞA CUMPĂNĂ A LUMII, urnită de ritmul cosmic, mişca talgerele-i potrivnice, ziua şi noaptea, pentru asfinţire. Talgerul luminii, îngreuiat de aur, se plecase de tot şi spânzura jos în râsul pământului, dincolo de apus; buza lui fulgera, înainte de scufundare, către talgerul nopţii, care se ridica gol în slavă şi astupa, cu fundu-i negru, cerul. Săgeata cumpănitoare încremenise, cu luceafărul în ascuţiş.

Caprele râcâiau ţărâna închinând cu copita culcuşul... Clopotele aninate de turlele gâturilor sunau limpede şi fiecare vită era o vecernie.

Apa râului luneca în lăuta ţărmurilor cântare înăbuşită sub căluş de sălcii gânditoare şi plopi amintitori. Şarpe descolăcit din aur, amurgul descânta păsările cristaline, care picau din slăvi, înţelenite, pe ramuri.

Când, o prevestire trecu şi scutură din florile tălăncilor o rouă de clinchete. Păstorul tresări sub cerul unde se ruga. S-a sculat leul pustiei şi vine să-i dijmuiască turmele?

O formă nedesluşită înainta, fără paşi, spre staul. Sărise din talgerul luminii, care acum se cufundase în puţul de dincolo de pământ. Iacob se repezi cu ghioaga să-şi apere averile. Statura măreaţă îl aştepta în strungă, aţintindu-i calea.

Nu era leu, nici fur. Părea o arătare de pe alt tărâm.

— Ce vrei? - răcni ciobanul, clătinat între spaimă şi uimire.

— Luptă - răspunse celălalt, ca şi cum ar fi zis bună-seara.

Nu dorea nici oi, nici bogăţie, ci altceva, mai de preţ: puterea. Spre a fi stăpân se cere să fii tare. Care din ei doi e mai vrednic? Şi vedenia nu propunea enigme, pretindea încercarea puterilor.

Prin labirintul crengilor despletite pentru somn, vântul trecea degetele-i încărcate de plânsete moi. Caprele se sculaseră şi priveau din târlă. Înfăţişarea cu chip de zburător îl înfrunta din poarta ţarcului. Iacob îi desluşea asupra capului un moţ, adus ca gluga ciocârliei... Şi glasul îi cântase a viers. Cine, oare, se ascundea în veşmânt păsăresc? Iacob simţi o râvnă tinerească să se măsoare cu taina... Necunoscutul îi căzuse drag deodată, aşa cum îţi cade un prinţ hoinar, colindător după ciudăţenii, căruia nu i te poţi împotrivi să nu-i faci gustul.

El primi lupta fără vrăjmăşie, prinzându-se ca într-o horă cu îngerul, ochii iezilor - bucuroşi de salturile stăpânului în lupta cu cerescul partener. Şi astfel Iacob s-a luptat cu îngerul, nu împotriva lui...

Fiecare din noi, măcar o dată în vreme, trebuie să ne măsurăm trimisul Domnului, la un popas, sub sicomor, lângă o fântână de răscruci. Te iei cu el la luptă, aşa cum te lupți, copil, cu un frate mai mare, dornic să te învețe lupta. E un exercițiu pe care trebuie să-l deprinzi, măsurându-te cu cineva mai puternic. E o voinicie la care trebuie să te ridici sub povața unui superior, unui dascăl cunoscător al tuturor adevărurilor atletismului spiritual.

Îngerul şi Iacob îşi împrumutau numai prezența, nu şi substanța. Aparența lui se lăsa cuprinsă... Şi rezistența divină se echilibra prin forța umană, care se mlădia pe tărie şi urca, târâită de model, victorioasă asupra ei înseşi. Îngerul, senin, se împotrivea opintelilor, nu ataca. Zâmbitor, ațâța la sforțare, nu căuta să doboare. Deşi înger, el se alcătuia într-un prilej chibzuit şi cumpănit pentru încordarea muşchilor sufleteşti ai omului răpit în ideea biruinței.

Nici arc, nici pală. Luptau luptă dreaptă, încinşi cu brațele. Şi mâinile omului se încleştau, pafta cu zimții degetelor petrecuți unii într-alții în şalele îngerului. Iar aripile acestuia, ridicate din sfârc, se încondeiau pe umerii discipolului, aşa încât el, cătând drept în ochii miraculoşi care-l stârneau la vitejie, nu le vedea strejuindu-l, ca să nu se înspăimânte. E îngăduit fiului de om să biruie, în virtute şi har, un înger, alcătuit din şapte stihii mai mult?

Oricum, îndemnul îngerului adevărat e totdeauna lupta. Numai Satana e ispita, vrajă de câştig uşor asupra a tot ce cuprinzi cu ochii.

Minunea cea mare a fost că atingerea cu îngerul îl întărea pe om. El devenea mai puternic, pe măsură ce se îndelunga îmbrățişarea. Virtutea lui creştea, cu cât dura misterioasa inițiere. Iacob se împuternicea ca Anteu, dar, spre deosebire de acela, nu atingând pământul, ci cu cerul coborât de înger. Omul alăturat de înger sugea fluid sfânt, care trecea în el ca în legea vaselor comunicante, din cel plin în cel gol, prin mediatorul înaripat, încât precursorul lui Cristos a trebuit să se smulgă cu violență din veriga ce-l strângea din ce în ce mai cumplit, înainte de a se umple de el omul întreg. Căci nu era el Mesia, menit să săvârşească deplin transfuzia divină.

A durat lupta o noapte, un veac? Cine ştie... Solul a zburat. Dar lecția rămase indelebilă. În zori, nostalgic, căuta urmele vânzolelei. Dar nici un semn nu sta mărturie: pământul nu era găurit de călcâie. Iarba, trează, îşi mijea lumina-i verde nestrivită din pământ. A fost o nălucire? Şi totuşi n-avea nici o şovăială... Nimic nu pătrunde mai de-a dreptul în suflet ca un

miros respirat... Şi el simțea mireasma îngerului stăruindu-i adânc, acolo unde amintirea se țese cu uitarea, împletind sufletul. Îngerul a fost? Dar s-a hărțuit cu el afară, în luncă? Sau în lăuntru, în gând? Fusese o luptă sau o meditație? Zăvozii lui o ştiau mai bine, căci nu dăduseră nici un lătrat.

MOARTE AMÂNATĂ

De trei săptămâni bătrânul boier Amza se lupta cu moartea şi nu se da biruit. În fiecare noapte cei ce-l vegheau îi strecurau în mână lumânarea aprinsă, pe care el, horcăind, o alunga cu mânie. Ținea în el cu ultima îndârjire sufletul gata să-i iasă. Câteodată părea chiar că s-a isprăvit şi l-a scăpat. Rudele şi îngrijitorii se pregăteau să răsufle uşurați. Dar boierul, încordându-se, îşi aducea iar sufletul înapoi, cu sila, de departe, ca pe un rob fugit de la stăpân. Şi dimineața îl găsea din nou viu, cu ochii țintă pe calendarul de care nu se dezlipea. Deşi aproape leşinat, ținea să rupă el însuşi zi cu zi filele. Controla astfel răbojul vremii ce i se mai cuvenea să trăiască încă şi alunga moartea la data dinainte hotărâtă. Nici în clipele cele mai grele nu lăsa calendarul din mână. Se temea ca nu cumva cei din preajmă, sătui de atâta zbucium, să-l înşele şi să smulgă mai multe foi deodată, încurcându-i astfel socotelile, ca să-l facă să moară mai repede, înainte de ziua statornicită. Asta prelungea grozava agonie dincolo de marginile îngăduite puterilor unui muribund şi răbdării celor ce-l păzeau, rubedenii şi slugi, care abia se mai țineau pe picioare.

Dar boierul se îndărătnicea să se împotrivească arhanghelului culegător de suflete şi, dârz, îl îndatora să-l adaste până la împlinirea vechiului zapis statornicit odinioară între Cel Atotputernic şi un strămoş al lui.

Bolnavul pe toate celelalte le uită. Din mintea lui ciuruită... scăpau ca prin nişte găuri negre stările de față şi întâmplările din jur: nu mai cunoştea oamenii, bâiguia, uita că a mâncat, nu mai ştia că s-a spovedit abia cu o clipă înainte şi cerea preot, amesteca trecutul cu prezentul. Confunda toate... Un singur lucru rămânea înfipt acolo în conştiința lui, ca un țăruş de care i se încleşta viața: că nu trebuie să moară înainte de împlinirea sorocului unei mari făgăduinți.

Povestea era veche şi tainică. Boierul Amza se trăgea din teribilul neam al Drăguleştilor, care au însângerat cu competițiile lor la domnie câteva veacuri ale istoriei. Unul din strămoşi, ca să curme prigoana fratelui său, crunt voievod al țării, şi-a schimbat starea şi numele şi, ascunzându-se cu familia în munte, a izbutit să intre pentru totdeauna în obscuritate şi uitare. Urmaşii lui au scăpat de căsăpie şi şi-au câştigat încet averile. Bătrân şi cucernic, el s-a tras în urmă la Ierusalim, apoi la Sfântul Munte, unde cu râvna lui întru sfințenie şi-a agonisit o slavă nepieritoare. Vestit în toată ortodoxia ca mare isihast şi tainic închinător al rugăciunii minții, care aduce

pe domnul Hristos în inimă, el s-a înălțat la stări neînchipuite pe treptele suirii la cer şi ale cunoştinței de Dumnezeu.

Tradiția familiei spune că, astfel, cu harul de sus şi prin îngăduința proniei, fericitul isihast a căpătat un privilegiu întărit cu legământ şi pecetluit de însăşi blagoslovenia Celui-de-Sus, ca el, precum şi toți cei dintâi născuți, bărbați din neamul său, să fie de-a dreptul mântuiți şi să le fie deschis raiul. Pentru împlinirea acestei făgăduințe, moartea era îndatorată să nu-i poată lua decât în întâia noapte de Paşti, la slăvita înviere a Domnului, când porțile raiului stau larg deschise pentru toți fericiții răposați în acel ceas, răpiți acolo odată cu Mântuitorul.

Şi până atunci pronia îşi ținuse legământul: şase bărbați, capi de generație ai neamului privilegiat, de-a lungul a patru secole şi jumătate, îşi daseră duhul în noaptea luminată.

Acest ceas izbăvitor al Învierii îl aştepta neclintit boierul, ca să moară după vechea datină şi el, al şaptelea şi cel din urmă din şirul neamului ce se stingea, deşi pe el Dumnezeu nu-l blagoslovise ca pe înaintaşi cu o vârstă matusalemică, ci îl chema abia în al nouăzeci şi doilea an al vieții. Dar la asta nu putea pune împotrivire, lungimea de ani nu era trecută în zapis, fără numai favoarea strămutării la ceruri în ziua şi ceasul cel mai luminat al pământului.

Aşa că pentru nimic în lume şi dincolo de lume, boierul n-ar fi consimțit să-şi dea sufletul măcar şi numai cu o clipă mai înainte.

Pentru asta ochii lui erau pururi țintiți pe calendar şi urechile la clopotul Patriarhiei. Pentru orişice altceva le ținea strânse şi închise.

Dar mai erau încă două săptămâni de aprigă războire cu moartea până la Paşti. Două săptămâni de cazne agonice, în care zi-noapte brațul arhanghelului trebuia abătut şi moartea nerăbdătoare țintuită în loc.

Însă o uriaşă nădejde şi o încredere mai presus de fire îl ajuta să săvârşească minunea. Adică izbutea să pâlpâie atât cât să nu moară cu adevărat şi să dureze până la Paştele care venea cu târâşuri de melc. Atunci când va cădea cea dintâi foaie din cele trei la rând însemnate cu roşu şi vor suna clopotele Învierii, va îngădui şi el morții să-şi facă datoria, strigând ca tâlharul: „Pomeneşte-mă, Doamne, întru împărăția ta".

Aşteptarea asta migălită cu tot soiul de întreruperi şi morți înşelătoare umplea de spaimă pe cei ce-l pândeau, sleiți de oboseală şi de ură. Mai ales cucoana Catinca, sora boierului, vedea cu groază cum se iroseşte în cheltuieli zadarnice şi bruma de avere ce i-ar mai putea rămâne de pe urma

răposatului. Dacă el ar fi murit de la început, de când s-a îmbolnăvit, tot s-ar mai fi ales cu ceva. Dar aşa, de două ori pe zi şi de cele mai multe ori şi noaptea, medici, în fiecare seară preotul, care să-i citească şi gata în ascuns pentru împărtăşanie (căci boierul nu primea cu nici un chip cuminecătura mai înainte de Paşte, încredinţat că aceasta i-ar fi ratificat moartea), două surori îngrijitoare cu schimbul tot timpul, alt rând de slugi tocmite peste cele ale casei, medicamente scumpe, injecţii, baloane de oxigen şi altele câte spulberaseră în aceste vremi de năprasnică scumpete sute de milioane. Încât coana Catinca se gândea chiar că dacă bătrânul s-ar întâmpla să scape ar rămâne sărac şi i-ar cădea ei pe cap.

De aceea, coana Catinca pe drept căuta chip şi fel să-l ajute să moară, dacă s-ar fi putut numaidecât. L-ar mântui de chinuri şi ar mai scăpa ceva din averea care se mistuia ca fumul. O parte să o aibă pentru înmormântare, cu cealaltă să-şi mai îndulcească şi ea viaţa de boieroaică scăpătată. Pentru asta rânduise fără învoirea bolnavului masluri cu câte şapte preoţi, care s-au rugat pentru uşurarea pătimaşului din chinurile vieţii, i-a aşezat fără ştirea lui la căpătâi icoana făcătoare de minuni a arhanghelului Mihail, adusă cu cheltuială de la o vestită mănăstire, icoană cu puteri să scurteze chinurile morţii. Învăţată de o prietenă pricepută, i-a făcut, de viu, slujba şi pomeni de mort, a plătit preoţilor de s-au rugat pentru uşurarea lui la sfântul altar, doar o izbuti să împingă limbile ceasului morţii cu câteva zile mai înainte. Toate însă zadarnic. Bătrânul Amza, orice i s-ar fi făcut, nu putea muri decât ca un întâi născut din neamul privilegiat al Drăculeştilor, adică în ceasul luminat al Paştilor, pe care, după făgăduinţa nedezminţită, îl aştepta, înfruntând toate asalturile nerăbdătoarei morţi.

Aşa că medicii continuau să vie, medicamentele scumpe să se îngrămădească pe tăblia scrinului, preotul să citească la căpătâi (cu potirul ascuns pentru o eventuală împărtăşanie), surorile sleite de veghe să mănânce cât şapte, slugile să risipească şi să fure. Agonicul cu calendarul la subţioară nu se sinchisea de îngrijorările Catinchii şi îşi vedea de unica lui treabă, încă două săptămâni de împotrivire năvalei celei fără de împotrivire. Şi izbutea să-i ţie piept, abia cu un firişor de viaţă desfăşurat cu scumpătate de pe mosorul unei uriaşe voinţe.

Între timp au bătut clopotele cu sonoritate de renaştere italiană ale Paştelui catolic. Toţi dimprejur au vestit pe bolnav despre acest nimerit prilej, nădăjduind că are să consimtă să moară. Tot Paşte se cheamă că este, acelaşi Hrist despică piatra mormântului şi înviază la cer. Dar boierul Amza,

cu ochii pe calendarul lui, n-a văzut, n-a auzit. Calendarul lui îi amâna moartea cu încă o săptămână. Coana Catinca şi toată şleahta ei a trebuit să se plece şi să aştepte.

În sfârşit, prima foaie din cele trei însemnate cu roşu s-a arătat, şi Pastile drept credincioşilor s-a vestit pentru a doua zi. Bolnavul dintr-o dată s-a liniştit şi s-a pregătit să-i iasă întru întâmpinare. Chinurile au încetat şi agonia s-a schimbat într-o radioasă bucurie. Cu mintea mai limpede ca oricând, i-a chemat pe toți, şi a cerut iertăciune, i-a sărutat, apoi din nou s-a mărturisit, s-a împărtăşit de data asta, şi-a luat rămas bun şi când a sunat clopotul cel mare de la Patriarhie a pus de a deschis aparatul de radio şi a ascultat cu sfințenie slăvitul Cristos a înviat, amestecat cu salvele de tunuri. Apoi a poruncit să se stingă luminile electrice, să se lase numai o candelă aprinsă şi, îmbăiat, îmbrăcat în haine noi înadins făcute pentru înmormântare, cu barba frumos pieptănată, i-a pornit pe toți la culcare, iar el s-a întins pe pat, a încrucişat paşnic mâinile, între care a încleştat lumânarea aprinsă şi a închis ochii, vegheat numai de sora de noapte, pe care a rugat-o să aibă grijă de lumânare. Şi în odaia cufundată în întuneric a pornit să se petreacă misterul mult aşteptat al mântuirii.

Bătrânul a ațipit uşor, cu răsuflarea din ce în ce mai potolită, tot mai slabă, ca o stingere. Sora l-a privegheat o vreme, apoi, toropită de oboseală, a suflat în lumânare, care amenința să ardă mâinile mortului, şi s-a culcat în fotoliu să doarmă până a doua zi cum avea poruncă de la boier: Moartea lui să se săvârşească în mare pace şi taină.

Şi toți prin odăi, acum împăcați, au căzut ca morți într-un somn greu şi lung, cel dintâi nestingherit, după atâtea săptămâni de nopți cu vaiete, injecții, baloane, buiote, spovedanii şi rugăciuni.

A doua zi dis-de-dimineață, un lung fior sonor a străbătut întreaga casă adormită, ca o alarmă: chema neîntrerupt soneria din odaia mortului. Dezmeticiți cu greu, s-au îndreptat toți împleticindu-se într-acolo, afară de cucoana Catinca, mai lâncedă la auz şi sigură pe rămăşița de moştenire.

Când au deschis uşa şi au intrat n-au văzut deodată nimic, perdelele groase atârnând încă în ferestre. Dar au auzit cu spaimă gura boierului Amza, care, inimos, striga cât îl îngăduiau puterile după slugi. Toți s-au tras înapoi de groaza strigoiului. Dar țipetele boierului nu conteneau. Cu mare sfială s-a strecurat uşor sora de schimb şi a aprins lumina. Boier Amza, în capul oaselor, odihnit şi luminat, cerea să i se aducă apă caldă şi prosopul pentru spălat, peria şi pieptenele pentru dichisit şi apoi numaidecât cafeaua

cu lapte şi cozonac, că îi este foame. La masă are să ciocnească ouă roşii şi ar pofti puțin stufat de miel. A lămurit pe toți că trecuse hopul. Dumnezeu l-a încercat numai şi îl amânase iar - cine ştie! - pentru Paştele viitor sau peste mulți alții. În acelaşi timp a cerut să se ridice de pe patul lui, unde zăcuse şi zăcea pieziş sora de noapte, leşinată de spaimă când mortul în zori îi poruncise să-l gătească şi să-i aducă mâncare.

A fost apoi o istorie nemaipomenită. Puțin a lipsit ca, în locul boierului, cucoana Catinca să se bucure de privilegiul neamului şi să intre aşa păcătoasă de-a dreptul în împărăția cerului, ca una ce a fost gata de atâta ciudă să dea pe loc ortul popii.

Căci îndată boierul s-a pus pe trai şi îngrijiri, ca un om ce trebuia să dureze cel puțin un an, adică până la Paştele viitor.

A chemat numaidecât avocatul să-i vândă casa, cu clauza ca să fie lăsat să locuiască în ea cât va mai trăi. A dat la vânzare nişte acțiuni din fondul lăsat pentru pomenire. A tras numerarul destinat cheltuielilor de înmormântare şi i-a deturnat întrebuințarea pentru mâncare şi băutură şi a mai anulat alte danii şi legate făcute moştenitorilor.

A doua zi, familia îngrijorată s-a adunat la sfat mare. Boier Amza risipea acum, fără putință de a-i pune stavilă, averea. De bucurie că n-a murit, zvârlea banii în vânt. Trebuiau luate măsuri grabnice. La mijloace tari nu se putea ajunge. S-ar fi căzut ori să-l strângă de gât, ori să-l otrăvească. Dar nu ar fi făcut nimeni asta, chiar dacă se gândeau. Nădejdea era numai la Barbu, nepot de soră al boierului, un fel de Ulise al familiei, fertil în tertipuri şi viclenii.

Barbu a cerut timp de gândire. Şi după câteva zile s-a înfățişat cu dezlegarea. Bătrânul se înşelase, aşa cum era înşelată toată lumea. Nu murise fiindcă Paştele ce se sărbătoreşte acum nu este Paştele cel adevărat. Cu schimbarea calendarului pe stilul nou, biserica însăşi îşi zăpăcise rânduielile şi-şi încurcase sărbătorile, aducând Învierea Domnului cu o săptămână mai devreme decât se cuvenea şi de cum cereau canoanele şi vechiul calendar. Paştele cel adevărat pentru care pronia hărăzise slăvitul privilegiu strămoşului iubit de Dumnezeu va fi dumineca viitoare. Atunci se sărbătoreşte autenticul şi veridicul Paşte la Ierusalim şi în toate bisericile Răsăritului rămas ortodox. Numai în acea noapte, care va fi peste trei zile, se deschide cerul şi dă drumul către rai celor aleşi. Ca dovadă stau adeveririle de la schiturile rămase credincioase, aduse de către un bătrân călugăr stilist la patul bătrânului şi care amenință cu veşnice cazne pe toți

câţi prăznuiesc Paştele eretic. Nepotul a mai înfăţişat încă vechea Pascalie cu litere chirilice, ale cărei calcule inspirate de înţelepciunea divină arătau Paştele la data lui neclintită, adică peste trei zile.

Bătrânul a ascultat cu supunere şi s-a clătinat adânc. Dintr-o dată susurul de viaţă a secat în el. Şi agonia, întreruptă miraculos câteva zile, a început iarăşi, grea. Din nou s-au pornit veghile de noapte, injecţiile, baloanele cu oxigen, cu care să se mai înnoade firul vieţii până la sfârşitul săptămânii.

Acum nepotul smulgea pentru bătrân foile calendarului şi îi cârmuia drumul către veşnica alinare. Şi în ceasul hotărât de nepot, la miezul nopţii, când după o placă de patefon au răsunat anunţate în limba engleză clopotele Ierusalimului şi slujba Învierii de la Sfântul Mormânt, cu Hristos a înviat cântat după canon în douăsprezece limbi, boierul Amza şi-a dat duhul cu un zâmbet fericit pe chipul întors spre strămoşii privilegiaţi, care-l aşteptau să-l îmbrăţişeze în porţile deschise ale raiului.

PETRECERE. REGELE CEL DREPT

LA O VÂNĂTOARE, PE CÂND se frigea o bucată de vânat pentru regele Nouch-Irrevân cel drept, slujitorii văzură că lipseşte sarea... Atunci trimiseră repede un rob la satul cel mai apropiat, ca să aducă...

Nouch-Irrevân îi spuse:

— Nu uita să plăteşti sarea ce iei... Căci dacă tu îi lua-o degeaba, fapta ta o să ajungă obicei şi bieții oameni din acel sat au să moară de foame curând.

Curtenii, mirați, spuseră:

— Doamne, dacă robul nu plăteşte sarea ce-o lua, paguba şi răul n-are să fie mare...

Regele răspunse:

— În lumea aceasta, apăsarea şi nedreptatea au început dintr-un nimica toată... Dacă regele ia un măr din grădina unui supus al său, robii săi, după el, are să ia pomul întreg. Pentru cinci ouă pe care un rege le va lua pe nedrept, oştenii lui au să puie mii de găini în frigare...

(După Poetul Persan Saîdi)

(„Dumineca poporului", 6 septembrie 1915, p. 3)

DEŞERTĂCIUNEA PEDEPSITĂ

UN ŞOARECE FLĂMÂND se învârtea împrejurul unei nuci.

Din lăuntrul ei însă, un vierme îi spuse:

— Nu te mai căzni degeaba. Tot miezul l-am mâncat eu şi tu n-ai să te alegi cu nimic, decât cu osteneală...

Şoarecele stete pe gânduri, apoi întrebă:

— Dar tu eşti gras sau slab?

Viermele, în deşertăciunea lui, răspunse:

— Sunt gras, aşa de gras şi sătul, că nu mai cer nimic de la viață.

— Foarte bine, zise atunci şoarecele... Nădăjduiesc că grăsimea ta o să aibă gust de unt de nucă...

Şi spărgând coaja, scoase viermele şi-l mâncă...

Fă ca înțeleptul, care nu se îngâmfă niciodată, chiar în mijlocul celei mai mari bogății.

(„Dumineca poporului”, 23 august 1915, p. 3)

SACUL CU CARTOFI

Meleagurile Basarabiei de miazănoapte se împrimăvărau încet. Zi cu zi pământul, sub cerul fără soare, tare ca osul, se înmuia. Apele Nistrului creşteau cu vuiet sub carapacea de gheţuri groase care se umfla pârâind din toate încheieturile (şi se) rupea ici colo cu trosnete de tunet, încălecându-şi unul peste altul, ca nişte năprasnici armăsari, (sloiurile).

În cancelaria unui târguşor evreo-moldovenesc de pe malul drept al fluviului, interogatoriul continua în mare taină şi fără întrerupere de mai bine de un ceas. Singură dimineaţa, o dimineaţă nordică, rece şi tăioasă, îndrăznea să se uite prin geamurile nespălate în încăperea mohorâtă, la preşul lung şi îngust de cocos azvârlit pe jos şi la cele două scaune şoldii, rezemate de perete.

Paznicul, obişnuit cu cercetările secrete, sta în sala întunecată, la uşa care da în uliţă şi, făcând pe niznaiul, îşi răzuia cizmele de glod şi aştepta. Mai totdeauna el ştia ce se petrece în „birou”, fără să spioneze cu neruşinare. Avea mijloacele lui fireşti. Gardist, curier, camerist, păzitor al celor închişi în celulă, apoi mijlocitor cinstit pentru micile ploconuri şi măruntele chişliguri ce aduce de la sine dregătoria de comisar, i se cuvenea să se înfrupte oarecum din rodul întâmplărilor care se perindau acolo.

De data asta se găsea nedumerit şi zbieretele şefului nu-l lămureau îndeajuns. Aceasta din pricină că, deranjat pe neaşteptate din postul lui de ascultare, pierduse de la început firul; îndată ce tânărul vagabond fusese prins şi adus de jandarmi, poliţaiul îl trimisese să adune şi să-i cheme numaidecât o mulţime de ovrei înghesuiţi prin dughenile micei uliţe, împreună cu rabinul lor. Şi culme a uimirii, era, (o dată cu ei), chemat şi venerabilul preot creştin. Cu toată graba pusă, până să-i găsească pe toţi, prăpădise o mulţime de vreme. Şi deşi nu-i aşteptase să se strângă şi să-i însoţească, ci alergase singur înainte, ajunsese prea târziu ca să mai priceapă ceva din răcnetele ce răzbăteau până la el. Cu răzuşul în mână, se cumpănea şi nu ştia ce să facă. Să adaste până sosesc cei chemaţi şi să intre cu ei odată când i-o băga la şef? Sau să se strecoare chiar acum, sub cuvânt că supraveghează focul?

Înăuntru, comisarul, un grăsun scundac şi roşcovan, asudase în uniforma ponosită pe care o dezbrăcase. Deşi soba de tuci nu se înroşise bine, mânia îl înfierbântase. Înfuriat de tăgadele pârâtului, da necontenit cu pumnul în

masa acoperită cu muşama pătată de felurite cerneluri, sărea de pe scaun şi se căznea să răcnească din toată răguşala-i învechită.

În fața lui un tânăr sta în picioare. Asupra-i se vărsa întreg vierşunul[3] şefului. Dar el, slăbuț şi strein, îl privea fără să se clatine.

— Asta-i toată declarația? se înecă în gâtlej anchetatorul şi, lăsându-se pe scaun, îl privi din nou cu băgare de seamă de jos în sus.

Arăta a un băiețandru pirpiriu şi deşirat, cu pieptul scofâlcit, fața osoasă şi pielița chipului plină de pistrui, cu părul aprins dat peste cap. O bărbuță arămie, moale ca un puf de fofoloancă şi nişte mustăcioare la fel nu-i împlineau bine obrazul alungit, din care zbucnea pliscul nasului ascuțit şi coroiat ce-i destăinuia seminția. Supus şi sfielnic, zâmbea la orice insultă şi se încovoia cu blândețe, plecându-şi capul ca să asculte mai de aproape sudalmele. Dar perechea de ochi mari, albaştri, îi scânteia de o neclintită, aprigă seninătate atotcuprinzătoare, care turba pe anchetator.

— Asta ți-e toată declarația? cercă să urle încă o dată comisarul, dar sugrumate de indignare cuvintele îi şuierară cu anevoie, încât tânărul se înclină cu atenție şi, ciulindu-şi cu mâna urechea, îl rugă cu glas nespus de dulce, pătrunzător:

— Cu mine vorbiți, vă rog, mai tare. Eu, deocamdată, nu aud bine... şi zâmbi.

Şi uşorul lui accent evreo-rus preschimba rugămintea într-o cântare tărăgănată. Roşcovanul crezu că-l ia peste picior. El țipa de-şi spărgea pieptul şi netrebnicul, de-al dracului, se făcea că nu aude. Sări iar, şi pumnul îi cutremură masa.

— Va să zică tăgăduieşti tot? izbuti să urle.

Liniştea învinuitului, ca o apă înghețată, nu făcu nici o cută.

— Eu nu tăgăduiesc nimic... Am spus deja tot.

Şi iar zâmbi.

— Unde ai ascuns manifestele?

Furia cercetătorului se urcă acum din glas în ochii bulbucați, gata să-i iasă din cap.

— Poftiți? Şi fruntea umilită cu mâna la urechea ciulită se plecă din nou spre gura şefului. Manifeste ați spus?

Polițistul, scos din țâțâni de gestul repetat al tânărului, care i se părea un joc, o manevră menită să-l încurce, ieşi de după masă şi se repezi la el.

— Nu te mai preface, tâlharule! Mă aduci în stare să te...

Şi, înhăţându-l de pieptii hainei, îl zgâlţâi de câteva ori. Se potoli simţind însă puţinătatea, stârpiciunea vrăjmaşului. Îl privi ţintă în ochi.

— Eu n-am ascuns nici un manifest, spuse netulburat tânărul, cu o parcă dulce şi liniştită ironie. N-am avut o asemenea nevoie.

— La cine ai dosit instrucţiunile?

Aprinzându-se din ce în ce mai nestăpânit, poliţistul îl plesni peste mâna dusă la ureche, înşirând ca într-un pomelnic pe nerăsuflate:

— Unde ai semănat planurile, tracturile, documentele?

Tânărul aşteptă să sfârşească şi răspunse zâmbind senin.

— La nimeni, nimic, zic zău!

— Adică să te cred ca un prost că ai trecut tu Nistrul aşa, de florile mărului, cu mâinile goale în buzunar?

Şi comisarul îşi răsfrânse buzele dispreţuitor.

— Am trecut la mama, la tata, la familia mea. M-am întors în oraşul unde m-am născut... Mi-era dor şi am venit, spuse tânărul cu uşoară emoţie şi convingere, devenind deodată serios.

— Atunci de ce ai mai fugit acum doi ani la bolşevici? îl tăie cercetătorul.

— Am spus acolo... Ca să scap de armată.

Şi arătă calm spre hârtiile de pe birou, unde sta consemnat tot ce răspunsese.

— Şi de ce nu te-au împuşcat bolşevicii, când te-au prins strein, trecut fraudulos, fără acte, fără nimic?...

— De ce să mă împuşte? Nu le făceam nici un rău, rosti cu o logică calmă învinuitul.

Acum poliţistul izbucni:

— Ba încă le făceai servicii... Şi acum treci înapoi, trimes să spionezi, să semeni zâzanii, să faci propagandă. Lasă, că ştiu eu tot!... Sunt mâncat de voi! - şi rânji... ameninţător.

Tânărul păstră acelaşi calm şi cântă iar:

— Nu spionez. Aveţi să vedeţi... Eu nu mai plec înapoi... Rămân aici la dumneavoastră. La ai mei...

Apoi, deodată schimbându-se, împreunând rugător palmele:

— Domnule poliţist, aţi trimis după tata, după rabi, cum v-am rugat?

Comisarul, la auzul repetării îndrăzneţei cereri, sări turbat:

— Aha, va să zică eşti în legătură cu ei. Prin familie afli tot ce se petrece aici şi transmiţi apoi bolşevicilor. Cunoaştem!

Dar inculpatul, tare pe logica lui, îl opri cu îndrăzneală.

— Domnule polițist, vă rog să observați că eu abia astă noapte am trecut Nistrul aici.

Apoi mişcat, cu glas înlăcrimat:

— Eu n-am mai văzut pe tata de când am plecat, nici pe mama. Doar uneori i-am visat.

— Las' că te deştept eu din vis, scrâşni înverşunatul.

— Şi, vă rog, domnule polițist, să trimiteți şi la rabi, continuă simplu anchetatul rugămintea.

Pe comisar, la auzul rabinului, îl apucară năbădăile.

— Apoi, sigur. Conspirația e întinsă. Ați alcătuit, toți, o rețea în mrejele căreia ne pescuiți țara şi o vindeți bolşevicilor.

— Bietul rabi!

Şi evreul privi adânc pe polițist.

— Bietul rabi!... El să pescuiască! Şi, pe deasupra, mai este şi supărat pe mine...

Apoi, din nou rugător:

— Dar vă rog, pe părintele l-ați chemat, cum v-am cerut?

— Ce tot amesteci aici pe popa creştin, se răsti comisarul exasperat. Crezi că scăpați voi? Sunt hârşit cu amăgelile şi vicleniile astea ale voastre.

Dar tânărul stărui ferm, fără abatere.

— Vă rog, domnule polițist, să chemați neapărat şi pe părintele. E o chestiune importantă. Aveți să vedeți!

— În interesul instrucției, concedă comisarul, am făcut şi asta... îi aştept.

Apoi, aşezându-se pe scaun şi luând în mână hârtiile:

— Vra să zică, nu mai ai nimic de adăugat la cele ce ai spus!

— Nimic, decât să fiți dumneavoastră sănătos, cântă dulce evreul.

— Bine, bine. Lasă. Eu sunt... Dar tu ai să te îmbolnăveşti rău!

Şi, citind declarația pe care tot el o scrisese, îl privi pe sub gene.

— Vra să zică, te cheamă Ițic Holțfleiş, fiul lui Haim Holțfleiş, din târgul Băcanului.

— Da, al bietului Haim, oftă Ițic, şi al Rebecii.

— Declari că ai trecut noaptea Nistru' înot.

Ițic tresări uimit.

— Am spus eu deja asta? Cum era să-l trec aşa? Aşa de prost înot, că era să mă înec. Am spus din sloi în sloi, că venise năboiul şi gheţurile, izbindu-se, se detunau ca dinamita. Le auzeați şi dumneavoastră din casă...

Dar comisarul, neținând seamă de protestul evreului, citeşte înainte.

— Te-ai strecurat apoi printre grăniceri.

Ițic, uimit şi ironic, vrea să-l oprească.

— Am mai... şi asta? Nu se poate. Cum era să mă strecor, şi încă printre mai mulți grăniceri, dacă nu era nici unul pe unde am trecut eu.

Dar polițistul, întorcându-i jocul, citeşte netulburat, fără să ție seamă de uimirile lui Ițic.

— Şi ai apucat în zori drumul mare încoace.

— Ce drum mare? Din malul Nistrului până acasă, doar o mică plimbare.

— Şi te-au prins jandarmii, fără îndreptări, fără legitimație, vagabond.

— Ce vagabond? Veneam acasă, la familie. Mă întorceam din călătorie...

— Îți dau eu ție călătorie... aşteaptă numai!... Şi spui că erai singur, dar minți...

— De ce să mint? V-am zis: singur, bodogăni, căci tovarăşul, adică Timofte, cum am declarat, rămăsese...

În aceeaşi clipă uşa din dreapta se deschise şi intră, cu demnitatea slujbei împlinite, paznicul.

— Ce e? Ce vrei? se întoarse spre el comisarul...

— Să trăiți! Vin toți. I-am găsit şi i-am adus. Stau la uşă.

Ițic se îndreptă de spate şi crescu, radios.

— Ce bine îmi pare. Şi pe tata? Şi pe mama? Şi pe părintele?

Dar comisarul se repezi ca un uliu, punându-se între paznic şi inculpat.

— Nu e voie să vorbeşti neîntrebat, răcni la Ițic... Intră repede în celulă, înainte de a sosi ei!... Şi să nu crâcneşti acolo, să nu mişti, că moartea ți s-a tras.

— Moartea?

Şi Ițic, neînțelegând, se împotrivea polițistului care-l împingea către peretele din fund, unde se deschidea o altă uşă.

— Ce? De ce? Stați! Lăsați-mă să-i văd. E un drept sacru, bodogăni el, dus de-a-ndărătelea de pumnii care îl cârmeau fără îngăduință spre celulă.

— Haide, haide, intră mai repede!... Nu mai face pe deşteptul!

Paznicul rămăsese în poziție de drepți, cu mâinile de-a lungul pantalonilor, şi privea nedumerit scena.

— Vâră-l, mă, mai degrabă, îi porunci aspru stăpânul. Ce te uiți la el, parcă n-ai şti ce trebuie să faci? Ia-l! Să nu-l găsească aici ai lui. Fac confruntare între ei, cum vreau şi când vreau, pe neaşteptate. Nu cum pui tu la cale, pui viclean de jidan.

Şi, lăsând pe Iţic, îmbrânci pe paznic în el. Acesta întoarse pe evreu cu faţa spre uşa deschisă şi-l cârmui uşor de spate într-acolo. Pe câteva trepte scârţâitoare se coborî într-o firidă sub nivelul cancelariei: o chichiţă cât să se mişte un om în ea, celula. Iţic pricepu, în sfârşit; intră de bună voie şi pieri în beznă. Paznicul îl încuie şi puse cheia pe masă.

— Acum, bagă-i! porunci comisarul şi se aşeză încruntat la birou.

Zgomote de paşi, bocănituri de ciubote, tuse şi şopoteli umplură sala de aşteptare... Omul ieşi, făcu linişte şi-i mână înăuntru. Intrară sfioşi, în şir, un bătrân smerit, bărbos, în caftan cafeniu, tatăl, o femeie vârstnică, îmbrobodită, mama, o fată voioasă, cu cozi împletite şi rochie de stambă veselă, sora, apoi un lungan slab, înalt, cu ochi şugubeţi într-un obraz strâmb cu barbă rară, care ţinea de mână o fată sperioasă, cu ochii mereu plecaţi în pământ... Grupul înţepeneşte o clipă la uşă. Apoi înaintează iute; Haim Holţfleiş, în frunte, se opreşte respectuos în faţa dregătorului.

— Să trăiţi, domnule poliţist, începu, pipăind terenul, cuvânt protocolar bătrânul. Să trăiţi şi să fiţi sănătos!

Comisarul, sufocat, nu-şi venea în fire. I se călcaseră toate ordinele. Apoi, deodată, schimbând pe un ton glumeţ:

— Unde este fiul meu? Întors, spre Rebeca: Copilul nostru. Am auzit că a sosit, puşlamaua.

Oftând adânc, cu năduf, (se) dezmetici, replică, se fâstâci, aţintit pe mutra neschimbată a poliţistului:

— Ce necazuri ne-a făcut, prăpăditul ăsta! Nu-i aşa, mamă?

Şi-şi înghionti balabusta, care, îngălbenită, îşi rotea ochii în toate colţurile, căutând; şi nu-şi vedea copilul.

— Nu-i aşa, spuneţi şi voi, se întoarse (el) şi spre ceilalţi, cerându-le mărturie...

La acest îndemn ceata prinse curaj, înaintă un pas şi toţi începură să vorbească, gălăgioşi, cu gesturi lăbărţate.

— Ho, răcni comisarul, zvâcnind în sus. Ho!... şi îi încremeni... Ce-ai făcut, dobitocule! ocărî el pe paznic. Le-ai spus că l-am prins pe individ! Ptiu! Bată-te Dumnezeu - şi-l scuipă... Nu ţi-ai ţinut gura! S-a dus dracului confruntarea pe neprevăzute. Mi-ai stricat cursa în care vream să-i trag. Am să te dau afară, am să te-nchid!

Şi se sugruma în propriile-i cuvinte ca în nişte fărâme de mâncare scăpate pe bereguşul răsuflării.

Dar omul primi calm bruftuluiala şi ameninţările. Ştia că, orice ar fi, comisarul nu ajunge până acolo, îl ţinea în prea multe clenciuri.
— Ce era să fac, domnule! se îndreptăţi el paşnic. A trebuit să le spui, că altfel n-ar fi venit nici unul la ceasul ăsta. Cum şi-ar fi lăsat dughenile? Şi, pe urmă, atât m-au descusut şi m-au bătut la cap, femeile de-o parte, bărbaţii de alta, că mi-am pierdut minţile şi am scăpat vorba... Era doar copilul lor!
Aici, Haim găsi cu cale să se amestece oarecum vesel şi mieros, luând partea comisarului...
— Dar cum era să ne tăinuiţi că ne-a sosit feciorul, tocmai dumneavoastră, părintele târgului.
Şi, în gând, îl da la toţi dracii.
— Dumnealui n-a greşit cu nimic!
— Când vorbeşti cu mine să taci! îl repezi comisarul furibund.
— Iacă tac, sunt deja mut.
Şi bătrânul încrucişă mâinile la piept.
— Cu mine să nu faci pe prostul, că te smintesc!
Se prefăcu că sare să-l ia la bătaie, dar folosindu-se de spaima ce se iscase, trecu pe neaşteptate la cercetare:
— Ce ştii de fiul tău?
Şi-şi înfipse ochii holbaţi în ochii bătrânului.
Acesta se fâstâci la început, se uită împrejur, apoi la ai lui, cerând parcă sfat, şi-şi veni puţin în fire.
— De fiul meu? De Iţic? întârzia el cu răspunsul. De păcătosul ăla? Nu ştiu nimic.
— Cum nimic? Bagă-ţi minţile în cap! Nu mai merge cu tăgada. Acum l-am prins şi el a mărturisit tot.
— Nimic, zic zo că nimic, se lepăda tatăl. Decât ce ne-a spus domnul paznic, că a venit de la bolşevici.
Aici tăcu, de teamă să nu se încurce iar, având oarecum ştiinţă despre bolşevici. Şi-şi ia vorbă înapoi:
— Adică a trecut zăpăcitul Nistru' şi...
Apoi se opri a spune prea mult, ca să nu intre în bucluc.
— Şi... îl aştepta comisarul.
— Şi a tras la dumneavoastră în gazdă, ocrotitorul târgului, sfârşi Haim, bucuros că a găsit cea mai bună formulare... şi tăcu lung.

În tot acest timp comisarul îl privea fix, în tăcere, scrutând parcă prin țeasta acoperită cu scufa neagră, cum își scremea mintea și-și întortochea gândurile ca să găsească vorbe de scăpare.

— Și? făcu din nou omul legii.

— Și, urmă Haim ca să umple tăcerea mai plină de învinuiri decât orice cuvinte, și a venit la ai lui, la tată, - apoi, arătând pe fiecare în parte la rând - la mama... - femeia suspină încet - la soră... - fata își netezi rochia de stambă veselă - la logodnică... - aceasta, palidă și sfioasă, plecă și mai adânc privirile în pământ - la socru, și-l arătă pe lunganul strâmb, care-și prefiră cu degetele barba rară.

— Numai la socru nu i se făcuse dor de el, se lepădă cu dezgust cel arătat, înecându-și ochii șugubeți sub pleoapele de sus. Nu fi proastă, dojeni el pe fata a cărei mână tremura în mâna lui... Și, la urmă nici nu-i sunt socru! Ce, s-a făcut nunta? O vorbă, așa, ca de logodnă... nu leagă...

— Și pentru ce-a plecat de acasă? întrebă rar, pe neașteptate, comisarul, răstindu-se la Haim.

Tatăl rămase stâlpit, mut.

— Hai, răspunde, că pun gârbaciul pe tine.

Dar bătrânul nu izbutește să miște fălcile tremurătoare. Bâțâie numai din toate încheieturile.

— Stai atunci, să te iau altfel. Când a plecat? îl suci comisarul.

— Când a plecat? Asta știu bine, acum doi ani, în august. Dumneavoastră nu veniserăți deja încă la noi.

— He! Dacă eram eu, vă luăm chiar de atunci, pe loc, de gât... Și unde s-a dus?

— Unde s-a dus? Și bătrânul, în rezervă, cumpănindu-și orice silabă, abia șopti... zic zo că nu știu.

— Nu știi? Ia gândește-te bine, șuieră amenințător gâtlejul.

— Iacă, mă gândesc, și bătrânul își plecă adânc capul pe piept, nu știu... adevărat, mă jur. Dar după câte ne-a spus înaintașul dumneavoastră, domnul comisar Giureș, am bănuit că mișelul a trecut Nistrul cu diavolul acela de Timofte.

Și suspină, în timp ce mama plângea încet.

— În ce scop? îl sâcâi cu neîndurare starostele târgului.

— De unde să știu eu, păcatele mele, se tângui surchiditul. Cred că l-au furat bolșevicii, izbucni el, căutând să scape.

— Cum să-l fure? Ce, era prinț? General ? De unde știi? Răspunde!

Odată ce-i scăpase vorba, tatăl trebui să făurească la strâmtoare o lămurire goală, care să nu-l angajeze cu nimic.

— Vedeți, el era băiat deştept şi frumos.

— De deştept ce era dă în gropi şi de frumos înțarci copiii cu el, se amestecă cu dispreț socrul.

— Tu să nu vorbeşti neîntrebat! Urmează! porunci comisarul lui Haim.

— Şi ştia limbi multe: nemțeşte, inglizeşte, idiş şi acum, la urmă, şi ruseşte... Era tobă de carte şi mintos.

— Ei şi?

— Şi puseseră, cred, bolşevicii ochii pe el... Aşa o comoară, un mare învățat.

— Parc-ai vorbi de regele Solomon, mormăi socrul. Las-o mai moale!

— De ce s-o las, dacă aşa este... Fata ta...

Nădăjduind să abată cât de puțin cercetarea printr-o harță cu Nuhăm, tatăl se gătea de dispută, dar comisarul îi curmă tactica.

— Şi cum l-au cumpărat bolşevicii?

— Cumpărat? Vai de mine! Dar cine ar fi dat o para chioară pe aşa o pramatie, numai pe mine m-a costat o mulțime de bani, că nu era bun de nimic.

— Atunci cum a ajuns la bolşevici?

— L-au amăgit cu Timofte, care sucise mințile copilului, cu poveştile şi taclalele lui. Ăsta, după cum ne-a spus domnul comisar Giurea, adăugă cu băgare de seamă Haim, ăsta l-a dat în mâinile lor... de l-au trecut Nistru'. Şi bine că nu l-au ucis! sfârşi suspinând.

— De unde ştii că nu l-au ucis? Vezi că aveai legături cu el? se repezi comisarul, crezând că l-a dovedit.

— De unde ştiu? făcu simplu Haim... Apoi nu ne-ați trimes dumneavoastră, părintele târgului, vorbă prin domnul paznic, că Ițic s-a întors, e sănătos, a tras la dumneavoastră şi cere să ne vază?

— Şi, de când a fugit, n-ai mai avut nici o ştire de la el?

— Zic zo, aşa să-mi ajute Dumnezeu, cum am ştiut eu ceva!

Comisarul se opri şi ascultă... Cineva ciocănea la intrare. Paznicul, cu gura căscată la câte spuseseră, nu auzea. Trebui ca şeful să-l trezească.

— Vezi cine este, nătărăule! Ai surzit?

Pe uşa dată toată în lături preotul şi rabinul umăr la umăr se strecurau să pătrunză amândoi odată, nevrând nici unul să dea întâietate celuilalt. Ei înaintau gravi şi mândri, în vestmintele lor lungi, care stârniră praful

încuibat în preş, dădură mâna cu polițistul şi, fără să mai aştepte poftească, se aşezară singuri pe scaune, ca să se deosibească de norodul prost, ținut în picioare.

Comisarul, încredințat că paznicul destăinuise întâmplarea celor noi sosiți, li se adresă de-a dreptul.

— Nici dumneavoastră n-ați avut ştiri de la fugar? Nici o legătură cu el, în timpul ăsta?

Nu răspunse decât cineva din grupul rudelor.

— Nu, nimeni, nimeni.

— Nimeni, nimeni, se alăturară numaidecât şi ceilalți, tot bulucul...

Anchetatorul se-ntoarse şi-i fulgeră...

— Voi să nu crâcniți! Apoi către rabi: Rabi, ce spui... Nu l-ai văzut pe ascuns, cât a lipsit? Nu ți-a scris? Nu ți-a trimes semn? Ce-ai ştiut despre el?

Rabinul, jignit, se înțepeni în demnitatea lui atinsă; doar zulufii, sfredele moi de păr, îi tremurau de o parte şi de alta a urechilor.

— Ce să ştiu? Şi se roşi... Eu nici nu ştiu deja pentru ce m-ați chemat aici.

— Părinte? se-ntoarse polițistul întrebător spre preot.

Acesta tăgădui şi mai răspicat:

— Nici eu nu ştiu pentru ce m-ați invitat. Ce s-a întâmplat? Aveți nevoie de un duhovnic?

Comisarul, încurcat, nu ştia ce să mai facă. Simțea că se dezumflă... Încercă o lovitură directă... Se înfipse triumfător în rabin... ciocănind fiecare cuvânt ca într-o apostrofă de învinuire.

— L-am prins pe Ițic Holțfleiş, feciorul ăstuia şi ciracul dumitale. Ăla care a fugit acum doi ani la bolşevici... Şi rânji, frecându-şi mâinile. Îl cunoşti şi dumneata, părinte!

Şi preotul, şi rabi dădură din umeri, fără interes. Ce-i privea pe ei Ițic. Bine că nu a fost altceva mai grav. Dar tatăl sări ca ars:

— L-ați prins? Nu a venit el de bunăvoie, cum spunea domnul paznic?

Polițistul nu-l luă în seamă, vorbea înainte cu preotul, spionând pe rabin.

— Şi acum trebuie să cercetez şi să aflu ce spionează, ce unelteşte!

— Ce unelte? Care unelte? se văită bătrânul. Derbedeul n-a deprins nici un meşteşug.

— Ba da! A învățat şi mânuieşte meşteşugul spionajului, zvârli vorba înapoi anchetatorul, nu degeaba s-a întors. Are un plan. O misiune.

— Are pe dracul în capul lui, îşi dădu cu părerea Nuhăm... L-au izgonit bolşevicii de acolo, că e un bezmetic, un blestemat. Nu-i bun de nimic, decât să sucească mintea fetelor proaste ca a mea.

Şi o zgudui de mâna încleştată în a lui.

Urmă o uşoară destindere. Polițaiul căuta şi pregătea altceva... Din nou trecu la birou, se aşeză pe scaun şi se adresă solemn întregii adunări:

— Încă o dată întreb! Nu ştiți nimic despre el? Mărturisiți acum, cât încă e vreme. Pe urmă vai de cel ce a mințit, nu-l mai scapă nici Dumnezeu [pe cel] ce-l dovedesc.

Toți strigară într-un glas: nimeni, nimic, nimic. Comisarul se hotărî să dea lovitura - ca la teatru:

— Introdu-l pe individ, porunci el paznicului şi-şi înveghea privirile.

Gardianul păşi moale şi descuie uşa. Din întunericul celulei, pe treptele scârțiitoare se ivi întâi capul, apoi pieptul lui Ițic, care se clătina beat de lumină pe prag. Dar zări pe ai lui şi năvăli cu brațele întinse.

— Mamă, tată!

— O! Vei!...

Grupul uluit vru să se mişte şi el. Comisarul se repezi ca fulgerul şi-i țintui pe toți locului...

— Nu... Stați! Acuzatul nu are voie să comunice cu nimeni. Aşteptați ordinul meu!...

Şi, dându-l înapoi pe tânăr, împinse pe paznic între Ițic şi ai lui, unde omul rămase tot timpul.

Tatăl ciulise urechile.

— Auzi, mamă, fiul nostru acuzat! Văleu! În ce dandana intrăm... Trebuie să punem lacăte la gură şi la inimă.

Dar femeia nu asculta. Tremura toată şi suspina, frământându-şi mâinile. Singur, bătrânul se căzni să-şi înăbuşe brațele în cutele caftanului, hotărât să se schimbe şi se făcu de gheață. Toți ceilalți, scheunându-l pe nume, zvârleau lui Ițic, încrucişate cu ale tânărului, văităturile lor de jale şi bucurie, pe care paznicul dintre ei le primea în față, în spate, din laturi, peste capul lui, îl pătrundeau şi-l străbăteau cutremurându-l.

— Oi, vei, tata, mama, Mali, Raşela, cânta pe rând Ițic înțepenit locului, vânturându-şi brațele peste capul gardianului.

Dar în ochii rămaşi netulburați stăruia aceeaşi stranie, sticloasă seninătate.

— Oi! Oh, Ițic! Ițic!... Băiatule... Frățioare, îl chemau mama cu sora, tânguindu-se.

Logodnica își bălăbănea mută doar capul cu plete negre, coborât și mai adânc spre podea. Tatăl, dând înapoi, se trase posomorât din locul ce-și alesese în fruntea grupului și se dosi după Nuhăm, care, spăimântat, se gândea ce ghidușie mântuitoare să scornească. Polițistul îi sorbea și se delecta... Când sfârși de savurat scena, cu o poruncă îi amuți iarăși. Toți își îndreptară tresărind trupurile schimonosite de gesturile durerii și așteptară.

— Acum vorbește! ordonă el lui Ițic... și se puse la pândă.

— Ce să vorbesc? Acum ar trebui să plâng! îi răspunse cu agerime tânărul... Dar nu pot... și-nfipse privirile în paznic.

— De ce ne-ai părăsit, Ițic? se boci încet mama.

Ițic de departe își întinse gâtul, ciulind cu mâna urechea.

— Cu mine, mamă, te rog să vorbești mai tare. Sunt surd deocamdată.

— Oi, vei, ia uitați-vă! L-au bătut acolo afurisiții bolșevici până i-au spart urechile, țipă ea. De ce ne-ai părăsit băiatule, atunci?

— Ca să vă fac o bucurie și mai mare acum, cântă fiul și le zâmbi împăciuitor.

— De așa bucurie cu poliție puteai să ne scutești, îl întâmpină socrul și făcu un gest cu dosul palmei, ca și cum l-ar goni dintre ei ca pe o primejdie.

Amestecul lui Nuhăm îi deșteptă pe toți... inimile le pâlpâiră altfel, a spaimă, și o tăcere amorțitoare căzu peste ei.

Comisarul trebui să intervie ca să-i dezmorțească.

— Nu așa! Spune mai întâi pentru ce ai plecat?

Dar tatăl, lepădându-se de el, țipă dureros.

— Nu! Mai bine să spuie de ce a venit? Ce caută nemernicul și cât o să stea pe capul nostru așa o secătură?

Și-și clătină sfredelele de pe lângă urechi.

— Are dreptate tata, glăsui Ițic calm. Dar mai mare are domnul polițist. E frumos și cinstit să spun deja pentru ce am plecat. Întrebați-mă, mă rog!

— Știu... Ai să spui că din pricina armatei, cum ai declarat, îl repezi comisarul. Vreau să mărturisești aici, în fața lor, adevărul.

— Ați ghicit. Da, jumătate de frica armatei. Dar jumătate de altceva mai greu...

Și Ițic zâmbi dureros.

— De altceva mai greu? sări speriat bătrânul... Eu nu știu nimic.

— Nu ți-am mărturisit, că nu vreau să te mâhnesc cu frământările mele, tată. Dar rabinul ştia.

— Ce ştiam eu? Eu nu ştiam nimic. Ce arunci? Ce arunci acum pe mine? sări la rândul lui rabinul furios şi şuruburile perciunilor îi pendulară.

— Şi părintele ştia, urmă liniştit tânărul, desprinzând ochii din paznic şi pironindu-i în preot.

— Pe mine să nu mă amestecați în mârşeveniile voastre, rosti răspicat popa. Eu nu mai stau între nelegiuiți şi nebuni.

Şi se ridică să plece. Dar Ițic rugător îl opri.

— Părinte, numai o clipă, cântă el cu flautul duios al glasului... Fă-mi bucuria asta şi vei fi mulțumit... Ştii cum te-am respectat, mă cunoşti întreg, m-am spovedit de atâtea ori... Şi mă încurajai.

La mărturia asta neaşteptată toți se uitară mirați la preot, care, încurcat, roşind, e silit să dea lămuriri.

— De altfel, părinte, nu poți pleca până nu sfârşesc ancheta, spuse țepos comisarul... Şi, după câte văd, ai avut relații cu individul.

— Recunosc, şovăi omul bisericii. Nădăjduiam să-l aduc pe calea cea bună şi să-l câştig pentru Cristos... Venea să-i explic Evanghelia şi făgăduia să se boteze.

— Nu, n-am făgăduit niciodată!... Cercam şi căutam numai, mă informam, studiam, spuse cu tărie Ițic.

— Auzi, auzi blestematul, făcu rabinul. Dar parcă nu simțisem şi eu că te daseşi cu goii?

— De aia ți-a mers rău, nătărăule, că umblai cu capul în două luntri, îl şfichiui Nuhăm.

— Lăsați-l să vorbească! se răsti anchetatorul. Spune mai departe.

— Ce să spui? Întrebați-mă dumneavoastră! Numai să vorbiți mai tare că sunt surd, deocamdată.

— Ba văd că eşti şi gângav, îl luă peste picior socrul. De când vorbeşti aşa, de parcă ai avea alune în gură?

— L-au bătut bolşevicii ceia blestemați de i-au sărit măselele, se văicări mama.

— Nu m-au bătut, le zâmbi Ițic. Aveți să vedeți îndată pricina pentru care sunt şi surd şi gângav. E ceva trecător.

— Cum, eşti surd cu schimbul? În rate? îl zeflemisi Nuhăm.

— Lăsați fleacurile! zbieră şeful. Vino la chestie, nu mai face pe [mehengiul]! Crezi că-mi scapi printre degete? De ce ai plecat? Spune

drept!

— De ce am plecat? Am plecat să mă fac ateu! se destăinui tânărul.

— Ateu? Ateu ?

Vorba necunoscută trecu pe diferite tonuri prin gurile tuturor.

— Ateu? Ce funcție e aia? E o meserie rentabilă acolo? se învioră tatăl.

— La bolşevici, da, rentabilă, zâmbi el trist.

— Şi cum e? se alătură curios socrul.

— E o meserie aşa, ca să nu crezi în Dumnezeu, rosti grav Ițic.

— Ptiu! Lua-te-ar dracul! îl scuipă tatăl. Văleu, trebuie să-mi sfâşii caftanul. Blestemul cadă asupra ta...

Şi cu mâinile tremurate cerca disperat să-şi rupă vestmântul... dar nevasta îl opri, mângâindu-l cu bunătate ca pe un copil.

— Lasă, tată, lasă. Sfâşie-l în gând. E tot una. Zi că l-ai sfâşiat!

— Faci economie, îl batjocori Nuhăm.

— Aşa e, se potoli bătrânul.

Ițic sta acum mâhnit că şi-a supărat părintele şi tăcea, cu privirile asupra gardianului, de la care parcă cerea înțelegere. Cum consternarea generală amenința să se îndelungheze, comisarul porunci din nou:

— Ei, povesteşte înainte. Poate printre toate prostiile ce spui scapi şi ceva care să intereseze.

— Ce să vă mai spun. Ştiți, mie mi-a plăcut cartea şi filosofia, cântă el cu o dulce şi senină emoție, vorbind ca pentru nişte copii. Îmi plăceau gândurile şi [să] mă adâncesc în ele. Şi am studiat legea noastră cu rabi. Tora şi Talmudul le ştiam pe degete şi mă înnebuneam după Hagada... - şi se opri, poposind departe, în amintiri.

— Numai sufletul meu ştie ce năuc erai. Mă înnebuneai cu întrebările. Câte celea, toate îți trăsneau prin cap.

— Dar sufletul meu nu se alina, rabi, nu se sătura numai cu atât, nu mi-l umpleau învățăturile tale.

— Auzi colo obrăznicie! se oțărî vechiul dascăl. Şi de ce, mă rog?

— Se amestecau şi se învăluiau copilării, cu lucruri neînțelese... Şi totul atât de neîncăpător.

— Cine? Legea ? Talmudul? îl fulgeră furios rabinul. Acum te afurisesc şi eu!

Ițic se mulțumi să dea trist din cap, răsfrânt în paznicul din fața lui, care, ca o oglindă vie, făcu descurajat la fel.

— Nu mă afurisi încă, aşteaptă, rabi!

— Ce să aştept?
— După aceea m-am dus la părintele şi am cercetat legea cea nouă.
— Taci, goi păcătos, îl certă tatăl, vrând să-i curme spovedania care scandaliza tot grupul evreilor.
Socrul gesticula, chinuindu-şi barba cu degetele crispate, mama urla şi îşi frângea mâinile, sora, boţindu-şi rochia de stambă, bodogănea mânioasă. Până şi logodnica ridicase din pământ capul cu plete negre şi îl privea spăimântată... şi îşi arăta ochii mari, tăiaţi în migdală, cu gene lungi de mătase uşor încârligate.
— Tăcere, că vă bag la beci! răcnea comisarul şi izbuti cu greu să-i liniştească.
— Nu fiţi necuviincioşi! îi înfruntă preotul, jignit. Da! A venit şi la mine, ca un rătăcit, şi m-a întrebat. I-am deschis braţele şi i-am răspuns, ca să-l îndrumez, cu blândeţe şi cu bunătate, cum ne învaţă Mântuitorul.
— Da! Mi-aţi răspuns blând şi cu bunătate, şi Iţic surâse strâmb. Dar tot n-a fost de-ajuns. Mă sugruma ceva.
— Evanghelia? Te sugruma iertarea lui Cristos? îi repezi indignat preotul. Nu, Iţic! În capul tău îndrăcit, mintea ta îngustă.
— Fie şi asta, părinte, primesc! zise cu părere de rău tânărul, fără să-şi astâmpere sticlirile limpezi din privirile-i îndrăzneţe. Fie! Dar eu îţi spusesem de atunci. Vream ceva care să le încapă, să le înţeleagă şi să le cuprindă pe toate. Căutam un Dumnezeu al tuturor - şi, arătând hotărât cu degetul, spuse - unul nu numai al lui rabi, altul numai al părintelui, altul al meu, cu totul altul al domnului poliţist, şi zâmbi batjocoritor acestuia.
Ascultându-l, toţi rămaseră buimaci. Se uitau la el, încremeniţi în diferite atitudini, cum îi surprinsese mărturisirea, cu înfăţişări felurite: tatăl spăimântat să nu fie compromis şi târât în cine ştie ce nenorocire; socrul, dispreţuitor şi furios; mama, sfâşiată de grijă pentru soţul [ei] şi de milă pentru copilul pierdut; rabinul furios, cu gura plină de blesteme; preotul învrăjbit, poliţistul depăşit de mărturisirile tânărului şi în acelaşi timp întărâtat. Paznicul singur crescuse până a-l înţelege cu inima... în inima lui s-a răsfrânt de acum încolo toată drama din sufletul tânărului. Rând pe rând a fost, cu Iţic odată, ucenic la rabin şi la preot, a învăţat cu osârdie legile, le-a simţit întâi dulci, apoi strâmte, amare şi le-a zvârlit ca să se facă ateu, bezbojnic[4]... Omul blând din popor, aluatul acela de moldovean paşnic cu rusnac aiurit, întruchipează mulţimea, gloata sătulă de varga lui Moise şi Crucea lui Isus, setoasă de nou, lacomă [de] senzaţional, gata să pornească

pe căi aspre, nemaiumblate. Cuvintele lui Ițic cad în mintea lui ca razele magnetice din privirile unui fachir pe pământul din care va creşte numai în câteva ceasuri, dintr-o sămânță atunci pusă, un copac întreg.

Ițic, după ce i-a privit câtva timp cu dispreț, s-a întors spre gardian, povestindu-i:

— Şi i-am ciocnit, şi-am frământat în capul meu...

— Pe cine, mă idiotule? îl întrerupse comisarul, venindu-şi în fire.

— Pe dumnezeii toți, domnule polițist.

— Pe dumnezei?... Eşti nebun?

— Nu sunt deloc... ca un înțelept i-am frământat pe toți la un loc, căznindu-mă să fac o singură cocă, pe care s-o coc în focul inimii mele şi s-o mănânc şi să mă satur de Dumnezeu.

Paznicul, în timp ce-l asculta, îşi mişca uşor fălcile şi înghițea.

— Mâncați-ai mațele! izbucni tatăl. De aia cheltuiam eu bani cu tine? Nu ai fost bun de nimic, descreieratule!

— Nu-i aşa tată, sunt bun acum, îl mângâie Ițic. Ce eram vinovat, dacă aşa mă făcuserăți voi, un visător, un mistic, un vântură gânduri.

Şi întorcându-se din nou la paznic, legă cu el mărturisirile cu cele dinainte.

— Şi dacă am văzut că nu izbutesc să-i împac, m-am supărat pe Dumnezeu.

— Ptiu, taci! îl scuipă iar tatăl.

— Spune ceva serios, nu mai bate câmpii, îl îndemnă polițistul zăpăcit.

— Şi l-am alungat din mintea şi din inima mea, încheie patetic Ițic.

— Pe cine, mă smintitule!

— Pe Dumnezeu, şi n-am voit să mai ştiu de el. M-am făcut ateu, fără Dumnezeu.

Grupul, care-l ascultase crispat de emoție, se învălmăşi din nou, bărbații gata să-l rupă în bucăți, femeile acoperindu-şi fața cu mâinile. Dar ochii paznicului se deschid mari şi lacomi, gura i se cască să respire văzduhul nou, pe față îi pâlpâie toată bucuria unei cunoaşteri necunoscute încă, după care jinduise de când e lumea. Buzele şoptesc înfricoşate şi fericite: fără Dumnezeu - bezbojnic; brațele i se ridică şi se lasă fără voie, ca nişte macarale care ar pogorî ceva din cer. Drama lui Ițic se joacă până în cele mai mici amănunte cu simplitatea, mai adâncă decât orice complicație, a omului care gustă întâia oară din misterul otrăvit al cugetării.

— Blestemul tău asupra ta! zbucni înfricoşat tatăl. Ah, trebui să-mi sfâşii caftanul!

Şi unghiile îi hârjâiră stofa aspră.

— Uiţi că l-ai sfâşiat deja adineauri? îl linişti mama, apucându-i mâna.

— Aşa e! se înmuie bătrânul... L-am sfâşiat deja.

— Domnul cu noi! Dumnezeule apără-ne, sfinte iartă-ne, conjură preotul, înfiorat, ameninţările cerului mâniat.

— Ateu, dobitocule? Şi-mi cereai deja fata, răsări într-un târziu şi Nuhăm.

— Staţi, nu eram încă! Dar de vreme ce aici la noi, cum vedeţi, e greu să fii ateu, că te bate tata şi te ocărăşte mama şi te blesteamă rabi, am hotărât cu Timofte Bogoseov să trec în Rusia, unde ateiştii huzuresc ca în sânul lui Avram.

— Acolo-i iadul, păcătosule, urlă comisarul.

— Îţi spuneam eu că Timofte ăla e deja o puşlama primejdioasă, şi tu îl primeai, dojeni Haim pe nevastă-sa.

— Lăsaţi vorba, îi opri poliţistul!... Spune înainte! Văd în sfârşit că ai început să spui ceva mai acătării... Ai fugit cu Timofte împreună.

— Da, într-o noapte de august; ne aşteptau nişte tovarăşi pe malul Nistrului.

— Şi?

— Şi, ajuns în Rusia, m-am şi făcut bolşevic.

— Aşa repede! Fără cercetări? Fără să înveţi?

— Nu a fost greu. Ştiam destul de la Timofte.

— Şi ce făceai?

— Trăiam pe socoteala statului, care ne purta de grijă. Mâncare şi haine ca astea pe care le vedeţi!

Şi Iţic arătă un fel de tunică lungă cusută ca plăpumile în baclavale şi cureaua neagră care-l încingea.

— Cum e bolşevicul? urmă anchetatorul.

— Bolşevic e tot una cu spion şi poliţist, căci, fără nici o meserie, am intrat numaidecât în poliţie. Aveam numai îndatorirea, împreună cu alţi tovarăşi, să păzim bisericile să nu mai intre nimeni în ele.

— Prigonitori ai creştinilor, îl înfruntă preotul.

— Şi ai ovreilor şi ai tuturor credincioşilor de orice fel, indiferent, mărturisi cu seninătate ironică tânărul.

— Numai atât făceai?

— Era chiar prea mult. Azi aşa, mâine aşa, până ce în sectorul meu n-a mai rămas nici un templu, nici un altar. Doar cele de sub pământ.

— Ce le făceaţi?

— Pe unele le dărâmam. Pe altele le-am ars. La cele mai multe le schimbam destinaţia.

— Le schimbaţi destinaţia? Cum adică? se indignă preotul.

— Le prefăceam în ateliere şi fabrici, în şcoli şi ateliere, în teatre şi cinematografe.

— Sfânta Sfintelor pângărită, gemu rabinul.

— Aşa era rânduiala, urmă Iţic. Podoabele le luam, vasele sfinte le stricăm. Mulţi credincioşi au fost ucişi. Mulţi, goniţi în Siberia. Unde vedeam pământ proaspăt, săpam, dezgropam icoane ascunse şi le ardeam.

— Ce sacrilegiu, se văita preotul.

— Blestem, blestem, toţi în şeol[5], gâlgâi glasul rabinului.

— Taci, nu mai rupe inima mamii! cercă bătrânul iar să-l oprească. Nu mai plânge, mamă, nu vezi, e nebun, aiurează. Nu-l credeţi.

— Am făcut mai mult, urmă Iţic. Acum trebuia să umblăm cu lumânarea după credincioşi să-i descoperim. Căci ei se ascund prin tainiţe, se pitesc prin hrube, se adună în beciuri şi catacombe ca să se închine lui Dumnezeu. Noi intram după ei ca nişte copoi, îi târam afară, îi băteam şi-i dăm pe mâna poliţiei speciale.

— Cum putea să săvârşească una ca asta un om cu inimă, ca tine, Iţic? îl dojeni preotul.

— Un om cu inimă face asta chiar mai bine decât unul [fără], părinte, surâse desperat tânărul. Îţi iei inima, o pui în capul mazdracului şi dai şi dai şi dai, convins: căci dai din toată inima.

— Va să zică, făceai parte din poliţie! îl luă peste picior comisarul.

— Da, domnule comisar, suntem oarecum colegi.

— Zât, astâmpără-te!... Şi tu ai omorât mulţi?...

La cuvântul omor toţi holbară ochii şi înlemniră iar. Numai paznicul, cu un surâs lăbărţat pe chipul adineaori blând, acum hâd ca al unui ucigaş, îşi încleştase pumnul pe un gârbaci închipuit şi, icnind, încerca gestul lovirii. Dar Iţic îl linişti, cu glasul lui senin, simplu şi adânc convingător.

— Eu? Nu. Pe nimeni. Ce nevoie aveam? Eu făceam numai experienţa mea atee. Îmi judecam propriul meu proces religios la tribunalele bolşevicilor şi l-am câştigat împotriva judecătorilor fără Dumnezeu. Sau, dacă vrei, mă ucideam pe mine însumi.

— Vai, Ițic! Te-ai ucis? zbucni mama, înțelegând anapoda. De ce te-ai ucis?

— Ca să înviezi? şi preotul întoarse capul şi-şi făcu cruce scârbit.

— Da, să înviez...

Aceste cuvinte răvăşiră iarăşi grupul, care tresare speriat. Rabinul, zguduit, închide ochii tulburat. Tatăl cearcă iar să-şi sfâşie caftanul. Femeile se strâng la un loc, se îmbrățişează ca într-o primejdie şi îşi ascund capetele una la piepții celorlalte. Comisarul nu mai pricepe nimic şi răcneşte ca să-şi limpezească mințile... Paznicul, cu o mimică extraordinară, primeşte totul ca pe o revelație, înălțând brațele şi privirile spre tânăr. Pentru el, Ițic urmează destăinuirea.

— Aşa, persecutându-i, am cunoscut în fundul catacombelor pe adevărații credincioşi, pe închinătorii sinceri, fie creştini, fie eretici, ori evrei, indiferent...

Şi vorba „indiferent” lua în gura lui un înțeles larg şi cuprinzător cât lumea şi cerul.

— Vai, doamne, de cum i-am cunoscut bine, îndată m-am şi schimbat. Ateul din mine dăduse faliment.

— Faliment! Aşa mai merge, vii la matcă, glumi Nuhăm.

— Cum schimbat? îl întrebă preotul, agățat de un fir de nădejde.

— Întâi m-am mirat şi n-am crezut. I-am prigonit şi mai rău. Apoi i-am privit de-aproape şi m-am înduioşat. Curând i-am ascultat şi am făcut ca ei.

— Te-ai întors la Iehova? sări lacom rabi.

— Te-ai întors la Cristos? îl ispiti preotul.

Ițic, crucificat între ei, le surâdea dureros.

— Stați puțin, nu m-am întors încă la nici unul.

— Nu încă?

Şi rabinul se strâmbă de scârbă.

— Vai, păcat!

Şi preotul se întoarse de la el cu silă.

Paznicul tremura ca o trestie bătută de toate vânturile şi se aținea la gura tânărului ca la un şipot de apă vie.

— Am văzut atunci că zadarnic dărâmam bisericile şi ruinam sinagogile; puterea lor nu şedea în piatră şi cărămizi, ci în sufletele oamenilor. Năruiam templul de zidărie şi, în locul lui, se alcătuia în adânc altul, de suflete, nevăzut, neatins...

— Cum asta, Ițic, tu eşti nebun?... Templu de suflete! Nu vedeți că e zănatic? se văită tatăl, scos din fire.

— Nu, tată. Vreau să spui că oamenii nu mai aveau nevoie să se ducă la biserici, aduceau biserica, una singură, la ei şi pe Dumnezeu, unul singur, între dânşii. Şi-i slujeau la fel.

— Cui, mă? zbieră Haim.

— Lui Dumnezeu, tată...

— Slujeau ovreii în biserică? Ăsta trebuie legat şi dus la balamuc.

— Cum, Ițic? întreabă preotul. Slujeau oameni fără osebire? Mirenii, femeile?

— Da, chiar şi copii, zâmbi tânărul. Simpli particulari. Acolo credincioşii trăiesc ca la început: fiecare e apostol şi preot. Toți laolaltă fac o singură obşte credincioasă, în care bate o singură inimă uriaşă, Dumnezeu, şi se iubesc, se iubesc. De ce-i chinuiam, de ăia erau mai fericiți. Cu cât îi băteam, cu atât se bucurau mai mult. Pe cât îi omorâm, pe atât viețuiau mai viu şi mai adevărat. Pe cât îi stârpeam, pe atât creştea numărul lor. Ca într-o minune.

— Ce tot spui prostii, Ițic! Isprăveşte cu nălucirile tale!

Şi bătrânul se zvârcolea, nemaiştiind cum să-l oprească. Îşi da seama că orice cuvânt al fiului său era o boroboață şi-i încleia pe toți într-un pericol de moarte.

Dar Ițic, exaltat de favoarea paznicului, urmă tot senin şi simplu:

— Legea la ei nu mai este slovă scrisă, strâmtă şi nemilostivă, negru pe alb. Legea e dragoste de toate şi între toți, şi libertatea să crezi. Nesugrumat de canoane şi oprelişti, cu atât crezi mai cu dor.

— Fără templu? mârâi rabinul.

— Fără biserică? bodogăni preotul.

— Fără, şi tânărul cântă: biserica scăpată de turle şi clopote, uşurată de odăjdii, despovărată de bogății, a ajuns nevăzută dar pretutindeni, mlădioasă ca o mireasmă puternică şi ca un duh atotpătrunzător. Ce fericire pentru biserică. E ca o cămilă scăpată de povară, care aleargă slobodă către izvoare, pe sub palmierii pustiului, peste ruinele Rusiei...

Şi oftă adânc, cu luminile ochilor ațintite departe.

— Ce are de-a face cămila cu mireasma! îl sâcâi socrul.

— Dar sinagoga? se interesă rabinul.

— Când zic biserică zic şi sinagogă, indiferent. E tot una, rosti ritos Ițic.

— De unde tot una? se supără preotul.

— De la Dumnezeu, cântă tânărul.

— Eşti un nebun, se înțeleseră să-i strige amândoi odată, şi preotul, şi rabinul.

Dar paznicul dorea să-l asculte mai departe şi-şi împreună rugător mâinile.

— Căci acolo este atâta sete de Dumnezeu, continuă Ițic, că pruncii, când încep să gângure, în loc să zică mamă, zic întâi Dumnezeu, şi în loc să spuie tată zic Iehova.

Toți îl privesc uimiți, răsturnați de o vrajă şi nu-şi pot dezlipi auzul de la el. Paznicul creşte lăuntric până a ajunge uriaş şi jocul de pe chipul, din trupul, din întreaga alcătuire a lui tălmăceşte într-o clipă toate aventurile credinții de-a lungul vârstelor lumii.

— Şi, de îndată ce se fac mari, în loc să ceară jucării cer pe Dumnezeu şi plâng, după joacă şi zbenguială, cu Cristos şi tânjesc după Moişi, indiferent.

Şi bolti, spunând „indiferent”, cu brațul cerul deasupra ascultătorilor.

— Ei, şi bolşevicii îi lasă de capul lor? se indignă polițistul.

— Bolşevicii? Credința stă şi creşte sub ei, aşa cum creşte grâul sub zăpadă. Ce, parcă zăpada care ne îngheață pe noi face vreun rău viitoarelor holde? Dimpotrivă, noi ceştilalți, necredincioşii, pierim sub bolşevici. Dar credinciosul îi mănâncă şi îi topeşte, cum mănâncă grâul neaua. Şi deodată te trezeşti cu lanul şi recolta bogată. E şi asta o minune lăsată de Dumnezeu!

— Nu pricep, fii mai lămurit. Ce-mi umbli cu grâu verde şi lanuri. Eu te întreb de bolşevici! se supără comisarul.

— Sunt foarte limpede, domnule polițist. Lumea intră într-o grozavă iarnă spirituală - părintele ştie bine, şi rabi la fel - şi e amenințată să piară de gerul materialismului şi al mecanicismului. Atunci Dumnezeu a aşternut toată zăpada asta a bolşevismului, de care gângăniile şi viermii stricători pier, dar sub care adevărata credință stă şi aşteaptă învierea. Tot o minune a lui Dumnezeu!

Polițistul, aiurit, simțea că-i țiuie urechile şi, scuturându-se, urlă scos din țâțâni:

— Va să zică bolşevicii tăi țin de cald? Hai? Sunt un fel de plapumă? Du-te dracului de aici!

— Eu ce spui, îl aprobă bucuros tatăl. Bine, dar bolşevicii nu se apără? Ateii nu lucrează? Necredincioşii ce fac?

— Bolşevicii? Ateii? Şi ei cred. Ei cred că nu cred în Dumnezeu.

— Ei cred că nu cred? se miră preotul.
— Ei au religia atee, zâmbi tânărul. E o credință şi asta. Se cheamă tot o religie. Asta-i leagă şi-i uneşte. Am auzit pe mulți rugându-se aşa: Doamne, Dumnezeule, ajută-mă să nu cred în tine! Chiar aşa ajunsesem şi eu să mă închin, şi parcă mă mai răcoream.
— Dacă-ți era aşa de bine în Rusia, pentru ce n-ai rămas acolo? îl încolți comisarul.
— Aşa! De ce ai venit pe capul nostru înapoi? tăbărâră pe el tatăl şi apoi socrul.
— Ca să aduc şi aici experiența de acolo. Să facem şi noi ce fac ei...
— Aşa! Începi propaganda, zvâcni polițistul. Aici te-am vrut, pezevenghiule!
— Nu ce fac bolşevicii, ci credincioşii, îl opri tânărul. Să ne unim adică. Să ne înfrățim. Să lăsăm ura în Dumnezeu, care ne învrăjbeşte, pentru iubirea în El, care ne adună. Ce-i aia creştin, mozaic, musulman?... Rătăciri.
— Măsoară-ți cuvintele, Ițic! îl apostrofă preotul.
— Sunt căutările de mult, părinte. Iată, să vă spun ce mi se năzărea câteodată acolo, cugetându-mă. Credința ni se arată aşa de tânără, de proaspătă şi fragedă, ca o copilă. O fecioară cuvioasă, senină, dulce şi bună ca Maica Domnului.
— Ițic! şi preotul se smuci mânios.
— Sau, atunci ca Sefora...
— Ițic! răsună certarea rabinului.
— O fată atunci, întâia oară mamă... crezu tânărul că-i împacă.
— Cine, mă idiotule? îl plezni tatăl peste obraz...
— Credința, tată, pornirea asta bătrână de când e lumea mi se părea o tânără mamă, pe genunchii căreia săltau doi gemeni şi amândoi sugeau sânul deodată.
— Gemeni? făcu rabinul bănuitor.
— Da! Pe un genunchi biserica şi pe celălalt sinagoga, lămuri Ițic. Şi în poalele ei dormeau îmbrățişate celelalte culte.
— Şi amândouă sugeau de la aceeaşi mamă? îl hărțui rabinul.
— Da... Şi o țâță era Evanghelia, iar cealaltă Legea.
— Minți, minți! strigă rabinul turbat.
— Numai că, sugând la acelaşi piept, pruncii tot se băteau şi se încăierau chiar acolo, în Rusia, şi frați încă nu se simțeau.
— Nici nu sunt, rosti sentențios preotul.

— Vai, ce iese din gura unui jidan nebun! se văită tatăl.

Dar tânărul urmă netulburat predica pentru paznicul care se chinuia de toate nefericirile credinței.

— De aceea m-am gândit şi mi-am zis. Aici în Rusia nu-i încă nimic de făcut. Vechea alcătuire e un haos. Credința nouă e prea mică - o copiliță abia.

— Adineaori ziceai, parcă, o fecioară, îi ținu calea rabinul.

— Față de credința veche, organizată, de aici, cea din Rusia e, vă spun, o pruncă. M-am gândit s-o las să crească şi să mă întorc acasă. Aici biserica şi sinagoga sunt nişte persoane în toată firea, vârstnice, înțelepte, cu scaun la cap.

Şi Ițic arătă spre rabin şi spre preot. Aceştia se privesc unul pe altul, se măsoară, neştiind dacă tânărul vorbeşte serios sau îi zeflemiseşte.

— Am să le spun ce e Rusia, ce primejdie îi amenință, ce pedeapsă de la Dumnezeu îi pândeşte şi am să izbutesc să le topesc şi să le unesc...

Şi, adresându-se de-a dreptul, cu o naivitate fierbinte:

— Rabi! Părinte!

— Ce?

Şi amândoi prelații îl scrutară.

— Biserica şi Sinagoga nu sunt surori bune?

— Nu, zise cu glas înalt preotul.

— Niciodată, întregi rabinul.

— Dar ce eşti tu, prufet? îl ironiză socrul.

— Nu, dar am scăpat din iad şi vă [dau] veşti de acolo.

— Sigur, numai îndemnurile iadului te trimet aici, rosti preotul.

— Şi de aia vii înapoi, îl certă tatăl, ca să faci afacerea asta? Ai o misitie bună! Auzi! Să uneşti biserica şi sinagoga! Şi cine, mă rog, te plăteşte?

— Dumnezeu!

Şi răspunsul pătrunse pe paznic ca o suliță de raze.

— N-are credit pe piață. Caută şi tu altceva. Fă un negoț ca lumea, îl batjocori Nuhăm.

— Îl şi fac, nu vedeți... Negoțul lui Dumnezeu...

Şi tânărul, ca prin farmec îşi schimbă vorbele, purtarea, gesturile, cum ai face pentru nişte copii al căror joc vrei să-l nimereşti şi să le fii pe plac...

— Rabi, părinte, domnule polițist, pentru afacerea ce vă propun, foarte rentabilă, v-am adus o arvună, numai şi numai ca să [vă] convingeți.

Şi Ițic începu încet, misterios.

— Când m-am hotărât să plec înapoi, aici, Timofte nu m-a lăsat singur. A pornit şi el cu mine.

— Ce fel de bolşevic e Timofte? îl întrerupse poliţaiul.

— Cred că nu era bolşevic bun. Era spion şi aici şi acolo.

— De unde ştii?

— M-am convins!... Într-o noapte mă prefăceam că dorm. El vorbea cu alţi tovarăşi, care îl certau aşa: de ce nu ne-ai adus şi tu, Timofte, un ofiţer cu aeroplan cu tot şi ne-ai procopsit cu un jidan prost? Timofte nu m-a apărat. Le-a spus numai atât: o să vedeţi voi că şi o tinichea e bună, când e plină cu dinamită!

— Ţi-au zis-o bine. Capul tău e plin cu pulbere. Şi ce a făcut Timofte?

— Timofte o scălda. Cred că bolşevicii îl bănuiau că-i înşeală şi-i vinde, căci nu ne-au mai îngăduit să trecem aici: ne-am hotărât atunci să fugim şi am ajuns până aproape de malul Nistrului. Aveam cărţi în regulă pentru înlăuntru, n-aveam paşapoarte pentru ieşirea peste hotare. Autorităţile ne-au simţit. Când ne-am strecurat din sat către zăvoiul din marginea apei, numai [ce] au început să împuşte în noi.

— Au tras în voi! Văleu, şi nu te-au lăsat mort pe loc! Ce bine ar fi fost! se amestecă socrul.

— Cum vezi, nu. Pe Timofte însă l-au rănit greu. Abia ne-am târât şi ne-am ascuns într-o casă de creştin. Timofte trăgea să moară. Atunci m-a chemat alături şi mi-a şoptit să-l caut în urechea dreaptă, apoi în urechea stângă şi pe urmă m-a pus să-i scot un ochi pe care-l avea de sticlă.

— Nu vedeţi că e nebun? Nu-l mai ascultaţi! se zvârcoli tatăl, în timp ce mama îşi frângea mâinile şi socrul râdea, scuturându-şi fata de braţ.

— Aşa nebuni ca mine aţi vrea să fie mulţi! Staţi numai oleacă! îi amână tânărul, scobindu-se în urechea dreaptă din care se căznea să scoată parcă ceva. Da, sunt un nebun care aruncă o piatră. Rabi, întinde o mână! Iată, abia îl trag din matca urechii.

Toţi se repeziră să vadă, ca nişte copii, ce dă Iţic rabinului.

— Nu se cunoaşte, urmă el, că-i înfăşurat în vată. El stă în calea auzului meu de către Iehova. Acum, că l-am scos, aud desluşit glasul lui. Asta era Sinagoga. Ţine-l, rabi, pentru săracii poporului! Să se întărească sufletul cu el.

Rabinul sta nepăsător şi nu-l învrednicea nici măcar cu o privire.

— Ia-l, rabi! se rugă Iţic mişcând între degete o boabă culeasă din gaura urechii. E diamant...

Rabinul tresări, primi cu neîncredere în palmă şi-l desfăcu încet, cu sfială... Şi o flacără îi incendie obrajii.

— E adevărat, un diamant, şi diamant negru, mare cât o fasole! strigă el, fără să se poată stăpâni.

— Diamant negru? se chiorî Haim în căuşul palmei rabinului.

— Negru? S-o fi înnegrit de inima mea întristată. Eu nu ştiu, l-am visat noaptea, pe-ntuneric, se apără tânărul.

— S-a înnegrit de fumul din capul tău stricat, care iese şi pe gură şi pe urechi şi strică toate.

— Nu-i stricat. E cel mai scump diamant... doar mă pricep, bâlbâi rabinul.

Dar văzând expresia de lăcomie a comisarului, îşi înghiți vorbele şi închise mâna, încleştând-o pe lucrul din ea.

Polițistul sări ca un apucat la rabin, bătând să spargă masa.

— Imediat, pune-l aici pe birou, imediat, spumega el, e corp delict... şi făcu un pas amenințător.

Ițic îl opri, înveselit de izbândă.

— Numai puțină răbdare, domnule polițai.

Şi cu cealaltă mână se scormoni în urechea stângă... Toți înmărmuriți îi urmăresc mişcările, gâfâind de greutatea aşteptării. Tânărul scoase şi de acolo ceva şi întinse preotului.

— Părinte, primeşte şi dumneata! Asta îmi ținea calea către Cristos. Acum, că m-am destupat, aud desluşit şi din partea asta. Ia-l părinte! El e biserica ce-mi astupa auzul. Şi acum puteți vorbi cu mine mai încet, spuse Ițic zâmbind mulțumit.

Ceata se buluci acum asupra preotului, țipând: „alt diamant, alt diamant”, cu polițistul care se zbătea între ei schimonosit.

— Jos, imediat aici pe masă totul!... Omul şi toate ale lui aparțin poliției!

Şi, împiedicat de ceilalți, se zvârcolea să ajungă la mâna popii, înălțată spre tavan.

— Numai puțin, domnule polițai. Aşteaptă, am şi pentru dumneavoastră ceva.

Comisarul se opri şi se întoarse congestionat, stacojiu la față, cu vinele tâmplelor bătând parcă să se spargă... Şi aşteptă. Ițic îşi băgase degetele în gură, ca un cleşte de dentist şi trăgea cu putere, strâmbându-se.

— Ai, ai, spuse el, după ce izbuti să smulgă ceva rotund. Ochiul nu mi l-am putut scoate, ca să pun pe cel de sticlă al lui Timofte, dar l-am spart şi

am luat din el piatra asta.

— Alt diamant, alt diamant, urlau toți...

— Da, altul. A trebuit să-mi scot două măsele, cele mai mari şi mai sănătoase, ca să ascund, în golul fălcii, boaba asta. Şi, ridicând brațul sus, o privi.

— Vai, e tot neagră...

— Nu-i nimic. Dă-o, porunci polițistul cu gura plină de bale, stând atârnat sub mâna lui Ițic ca sub o creangă cu roade.

— Poftiți-o, domnule polițist. Asta era scaiul care-mi împiedica vorba. Acum, că am lepădat-o, grăiesc slobod şi pot proclama unirea lor, şi tânărul lăsă în palma comisarului nestematul.

— Ce unire, a cui unire? se sperie rabinul.

— Adică a bisericii cu sinagoga şi cu statul, spuse înflăcărat Ițic.

— Ai dreptate, se deşteptă ca dintr-un somn comisarul, cufundat în contemplarea diamantului din palmă. Imediat toate pietrele aici pe masă! Sunt corpuri delicte...

— Un moment, domnule polițai. Nu înțelegeți... Diamantele acestea sunt numai un simbol, ca într-o parabolă. Ele erau legate împreună într-un singur giuvaer. Numai aşa fac un lucru şi frumos şi folositor. A, ce mai giuvaer pe pieptul lumii, biserica, sinagoga, statul, făcând una şi aceeaşi dumnezeiască sculă!

— Văd şi eu acum că eşti nebun. Te credeam numai şiret, se potoli polițistul. Să puie toți pietrele jos... sunt de furat.

— De furat! se descumpăneşte tânărul. Eu le am de la Timofte, m-a rugat să le iau. Altfel nu mă încărcăm cu ele să fiu surd şi gângav. Pentru dumneavoastră trei le-am adus, ca să vă conving.

— Dar nouă, dar nouă? se văicăriră tatăl, mama, nouă ce ne-ai adus?

— Vouă... Stați! aveam şi pentru voi o cruce...

— Ptiu, să-ți fie ruşine! îl ocărî Haim.

— O cruce de aur! Aşa o raritate, bătută cu pietre scumpe. O scăpase Timofte din mănăstire.

— Unde-i? se repezi comisarul, lăsând pentru o clipă pe preot şi pe rabin. Unde-i?

Dar Ițic nu-i răspunse, ci halucinat, cu ochii trimişi departe, continuă să o descrie.

— O cruce aşa, şi arătă întruchipând din două degete o cruce, cu mare meşteşug lucrată, ca brațele din lături să se mişte pe un şurub şi să se

ascundă în dosul trunchiului. Când o deschizi e cruce, când o închizi rămâne doar o linie groasă de aur.

— N-am mai auzit. Ce cruce e aceea? întrebă cu jind preotul.

— Noua cruce a credincioşilor, ca să nu o prinză bolşevicii. Când vor să se închine o deschid, întinzându-i brațele în lături; când sunt în primejdie i le strâng şi le pitesc, ca pe nişte aripi, îndărătul trupului, şi rămâne un simplu bețişor, în care se ascunde taina.

— Dă-ne-o, atunci! Haide! Primim aşa o cruce, se roagă Haim.

— Pune-o pe masă, tâlharule!... Părinte, rabi, dați înapoi imediat ce ați furat! Vă avertizez pe toți...

Şi parcă dracii se băteau la gura comisarului, gata să plesnească de apoplexie.

— Cum v-aş da-o, dar n-o mai am, se jelui tânărul.

— Ce vorbă! Minți... Scoate-o numaidecât! E a poliției. Să n-ascunzi nimic, urla polițistul.

— Cum a poliției? Ne-a adus-o nouă, îndrăzni să crâcnească tatăl.

— Stați, ascultați-mă! Ca s-o aduc, am tras-o din carnea lui Timofte şi am vârât-o în carnea mea.

— Ce? se zgâi polițistul.

— Crucea.

— Crucea în carnea ta, Ițic! Ți-ai spurcat trupul! se cutremură tatăl.

— Da, în carne. Timofte o ținea ascunsă într-un fel de buzunar scobit în carnea pulpii drepte. Tăiase cu cuțitul pielea, o ridicase pe dedesubt şi ascunsese acolo crucea. Apoi se legase cu cârpe şi spunea la cine-l întreba că e o rană din război. Cui să-i trăsnească prin minte să caute în fundul ranei crucea.

— Mari hoții ai învățat tu acolo! se minună polițistul.

— Eu n-am făcut asta decât pentru cinstirea crucii la care se închina pe pitiş Timofte.

— Şi tu nu te închinai?

— Încă nu. Dar ce are a face: mi-am crestat şi eu carnea, mi-am burduşit pielea şi am ascuns juvaerul acolo. Dar eu n-am mai putut umbla. Timofte o fi fost mai voinic. Sau fiindcă era creştin. Eu am ologit numaidecât şi am căzut lângă un pom. Piciorul mi se umflase.

— Pedeapsă dumnezeiască, suflă preotul.

— Poate nu ştiți, dar urmăritorii erau pe urmele mele. Mi-am scos atunci crucea din carne şi am spânzurat-o de o ramură de copac.

Şi tânărul ridică brațul lateral ca şi cum ar fi aninat ceva sus...

La cuvântul „spânzurat” de un copac, chipul socrului are o schimonosire grozavă, amestec de cruzime cu bucurie sălbatică.

— Ai spânzurat-o?!...

— Da.

— Şi?

— Am sărutat-o şi am lăsat-o acolo...

— Trebuia să te spânzuri şi tu lângă ea, stărui cu ură socrul.

— Nebun, nebun, zbiera Haim. A atârnat aurul de copac străin... Şi cu ce, mă rog. Cu lanțul de aur?

— Nu, cu o sforicică de la gâtul cămeşii, lămuri Ițic.

— Oi, bine că ai păstrat lanțul, se mângâie bătrânul.

— N-avea lanț... nu încăpuse cu el în borta piciorului.

— Ptiu, păcătosule! Şi nouă ce ne dai acum, se bocea Haim. La toți ai adus ceva. Şi nouă, ce ne dai?

— Vouă? Vouă mă dau pe mine...

Paznicul aprins, cucerit, deschise brațele să-l primească şi să-l strângă la piept.

— Pe tine? Du-te dracului, dacă eşti goi! îl blestemă socrul.

— Ție nu ți-a mai rămas nimic? îl întrebă jalnic bătrânul.

— Mie mi-ați rămas voi, cântă fiul cu mâinile întinse.

— Să vă spun eu ce i-a rămas lui, îl pironi cu degetul socrul: cureaua şi un copac.

Ițic tresări şi îşi pipăi cureaua...

— Şi mai ce? făcu el zâmbind spre socru.

— Ți-am zis deja: şi un copac.

— Va să zică, pentru noi nimic, se-ntoarse tatăl.

— Nu vă sunt eu destul? cântă Ițic.

— Acuma da, prea destul.

— De ce n-ai înghițit-o Ițic, şopti sora.

— Ce să înghit?

— Crucea...

— Cum era să înghită el o cruce, se-nfioră rabinul.

— Îi era frică să nu facă pui în el, se-ntoarse Nuhăm la ginerele lui.

— N-am înghițit-o fiindcă bolşevicii ştiu şi tertipul ăsta. Te caută cu raze şi când găsesc ceva ascuțit îți spintecă burta.

— Oi, vei, blestemații!

Şi mama se plesni cu pumnii în cap.

— Şi tu crezi că aici ai să scapi neperchiziționat, scrâşni polițistul.

— Poftiți! se predă Ițic...

— Ce percheziție? Vă pierdeți vremea. Aşa e, nebunul ăsta nu mai are nimic! A dat bunătate de scumpeturi la alții şi la ai lui vânt... Hai, mamă, acasă. Lăsăm haimanaua.

Şi Haim porni spre uşă.

— Nimeni nu se mişcă de aici, porunci comisarul...

— Dar ce avem noi cu smintitul ăsta, rosteşte bătrânul. Nu-l cunosc.

— Tată, strigă Ițic - şi ieşi puțin din încleştarea cercului - tată, de ce-ți trebuie diamante de piatră? Când eram mic nu-mi spuneai tu că sunt diamantul tău? Iată, acum ies din suferință mai limpede ca o piatră rece şi străină din pământ.

— Eşti tot piatră proastă, mai ales la cap, îl respinge bătrânul, ciocnindu-şi fruntea cu degetul încârligat.

— Mamă, şi dumneata mă alungi?

Şi fiul îşi ținti ochii, acu uşor tulburați, asupra femeii.

— L-ai supărat rău pe tata, îi răspunse ea printre suspine. Şi eu trebuie să țin cu el... Cine să-l mângâie?

— Mamă, nu-mi ziceai dumneata „scumpete”?

— Zicea, dar nu credea... Şi mai ales nu erai... glumi Nuhăm.

— Mali dragă, şi Ițic se suci spre logodnică, într-o dureroasă strâmbătură. Mali, când ne sărutam nu spuneai tu că sunt juvaerul tău? Ce-ți mai trebuie altul de sticlă?

Dar Nuhăm se aşeză repede oblon înaintea fetei, care plângea înfundat, ferind-o de privirile tânărului.

— Pardon, Mali e logodită deja cu altul, n-are timp de vorbă cu tine, spuse tăios Nuhăm şi înăbuşi capul fetei în subțioara lui ca să nu se audă protestul.

Ițic se clătină, ca sub izbitură de pumn, şi duse mâna la inimă.

— Mali logodită? Nu m-a aşteptat, cum a fost vorba?

— A, va să zică te înțeleseseşi cu ea? sări din pânda lui comisarul. Trebuie s-o arestez şi s-o înaintez împreună cu tine.

— Nu. Nu, n-am vrut să spun asta, dete înapoi Ițic spăimântat. Am exagerat, nici nu eram logodiți... Am înşelat-o în Rusia cu o sută de femei.

Şi seninul din ochi i se întunecă tot mai mult.

— Auziți ce spurcăciune a făcut pe acolo; nebunul ăsta stricat ar trebui ucis cu pietre. De-aia nici nu ne uitam la el, îl alungam când se-nvârtea pe lângă dugheana mea, spuse Nuhăm.

Ițic sta şi se gândea: „Sunt golit pe jumătate... Am pierdut părinții, am pierdut logodnica, îmi rămâne însă visul cel mare, fapta pentru care îmi pusesem în joc viața”. Se întoarse prăpădit spre rabi.

— Rabi, ajută-mă! În Rusia ovreii sunt aşa buni că parcă ar fi creştini. Plămădim o religie nouă... vechea sinagogă...

— Nu mai vorbi blestemății, uite, îmi astup urechile să nu le mai auz.

Şi rabinul duse mâinile la urechi.

— Vezi să nu le astupi cu diamantul, rosti Nuhăm. Cade cumva în bortele celea adânci şi nu-l mai găseşti.

— Glume proaste, se scârbi rabinul.

— Ca pentru muşteriii mei, şi ochii lui Nuhăm clipiră a şolticării.

Ițic aştepta un zâmbet de durere, un alt cuvânt, o mângâiere.

— Sunt eu aşa nebun, aşa de vinovat? se tângui el.

— Eşti un goi mincinos şi îndrăcit. Vrei să pângăreşti legea. Nu am de-a face cu tine. Te blestem, ca şi tată-tău, ca şi maică-ta!

Ițic îşi făcu socoteala că se golise pe trei sferturi şi se îndreptă spre preot, implorându-l. Paznicul trăieşte tot mai întețit chinul lui, frângându-şi mâinile.

— Părinte, scapă-mă! cerşi el. Toată viața mea am închinat-o studiului şi căutării lui Dumnezeu. Râvnesc să clădesc o catedrală în care să încapă lumea toată...

— Ai apucat pe căi greşite, se milostivi să-i răspundă preotul. Eşti rătăcit mai rău ca Arie. Trebuie jertfă şi canoane mari ca să te mântuieşti de mincinoasa trufie care ți-a rătăcit mințile. Să căutăm, poate, la un schit.

— O mănăstire? Să părăsesc lumea? gemu Ițic şi privi spre logodnică.

— Ce mănăstire? Un balamuc, izbucni Nuhăm.

— Ocnă! De ce? țipă Ițic îngrozit.

— Fiindcă l-ai ucis pe Timofte ca să-i furi lucrurile, din care numai o mică parte ai depus aici, ca să ne amăgeşti.

Ițic se făcu alb ca varul şi rămase stupid. Paznicul, covârşit, se încovoiase ca sub o povară zdrobitoare.

— Eu, ucigaş! izbuti să bâlbâie mai mult pentru el tânărul.

— Şi fiindcă, urmă nemilos comisarul, vii să faci propagandă bolşevică. Ți-am descoperit toate scopurile şi uneltirile. Vrei să răstorni statul, să nărui

religia.

Învinuirea scoase pe tânăr ca dintr-un leşin.

— Eu să nărui religia... Eu vreau s-o înnoiesc şi s-o întăresc.

Şi spunând asta deschise inspirat braţele în lături, cu capul înclinat pe un umăr, întristat până la moarte, într-o atitudine foarte cunoscută, încolţit într-o parte de ceata care-l ocăra şi în cealaltă de judecătorii care-l osândeau, şi ridică ochii la cer cu un gest amintitor, încât paznicul strigă cu glas tare:

— Este El... şi se prosternă adânc.

— Cum este El? înnebuni de-a binelea rabinul. Iar vine să ne tulbure? Iar atârnă cu braţele răstignite în lături? Nu se poate!

Şi-şi astupă ochii cu palmele.

— Iţic, nu mai blestema! îl certă tare preotul. Ce înseamnă scandalul ăsta? Orice vorbă a ta e o nelegiuire. Eşti în slujba lui Anticrist care lucrează prin tine...

— Atunci, tot ce am gândit, tot ce am sperat e zadarnic, părinte?

— Zadarnic, îl osândi preotul.

— Nu-mi mai rămâne nimic?

— Nimic.

— Ba da! Îţi rămâne cureaua... Păcat că nu e şi un copac pe aici, insinuă Nuhăm...

Acum Iţic se simţi golit de toate... Se dezmetici... Îşi pipăi cu grijă cureaua şi se uită iarăşi senin împrejur...

— Un copac, vorbi el...

Un copac? Dumnezeu face minuni. Are să crească unul pentru tine... Apoi după o scurtă reculegere, urcând ca din fundul unei prăpăstii, gâfâi:

— Domnule poliţist, pe mine mă doare capul de atâta harababură. Lăsaţi-mă să intru în cămăruţă şi să rămân singur scurt timp, cât să-mi adun gândurile! Am atâta nevoie de linişte şi întuneric. Apoi jur că vă spun totul.

— Bine, îţi îngăduim un răgaz de gândire. Intră. Până atunci regulăm cu dumnealor chestia nouă, a diamantelor. Paznic, vâră-l în celulă! porunci el.

Dar paznicul şovăia, nu îndrăznea să se atingă de tânăr... Poliţistul îl sileşte:

— Haide, haide, iar te-ai îmbătat. Dă-i brânci, blegule.

— Merçi, spuse Iţic, nu e nevoie, intru singur.

Găsi în el atâta putere în seninul îngheţat al ochilor, cât să-l turbeze iar pe comisar, care-l înjură de-a dreptul. Din prag trimise o neaşteptată, sfâşietoare sărutare cu mâna, strigând:

— Adio, Mali!

Treptele scârțâiră şi celula îl înghiți, pecetluindu-l.

Şi numaidecât odaia se umplu de o mare larmă. Bărbații țopăiau, se certau, trăgându-se de bărbi, femeile vorbeau... într-o vălmăşeală pe care comisarul zadarnic încerca s-o stăpânească bătând în masă.

— Tăcere! Ce-i aici, lavra voastră? Părinte, rabi, puneți diamantele pe masă!

— Piatra e un dar pentru biserică, se apără cu o mare demnitate popă.

— E de furat.

— Cu atât mai mult, le revendic pe toate pentru biserică. Sunt jefuite de la un odor bisericesc şi trebuie înapoiate.

— Nu-i adevărat, se oțărî rabinul. Sunt dintr-o sinagogă. El a zis-o. Aparțin toate sinagogii.

Haim intră disperat în cearta lor.

— Nu-i aşa. Stați puțin, țipă bătrânul ca să biruie gălăgia şi să se facă auzit: Nu-i aşa! Ştiți cu toții că noi avem nişte rude în Rusia. Ele ne-au trimes bijuteriile prin Ițic, ca să le scape de bolşevici, zic zo - aşa să-mi ajute mie Dumnezeu! Şi Ițic, de frică le-a dat lui rabi şi domnului polițist şi părintelui. Dar sunt ale noastre, din familie, deja le-am cunoscut.

— Şi crucea? îi tăie rabinul.

— Desigur, spuse fără să clipească bătrânul. Era un amanet de la un goi. Păcat că a pierdut-o pe drum. Aşteptați, să-l întreb.

Şi, făcând un pas afară din vălmăşag, se apropie de uşa unde paznicul sta de veghe cufundat în durere şi strigă:

— Nu-i aşa, Ițic? Şi mai încet, cu alt ton: Fii şi tu o dată în viața ta deştept... Nu-i aşa că nestematele sunt de la unchiul Sam şi de la tanti din Moscova?

Dar numaidecât rabi se repezi, îl dete la o parte.

— Nu-i aşa, Ițic, că sunt din tezaurul sinagogii celei mari? Mărturiseşte, când vei ieşi!

— Ițic a spus drept, o dată pentru totdeauna, că giuvaerurile sunt furate dintr-o biserică, spuse tare popa dominând rumoarea din locul unde se afla. A trecut vremea minciunilor.

Toți tăcură câteva clipe, aşteptând parcă un răspuns de sus. Pe care îl dete polițaiul.

— De unde de neunde, ele rămân confiscate de poliție.

— Şi aşa vă urăm să le stăpâniți sănătos! încheie zâmbăreț Nuhăm.

— De aceea, vă poftesc pe toți să depuneți aci pe masă lucrurile prețioase ce posedați.

— Şi pe cele cu care am venit de-acasă! se strâmbă Nuhăm, învârtind verigheta de pe deget.

Comisarul nu-l luă în seamă.

— Părinte! se zborşi el din nou.

— Protestez cu toată tăria! se zbătu preotul. Nu mi se va lua decât cu silnicie, deschizându-mi-se mâna cu forța. Este un abuz; cer să se dreseze proces verbal cu mărturia celor de față că diamantul a fost dăruit bisericii.

— Ce proces verbal, de unde scorneşti proces verbal dumneata acum? urla comisarul.

— Mă voi plânge până sus, la rege. Sunt despuiat de un drept sacru, amenință preotul.

— Lucrurile de furat nu pot fi sacre, spuse sentențios polițistul, dar nu-i astupă gura.

— Vă rog să-l aduceți din nou să-l mai întrebăm o dată şi să-i luăm o declarație scrisă. Nu dau diamantul din mână chiar de-ar fi să mă închizi şi pe mine alături de Ițic...

Şi preotul îşi înțepeni brațele pe piept.

— Ca şi la noi, rabinii, popa numai ia, nu dă înapoi niciodată, domnule comisar.

— Domnule comisar, şopti Haim, domnule comisar, eu zic că trebuie să-l scoateți şi să-l percheziționați bine. Ăsta este căptuşit cu diamante. Dacă intră popa acolo la el, îl scoate din minți şi i le ia pe toate. Aşa poate scăpați unu, două şi pentru familie. Văleu nebunul, dobitocul, le-a dat pe cele mai mari. Am să-l omor în bătaie.

Asta puse pe comisar într-o şi mai mare încurcătură. De bună seamă că Ițic păstrează asupra lui şi alte lucruri, poate chiar mai prețioase. Trebuie, înainte de a-l scăpa din mână, să-l percheziționeze; căutate cu raze cum fac bolşevicii... Şi n-avea mijloacele trebuitoare. Se gândi să facă o cercetare de ochii celor de față, ca să scape de bănuielile lor, păstrând pentru când va scăpa de martori puricarea individului cu de-amănuntul, la piele, şi până dincolo de piele... Şi porunci paznicului să-l scoată pe tânăr din celulă.

Gardianul şovăia... Suci încet cheia şi apăsă pe clanță. Uşa nu se deschise... Încercă din nou. Se împotrivea ceva.

— Nu se poate deschide, spuse el speriat.

— Cum nu se poate? Ce-i asta? Împinge! se răsti comisarul.

Omul urcă iar cu sfială. Uşa rezista.

— Hai, pune umărul! Ce te mocăieşti atât, porunci stăpânul.

Cu oarecare greutate, uşa se deschise la o nouă opintire. Paznicul rămase fricos în prag.

— Hai, intră şi adu-l! Ce-i neascultarea asta?

Paznicul păşi cu teamă înlăuntru, se auzi scârțâitul treptelor şi privirile tuturor se ațintiră într-acolo... După câteva clipe de aşteptare, din negrul celulei zbucni paznicul singur, radios, cu chipul în extaz, strigând ca un nebun:

— Minune! Minune!

— Ce minune? Ai înnebunit? îl înjură comisarul.

— Ce e? Ce s-a întâmplat?

Şi toți săriră pe el.

— S-a întâmplat minunea.

— Care, ce?

— A pierit. Nu mai e în celulă!

— Ai înnebunit? Cum să piară? Celula nu mai are altă ieşire.

— S-a făcut nevăzut, stărui neclintit paznicul.

— Nu se poate. Căutați-l bine! Nu e duh să se mistuiască prin ziduri.

Dar gardianul refuză să asculte şi să mai coboare:

— Nu mai intru, ar fi o nelegiuire. A străbătut pereții şi s-a înălțat. Minunea, pe care o aşteptam, s-a săvârşit!

— Dobitocule!... Intră de-l adu, că te dau afară din slujbă.

— De acum fă-mi ce vrei. Nu-mi pasă. Am văzut minunea cu ochii mei.

— Mă faci să-l scot eu. De unde-l scoți tu duh? L-am pipăit doar eu cu mâinile mele.

— Domnule polițist, dacă Ițic a făcut minunea ca dumneavoastră să-l pipăiți numai, atunci a săvârşit-o şi pe asta, şi Nuhăm închise un ochi.

— Eu l-am pipăit? Vorba vine. I-am scăpat acolo câteva perechi de palme şi nişte ghionți...

— Ei, atunci se schimbă chestia. Atunci e sigur acolo... Ce zici, Haim?

Haim nu răspunse. Îşi ținea de mâini femeia şi fata şi tremura apucat de friguri, fără să-şi dezlipească ochii de pe gaura neagră a celulei. Şi pe ceilalți începu să-i străbată o înfiorare. Comisarul, ca să le arate că nu-i pasă, ceru lanterna... Paznicul nu se mişcă.

— E în sertar, porunci el lui Nuhăm, ia-o şi vino cu mine!

Şi amândoi intrară. Dar după câteva clipe ieşiră, poliţistul strigând cu chipul răvăşit, cutremurat.

— Aşa e, nu se mai află în celulă! S-a mistuit. Ce minune e asta?

Ceilalţi toţi se grămădesc şi bagă sfioşi capul, privind golul luminat de bateria din mâna lui Nuhăm. Celula mică şi scundă, un dulap pentru ţinut merinde, cât abia să încapă un om, încă goală. Nu se poate ascunde nimeni în ea. Lumina o umple cu prisosinţă. Trei pereţi întregi, fără o crăpătură şi uşa unde se înghesuiesc şi se zgâiesc ei. Nici un şoarece nu ar scăpa nezărit.

Şi preotul şi rabinul trebuie să recunoască faptul. Iţic nu se afla în celulă... Pierise. O teroare amestecată cu uşurare se lăsă peste tot.

— Minune mare şi adevărată, care trebuie împărtăşită lumii! strigă paznicul.

Lui Haim îi clănţăneau dinţii, sprijinindu-şi la piept femeia leşinată; fata se zbătea ca apucată de ducă-se pe pustii, comisarul năucit căzuse pe scaun. Singur Nuhăm, cu lanterna în mână, îşi ţinea firea.

— Desigur că e o minune, întări el. Dar e tocmai bine venită. Aşa a vrut Iehova să ne scape pe toţi din încurcătură. Domnule comisar, n-aveţi nici o grijă!

— Ce vrei să spui?

— E mai bine, mult mai bine aşa. Ascultaţi-mă pe mine, n-a fost Iţic adevărat, ci numai o părere, o arătare!

— O iluzie? O fantomă? se sperie rabinul.

— Da! Cum trimite de multe ori diavolul ca să ne încurce.

— Nu diavolul, ci Dumnezeu, îl îndreptă paznicul, care, dornic să audă, primea acum spusele lui Nuhăm.

— Sau Dumnezeu, urmă Nuhăm. Dar bine că a fost numai o nălucă. Altfel ce s-ar fi întâmplat? Ăsta, dacă era în carne şi oase, zguduia biserica şi sinagoga. Nu-i aşa, părinte şi rabi?

— Aşa e, încuviinţară toţi.

Şi pe măsură ce Nuhăm le vorbea calm şi cu rost, se linişteau.

— Şi punea siguranţa statului în primejdie, urmă el. Spion, propagandist, anarhist şi mai cine ştie ce. Trebuia să te ţii de el şi să-l urmăreşti. Chiar în ocnă îşi făcea tovarăşi şi ciraci. Pe când aşa, a trecut ca un vis rău. Am rămas numai noi cei dinainte, fără diavolul între noi.

— Dar procesul verbal, scrisul, declaraţia lui, se trezi comisarul.

— Tot păreri şi năzăreli numai! A scris el? E mâna lui, slova lui? Aţi scris dumneavoastră în vis... Nici o urmă de la Iţic.

— Asta aşa e, conveni polițaiul... Da, am scris eu, şi nu întocmai cum spunea el.

— Apoi vedeți, n-a fost Ițic.

— Şi Ițic? întrebă tatăl.

— Ițic e acolo, la bolşevicii lui. Arătarea i-a împrumutat numai chipul, ca să ne tulbure. Ziceți şi mulțumiți lui Iehova că năluca nu v-a amăgit mai departe şi că s-a risipit ca o umbră.

— Auzi, mamă, şi Haim zgudui nevasta, n-a fost fiul nostru, ci o umbră!

— Fiul meu, o umbră? şopti femeia ieşită din leşin.

— Umbră, urmă convingător Nuhăm. L-ai pipăit?

— Nu, spuse mama.

— De ce n-ai încercat?

— Nu m-a lăsat domnul polițist.

— Chiar dacă ai fi avut voie, umbra ți-ar fi alunecat printre mâini ca un abur.

— Abur? Umbră? Dar diamantele? avu o răbufnire tatăl.

— Diamantele? îl înfruntă socrul. Dar unde sunt? Le vezi tu? Au pierit, căci şi ele au fost amăgire. Le-ai pipăit tu?

— Le-am văzut. Cum să fie amăgeli?

— Aşa cum a fost şi fiul tău. Ia întreabă pe părintele, mai are diamantul? S-a mistuit. Şi pe rabi, îl mai găseşte în buzunar? Cel de pe masa domnului polițist nu se mai află. Au pierit şi s-au topit ca nişte boabe de rouă, ca şi arătarea lui Ițic. Hai să plecăm acasă, încheie cuminte Nuhăm, să ne curățim de atingerea cu năluca. Domnule polițist, dă-le drumul să se ducă!

— Şi diamantele celelalte, se îndărătnici comisarul.

— Lăsați diamantele. Parcă cel al meu nu a dispărut odată cu al lor? Aşa scăpați de anchetă. [Bietul om căzu pe gânduri]. Dacă n-a fost Ițic n-au fost nici giuvaericalele, scăpați din încurcătură, de depunerea lor la parchet. Când piere arătarea, pier toate câte a adus ea. Căutați, vă rog, şi vedeți dacă mai găsiți piatra dumneavoastră.

Comisarul se pipăi vag şi trebui să recunoască repede că nu o mai găseşte.

— A dispărut, se uimi el.

— Apoi, vedeți, tot aşa şi a părintelui şi a lui rabi. Ascultați sfatul meu, domnule comisar, trimiteți pe toți acasă cu porunci să se culce şi la sculare să uite vedenia.

Comisarul se frământa nervos.

— Lăsaţi, că fac bine!...

Şi-i făcu cu ochiul.

— Atunci plecaţi! Toată lumea poate să iasă, se învoi comisarul şi-l lăsă pe Nuhăm să rânduiască plecarea.

Acesta, încet, încet, împinge binişor pe toţi afară... Bătrânul gârbovit abia trăgea picioarele, şovăia uitându-se înapoi.

— Zi mulţumesc lui Iehova că ai scăpat numai cu atât, coase-ţi gura, şopti el tatălui. Pune botniţă nevestei şi fetei. Mali dragă, şi o bătu pe spinare, tu eşti cea mai cuminte din toţi. Aleargă acasă şi cum ajungi înhamă căluţul nostru la cotigă, să fie gata, că sosesc şi eu. Trebuie să plec numaidecât după marfă. A, uitam pe domnul paznic! Mali, ia-l cu tine, bietul, aşa l-a tulburat minunea, trebuie să-l întărim ca să poată povesti... Trage obloanele de la dugheană şi dă-i să bea şnapsuri, oricâte o vrea. Mai bine şliboviţă, de aceea tare.

Şi dete pe gardian în grija fetei, şoptindu-i:

— Ascultă, bagă-l în prăvălie şi ţine-l cât mai mult. Până vin eu.

Omul, rătăcit, se supuse şi Nuhăm le făcu vânt tuturor afară. Apoi încuie uşa şi rămase cu comisarul.

— Domnule poliţist, cu Iţic n-a fost tocmai o minune, spuse el grav.

— Cum, o întorci acum? se sperie.

— Iţic a ajuns numai la pragul minunii.

— Numai la prag? Ce vrei să spui?

— Veniţi cu mine, îl pofti evreul, aprinzând lanterna...

Şi coborî iar treptele scârţâitoare. Comisarul îl urmă înăuntru. Nuhăm închise uşa.

— Spânzurat? răcni îngrozitor poliţistul. Cum nu l-a văzut nimeni?

— Era aici, norocul nostru, zâmbi strâmb Nuhăm, că nu l-aţi găsit. Vă zăpăcise pe toţi paznicul cu minunea lui.

— Nu pricep, se frământa comisarul. Doar l-am căutat.

— Bietul Iţic, se juca de-a v-aţi ascunselea cu noi. Uite aşa. Când deschideam uşa se pitea între ea şi perete, că nu-l vedeam. Priviţi-l, aşa de subţire, ca o scândură. Cui să-i trăsnească prin gând să-l caute acolo?

— Şi acum ce ne facem, se îngrijoră comisarul.

— Dumneavoastră mă întrebaţi pe mine? Deocamdată e cum nu se [poate] mai bine. Eu scap pe Mali de un nebun, oraşul de un bolşevic mai rău ca cei din Rusia. Bietul tat-su scapă de o năpastă care i-ar fi târât în puşcărie. Rabi şi preotul s-au uşurat de o grozavă încurcătură, religia lui cea

nouă. Ați văzut cum o primea paznicul? Dumneavoastră rămâneți cu diamantul cel mare.

— Bine, ești deștept al dracului. Dar ce facem cu jandarmul care l-a adus pe Ițic?

— Ați dat chitanță de primire?

— E, asta e! N-am dat nimic.

— Îl cunoașteți și vă cunoaște?

— Nu.

— Atunci cum vi l-a adus?

— Ca să scape mai repede, lămuri comisarul. Jandarmul plecase în concediu. Pe drum, aproape de târgul nostru, l-a găsit pe Ițic fără acte și, ca să nu se mai înapoieze la post, mi l-a predat mie și s-a dus la treaba lui.

— Atunci, nu mai aveți nici o grijă din partea asta.

— Ai dreptate... Dar ce mă fac cu cadavrul? Ajută-mă!

Nuhăm se scărpină în cap.

— La urma urmei, înștiințez parchetul, se gândi comisarul.

— E greu... tocmai eu, pe dumneavoastră...

— Gândește-te, încearcă, doar ești misitul meu.

Dar comisarul tot nu se îndura să se despartă de cadavrul cu comori, apucat de parapon din pricina diamantelor pierdute.

— Să vedem, mai aveți cartofi din cei ce v-am adus cadou astă-toamnă?

— Am în magazie.

— Îl băgăm pe Ițic într-un sac, îl acoperim cu cartofi. Zicem că sunt stricați și mergem să-i zvârlim în Nistru.

— Da, o idee. Și căruța?

— N-ați auzit? Am poruncit deja fetei mele să înhame calul la cotiugă. Faceți rost numai de un sac mai mare.

Comisarul alergă și i-l aduse.

— Stai! Nu-l dau așa... se răzgândi polițistul. Trebuie căutat... sigur că mai ascunde lucruri scumpe la el.

— Nu mai pierdeți vremea... Ăsta a dat tot. Să ne grăbim. Acum ne trezim cu tot târgul pe capul nostru, adus de paznic.

Dar comisarul nu se lăsă până nu întoarse buzunarele și nu-i scoase cizmele.

— Vedeți, în buzunare praf și în cizme glod.

Amândoi îndesară acolo leșul. Nuhăm ieși cu povara în spate, o aruncă în magazia din curte.

— Într-o clipă sunt cu cotiuga aici, nu vă mişcaţi, spuse el poliţistului nerăbdător. Dar mergeţi şi dumneavoastră cu mine!

— Cu tine? Pentru ce? se împotrivi şeful.

— Cum pentru ce? Dacă mă văd grănicerii şi vor să mă aresteze? Sunt în stare să spuie că m-au prins când vream să trec Nistrul cu mârţoaga mea ca să aprovizionez pe bolşevici cu carne de om şi cu cartofi. Aşa, cu dumneavoastră lângă mine, e altceva. Dumneavoastră profitaţi de căruţa mea şi faceţi o inspecţie.

Curând căruţa lui Nuhăm huruia pe drumul din spatele târgului pe unde se cărau gunoaiele. Ajunşi la malul pustiu al fluviului, Nuhăm umflă sacul şi coborî lângă apă. Nistrul se umflase, dar zăporul îl cuprinsese numai jumătate şi bătea în ţărmul stâng al Rusiei. Sub malul basarabean, înalt şi ferit de soare, gheaţa ţinea încă. Acolo se căsca o spărtură largă, de unde oamenii tăiaseră şi căraseră lespezi şi blocuri pentru gheţării.

Nuhăm, cercând cu piciorul, înaintă până la copcă:

— Sărmane Iţic, ce cartoafă stricată ai ajuns! îl jeli.

Zvârli sacul... Nistrul îl primi bolborosind şi-l înghiţi fără urmă.

ŞARPELE ALIODOR

ANUL, GROZAV DE ECONOM în ploi, se sfârşise şi mai zgârcit în zăpezi. Era iarnă plină, dar numai cu îngheţ. Vremuise la început un pospai de zăpadă, pe care vântul o măcinase, zvârlind-o de colo-colo. Şi oamenii se îndreptau îngrijoraţi către un Crăciun negru şi uscat, semn rău pentru sămănături, ca şi dinspre partea sănătăţii.

Cei mai necăjiţi erau copiii. În loc să zburde cu sania pe derdeluşuri, ei trebuiau să care acasă, cu spinarea, crosnii de crengi şi vreascuri. Noroc că în privinţa lemnelor satul era liniştit. Nu avea nevoie să pornească la păduri îndepărtate. Se încălzea aproape numai cu uscăturile ce-i dau petecuţele de crâng, rămase codevălmăşie din falnicul codru sub care odinioară se cuibărise cel dintâi strămoş.

Copiii gospodarilor foloseau prilejul că uscăturile nu erau troienite de zăpezi şi se întreceau să aducă acasă sarcini întregi, pe care le trânteau lângă vetrele duduind încinse. Când nu mai încăpeau acolo, le îngrămădeau, la îndemână, prin tindele întunecoase.

Într-o zi, copilaşul cel mai mic al lui Padeş sta la vatră şi se juca zvârlind în foc găteje, ca să le privească cum ţiuie şi se zvârcolesc, vii ca nişte şerpişori luminoşi. Umblând astfel cu mâna prin vreascuri să le aleagă, dete de o ramură mai moale şi mai cărnoasă, pe care încercă zadarnic să o rupă: vreascul, negru şi alunecos, se mlădia sub mânuţele lui în toate părţile. Tocmai se pregătea să-l arunce în jar aşa întreg, când intrară pe uşă cei doi fraţi ai lui mai mărişori. Copilul le arătă creanga ciudată, pe care numaidecât cel mare i-o smulse.

— E o curea, strigă el bucuros, ia să vedeţi cum mă încing eu cu ea!

Şi-şi încolăci brâul subţirel peste cămaşă, cu mlădiţa ce se supunea ascultătoare ca o cordea, plimbându-se aşa, mândru, prin odaie. Mijlociul ceru să încerce şi el cureluşa, că şi el cărase crengile unde fusese găsită. Nu putea să se facă numai unul singur stăpân pe ea. Fratele mai mare se împotrivi cu hotărâre să i-o împrumute. Celălalt puse mâna să i-o smulgă. De unde harţă şi încăierare. Cel mic, năpăstuit, se porni să plângă şi să strige că dacă e pe bună dreptate, cureaua e a lui, că el a găsit-o întâi.

În toiul gâlcevei, când câteşitrei trăgeau de cureaua buclucaşă, se ivi sora mai mare, sărind să-i împace. Şi, cu autoritatea palmei ridicate, luă vreascul din mâinile celui mai arţăgos. Dar numaidecât îl azvârli înspăimântată, ţipând ca luată de iele:

— E şarpe... Şarpele! Nu vă atingeţi!

Cei doi copii mai mărişori se deteră câţiva paşi îndărăt şi încremeniră. Mezinul, neştiutor, prinse prilejul şi-şi luă odorul înapoi, virându-l repede în sân. Nimeni nu mai îndrăznea acum să se apropie de el. Era tabu.

La ţipetele înverşunate ale fetei, alergă speriată mama, crezând că s-a aprins casa. La început nu pricepu nimic. Vorbele se îmbulzeau şi se încâlceau învolburate la gurile băieţilor, încă fierbântaţi de sfadă. Fata, îngălbenită şi ameţită de spaimă, tremura toată şi se freca de zor cu scuipat pe degetele cu care apucase jigadina[6], fără să poată descleşta gura. Numai Prâslea sta liniştit, cu mâna în sân strânsă pe preţuita cureluşă.

— Mamă, şarpele, şarpele! ţipară în sfârşit cei trei.

— Ce şarpe? Unde? întrebă femeia.

— În sân la Ionică... arătară ei înfioraţi.

— Spune, ce e, Marioară? Nu te mai face! porunci mama.

Fata se dezmetici şi spuse întâmplarea. Cum printre vreascuri copiii aduseseră din crâng un şarpe degerat, pe care acum îl ţinea ascuns în sân Ionică.

Mama nu credea.

— Cum un şarpe? Că am auzit ceartă...

Totuşi, temătoare, porunci copilului să scoată şi să arate ce a pitit în sân.

Ionică nu vru. Maică-sa cercă să-l sperie. Dar mâna lui mângâia cu plăcere prada jinduită de fraţi. O simţea cum la căldura trupului său dulce ca o zi de aprilie cureluşa se dezmorţea încet.

Femeia nu ştia ce să facă. Nu cuteza să apuce pe copil şi să-l caute în sân cu sila. Se temea de misterioasa jivină ascunsă acolo. Aşa că nimeni nu mai îndrăznea să se apropie şi să brutalizeze copilul, care acum se afla sub protecţia şarpelui. Ea trebui să iasă şi să cheme bărbatul.

Gospodarul se hotărî cu greu să-şi lase treburile pentru o ceartă a copiilor. Numai la strigătele nefireşti ale nevestei şi fetei se îndură să zvârle toporul şi intră cu ele odată.

Ascultă şi el întâmplarea şi nu crezu.

— Vi se năzare vouă, fricoaselor. Ia să vedem, Ionică, ce ai tu acolo?

Dar Ionică nu se înduplecă nici la cererea tatălui.

— A! Nu te supui? Stai tu, că-ţi arăt eu... şi vru să-l prindă, ca să-l caute.

Dar copilul zvâcni în fundul sub-patului, unde se ghemui, cu nepreţuita comoară la el, în cuibarul pisicilor. Nici ameninţările, nici rugăminţile nu l-au înduplecat să iasă.

— Am să te las acolo nemâncat, îl procitea maică-sa. Să-ți dea mâțile să sugi!

Părinții, după oarecari opinteli zadarnice să-l scoată, se liniştiră. Copilului nu i s-a întâmplat nici un rău. Ceilalți frați, pizmaşi, îl iscodeau, plecându-se la început temători, apoi tot mai îndrăzneți sub marginea patului. Cu ochii lor ageri, zăreau acolo ca într-o taină pe Ionică înfăşurând şi desfăşurând cureluşa minunată, cu care le făcea în ciudă.

În sfârşit, după multe ademeneli şi făgăduieli, că nu-i ia nimeni cureluşa, care rămâne a lui, numai să le-o arate, copilul ieşi din ascunzătoare. Însă, neîncrezător, vârâse iar odorul la loc, sub cămaşă.

La urmă se învoi să-l scoată, pentru un briceguț... şi întinse pe pat sub ochii speriați ai gospodinei un şarpe, lung ca de un cot, negru pe spate şi ceva mai deschis pe pântece, cu capul mic şi rotunjor, pe laturile căruia sclipeau două mărgeluțe de sticlă roşie, ochii fără pleoape. Numai coada subțire şi ascuțită tresărea uşor. Încolo, zăcea inert, dar se simțea că pâlpâie în el un firişor palid de viață.

Gospodarul cunoscu numaidecât că e vorba de un şarpe neveninos, un biet şarpe nevinovat de pădure, care nu poate face nici un rău.

Femeia ceru totuşi şi stărui cu încăpățânare să-l arunce în foc. Omul nu se învoi. El se pregătea să-l ia cu două bețişoare, să-l scoată şi să-l zvârle undeva departe, ce-o vrea Dumnezeu cu el, dar Ionică se repezi ca un uliu şi-l vârî din nou în sân.

Acum toți copiii săriră şi luară într-un suflet apărarea sărmanei jivine. Plânseră, se rugară, țipară că au să vadă de el şi au să-l îngrijească numai să li-l lase tovarăş de joacă. Şi gospodarul, milos, se învoi să-l oprească în casa lui. Numai femeia, înverşunată, cerea alungarea şarpelui, certându-i şi ocărându-i cu ce-i venea la gură. După multă târguială, pacea s-a făcut. Şarpele rămase între copii. Aveau voie să se joace fiecare pe rând cu el, fără să se certe. La cel mai mic semn de neînțelegere, lighioana are să fie zvârlită pe apă... Rămânea însă statornicit că era al lui Ionică, singurul lui stăpân, care se îndatora să-l împrumute şi fraților săi.

Ziua, fiara se dezmorțea lângă vatră şi blândă se încolăcea fie de braț, fie, ca un colan, de gâtul frățiorilor de joc. Dar îi plăcea mai ales în sân, pe pielea caldă, cingătoare în jurul mijlocului ori covrig în fundul cămăşii la spate.

Începuse să-şi cunoască prietenii, care nu se mai dezlipeau de el, era bun şi drăgăstos îndeosebi cu Ionică, pe pieptul căruia dormea învârtit ca un

colac. Copiii îl făceau sau brățară cu spiralele urcând de la cot până la gât, unde căpşorul lui cu limbi ascuțite juca ager sub bărbia băiatului. Ori şi-l împleteau cunună pe cap, lanț de picior, sau ce li se năzărea lor, şi şarpele se supunea la toate jocurile. Se domesticise de-a binelea.

Copiii îl botezară Aliodor, după numele unui viteaz din basme, şi se părea că şarpele răspundea când era chemat pe nume. Venea mai ales când era şuierat uşor pe limba lui cum numai Ionică ştia s-o facă.

Îi puneau regulat sub pat un blid cu lapte dulce, pe care-l găseau totdeauna golit, nu se ştie, de şarpe sau de mâțe.

La început a fost foarte greu cu el în odaie... Îndată ce-l lăsau jos, unde era frig, amorțea. Atunci îl putea călca şi strivi oricine intra. Trebuia să-l păzească toți ca pe ochii din cap... Ionică îl culca totdeauna seara cu el. Iar noaptea, când adormea el, i-l luau de pe piept şi îl aruncau sub pat, unde sta înțepenit până a doua zi, când iar îl scoteau la joacă.

Numai femeia nu se deprindea cu el. Îl privea mereu cu spaimă şi nu suferea cu nici un chip să se atingă de ea.

Au trecut aşa iarna şi primăvara, ca în basmele cu şerpi vrăjiți, în pielea cărora se ascund geniile binelui sau ale răului. Ajunseseră să creadă că poate era un pui rătăcit de-al împăratului şerpilor, care, când o afla unde se găseşte feciorul, are să vie şi să-l răscumpere de la cei ce l-au primit şi îngrijit, cu o baniță de aur şi de nestemate.

Când a dat căldura şarpele a început să se mişte mai slobod prin casă. Nu mai sta cuminte sub pat sau unde îl puneau. Umbla mereu, se strecura, nesimțit, de colo până colo. Era foarte curios să ştie tot. Îi plăcea să cerceteze şi să se vâre în locurile cele mai ascunse. Îl găseau când în colțarul cu blide, când în dulapul cu haine, mai des după cotlon. Altădată, la cald, în cuibarul cloştelor, care săreau spăimântate de pe ouă. De câteva ori l-au descoperit în vatra cu cenuşă, unde fusese gata să-l coacă de-a binelea. Odată s-a plimbat câtăva vreme în buzunarul lui Padeş. Noaptea părăsea copiii şi vizita pe ceilalți membri ai familiei. Gospodarul nu spunea nimic, doar punea mâna pe el şi-l zvârlea cât colo. Dar gospodina, ieşită din minți, cum îl simțea, țipa de scula toată casa. Trebuia să sară altcineva, de obicei Ionică, şi să i-l culeagă. Femeia ocăra şi blestema până ce adormea iar, târziu.

Trebuia să se facă însă la un fel. Nu se îndurau să-l ucidă. Nu atât de milă sau de hatârul copiilor, cât de teamă. S-ar putea ca un şarpe, venit aşa din

senin la casa lor, să fie un semn trimis de pricopseală. Ar fi fost să-şi ucidă norocul.

Acum înadins îi lăsau mereu uşa deschisă şi-l înlesneau să plece. Şarpele ieşea, se plimba pe unde-i plăcea şi se întorcea iar statornic la căminul lui. Uneori, când copiii zburdau pe afară, se lua şi se ținea, tiptil, după ei, alunecând voios prin iarba umedă sub prunii încărcați de rod.

Căci faptul vrednic de luat aminte, dintre toate, numai livada lui Padeş nu fusese atinsă de un îngheț venit fără veste peste flori şi îşi păstrase roadele toate. Şi încă un lucru băgaseră de seamă. De când şarpele intrase în casă, se stârpiseră toți şoarecii şi gândacii stricători. E drept că din când în când pierea şi câte un puişor de cloşcă. Femeia învinuia înverşunată şarpele. Dar nimeni nu-l prinsese. Şi până atunci rămânea doar un ponos pe capul blândului tovarăş.

Întâmplarea făcuse înconjurul satului, care lua parte cu însuflețire la peripețiile casei unde se aciuase lighioana. Cei mai mulți erau de partea şarpelui şi-l socoteau piază bună. Alții, dimpotrivă, îl țineau drept un semn rău şi sfătuiau să se arunce din casă spurcăciunea, care nu putea fi decât unealta diavolului. Dacă-l mai țin, are să le aducă nenorocire. O să muşte vitele, are să apuce vaca de uger. O să sugrume copiii, strângându-se ca o frânghie de gâtul lor.

Mai ales vecina Dobra era duşmana neînduplecată a bietei târâtoare.

— Nu-l mai ține, surată, pe lângă casă. Ăsta îți intră o dată pe gât şi nu-l mai poți scoate cu nici un chip din pântece. Nu ştii ce-a pățit Maranda?

Şi-i băga a zecea oară în cap femeii povestea Marandei, care dormise în câmp şi un şarpe îi pătrunsese prin gură în burtă. A chinuit-o mulți ani. Numai cu fum de argint viu l-a scos afară. L-a vărsat bucăți-bucăți, amestecat cu cheaguri de sânge.

Şi poveşti de-astea cu şerpi oploşiți în pântecele oamenilor împuiau zilnic mințile bietei gospodine, care începuse să intre la griji şi să slăbească văzând cu ochii.

Într-o zi a găsit şarpele în putineiul cu puțin lapte pe fund, din care mâncaseră toți. Din acel ceas femeia a început să bage de seamă că o doare şi o arde în capul pieptului, la lingurică, acolo unde ajunsese mâncarea spurcată de lighioană. Îşi simțise stomacul întors, răzvrătit ca de o bubă. Şi sănătatea ei porni să meargă la vale, din rău în mai rău.

Într-o noapte, era acum vară, dormeau toți afară, pe prispă. Deodată, femeia începu să geamă şi să se zbată. Şarpele se urcase pe pieptul ei şi se

târâse până la gură. Îi mirosise a lapte dulce. Ea se luptă, dar cu toate opintelile nu-l putea dezlipi. Şarpele se furişă ca pe o gaură pe gâtlejul ei în spasme, până la pântece, unde se întinse, coardă, şi rămase cu dinții înfipți în rânza ei.

Gospodarul, trezit de țipetele şi zvârcolirile nevestei, o zgâlțâi şi o deşteptă.

— Ce visezi, femeie? o întrebă el.

— Nici un vis, strigă înnebunită femeia. A intrat şarpele în mine. De acuma mor.

Şi, cu mâinile încleştate pe pântece, se frământa în dureri grozave. De atunci a fost cu neputință s-o mai liniştească cineva.

Şi lucru ciudat, care îi întărea spusele. Chiar din noaptea aceea şarpele a pierit şi nu s-a mai găsit. L-au căutat pretutindeni, l-au chemat, l-au şuierat copiii.

— Parcă a intrat în pământ! spunea Padeş.

— Nu în pământ, ci în pântecele meu! ținea una, văicărindu-se, femeia.

Şi se apăsa cu pumnul sub furca pieptului, unde o vână încordată se zbătea, neastâmpărata şi dureroasă, gata să crape parcă.

Satul acum era, tot, împotriva şarpelui şi olicăia pe biata femeie: ca întotdeauna, lighioanei îi mirosise a lapte şi se strecurase pe gură, ca de acolo să alunece mai departe în stomac, ca într-o scorbură, unde coada i se zbătea fără de răgaz.

I s-au făcut bolnavei descântece. A dormit nopți multe cu o strachină de lapte dulce la gură, ca să ademenească jivina să iasă afară. Şarpele venea până la înghițitoare şi nu vrea să urce mai departe. Sta pândind acolo. Bolnava băga degetele pe gât să-l apuce şi nu-l ajungea. Spurcăciunea se cobora iar repede în rânza răscolită de vărsături acre şi galbene ca veninul.

Au afumat-o iar, au otrăvit-o cu buruieni, până ce, în sfârşit, Padeş a chemat doctorul plăşii în treacăt pe la primărie.

Acesta a ascultat, a întrebat, a pipăit şi a spus că e o boală de stomac pricinuită de prea mult rachiu băut pe inima goală şi de prea multă mâncare de ceapă şi oțet.

— Dar drugul care se zbate aici? spunea femeia pierdută.

Şi plimbă mâna uscată pe umflătura dureroasă de deasupra buricului.

— E o vină mare, plină cu sânge, o lămuri doctorul. Aşa zvâcneşte la oamenii slabi şi nervoşi.

Şi plecă, lăsând o hârtie cu câteva slove încâlcite, pe care nu le putu citi nimeni.

Dar cine s-a potrivit doctorului? Aici, îşi dădeau seama toţi, trebuiau descântece tari, de vraci dibaci şi puternici.

Şi s-au perindat fel şi chip de babe şi moşi, de ţigănci vrăjitoare şi preoţi buni la Dumnezeu, fără să-i brodească unul leacul. Şarpele creştea şi se umfla, căci tot ce înghiţea bolnava îi pria numai lui.

Vâlva cu femeia care a înghiţit un şarpe a făcut astfel ocolul satului, al plăşii, al judeţului şi a ajuns înflorită de atâtea guri în orăşelul de reşedinţă. O gazetă locală a găsit bun prilej pentru un articol senzaţional în care şfichiuia autorităţile vitrege cu sănătatea şi igiena sătenilor de sub oblăduirea lor.

Prefectul, supărat, a dat ordin pretorului să facă numaidecât o cercetare şi să raporteze de urgenţă. Pretorul a ordonat la rândul lui primarului, care, neştiind ce să facă şi ce să răspundă, a urcat cu sila pe bolnavă în căruţă şi împreună cu bărbatul i-a înaintat peşcheş spitalului din oraş, cum făcea cu muşcaţii de câini turbaţi.

Aici au venit în pelerinaj la patul femeii să se intereseze prefectul judeţului, primarul urbei, procurorul, directorul gazetei şi alţi mulţi. Toţi au cules chiar din gura pacientei, al cărei chip împodobea cu urâţenia lui pagina întâia a gazetei, istoria cu şarpele cuibărit în măruntaiele ei. Şi arăta la toţi, fără nici o stânjenire, pântecele galben, umflat şi zvâcnitor.

În cancelaria spitalului medicul le-a explicat că nu poate fi vorba de şarpe. E probabil un ulcer stomacal sau mai degrabă un cancer foarte repede crescut şi inoperabil.

Dar la insistenţele prefectului, fiu al poporului, care auzise şi el acolo în satul copilăriei multe asemenea poveşti, medicul se învoi să facă o operaţie de explorare. Şi cum era un tânăr nu numai cu ştiinţă, dar şi cu suflet, se hotărî să purceadă la o îndoită operaţie: una asupra stomacului şi în acelaşi timp alta asupra închipuirii, asupra moralului bolnavei, obsedată de gândul şarpelui. Era el însuşi foarte curios de rezultat.

A căutat, deci, şi a procurat de la farmacist un şarpe din aceia ţinuţi în borcane cu spirt la ferestrele spiţăriilor, pe care l-a păstrat la îndemână.

La operaţie, a găsit, cum era de aşteptat, un cancer.

Însă, un lucru straniu. Tumora nu avea forma obişnuită de ciupercă înflorită sau de rac. Ci închipuia aidoma un şarpe. O cordea cruntă, care, după ce îşi înfipsese capătul mai rotund în stomac, se răsucea peste el şi,

încolăcindu-l, îşi aducea coada subțire până la ficatul luat în pleasnă. Sub el aorta se zbătea deznădăjduită.

Medicul, înfiorat de înfricoşătoarele puteri ale închipuirii, a cusut fără să se atingă de măruntaie pântecele la loc. Dar când femeia s-a deşteptat el i-a arătat triumfător şarpele din borcan.

— Iată! L-am găsit şi ți l-am scos! îi strigă el. De acum trebuie să te faci repede bine.

Şi căuta să-i altoiască adânc gândul însănătoşirii pe amăgirea cu şarpele străin. Era o încercare care merita osteneala. Va avea spiritul, imaginația, din nou putere asupra materiei, care măcar să uşureze, dacă nu mai putea să vindece, ravagiile cumplite ale bolii pe care o stârnise?

Femeia, după ce ieşi din amorțeală, luă de data asta fără nici o silă şarpele în mână şi-l privi cu luare-aminte. Dar în loc să se bucure întoarse cu amărăciune capul, care se bălăngănea de gâtul subțire ca o tărtăcuță pe vrej.

— Nu mă minți dumneata pe mine, făcu ea semn cu privirile. Ăsta nu e şarpele meu!

— Cum nu e şarpele tău? Dar al cui e?

— Al meu e negru, mai mic şi mai subțire. Ăsta e pestrițat cu galben.

— Este el! spuse medicul încurcat. A mai crescut, şi, stând acolo în zemurile acre ale pântecelui, şi-a schimbat culoarea. S-a îngălbenit de fierea pe care a supt-o.

Femeia da cu îndărătnicie din cap în semn că nu e aşa. Şi nu vrea să iasă din ale ei.

— Ş-apoi ăsta miroase a spirt. Şi eu n-am pus în gură de-o lună măcar o picătură.

Planul şi viclenia medicului erau astfel date peste cap. Închipuirea putuse să înlesnească zbucnirea cancerului şi să-i întețească creşterea. Dar putere ca să lucreze acum de-a-ndoaselea nu mai avea.

Femeia a fost luată acasă, unde după câteva zile a murit.

Înmormântarea, cu marea ei petrecere, a pus în fierbere toate satele dimprejur, adunate să însoțească la groapă victima şarpelui fabulos. Toată vina cădea pe copiii care opriseră dihania în casă, şi mai ales pe bietul Ionică. Oropsiți şi huiduiți, ei plângeau singuri şi răzleți, nemângâiați de nimeni.

După înmormântare lumea s-a întors la casa moartei, unde gospodarul, mişcat şi mândru de atâta cinste, a poftit pe toți la praznicul ritual,

dezlănţuit după vechile datine cu belşug de băutură şi mâncare, cu râsete, glume şi veselie de-a lungul a cinci mese întinse în bătătură.

S-a cerut şi s-a băut mai ales multă ţuică, făcută chiar de văduv din livezile lui. Încât repede balerca din pivniţă se goli, aşa că trebui să o răstoarne cu vrana în jos, ca s-o poată stoarce de cele din urmă picături.

Când cei trei oameni voinici, cârmuiţi de Padeş, o deteră peste cap, ceva sună acolo înăuntrul gol al vasului.

Îl clătinară din nou cu putere. Se lovea încoace şi încolo de pereţi un lucru tare, căzut înăuntru.

Unul puse ochiul la preduf şi privi în pântecul balercii. Nu se putea deosebi nimic. Întoarseră din nou butoiul şi îl potriviră cu gura în jos, smucindu-l uşor şi cu meşteşug, aşa ca lucrul străin să ajungă şi să vie la gura vranei. Şi-l traseră afară.

Ieşi de acolo, ţeapăn şi uşor zbârcit de alcoolul în care se păstrase neatins, Aliodor, puiul împăratului şerpilor, nevinovatul tovarăş de joc al copiilor. Tot aşa de negru, de subţire şi nevătămător cum era înainte de a-l duce la pieire neastâmpărata lui curiozitate şi năravul de a-şi vârî căpşorul peste tot.

Oamenii începură să strige şi scoaseră şarpele mort în mijlocul curţii, unde mulţimea bea şi se înveselea, ocărind pomenirea lui spurcată. Dar acum se adeverea că nu era el cel vinovat.

Copiii săriră cei dintâi şi se jeluiră după Aliodor mai abitir decât după maica lor.

O femeie care băuse cam multă ţuică din balerca unde se plămădise şarpele, privindu-l, simţi greaţă şi începu să verse. Alta, cătând să-i vie în ajutor, se porni şi ea pe acelaşi lucru. Şi în urma lor alte zece. Care cum află de ce e vorba nu mai aştepta, se punea pe icnit.

Apoi se urniră la treaba asta bărbaţii cu duiumul.

O adevărată molimă dase în toţi câţi gustaseră din grozava ţuică, a cărei tărie, să-ţi spargă gura, li se părea că era opera jigadinei.

Şi nu azvârleau din ei numai ce mâncaseră atunci la pomană, ci tot ce duseseră în gură cu o zi înainte. Doar măruntaiele din ei nu le-au dat afară.

Praznic de pomină. Asta a fost răzbunarea lui Aliodor, năpăstuit pe nedrept de oameni.

Folosindu-se de văicărelile şi icniturile obşteşti, Ionică a ridicat şarpele din ţărână şi, strângându-l ca odinioară la piept, a fugit cu el în fundul ogrăzii. Acolo i-a săpat o groapă şi bocindu-l l-a înmormântat, aşa cum văzuse că au făcut cu biata maică-sa.

1947, martie 7, Bucureşti

[ŞCOALA NOUĂ]

ÎN SFÎRŞIT, STĂPÎNIREA SE ÎNDURASE SĂ FACĂ local de şcoală în satul P. Şcoala cea veche, acoperită cu şindrilă spartă şi înverzită, privea cu ciudă din vârful muchiei unde era cocoţată, la binaua din vale, ce creştea văzând cu ochii pe maidanul fost vatra satului, de lângă cârciuma lui Petrache. Ce e drept, şi şcoala cea nouă, ca mai mică şi mai ageamie, trebuise să se plece şi să-şi scoată căciula în faţa hanului. Legea cerea să fie depărtare între ele cel puţin o sută de metri, şi de, cum era să muţi ori să închizi gogeamite han, statornicit acolo de peste treizeci de ani... Şcoala a trebuit să se dea ceva mai înapoi şi să se puie temeliile razna, pieziş cu drumul şi cam prea aproape de gârla din spate... Dar nu era nimic, cu ceva cheltuială se puteau face doi-trei leşi care s-o apere de viitura apelor care năzuiau să o ia cu mal cu tot, primăvara şi vara, când ploua la munte...

Toţi erau mulţumiţi. Învăţătorul, că-i făcea şi lui casă de locuit ca lumea, alături de şcoală. Cârciumarul, că toată salahorimea împreună cu maistorii mâncau şi petreceau la el... Gospodarii că mai aveau ceva câştig, care cu găzduitul, care cu vândut rachiu pe ascuns, care cu cărat piatră, var, pământ. Satul se umplu pentru trei luni de viaţă şi zgomot.

Dar nicăieri nu se petrecea mai bine ca în casa lui Costică Briciu, unde erau traşi cei doi maistori zidari Petrea şi Ivanciu, în seama cărora ovreiul antreprenor lăsase binaua...

Domnul Moise din Buzău luase fără licitaţie peste treizeci de şcoli în tot judeţul şi trebuia să le dea gata până-n toamnă. Aşa că dumnealui abia avea timp să treacă o dată, de două ori, în brişca lui cu un cal, până la „inaugurare", când avea să vie cu domnul prefect şi revizor şcolar să ia în primire fiecare clădire în parte...

Era o privelişte rară şi minunată întreaga robotă de pe fosta vatră a satului, însufleţită zi şi noapte de mişcare. Toate se făceau cu rânduială: într-un cot al iazului se aşezase cărămidăria, la care lucrau de zor vreo cinci familii de ţigani cărămidari.

Acum erau la arsul celui de-al doilea rând de cuptoare... gurile neastupate încă azvârleau văpăi ca nişte comori. Într-o şandrama de scânduri lemnarii lucrau o parte din tâmplărie, alta fusese dată în lucru pe la casele lor. În fund, gropile cu var. Şcoala, după planul întocmit, îşi ridica la un cot de pământ temeliile de piatră cioplită. Alături se săpau şanţurile pentru temelia casei învăţătorului... Era un zgomot, o forfotă, o zarvă, o alergătură de te lua

amețeala. Unii veneau, alții plecau cu hârdaie cu ciamur, cu var; salahorii se ciocneau din repezeală ori dinadins, se pumneau, iar maistorii, de sus, răcneau la ei înjurând.

Treaba mergea minunat. Era ea cărămida nu prea arsă, dar se întrebuința la şcoală. Pentru casa învățătorului, însărcinat cu supravegherea materialului, se hotărâse să se puie din cuptoarele arse bine, mai pe urmă. Nisipul, tot aşa, cam nebine dat la ciur, cam mare la bob; varul bolovănos şi negru; cheresteaua, nu prea bine uscată. Dar pentru domnul Nicu, învățătorul, facem cum e bine, deoparte... de altă calitate... Şi treaba mergea minunat.

Seara, când se ostoia lucrul pe binale, începea petrecerea la han şi ținea până târziu. Aci cinstea toată lumea şi mâncau maistorii şi salahorii străini. Se petrecea: câte două-trei putini de brânză pe săptămână şi maldăre de şunci şi costițe afumate, iar negustorul fusese nevoit să mai bage un băiat în prăvălie. Dar mai ales țuică de amândouă calitățile - nouă şi veche. Nu se mai bea cu ciocana ori cu cinzeaca - cea mai mică măsură era litra, şi băută dintr-o gâlgâitură. Obiceiul ăsta îl adusese Slană, maistor zidar, un slovac mic şi pocit, care nu putea lucra decât beat... Treaz, spunea că amețeşte sus pe zid şi nu poate călca pe schela cu podele de scânduri rare prinse de stâlpii binalei. Dar beat, nu se clintea din loc şi lucra fără fir şi fără metru, numai din ochi potrivind cărămida, că n-ai fi găsit cea mai mică sminteală ori abatere. Când simțea că-i trece damful, ridica mistria în sus şi făcea ca un apucat semne spre han, zbierând: ohe, ohe! Numaidecât băiatul din prăvălie, care pândea semnalul, se repezea cu litra de la gheață şi i-o urca singur sus, că-i era şi lui drag să se uite de acolo peste toată vărzuiala şi amestecul acela... Slană punea sticla pe gura închisă, da capul din ce în ce pe spate, până ce aducea fundul sticlei drept în dreptul miezului cerului, apoi despărțea buzele şi da drumul rachiului. Asta se întâmpla lui Slană cam de patru ori până-n prânz, de două ori până-n amiază şi de cinci ori până seara.

Seara după mâncare cei doi tovarăşi, maistorii Petrea şi Ivanciu, se urcau sus la gazdă, în vârful muchiei, şi dacă era a doua zi sărbătoare se întindea o altă masă, cu alt soi de țuică şi alte mâncări... Erau poftiți toți vecinii. Petrea lua țitera şi începea să târâie cântece de prin Macedonia; Ivanciu umplea ceştile, Briciu făcea țigări - din tutunul maistorilor şi împărțea la toți. Pe urmă, un soi de abureală se lăsa pe ochii tuturor, aşa că parcă nu vedea nimeni cum Petrea lăsa țitera şi ia pe Ileana, nevasta lui Costică, de gât,

cum îi trage capul la pieptul lui şi o sărută lung... apoi o ridică cu o mână de mijloc şi intră amândoi în casă...

Ceilalți ori petreceau înainte, ori se risipeau.

FATALITÁ

După un tablou al lui N. Cons.[tantinescu]

...NEBIRUIT, CAVALERUL SE ÎNTOARCE din îndelungata cruciadă, plin de slavă şi izbânzi. Trupu-i oțelit nu mai simte truda atâtor ani de crâncenă luptă necurmată, nici povara cruntelor arme şi zale de fier. Sufletul lui înăsprit de sânge şi omoruri acum zboară mai blând şi mai duios decât o turturica spre logodnica ce-l aşteaptă, de ani întregi, stând neclintită la fereastra castelului.

În trapul săltător al calului - pe drumuri drepte, pe cărări cotite, prin paragini şi pustiuri - el sileşte zi şi noapte să ajungă acolo unde-l aşteaptă fericirea.

Şi prin gând îşi trece cu mândrie viața-i: primejdiile atâtor ani de războaie, bucuriile atâtor biruințe, faima, cinstea şi gloria ce-l urmăresc pretutindeni. De zeci de ori a fost abia la un pas de moarte... fără scăpare... şi totuşi, în clipa din urmă, norocul, ca o pavăză, se punea între el şi duşmani... şi necontenit scăpa neatins, biruitor.

Neînfrânt şi trufaş, cavalerul se întoarce acum, încărcat de pradă bogată, pe care s-o risipească la picioarele logodnicei mult dorite, ca un strălucit dar de nuntă.

Şi în trapul calului, pe drumuri streine, cavalerul aleargă spre castelul depărtat - aleargă fără de odihnă şi fără de popas.

Şi un neastâmpăr pătimaş, o dornică nerăbdare a început să-l frământe... Cu ochii pierduți visează... Mai are trei zile de cale, numai, şi va sosi...

...Deodată calul se poticneşte şi cade. Mânios se ridică ostaşul, cu mâna pe mânerul spadei; pe trupu-i uriaş zalele sună a moarte. Vai de vrăjmaşul nesocotit ce-l opreşte în cale! Iute ridică obrăzarul să vază: în fața lui, un tron măreț, regesc, umple, închide tot drumul, ca un munte uriaş. Împlântat de-a curmezişul căii, neclintit ca o stâncă de cremene, tronul nu lasă pe nimeni să treacă, să se strecoare măcar dincolo şi să-şi urmeze calea. Pe tron, o femeie stă încremenită, cu ochii închişi, cu brațele încrucişate. Pare o regină... o regină surdă şi oarbă: Fatalitatea!

Înfrânt, cavalerul aprig pleacă biruit armele şi genunchii - se dă învins fără să cugete măcar la împotrivire!

Şi cu fruntea-n țărâna drumului rămâne țintuit pentru vecie la picioarele tronului neînduplecat... Şi cu un gest de sfâşietoare deznădejde el risipeşte

la picioarele nemiloasei regine prada-i bogată - darul logodnicei sale - şi toată comoara vieții lui - toată faima, slava şi cinstea...

Şi acolo va înțepeni de-a pururi, în colbul drumului, la trei zile departe de țelul spre care alerga aprig şi setos d-atâta vreme.

Şi departe, în castelul învechit, logodnica-l va aştepta mereu, încărcat de pradă şi izbândă să vie să-i dea sărutarea nupțială. Va aştepta necontenit şi zadarnic pe cel ursit Fatalității.

1909, ianuarie 6

PERNA DE PUF

TÂNĂRUL SCRIITOR, CARE, cu numele de Al. Philadelf, iscăleşte nuvele şi povestiri din ce în ce mai preţuite, nu se lasă numai în seama talentului său firesc. El se îngrijeşte să-şi agonisească necontenit şi de pretutindeni material de tot soiul, temelia aşezării lui artistice, şi să-şi înmulţească cunoştinţele culese din toate tărâmurile. Nu se leapădă şi nu dispreţuieşte nimic. Variind aria subiectelor, lărgeşte şi adânceşte fondul şi prin artă îndatorează forma să-şi dilate şi multiplice tehnica, să-şi intensifice şi mlădieze stilul, altoit cu regimuri noi, silit să-şi descopere singur expresiile proaspăt potrivite şi numai cu asta originale.

Practicând metoda asolementului[7] literar, nu exploatează până la sleire o vână. [Un teren ce-i dase roade.] O lasă odihnei şi trece în alt domeniu: de la viaţa cea mai banal reală şi autentică, la fantasticul cel mai pur şi straniul absolut. Dinamica sa disciplină artistică îl urcă şi coboară prin toată claviatura genurilor, îl poartă, ucenicind, pe toate treptele frumosului, ca să deprindă mânuirea tuturor uneltelor spiritului, de la intuiţie la raţiunea strictă şi analiza cea mai subtilă. El îşi impunea cultura instinctelor, pe lângă aceea a inteligenţei şi a imaginaţiei, ca astfel înarmat să câştige nu măiestria, anchiloza meşteşugului, ci plinătatea.

Unul din mijloacele mai la-ndemână, când nu trece peste graniţă, este peregrinarea prin diferitele ţinuturi ale ţării, cu aşezarea în localităţile ce-i deschid zări inedite şi cine ştie ce alte ciocniri de aspecte şi probleme neîntâlnite încă de interesul său creator.

În Bucureşti, deşi are baştina[8] lui, o casă moştenită de la părinţi, se mută mereu dintr-un cartier în altul, pentru câteva zile sau o săptămână, ori se schimbă de colo-colo în sânul aceleiaşi mahalale, după belşugul informaţiilor şi originalitatea documentării, care să-i dea ghes la lucru, să-i înviooreze inspiraţia şi să-i mărească imaginaţia. Căci pentru el, spre deosebire de fantezie, care e de soiul visului, imaginaţia e de natura raţiunii, o raţiune superioară, liberă, descătuşată de toate formalităţile strâmte şi încete ale raţiunii obişnuite.

Odată, un prieten care copilărise în cartierul evreilor, îi povesti despre un obicei al acestora de a înăbuşi pe muribund cu o pernă apăsată pe faţă, în puful moale al căreia li se culege agonicilor sufletul, uşurându-le şi astfel caznele morţii.

Văzuse, spunea prietenul, în casa ceauşului sinagogei, lângă care locuise şi cu ai cărui copii se juca, sumedenie de perne câştigate în chipul acesta. Lumea care ştia nu le cumpăra. Se îngrozea să pună capul pe o pernă umplută de ultimele suspine ale agonicului... Ceauşul le trimitea în alte părți sau îşi înzestra fetele cu ele.

— Ce înseamnă ceauş? întrebă scriitorul, emoționat de izvodul unui subiect senzațional.

— Un fel de paracliser al sinagogii, îl lămuri prietenul. Un slujitor laic care se îndeletniceşte cu morții, îi spală, le curăță măruntaiele, îi înfăşoară în giulgiu; în sfârşit, îngrijeşte de tot ritualul, foarte amănunțit, al ceremonialului înmormântării...

Entuziasmat, Philadelf aleargă la prietenul şi confratele său mai mare, scriitorul G..., fervent iudaizant, amic al poporului evreu, cunoscut cu toți rabinii şi învățații Israelului românesc. Bătrânul, după ce-l îmbrățişă acoperindu-l cu patrafirul bărbii lui albe, îl ascultă zâmbitor.

— Se poate tot ce-mi spui tu, făcu el îngăduitor. Eu nu ştiu. Dar dacă nu este o simplă poveste de folclor sau o invenție a creştinilor, cum bănuiesc, ci o practică adevărată, atunci să ştii de la mine că nici un ovrei în toate mințile n-are să ți-o mărturisească... Pentru asta nu-ți dau nici o recomandație către amicii mei de acolo. Ar fi să-ți tai de la început orice sorți de izbândă. Fii prudent, caută pe ocolite, poate ai noroc. Pe urmă vii şi-mi spui şi mie, sau îmi citeşti ce ai scris, să mă bucur...

Aşa s-a pornit Philadelf, într-un început de vară caldă, să cerceteze partea de miazăzi a capitalei. Fermecat de neaşteptatul labirint evreiesc înfăşurat în jurul Văcăreştilor, el îşi strânse tot mai în loc colinda. Între Udricani - Sfânta Vineri şi Dudeşti, adulmecă o întreagă altă lume, amestec străvechi cu ultra nou, îmbinări de rămăşițe bătrâneşti cu îndrăzneli şi apucături moderne. Foarte rare, ici-colo, tihnite căsuțe vechi de pe vremea lui Tudor, acoperite cu şindrilă, pridvoare pe stâlpi de lemn şi băbuțe în poartă; sau ruinate case boiereşti, prizărite între țâfnoase clădiri gen steamer sau siloz, pline ca nişte stupi de o seminție în veşnic neastâmpăr, veselă, guralivă, certăreață, promiscuă şi gesticulantă, revărsată în stradă la orice oră, ca în aşteptarea unei corăbii gata să intre în port.

Senzația o autentificau variate miasme, de coloniale stătute şi necurățenii azvârlite în drum, de băcănii cu mirodenii exotice şi dughene cu izuri de țâri şi mezeluri trecute dincolo de marginile consumării, învârstate de exalațiile ce veneau pe răsuflătorile pivnițelor doldora de mărfuri.

Seara, pe la colțurile unde pândeau cârciumi, văzduhul învăluit în fum şi miroase de grătar prindea gust de băuturi aromate, anison, portocală şi secărică, întărit de îngustimea ulicioarelor neaerisite.

Între vechiul teatru Jignița, cu înfățişarea lui de magazie, sala Tomis şi noul Baraşeum, se revărsau atunci cele douăsprezece triburi regăsite: întâlneai caftane şi levite orientale, laibăre lungi, talare vărgate, cațaveicile şi şalurile moştenite de la strămoşii veniți din Polonia, perciunii de sub jobene soioase, bărbile sure de sub tichiile hahamice, toate de la anume ceas eclipsate de şicul celei mai rafinate mode pariziene, purtată de tinerețea sionistă locală cu dezinvoltura şi eleganța unei desăvârşite grații apusene.

Vrăjit, Philadelf hotărî să se aşeze pe timp nelimitat acolo. Cu capul întors spre zidurile caselor, izbit în piept cu toți trecătorii, el căuta ceasuri întregi ferestre cu bilete de închiriat. Vrea să se cuibărească într-una din acele case-vapor, la o nobilă familie evreiască, de unde, ca de pe o punte de navă, să privească marea frământată de sub el şi, ca un scafandru, să coboare afund în inima întregului sistem omenesc de acolo, pe care-l simțea bogat şi adânc.

I-a fost însă cu neputință să găsească singur. S-a adresat samsarilor, care l-au îmbiat cu imobile de vânzare. N-a fost mai norocos cu bărbierii la care a intrat sub pretext să se radă. Figaroul, perdăfuindu-l, făcea politică sionistă şi propagandă pentru emigrare, plângându-se că nu mai poate răsufla de înghesuiala concurenței.

Obosit, a bătut la o cărturăreasă, a cărei firmă i-a trezit o lucire de speranță: „«Estera» prezice trecutul, prezentul şi viitorul, consultă pentru afaceri, găseşte lucrurile pierdute, ajută la realizarea dorințelor”. Dedesubt, cu alt soi de litere: „discreție absolută”.

Era o oră nepotrivită, când patroana se odihnea. A fost totuşi primit. I s-a servit, după datină, cafeaua, în care se ghiceşte şi în caimacul căreia scriitorul, cu agerimea lui critică de analist, ghici o muscă. Asta nu-l împiedică deloc ca persoana sibilei să-i fie dintr-o dată foarte simpatică. Impresie vădit împărtăşită şi de partea cealaltă. Avea în fața lui o fostă glorioasă, acum prea corpolentă, frumusețe, în care pâlpâia nestinsă, ca într-un vechi vulcan înăbuşit de scorii, restul focurilor lăuntrice, azi puse, ca un prinos adus amintirilor, în slujba altora... Ochii micşunii, mari cât nişte farfurioare din tacâmul unei păpuşi de copil bogat, păstrau, pălite, nostalgicele lor splendori, care emoționară pe scriitor. I-ar fi sărutat pentru nesecatele lor râvne cu care l-au învăluit, pâlpâitori. Lacomă de pasiunile

celorlalți ajunseseră hrana ei zilnică, pe care şi le asimila cu ardoare; scriitorul se văzu, profesional, întrecut cu mult, un ucenic în fața maestrului, şi îi pizmui depozitul sacru de taine încredințat ei spre fructificare.

— Dumneavoastră n-ați venit pentru chestiuni de inimă, îl descifră ea uşor, privindu-l drept. Vă aduce altceva.

El consimți, înclinând capul. Ea lăsă cafeaua răcită şi luă întâi pachetul de cărți în mâini. Duhul sombru al divinației o umbri îndată. Culoarea ochilor se întări spre violet sălbatec, trăsăturile feței se strânseră, chipul întreg se concentră în jurul lor, odaia se strâmtă şi se posomorî.

— Dumneavoastră ați pierdut ceva, un lucru... şi umblați după el...

Ridică privirile ca să se orienteze în gândurile răsfrânte pe fața tânărului şi aşteptă confirmarea.

— Nu l-am pierdut, nu-l aflu, o îndrumă el cu răspuns de şaradă.

— Dacă nu l-ați pierdut, înseamnă atunci că îl doriți, vreți să-l aveți, bâjbâi ghicitoarea, întâmpinând cu mare băgare de seamă subțirimea de gând şi cuvânt a scriitorului, pe care-l simți făcut din alt aluat decât cei mai aleşi clienți ai ei.

— Să vedem unde se găseşte... - şi se aplecă întunecată peste tabloul pestriț al cărților. Dumneavoastră nu doriți lucruri care se pot apuca şi prinde cu mâna, încheie ea scurt şi strânse hotărât cărțile. Nu sunteți un client pentru mine: aci adânc, aci împrăştiat, dumneavoastră aveți nevoie mai degrabă de un rabin deştept. Eu descurc alt soi de afaceri, solide.

— Nu te supăra, o opri cu însuflețire Philadelf, aş fi nemângâiat...

— Nu mă supăr, ghicesc, îl tăie femeia.

— Lasă-mă, atunci, să-ți spun adevărul, cum trebuia să fac de la început, se mărturisi tânărul, decis să o biruie, să o câştige, cu o lovitură dreaptă.

Şi-i povesti greutățile în legătură cu profesiunea lui de scriitor, nevoia să-şi îmbogățească, cu studii şi cercetări mereu înnoite, ceea ce-l adusese pe locurile acelea.

— Dumneavoastră căutați în biata noastră mahala peripeții ca într-o Americă, îi zâmbea, interesată, ascultându-i spovedania.

— Sunt tot atât de extraordinare şi cele de aici, fără să fie aşa departe... şi-i surâse şi el. Şi eu sunt tot un fel de ghicitor, un cărturar ca dumneata, o măguli el, vorbindu-i serios. Dar în loc să vină lumea la mine, să o jefuiesc de secrete pe care să le zugrăvesc în cărțile mele, trebuie să umblu după ea. Dar suntem amândoi din aceeaşi plămadă, neamul neastâmpărat, iscoditor

al cercetătorilor flămânzi de taine străine. Şi cred că în privinţa asta aş avea multe de învăţat de la dumneata.

— Vreţi adică o odaie într-o familie aristocrată, rezumă potolită Estera. Dar nu e bine sus, la etajul bancherilor şi capitaliştilor. Ăia sunt la fel pretutindeni, la noi ca şi la dumneavoastră, graşi, suri, chei, nesimţitori. Nici o deosebire, decât, poate, ai noştri mai răi. Ceea ce căutaţi dumneavoastră se găseşte jos, în casele mici, murdare şi înghesuite, furnicar de lume vie, în curţile strâmte, pline de puiţă pistruiată, în dosnicele uliţi habotnice ale ghetoului. Aşteptaţi-mă puţin.

Se întoarse numaidecât, după ce azvârlise un şal scump pe umeri şi-şi luase o umbreluţă în mâini. Era acum o cucoană mare ce impunea respect necondiţionat. Philadelf [în mss.: Philaret] se sculă în faţa ei, plin de admiraţie.

— Mergeţi cu mine! Poftiţi! Am ceva potrivit pentru dumneavoastră.

Şi-l conduse pe câteva străduţe întortocheate din spatele Baraşeumului, într-o fundătură, la capătul căreia se opri.

În dosul unei porţi şubrede se descoperea o şuviţă de ogradă ierboasă şi strâmtă, unde păşiră nesupăraţi: era un drum de servitute ce ducea departe, în adânc, la o căsuţă pitulată ca o minune în palma verde a unei bătături, plină de nalbă şi muşeţel.

— Madam Sura, strigă autoritară doamna Estera.

Se arătă o bătrânică măruntă, slabă, numai ochi şi nas, care o salută cu umilinţă. Scriitorul văzu numaidecât că poartă perucă.

— Ce face domnul David? întrebă cucoană.

— E tot aşa cum îl ştiţi... - şi oftă.

— Să n-aveţi nici o teamă, se întoarse ea către tânăr. David Haimer, fratele dânşii, este bolnav de nervi, boală veche, mai bine de cincisprezece ani... Nu se ia... A căpătat-o ca pedeapsă. Madam Sura, dumnealui este de-al nostru. Caută o fată bună să se însoare. Dar dumneata nu te amesteci, şi-o alege singur. Îi trebuie numai loc de unde să se uite bine de jur împrejur şi să ochească.

Madam Sura se ploconi.

— Îl iei în gazdă şi-i dai odaia mare. Ai grijă numai dimineaţa de o gustare şi multă, multă curăţenie. Plăteşte bine. La revedere... Am să mai vin.

Şi, înclinând cu măreţie de regină frumosul ei cap brun cu ochi micşunii, îşi luă rămas bun...

— Pentru orice nedumerire şi lămuriri, vă adresaţi lui David, care e burduf de învăţătură, dar nu şi de minte, spuse ea tânărului. Puteţi începe chiar cu el, e cel mai interesant de aici. Madam Sura are să vă poftească cât mai multă lume, de toate felurile, şi tineret şi bătrâni, adăugă ea.

— Dumneavoastră ştiţi că la noi nu mai calcă nimeni, se plânse amărâtă bătrână.

— Au să vie la dumnealui, o puse scurt la locul ei madam Estera. Dumneata numai să mă asculţi. Dânsul nu stă mult. Vrea în scurtă vreme să cunoască toată mahalaua.

Astfel Philadelf se aşeză oaspete al văduvei Sura ca într-un atol liniştit, bătut jur împrejur de spumegătoarea mare evreiască, în care se aventurase. Îi plăcea odaia. Făcu vizită bolnavului, un bătrân prematur, cu chip de cretă albă, sfinţit de barba unui Dumnezeu.

Şi începu să se mişte chiar din primul ceas. Consumă câte ceva în vreo trei birturi economice. Stete în cafenele şi ceainării, târgui în dughene, dete ocol halei cu vechituri, intră în Calea Văcăreşti, unde fiecare curte era un bazar cu zeci de tarabe, barăci şi prăvălioare, în care se întâlneau cele mai neaşteptate şi heteroclite lucruri, cioburi, fiare vechi, evantaie, pene de struţ, cărţi şi lacăte fără chei. Apoi se plimbă, amestecat în gloata forfotitoare, încoace şi încolo... Spre seară, însoţit de madam Sura, intră la vecini, familii modeste, unde fu primit cu bunăvoinţă, graţie recomandărilor de mai-nainte ale gazdei, care dase sfoară-n mahalaua aţâţată de curiozitate.

Ajutat de temperamentul lui poetic, firesc scriitorului, de marele lui dar de asimilare, aproape mimetic, sporit de jocul rolului în care se producea, un „căutător de mireasă”, ieşi lesne din toate încercările. Cu nemţeasca lui fără greş, se descurcă uşor în idiş, vorbind înţelepţeşte cu bătrânii, discutând aprins cu tinerii, glumind spiritual cu fetele. Atunci a folosit din plin întinsele lui lecturi biblice, iniţierile în Kabala, cunoaşterea autorilor iudaici iubiţi, Şalom Aş, Şalomalech, An Ski, Izrael Zangwil şi toţi aşii literaturii mondiale evreieşti. Astfel că nu a dat nimic de bănuit şi trecu o săptămână încântătoare, plină de inedit. Primul carnet, doldora de note, şi-l încheie cu observaţia: „poporul evreu e calomniat pe nedrept de către toţi, începând cu Dumnezeul lor, Iehova, care le face mofturi şi greutăţi, ca un iubit prea mult adorat de ibovnica lui”. Mai târziu adăugase: „vorbesc de popor, nu de elită...”. Cât despre misterul pernei de puf, înăbuşirea agonicilor, ceauş de sinagogă, nu dibuise până acum nici un grăunte de aluzie măcar, să-i poată lua urma. Nădejdea şi-o puse în David.

Înainte de culcare intra la el, totdeauna cu un coilic[9] cald, portocale, un cornet de migdale ori o pungă de cireşe şi sta până târziu, când îl gonea, ca pe un strigoi, cântatul cocoşilor. Bolnavul îi era recunoscător nu numai pentru curtea ce-i făcea, cât mai ales pentru prilejul ce-i da să-şi împlinească nestinsa lui patimă talmudică de vorbă, de discuţie şi dezbatere, de care fusese lipsit atâta amar de ani.

Chiar din prima zi Philadelf îi aflase taina.

— De ce aţi tras la păcătosul ăla? îl întrebase cu o mutră scârbită una din proaspetele cunoştinţe.

— Aveţi dumneavoastră o cameră mai bună? cercă să-i scoată indirect motivul nemulţumirii, scriitorul.

— Nu pentru cameră... Pentru el... Ăsta, trebuie să o ştiţi, nu merită nici măcar un scuipat să strici pe el.

Şi îi spuse cu dezgust că David este un nemernic, un blestemat heimkehr, un ovrei spurcat, care se lepădase de legea părinţilor şi se botezase, pentru ca apoi, zvârlit cu piciorul de goi[10], să întoarcă spatele lui Hristos şi să ceară din nou intrarea în sinagogă.

Toate astea i le-a spus, în urmă, pe adevăratul lor şart şi înţeles, însuşi David. Şi scriitorul îi pricepu îndoita râvnă şi mereu descumpănită căutare... Revenise la Moise, dar nu uitase pe Iisus. În adâncul sfintei sfintelor din sufletul lui, îi părea rău şi jinduia în ascuns după marea pace creştină. Avea pururea în nări paradisiaca mireasmă a bisericii.

— Mi-e aşa dor de mănăstire, se mărturisea el, povestindu-i cutremurătoarele impresii din schitul unde fusese închinat, îşi săvârşise iniţierea şi se preoţise. Rana ce-i făcuse în inimă dulcele, neînduplecatul Mântuitor, nu se putea tămădui, decât atinsă tot de El.

De atunci, ani întregi, zbătându-se el însuşi între cele două ţărmuri vrăjmaşe, fără a să poată ieşi pe unul din ele, zănatic, hulit de rabini, dispreţuit de preoţi, rătăcise nefericit, când dispărând, când apărând, pierdut prin oraşele din provincie, pretutindeni ca un câine lepros, găsise adăpost la soră-sa, care, înfruntând toată ura coreligionarilor, se milostivi să-l primească.

El, talmudistul neîntrecut, kabalistul fără pereche, cunoscătorul din fir a păr a legii vechi şi celei noi, teologul mistic, a cărui minte, de o ascuţime aproape neomenească, se ridicase până lângă tronul Treimei, el care ar fi fost o lumină înaltă în Israel sau o strălucită faţă a ortodoxiei, se ascundea acum ca o sălbăticiune răufăcătoare într-un chiler întunecos al Surei, unde

[într-un alt mss., adăugat de scriitor: *aşteptând să moară*] citea, medita, se frământa într-o veşnică aiurare. Sunetele clopotelor îl chinuiau ca nişte instrumente de tortură. Ele îi aminteau de spusele duhovnicului care-l creştinase, că întreg Vechiul Testament fusese un mare clopot de aur, dar un clopot mut. Hristos este inima lui, limba dumnezeiască venită să-l împlinească, să-i dea glasul auzit peste toată lumea veacurilor.

Şi el era acum un asemenea clopot. Smulsese pe Iisus din miezul său şi, pustiu, amuțise lăuntric. Scotea numai vaiere la toate loviturile din afară. Dar, dârz şi mândru, se îndărătnicea la suferință [într-un alt mss., fraza continuă cu: *împotrivindu-se cu încrâncenare sie însuşi*] şi nu vrea să se mai întoarcă. Rareori se strecura afară, pe ulițe, şi numai noaptea, ca să nu-l cunoască nimeni. Atunci, uneori, se pomenea dând fără să vrea ocol vreunei biserici. Mânios, îi întorcea repede spatele şi alergă să se închidă în casă.

Apostatul rămăsese totuşi omul blând şi cucernic. Convorbirile şi disputele cu Philadelf îl înzdrăveneau, îl aduceau din nou pe lume, îi puneau la loc rațiunea în țâțâni. De la el numai, scriitorul culesese un caiet de însemnări pentru „o viață de sfânt blestemat” ce-şi propunea să scrie, şi despre care vorbise lui David şi-i luase învoirea.

La un paşnic miez de noapte bogat în destăinuiri, când tânărul crezu că rodul prieteniei şi încrederii se copsese îndeajuns şi poate fi despicat, îndrăzni să-l întrebe despre întunecata poveste a pernei de puf.

Chipul apostatului se făcu şi mai alb, de o albeață dureroasă în lumina gazorniței care-l îngălbenea puțin. O tremurătură cu neputință de stăpânit îl cutreieră tot, de la tufişul bărbii, scuturate de vântul spaimei, la mâinile apucate de zvâcnituri brusci. Picioarele slăbănoage săriră din genunchi ca sub nişte lovituri peste tendoanele unde se caută reflexele. Şi căzu, înțepenit, pe spătarul scaunului. Philadelf sări să-l sprijine, îl luă în brațe, îl întinse pe pat, unde criza se ogoi într-o molcomă bâiguială neînțeleasă. Plin de teamă şi mustrări, tânărul îl veghe îndelung şi nu-l părăsi decât adormit. A doua zi dimineață intră îngrijorat, să-şi ceară iertare.

— Eu trebuie să mă rog de iertare, îl linişti bătrânul. M-ați luat fără veste. Dar nu face nimic. Şedeți!... Am să vă spun totul. Aşa este... În anume împrejurări, anume bolnavi, chiar nu tocmai în agonie, sunt ajutați să moară, înăbuşiți cu o pernă de puf. Dar nu asta şi nu aci este taina...

Şi ochii îi luciră, înrăiți.

— Nu ca să li se uşureze chinurile agoniei... - şi se opri gâfâind.

Philadelf deschisese gura ațintită la el, parcă să îmbuce, ca pe-o bucată de pradă, destăinuirea.

— Şi nu li se face tuturor această onoare, urmă David, apucat de un rânjet mai mult lăuntric.

— Nu?

Scriitorul, în aşteptare, îşi înălță umerii, îşi îndreptă statura, îşi lărgi cu o respirație adâncă pieptul, parcă să-şi mărească volumul pentru capacitatea tainei ce presimțea.

— Noi, ovreii, suntem blestemați să nu uităm niciodată că suntem blestemați, şi în viața asta şi în cea viitoare, din pricina lui Hristos. Şi dacă ne facem că uităm, acoperind sub necurmate griji, sbătăi şi strădanii, ca într-o nebunie, această plagă vie, apoi nesmintit ea se deschide la unii în ceasul morții. Şi când Azrael vine să le ia sufletul, unii ca aceştia încep să se roage încet, sau să țipe tare: „Tevila,... Tevila”, şi glasul talmudistului țâşni ascuțit, pronunțând cuvântul ca într-o clipă a agoniei.

Scriitorul se ridicase în picioare şi se înclina ca îndoit de un vânt puternic peste bătrânul ce-şi dase capul pe spate, căutându-i gura neagră, din care să nu-i scape nici un cuvânt.

După ce-şi veni în fire, David urmă:

— Stați, vă rog!

Philadelf se aşeză la loc.

— Şi acolo, în fața arhanghelului prădător de suflete, ovreiul se zvârcoleşte ca un vierme sub călcâi, se chinuie şi imploră, în limba străveche cunoscută de Iehova şi de duhurile lui: Tevila, Tevila, adică botez, botez...

Tânărul nu mai răsufla...

David suspină adânc, un suspin lung, cu gura închisă şi aerul tras anevoie şi numai pe nări...

— Atunci, ca să nu moară în nelegiuire, familia bagă repede în odaie pe ceauşul de la sinagogă, care pândeşte ceasuri ori zile întregi în dosul uşii, cu perna de puf în brațe... Înțelegeți, e nu numai dureros, dar chiar o pildă rea, care lesne găseşte imitatori în familie, să auzi un tată scump, ori un frate drag, cerşind în praful morții îndurarea botezului... Atunci toți ceilalți ies din odaie şi rămân numai ei trei.

— Care trei? tresări Philadelf.

— Muribundul, ceauşul şi îngerul morții... Nu fac trei? se schimonosi David. Pe urmă... - dar tăcu.

— Pe urmă, îl îndemnă ca un ecou surd tânărul.

— Pe urmă ies numai doi: îngerul morții, cu sufletul scăpat de ispita botezului, şi ceauşul cu perna, care-i rămâne plată. Înăuntru rămâne mortul cu fața vânată de năduşala pufului, şi nasul strâmb de apăsarea ceauşului, dacă bolnavul a fost mai voinic şi nu se lăsa... Atunci slujitorul sinagogei are de furcă până-l potoleşte şi-l dă liniştit familiei.

Se lăsă o tăcere lugubră.

— Ai fost şi dumneata un asemenea bolnav greu?

— Da, spuse bătrânul, tremurând. Dar atunci eram în putere...

Philadelf nu-l întrebă mai mult.

— Sura, strigă David, Sura...

Femeia se ivi.

— Du pe domnul Philadelf, chiar azi, în vizită la Malamet.

— La Malamet? se sperie ea.

— Da, la ceauşul sinagogii noastre, şi privi cu înțeles spre tânăr... Are o fată frumoasă, urmă el pentru soră-sa, îi dă zestre bună, numai perne de puf mari şi mici peste două sute. Fac o avere. Îi spui că este poruncă de la doamna Estera să-l primească şi să-i arate codana. Adică, stai... mai bine, se răzgândi el, să treci tu întâi şi să aranjezi vizita.

— Dar David, tu nu ştii? Ceauşul Malamet este bolnav greu, pe moarte.

— Cu atât mai bine, cu atât mai bine, se bucură bătrânul, frecându-şi mâinile. Poate avem ce studia, şi zâmbi înspre scriitor.

Philadelf pricepu cu cine se luptase odinioară, într-un ceas greu, apostatul şi de ce în toată casa Surei nu se găseşte nici o pernă de puf. Pentru el a trebuit să împrumute de la vecin.

— Du-te, Sura, o îndemnă David, fă ce-ți spun! La nevoie dumnealui zice că vrea să cumpere perne, multe perne de puf. Plăteşte bine. Ah, adaugă că dânsul este un mare doctor şi poate consulta pe bolnav, gratis bine înțeles. Laudă-l că vindecă toate celea. M-a tămăduit şi pe mine.

Malamet ceauşul, servitor de credință şi intendent al sinagogii, locuia pe strada Căuzaşi, într-o căsuță vagon, cu o curte îngustă şi besnoasă, unde Philadelf intră chiar în amiaza aceea, condus de madam Sura. Fură întâmpinați de soția bolnavului, o evreică ştearsă, firavă, şi vârâți fără nici o ceremonie într-o încăpere mare, unde de jos şi până-n tavan se înghesuiau, teancuri, perne de toate formele şi mărimile.

Scriitorul tocmai îi dete arvună pentru douăzeci din cele mai mari, cu înțelegerea să vie până-n seară fata, domnişoara Raşela, să ridice restul de

bani... Marfa, trece a doua zi sau mai târziu domnul doctor să o ridice şi poate chiar să mai aleagă.

Amândoi, şi tânărul şi madam Sura, se interesară de sănătatea domnului Malamet, de domnişoara Raşela, care nu se arătă. Aşteptară să fie poftiţi în salon, măcar la o dulceaţă. Nimic. Trebuiră să plece...

Au pândit zadarnic până noaptea să vie fata după plată. Nu s-a ivit.

David se arătă foarte nemulţumit, aproape supărat, de neispravă.

— Cum staţi cu doamna Estera? întrebă pe scriitor.

— N-am mai văzut-o, mărturisi acesta.

— Rău aţi făcut, n-o întrece nimeni... - şi fraza începută o sfârşi în gând. Dar să încercăm deocamdată altfel. Mergem acolo împreună. Au să fugă în faţa mea toţi, ca javrele când văd lupul.

În vastul, solstiţiarul amurg de iunie ce se lăsa domol peste oraş, David, învăluit în talarul lui de bumbac sur bătut cu fire albe, ieşi împreună cu prietenul său. Clipea ca o bufniţă prinsă de lumină. Era ceasul şapte şi jumătate seara, în una din cele mai lungi şi strălucite zile ale anului. Cerul apusului, scăldat într-o imensă glorie de aur în toate feţele, de la aurul alb şi portocaliu la cel roşu şi verde, înflăcăra în apoteoza lui tot orizontul, cu dealul Mitropoliei profilat în fund. Şi cu cât coborau treptat spre valea Dâmboviţei, alte lumini se învăpăiau, mai apropiate, slăvind Spitalul Brâncovenesc, aureolând biserica Domniţa Bălaşa, nimbând morga, cheiurile poleite în lâna de aur a teilor înfloriţi, sub care se mişcau oameni bătuţi şi ei în aur, ca nişte fiinţe extraordinare.

Philadelf mergea şi visa. Strada Cauzaşi îl strămută în trecut, la luptătorii cauzei naţionale, conspiratorii de la '40 şi '48, care sălăşluiseră şi complotaseră împotriva stăpânirilor străine, pe acele meleaguri.

Se trezi în curtea ceauşului. David bătu. Ieşi fata. În întunericul dintre case nu se vedea bine. Ea nu cunoscu pe evreul blestemat.

— Ce doriţi?

— Cu domnul Malamet.

— E puţin bolnav.

— Atunci cu madam Malamet. Mata eşti domnişoara Raşela? Spune-i că a venit un prieten.

Tânărul o petrecu din ochi cum intră în casă. Era brunetă, zveltă, destul de frumoasă, în sălbăticia ei feciorelnică.

Se întoarse cu mamă-sa. Evreica încremeni, vru să fugă, se împiedică.

— O clipă numai, ascultă Debora! În interesul tău, pentru scăparea lui Malamet.

Şi punându-şi mâna pe ea, o stăpâni.

— Vino-ncoa, mai la o parte!...

Zăpăcită, ea îl urmă. Se petrecu o scurtă convorbire, adică două-trei îngăimări ale ei şi un răspuns la câteva fraze ale lui, spuse la ureche.

— Bagă bine de seamă, sfârşi el tare. E o chestie mai presus de viață şi de moarte.

— Mulțumesc, am eu grijă singură, zise femeia găsindu-şi stăpânirea, şi se smulse de lângă el, respingându-l cu oroare...

— Nu vrei să-l vadă doctorul? Dumnealui e un medic vestit.

— Nu, nu e nevoie acum. Altă dată. Avem doctorul nostru.

Şi trebuiră să se retragă, bătuți...

— I-am împlântat cuțitul în inimă... şi în creier, spuse într-un târziu evreul. Am încredințat-o că, fără greş, Malamet are să țipe, Tevila, Tevila, Tevila, şi are să ceară botezul. Nu de altceva, dar el trebuie să-şi amintească în ceasul morții că a auzit vorba asta de sute de ori, bâiguită de sutele de guri pe care le-a înăbuşit şi de la care s-a molipsit. Are să strige şi el la fel: Tevila!

Tăcu...

— Şi? făcu Philadelf, uimit de îndrăzneala bătrânului.

Şi se opri în loc, să-l asculte.

— Şi m-am oferit să stau eu acolo, la pândă, după uşă, cu perna. De ce să cheme ceauşul din celălalt capăt al târgului? Îi fac eu acest mic serviciu. Până să vie acela, Malamet moare blestemat.

Scriitorul se simțea şi aici întrecut, un biet şcolar care învăța o lecție grea, dar mare.

Şi o începu...

Ziua îşi vedea de alte treburi, urmărea alte piste, făcea vizite numeroase, până sus la protipendadă, avea întâlniri, ghiftuindu-şi carnetele cu buchiile lui mărunte cât nişte purici leşinați. Noaptea cobora cu David, ca pentru o slujbă rituală, la casa ceauşului. Aci bătrânul ciocănea în uşă... Când deschidea cineva, se interesa de bolnav, afla că e din ce în ce mai rău şi se propunea iar pentru înfricoşatul serviciu, ca să fie refuzat. Nu stăruia.

— Noi stăm aici, la îndemână, se ploconea el supus şi nu pleca...

Oprea lângă el pe Philadelf şi aştepta, veghind răbdător, afară. Până târziu sta şi trăgea cu urechea sub fereastra odăii bolnavului, cu perdelele lăsate.

Până la urmă, ciocăniturile lui la uşă rămaseră neascultate. Nu mai deschise nimeni. Ceea ce-l îndârji şi mai mult în răbdătoarea-i aşteptare la geamul ceauşului.

Într-o noapte de acestea, o mişcare grabnică, o fugă zăpăcită în casă. Lumina speriată a lămpii alerga de colo-colo prin ferestrele casei vagon. Se auziră vaiere. David zgâlţâi uşa. Se opinti s-o descuie, s-o clintească din loc... Nu putu. Alergă la fereastra joasă, sparse geamul, smulse perdeaua. Nimeni nu se sinchisi. În spaima dinăuntru putea pătrunde oricine din afară, fără să mai fie băgat în seamă.

David trase lângă el pe scriitor şi priviră lacom: în odaia răvăşită, agonicul se zbătea în aiurări şi gemea ca o geamandură în vijelie...

— Nu mai e nevoie să sărim noi pe fereastră în ajutor, spuse calm evreul. Auzi-l, spune Tevila, cere cufundarea, botezul! Şi David îşi freca mâinile. „Sus”, „pe el”, „Debra”, „nu te lăsa”, îndemna el ca la o întrecere...

Nevasta agonicului, cu o pernă mare în mâini, se căznea să i-o lipească pe faţă şi se lupta să-l înăbuşe. Dar nu izbutea. Malamet, învoinicit de delir, de furiile agoniei, o îndepărta cu braţele întinse, cărora femeia le punea mereu înainte, ca o pavăză, puful.

La un moment dat el izbuti să înhaţe perna, să i-o smulgă şi s-o arunce. Femeia rămase descoperită înaintea bolnavului, care, sculat în şezut, nebun, îi înfipse mâinile-n gât şi prinse s-o strângă. Ea ţipă, începu să horcăie, slăbind... David se pregătea iar să sară. Dar înţepeniră... De dincolo, se repezi fata, cu părul negru răsfirat pe spate, învolburată în lunga cămaşă albă de noapte. Zbură întâi în spatele bolnavului, pe care-l apucă şi-l culcă înapoi pe pat. Stând aşa, o clipă, la căpătâiul lui, ca arhanghelul Azrael. În a doua clipă se plecă fulger, ridică pernă şi trecu lângă maică-sa în faţa bolnavului, pe capul căruia trânti puful. În a treia (clipă) se şi aruncase în pat. Puse genunchiul în pernă moale şi apăsă, apăsă, lung, nesfârşit, până ce mama sa o dete la o parte şi o scoase din cameră.

Scriitorul se mulţumi cu această ultimă scenă. Se desprinse nesimţit de la fereastră, lăsând pe David lipit acolo. Nu se mai întoarse nici la madam Sura.

Şi multă vreme a ocolit cartierul pernelor de puf.

1954, iunie 20-22, Buc[ureşti]

SCHITUL DE CEARĂ

În albinele din prisaca Profirei intrase o răzmeriță necunoscută care le răsturna toată firea şi rânduielile; nici mai mult nici mai puțin, albinele căpiaseră.

Mai întâi, începură să-şi fure între ele, de la stup la stup, mierea, ceea ce isca încăierări cu bătălii grozave. Văzduhul ogrăzii era numai bâzâit furios, iar jos pe pământ se zbăteau cocoloaşe de albine cu acele înfipte unele în altele.

E drept că furtişagul îl deprinseseră de la nişte albine streine, care, în lipsa băştinaşelor, plecate la cules, pătrunseseră după jaf prin uleiele chiabure. Dar, de la alungarea tâlharelor, păgubaşele, spăimântate de sărăcie, în loc să alerge după hrană, se nărăviseră să se jăcmănească între ele. Şi, ca nişte duşmance, se prădau unele pe altele.

La început i-a fost greu Profirei să creadă o asemenea blestemăție. Albinele ei să se dea la apucături atât de nelegiuite! Nu se putea: erau, de bună-seamă, tot nişte hoțoaice venite de aiurea, care săvârşeau asemenea fapte. Ca să dovedească adevărul, a trebuit să stea câteva ceasuri de pândă la urdinişul unui buduroi, presărând cu un şomoiog muiat în făină lucrătoarele ce intrau şi ieşeau fără rost şi în mare neorânduială. Albinele însemnate astfel cu praf alb, în loc să zboare la pajişti şi să se întoarcă, încărcate, la matca lor, alergau de-a dreptul la miere de-a gata pe la ceilalți stupi, de unde ieşeau alungate şi urmărite de stăpânele furioase, care, la rândul lor, se strecurau hoțeşte pe la vecine, să-şi îndestuleze fără trudă cămara. Din gângăniile blânde şi cuminți de odinioară ajunseseră acum nişte muşte hoațe, leneşe şi neruşinate, numai bâzâit fără nici o treabă. Nu le mai păsa de puiet, ci se îmbuibau ele de miere. Uitaseră de roit şi lăsau să se înmulțească mişuna trântorilor. În schimb, îşi asasinau reginele. Astfel se pierdu nefolosită toată primăvara într-o învălmăşeală, o dihonie şi o nebunie care aduseră sărăcia şi ruina prisăcii.

Dar n-a fost de ajuns atât. Curând s-a pornit printre ele o boleşniță. Albinele, toropite, nu mai puteau zbura. Slabe, sfrijite, cu aripile ofilite ca nişte frunzulițe zburlite de brumă, ele tândăleau pe acoperişurile uleielor, de unde cădeau jos, moarte. Profira le aduna cu mătura şi le ardea în foc, cum o învățaseră oamenii, ca să stăvilească molima. Nici roinița înflorită, nici isopul[11] amestecat cu indruşaim[12] şi busuioc înmuiat în aiasmă n-a fost de

folos. Şi un miros ca de hoit împuțit începu să duhnească din ştiubeiele ciumate.

Acum, biata vădană alerga văicărindu-se năucă de la popă la învățător după povețe, căci prisaca era singurul ei avut, din care îşi ținea copiii. Popa şi învățătorul deschideau cărți, puneau tacticos ochelarii şi citeau... Dar molifte şi sfaturi se dovedeau fără putere şi de prisos. Nimic nu se împotrivea răului, şi repede stupina ajunse în paragină. În ştiubeiele care nu se mai puteau apăra se aşezaseră moliile de ceară şi se cuibăriseră şoarecii. Singurul leac tămăduitor, îşi dau cu părerea oamenii, era să le dea foc. Câțiva stupi mai voinici, care vuiau încă încetişor a viață, trimițând arar câte o albină să cerceteze grădinile, se stingeau şi ei. Şi asta, în pragul verii, când teii atârnau copleşiți de arome şi salcâmii se clătinau îngreuiați de miresme.

Nu mai era timp de pierdut. Văduva nu mai avu încotro. Urgisită de cer, istovită de rugăciuni neascultate, trebui, după îndemnul tuturor, să alerge la vrăjitoarea satului, de care până atunci, ca femeie cu frica lui Dumnezeu, se ferise ca de ciumă. Baba îşi sumese buzele subțiri ca tăişul de cuțit şi ochii i se aprinseră de o bucurie în care luceau strelici de mânie. Bisericoasa Profira, care se ținea aşa de grozavă parcă ar fi avut rudenie de-a dreptul cu sfinții, şi pe ea, ca pe o păcătoasă, n-o băga în seamă, îi căzuse acum în mână! Avea să se răzbune cum nici satana n-ar iscodi în chip mai drăcesc.

Femeia, plecată, şi-a spus cu noduri în gât năduful, a plâns şi a cerut ajutor, adică să se ridice de pe prisaca ei blestemul. Vrăjitoarea a ascultat-o cu toate mințile ei la pândă. Şi-a dat repede seama că nu e uşor s-o prindă. S-a gândit câtva timp şi la urmă i-a dat în şoaptă la ureche un sfat tainic, la auzul căruia Profira s-a scuturat înfricoşată, a schimbat fețe-fețe şi s-a împotrivit cu deznădejde. Vrăjitoarea rămase stană neclintită şi n-a mai scos un cuvânt. Zadarnic s-a zvârcolit femeia. Până la urmă n-a mai avut încotro şi, supusă, a primit să facă întocmai. Trebuia cu orice chip să mântuiască prisaca, stupii ei dragi cu care se înțelesese până atunci cum s-ar fi înțeles cu nişte prieteni cuminți.

A doua zi, duminică, Profira s-a gătit în grabă şi a pornit împleticindu-se la biserică. Singură, fără să-şi ia copiii cum făcea de obicei. Acolo, galbenă ca moartea, n-a auzit, n-a ascultat nimic. Cu ochii țintă numai la icoana Maicii Domnului, a stat ca o neroadă, fără pic de rugăciune în gură sau în gând. Când preotul a ieşit cu sfintele daruri, ea a căzut atât de adânc pe pardoseala de piatră, că i-a plesnit pielea genunchilor şi i-a dat sângele. Ea

n-a simțit. A rămas aşa, cu fruntea pe lespezi în colțul unde căzuse, până la sfârşitul slujbei.

Oamenii, care o ştiau evlavioasă şi necăjită, nu se mirară şi o lăsară acolo. Preotul, după ce se dezbrăcă de odăjdii, trecu grăbit şi ieşi din biserică fără s-o vadă. Văduva se trezi singură şi închisă, cu toți ochii sfinților mari deschişi asupra ei. Dar curând se dezmetici şi şoaptele vrăjitoarei îi sunară în urechi. Deodată se sculă în picioare şi, cu mare îndrăzneală, porni spre altar. Îi auia auzul ca la cufundătorii în apă, când se lasă la mari adâncimi. Dar făcu o opintire şi întinse mâna spre uşa din stânga... Şovăi o clipă. Simți tăind-o în tot trupul o durere care-i aminti de durerile facerii, când născuse întâia oară. Se cutremură. Dar se gândi ce bucurie îi venise pe urmă, când sălta pe genunchi pruncul pentru care atât se chinuise. Şi îndrăzni. Împinse uşa şi pătrunse val-vârtej în sfânta unde odihneau înfricoşatele taine. Dete la o parte năframa învelitoare şi înhăță cu mâna țeapănă paharul cu sfânta grijanie. Se miră că-l poate clinti cu atâta uşurință. Se aştepta să se lupte cu el mai greu decât cu o stâncă. Şi îl ridică. În fundul de argint uşor coclit sclipea sângele misterios al vieții, cu fărâme din trupul cel fără de moarte în el. Femeia duse la gură potirul şi, cu lăcomie de bețiv, îşi umplu pe nerăsuflate gura. Şi chiar din altar, o împunse la goană spre casă, se repezi în ogradă şi se năpusti asupra ştiubeielor, unde scuipă în fiecare la şir câte o picătură din sfânta cuminecătură adusă cu atâta agoniseală de păcat.

Apoi, sleită, ca şi când ar fi cărat un munte, se prăvăli între ştiubeiele pustii şi adormi ca moartă. Abia spre seară au găsit-o copiii şi o târâră în casă, de unde n-a mai ieşit. A căzut la pat şi a zăcut rătăcită, cu zăpăceli şi spaime, bâiguind întruna despre lucruri neînțelese de vecinii strânşi la capul ei. Vorbind mereu de un foc, de azimă dulce, de care îi este necontenit plină gura. Şi se miră că nu vede nimeni văpaia ce zbucneşte când o deschide. Ținea mai ales cu scumpătate scuipatul şi-l înghițea întruna. Pentru nimic în lume nu l-ar fi lepădat jos... A stat aşa câteva zile. De câteva ori, când i se mai întremau mințile, a dat să cheme preotul. Dar îşi lua seama. Aştepta încă. Întreba mereu de stupii care dormeau înainte somnul morții. Şi se căina în gând că vrăjitoarea o înşelase trăgând-o într-o cursă cu înfățişare de evlavie, ca s-o arunce în păcatul cel mai de neiertat, batjocorirea sfintelor taine. Dar aşa i-a trebuit, dacă a părăsit pe Dumnezeu şi a alergat la cel viclean!

Lumea n-o lăsa în pace, îndemnând-o să cheme vrăjitoarea să-i descânte... Ea n-a vrut să mai audă, hotărâtă măcar de acum înainte să nu mai greşească. Canonită făr' de răgaz de mustrările cugetului, trimise în sfârşit după popă, care veni cu cartea învăluită în patrafir. Profira îi ceru s-o spovedească. Dete pe toți afară şi rămase singură cu duhovnicul.

— Azi să-ți citesc numai o molifță pentru boală, o îndemnă acesta. Nu e nevoie să te mărturiseşti. Nu eşti pe moarte. Şi n-am adus grijania.

Femeia, la auzul cuvintelor, se zvârcoli toată.

— Am păcătuit cumplit, părinte, şi nu mai pot răbda păcatul în mine. Trebuie să-l deşert, gâfâia ea, stâlcindu-se în îngenuncheri. Nu cer grijanie. Te rog numai să mă asculți fără să mă alungi şi să mă blestemi.

Şi se smucea de păr ca o apucată.

Preotul desfăşură silnic odajdia, şi-o petrecu pe după gât, cu poala acoperi capul strivit de pământ al păcătoasei, citi o rugăciune şi cu ochii în tavan aşteptă, gata să asculte. Femeia tăcea, plângând cu suspine.

— Spune, se îndulci duhovnicul, mişcat de atâta umilință şi frământ.

— Nu îndrăznesc, părinte. Mi-e groază de mine singură, se scutură ea. Şi iadul are să se înspăimânte de fapta mea.

— Îndrăzneşte, fata mea! Iadul a fost biruit şi Domnul poate ierta orice păcat - zise popă, într-o doară.

— Al meu e prea mare. Îl simt aici, în mine, ca pe o vietate spurcată.

Şi se plesnea toată.

În sfârşit, popa o înduplecă să vorbească. Şi femeia, cu sughițuri, povesti frânt şi încâlcit isprava ei. Amestecă pe vrăjitoare cu grijania şi stupii cu potirul, bătându-şi pieptul că a fost o neroadă şi s-a lăsat târâtă de diavol în pierzanie, încât duhovnicul nu înțelese mai nimic. Îşi dete şi el cu părerea, ca toată lumea, că femeia e pocnită la cap şi aiurează.

— Cum? - o întrebă el zâmbind, ca s-o încerce - ai băut cuminecătură chiar din potirul de pe sfânta masă?... Din altar?

— Da, părinte. Mi-am umplut cât am putut gura cu grijanie din pahar, că toți stupii erau bolnavi şi-mi trebuia multă.

— Nu se poate! - spuse popă. În potir nu rămâne niciodată cuminecătură. Stă gol. În el nu e nimic. Nici măcar o picătură.

Profira holbă ochii nebuni la el.

— Da, urmă popă, nici măcar o picătură. Sunt îndatorat să-l golesc după fiecare liturghie, când mă împărtăşesc, şi să-l curăț cu grijă. Nu e îngăduit

nici umed să-l las. Îl şterg cu năframa. Cum ai putut găsi cât să-ți umpli gura?

Femeia tăcea cufundată în durerea ei, fără să-l asculte mai mult. Ea ştia bine că-şi umpluse gura. O ardea încă puterea cea nerăbdătoare a grijaniei.

— Cum era potirul? - întrebă preotul, puțin îngrijorat de neclintirea ei.

Profira i-l zugrăvi întocmai. I se întipărise, odată cu toate spaimele, în minte.

— Şi de unde l-ai luat? - urmă popa cu cercetarea, nădăjduind o încurcătură sau o abatere a femeii.

Dar ea arătă întocmai locul unde odihneşte obişnuit vasul, precum şi învelitoarea cu dungi roşii de mătase şi cruci de fir cusute la cele patru colțuri.

Preotul, clătinat, se uimi iar, dar repede îşi reveni în fire: cine ştie cum şi când zărise ea toate astea prin uşile deschise ale altarului.

— Pe care uşă ai intrat în altar? - urmă să o cerce popă.

— Pe uşa din stânga, unde aşteptăm când dăm pomelnice şi liturghii... şi pe unde ieşi Sfinția-ta, cu sfintele daruri.

— Şi nu te-a înspăimântat arhanghelul care o străjuieşte cu sabia de foc?

Femeia se opri o clipă să-şi amintească.

— M-a întâmpinat cel cu crinul, părinte.

— Păi, vezi că minți?! În stânga, pe unde zici că ai pătruns, e zugrăvit Mihail, mormăi mai mult pentru el preotul, găsindu-şi cumpătul. Nu-i fi vrând acum să cred că arhanghelii şi-au schimbat locul pentru tine...

— Ştiu eu, părinte?! - gemu ea şi se plesni cu palmele peste obraji, îngrozită că a pricinuit tulburare îngerilor.

— Şi ai găsit cât să-ți umpli bine gura?

— Da, părinte. Am sorbit tot ce se afla în pahar - mărturisi ea, zbucnind în plânsete. Şi pe urmă am scuipat-o în stupi, cum m-a îndemnat diavolul, ca să mă piardă.

Preotul clătină din cap. Nu se mai îndoia că bietei văduve i se strâmbaseră mințile. Citi repede o molifță pentru dezlegarea păcatelor, spuse o rugăciune pripită şi căută s-o linişească, încredințând-o că Dumnezeu o iartă pentru orice ar fi păcătuit. Se prefăcea că-i ia de bună-seamă smintenia şi o crede. Ce folos să se pună cu nebuna, şi cum să-i dovedească rătăcirile închipuirii ei bolnave? Şi-i dete iertare cu inima uşoară...

Dar, plecat de acolo, paşii îl duseră fără voie la biserică. Nu trecuse săptămâna de când slujise, şi vasul era gol, curat, cu fundul netezit, aşa cum îl lăsase. Doar că l-a găsit descoperit. Cine ştie cum îi alunecase năframa de pe gură şi el nu băgase de seamă, după sfârşitul slujbei, când ieşise... Hotărât, femeia aiura.

În urma spovedaniei, Profira rămase multă vreme jos, în nesimțire. Şi iar boli câteva zile, părăsită de toți, neîmpăcată, fără alinare. Când, într-o dimineață, copiii deteră buzna peste ea, țipând că în ogradă au năpădit nişte albine care au umplut prisaca pustie. Auzul ei se deschise îndată şi un zumzet harnic îi pătrunse urechile. Profira sări ca înviată din morți, lepădă de pe ea boala, mustrare de cuget, tot ce o împovăra, şi se repezi afară. Se ținea oare vrăjitoarea de cuvânt? Stupii, înviorați, vuiau înțesați de albine, care ieşeau şi intrau în mare rânduială, toate la rosturile lor, şi încărcate pe la încheieturi cu pulberea florilor. Erau albinele ei. Le cunoştea bine. Sporiseră, dar multe purtau încă pe spate firişoarele de făină cu care le însemnase.

Şi numaidecât prisaca se porni pe o hărnicie şi o muncă fără odihnă, parcă să câştige timpul pierdut cu boala şi rătăcirea.

A fost o vară înadins lungă şi bogată, cu belşug de flori şi fânețe, cu câte trei rânduri de coasă. Apoi, o toamnă târzielnică, lâncedă, cu tărăgăneli şi întoarceri de primăvară, a dat ghes merilor şi salcâmilor să înflorească a doua oară, ca şi liliacului să se umple de ciorchini. Strugurii au huzurit neculeşi prin vii până-n gura iernii, ca şi celelalte pometuri, aşteptând că albinele Profirei să-şi umple fagurii. Stupii au avut timp astfel să roiască de câte două şi trei ori puiță numeroasă şi sănătoasă, cât femeia nu mai pridìdea să prindă şi să aciuieze atâta norod.

Dar în toată vremea asta ea nu a îndrăznit cu nici un chip să se atingă de stupi şi să-i reteze ca să le ia mierea. Privea uneori cu ură la albine şi, muncită de gânduri, o podideau lacrimile. Ele nu strângeau pentru casă şi pentru copii, ci pentru Satana, în a cărui slujbă erau. Căci viermele neadormit al păcatului o rodea fără curmare. Nu era totul o ademenire a diavolului? Şi nu se iscase dintr-o vrajă? Îi venea câteodată să ia furca şi să risipească prisaca blestemată, care nu se îmbelşuga decât ca să-i amintească şi mai aprig de vrăjitoare şi de vina ei fără ispaşă. Mierea care se aduna era spurcată, şi fagurii blestemați de nelegiuirea săvârşită asupra trupului şi sângelui Mântuitorului. Ca să dea copiilor să mănânce din rodul vrăjilor, însemna să-i arunce şi pe ei în ghearele necuratului... Şi e de ajuns ea!

Până la urmă, mierea începu să curgă afară din ştiubeie. Albinele se ostoiseră din alergătură, pregătindu-se de rânduiala iernatului, astupând găurile, căpăcind fagurii. Copiii plângeau lihniţi, cu ochii la şiroaiele de miere prelinsă... Bulzul de ceară veche se sfârşise şi nu mai erau lumânări pentru biserică. Şi iarna da semne înteţite că are să vină cu toată neîndurarea.

Văduva se gândi iar la preot, să-l cheme pentru un sfat, pentru o sfeştanie. Dar îşi luă seama. Iar n-ar fi înţeles-o.

Într-o seară căzu, hotărâtă, la icoana Maicii Domnului şi se rugă, luându-şi asupră-şi întreg păcatul. A doua zi începu, singură, retezatul prisăcii. Când desfăcu capacul celui dintâi stup, se aştepta s-o împroaşte trăsnetele iadului, sau măcar mierea să miroasă a pucioasă. Dar nimic altceva decât ochiuri limpezi, pline de cleiul cu mireasmă desfătată... Deodată, mâinile ei, uimite, încremeniră. În inima fagurelui se pitula o zidire cu totul deosebită de rostul şi alcătuirea dimprejur. Sta acolo, zămislit din ceară albă ca zăpada, un sâmbure de chivot mărunt, aidoma cu o bisericuţă mică numai cât o lacrimă, dar atât de amănunţit şi desăvârşit lucrată, că nu-i lipsea nimic, uşi, ferestre, turle, pridvor, din câte se cuvin unui sfânt lăcaş. Şi înlăuntrul chivotului, prin uşiţele date în lături, se zărea sprijinită pe un fir de picioruş o ţintişoară luminoasă, pristolul pe care odihnea un potir, mic cât o scânteie, unde strălucea păstrat stropul de împărtăşanie scuipat de ea... De jur împrejurul chivotului, de cele patru laturi, se înţesau nişte chilioare, închipuind o mănăstire pitică, de ceară, unde, rânduite de pază, slujeau o seamă de albine anume închinate.

Femeia, cuprinsă de o înfricoşată bucurie, alergă din stup în stup şi-i deschise pâlpâind de spaimă. În miezul fiecăruia străjuia strălucitul chivot, cu sfânta cuminecătură în boaba potirului, împrejmuit de chiliile schitului de ceară. Îndată, minţile ei zbuciumate se luminară şi pacea coborî peste ea. Pricepu că se întâmplase ceva dincolo de pricepere... Dar ea nu destăinui nimănui minunea.

Nici chiar preotului, la spovedanie. Pentru ce încredinţarea că potirul fusese gol şi că ea băuse numai închipuire?... Dacă Dumnezeu nu voise să deschidă slujitorului său înţelegerea, atunci când, sfărâmată, i se mărturisise, poate acum ar fi săvârşit un păcat descoperindu-i ceea ce se cerea acoperit. Şi nu-şi deschise gura, care păstră toată viaţa aromele împărtăşaniei furate.

SEZON MORT

NE SĂTURASEM DE POVEŞTI vânătoreşti în care vitejia fiecăruia dintre povestitori întrecea cu mult isprăvile legendarilor eroi cinegeţi şi ca de obicei tot nu se mai sfârşea.

— Da’ altceva nu mai ştiţi? ne întrerupse un nou-sosit în cercul nostru.

— Altceva? Ce?

— Mă rog, dumneavoastră, vânătorilor, când nu vânaţi nu vi se întâmplă nimic? tăcu el dulce.

Ne priveam uimiţi. Şi asta e una. Ce alte întâmplări ar mai putea fi pe lume afară de cele în care intră iepuri, lupi, urşi, mistreţi şi cerbi?

— Dumneavoastră nu aveţi sezon mort? ne hărţui fără milă tulburătorul.

Toţi pleoştirăm capetele la amintirea acelei morţi sezoniere prin care trece viaţa vânătorului: oprelіştea vânatului.

— Să vă istorisesc eu o - cum să-i spun? - o păţanie. Nu propriu-zis a mea, a unui prieten, ridică brusc mănuşa zvârlită doctorul X..., medic şi poet în orele libere, de care avea, slavă Domnului, berechet... Numai un îndrăgostit despărţit de iubita lui, începu el, e capabil să înţeleagă stările în care se zbate adevăratul vânător în sezonul mort, cum îi place dumnealui să-i spuie. Că nu mai simte gustul vieţii şi tot ce bea şi mănâncă parcă pune alături, e nimic, pe lângă chinurile morale îndurate tot timpul cât nenorocitul străbate această Sahară nemilostivă: oprirea vânatului.

Printr-un astfel de deşert treceam şi eu acum câţiva ani pe-o vară toridă, în Bucureştii pustii. Nu ştiu cum se făcuse că rămăsesem singur, fără nici o invitaţie, fără nici un aranjament. Mă morfoleam între zile insipide şi nopţi fără somn, cu buzunarele jiletcii pline de veronal[13], şi nu-mi găseam astâmpăr.

Generalul B..., care altădată mă lua cu maşina şi ne mai ostoiam dorul de vânat cutrierând pădurile în jurul capitalei sau inspectând locurile de vânătoare arendate spre Obileşti, adică mâncând cotoare de jindul fragilor, plecase în streinătate. Şi ştrandul, cu aleile lui de platani şi dâmburile acoperite cu verdeaţă era desfiinţat. Aneful, cu sălile şi curtea de tragere, în reparaţie. Baraca de ochii, cu deviza „Exersaţi ochiul şi mâna pentru patria română”, unde ne treceam multe după-amiezi scoţând mireasa pitită după culise, spărgând lulelele din gura moşului ori dând drumul morii, ca de acolo să pornim cu amurgul în spate spre „Carul cu bere”, pierise de pe

maidanul din colțul fostei Prefecturi de Ilfov şi nu-i mai dam de urmă. Moşii erau închişi.

Deznădăjduit, am alergat la o veche instalație cu lansare mecanică de talere şi porumbei de lut, aşezată într-o coastă a pădurii Băneasa. Scrâşneam din dinți altădată când amatorii se întreceau să ia dublete, blidele nevinovate ce icneau negre deasupra şandramalei, zvâcnite de cele două brațe ale resortului manipulat de umilul servitor dinlăuntru. Nu puteam suferi să stau mai mult de un ceas. Şi asta de hatârul amicilor. Mi se părea că toate hârburile sparte acolo în cer se năruiesc în capul meu şi fugeam ocărând comedia botezată „pavilion”... Acum aş fi stat şi o zi întreagă. Dar maşinăriile se stricaseră şi magazia zăcea ca o moară părăsită. Cluburile luaseră vacanță. Joc de cărți nu găseam nicăieri. Toate codanele, despărțitele şi văduvele erau pornite, după noroc, la munte ori la mare. Mă topeam de *spleen.*

Tocmai încercam, cum spun franțuzii, un *avant-goût* de sinucidere, plecat pe balustrada unuia din podurile de peste Dâmbovița secată, când cineva mă zgudui de umeri.

— Ce faci aici? Nu simți ce duhoare vine de dedesubt?

Era amicul Charles, dintr-un vechi neam de francezi aşezați de mult în țară, care mă târî câțiva paşi din zona rău duhnitoare, înainte de a mai deschide gura.

Îl priveam aiurit.

— Spune, ce faci?

Dădui nesimțitor din umeri.

Prietenul căută cu îngrijorare în ochii mei şi pricepu.

— Eşti liber?

— Da.

— Hai cu mine. Se uită la ceas: Acum e unsprezece şi jumătate. La unu fără un minut pleacă trenul. Ia o valiză şi câteva lucruri trebuitoare, nu uita pasta de dinți, şi vino la gară. La unu fără un sfert să fii pe peron, la acceleratul de Ploieşti. Bilete scot eu.

Şi, ca într-un vis, m-am trezit chiar în după-amiaza aceea într-o gară mică, după ce am trecut duduind podul peste Ialomița. Acolo ne aştepta o brişcă. Cu ea am străbătut în țăcăneala cailor pe liniştite drumuri de țară, cu praful de trei palme, câteva sate albe, înmormântate în tăcere. Am trecut Ialomița înapoi, prin văd, şi am intrat în baia de răcoare a pădurii.

Prietenul, tăcut de felul lui, n-a scos tot timpul nici un cuvânt, m-a îngăduit să-mi viu singur şi-ncet în fire. Nici eu nu l-am întrebat unde mergem, ce-o să facem. M-am lăsat luat ca de-o apă.

După un drum delicios, pe-o cale aşternută cu catifea de umbrele copacilor, am sosit spre seară în fața unui luminiş, la capătul aleii ce slujea aşezarea prietenului împrejmuită cu sârmă ghimpată.

Ne-a primit o slugă morocănoasă, Simion. Amicul m-a lăsat şi a plecat în latura stânga, unde l-a întâmpinat o larmă de piuituri, cloncăte şi fâlfâieturi. S-a întors însă curând la mine, care stăm încă, uluit de hurducătură şi aerul tare, în mijlocul curții, şi m-a împins într-un bordei, unde după ce am coborât trei trepte am eşuat ca o barcă ce ar fi luat apă.

M-a îndemnat apoi la o friptură rece şi la un pahar de vin bun, mi-a pus după asta periuța de dinți în mână şi mi-a arătat într-un ungher ligheanul de tablă cu cana de apă alături. Cât m-am spălat, a desfăcut un pat de campanie, a întins pe el un cearşaf, a trântit o pătură şi a ieşit afară. M-am culcat, şi până dimineața n-am mai ştiut de mine.

M-am trezit într-o larmă necunoscută. Când am scos capul din bordei, Charles umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întreagă de puişori, pui, puiendri, găini, cloşti, cocoşei şi cocoşi, care se țineau după el cu tot soiul de piuieli, chirăituri, cloncănituri, cotcodăceli şi cucuriguri, sărindu-i în cap, cocoțându-i-se pe umeri, ciugulindu-l de pantofi, ciupindu-l de picioare, trăgându-l de pantaloni, hărțuindu-i mâinile pline.

Era o unduire vie de sute de culori de tot felul. Un alai împărătesc de fulgi, pene, aripi, penaje şi cozi care de care mai învoalte, mai răsfirate, mai încovoiate sau mai trufaşe. Licăreau pretutindeni aurul şi azurul, verdele şi albastrul paradisiac, roşul şi ruginiul tomnatec, într-un amestec frenetic.

— Ei, ce zici? mă întâmpină Charles venind spre mine.

Îndată fui şi eu împresurat de valul cotropitor al sumedeniei de vietăți dezlănțuite asupra noastră. Atunci îmi dădui seama că erau fazani, sute de fazani şi făzănițe de toate neamurile, de toate vârstele şi mărimile, de toate nuanțele, bătându-se, fugărindu-se, împreunându-se, hârjonindu-se la picioarele noastre, alături de cloştile şi de puii de găină cu care crescuseră împreună, toți cerând hrană de la prietenul care, ca un zeu, cu gesturi largi, le zvârlea semințele. Am priceput. Mă aflam într-o fazanărie, aşezată în inima pădurii, şi m-am bucurat că un copil. Prietenul îmi zâmbea. După ce mai potoli puița, trecu vasul slugii, şi ieşirăm din roata turbulentă a orătăniilor, care începeau să se aleagă după soiuri şi simpatii, îndreptându-

se către volierele deschise - puietul, sub oblăduirea destoinică de sergent-major a cloştilor, fazanii adulţi bătând aerul cu zborul lor gras şi pământesc.

— Vezi, îmi spuse amicul. Toate vietăţile astea trebuiesc ocrotite, apărate, zi noapte. Altfel, pier până la una, numai în mai puţin de-o săptămână. De pretutindeni şi în orice clipă duşmani lacomi, văzuţi şi nevăzuţi, le pândesc.

Se vede că am făcut un gest ori am schiţat un zâmbet de neîncredere, precum că exagerează.

— Nu, nu, făcu el. Nu glumesc. Aici vânătoarea nu e oprită nici o secundă şi nu se sfârşeşte niciodată. E o întrecere între jivinele răufăcătoare şi moartea cu care le întâmpinăm, încât, oricât de harnici am fi noi, aproape că nu izbutim să ţinem cumpăna.

Spunând asta, puse puşca, pe care n-o băgasem de seamă, la ochi şi doborî o coţofană ce se lăsase cu repejune într-un plop din apropiere.

De atunci a început pentru mine o nouă viaţă vânătorească. În adevăr măruntă, ticăită, lipsită de glorie şi peripeţii, dar nu de farmec, nici de neprevăzut.

Crescătoria asta de fazani din mijlocul pădurii exercita o vrajă uriaşă până la mari depărtări. Jungla toată clocotea înnebunită din pricina ei. Undele şi emanaţiile atâtor vietăţi se amplificau şi dădeau de veste tuturor răpitoarelor până-n afundul bungetelor şi în creştetul tăriilor văzduhului. Aţâţate, ele pluteau, zburau, alergau, se furişau, se strecurau, se târau prin toate vămile, peste toate stavilele, pe sub toate piedicile, până aici, după prada râvnită. Colosalul focar de viaţă fragedă şi gustoasă aprins de prietenul meu deschidea poftele şi chema necontenit, cu vibrările-i profunde, toate gurile şi pântecele hulpave să se înfrupte din el. Răscolite, rânduri-rânduri, năvăleau la ceasuri regulate, şi trebuia să le aşteptăm şi să le ţinem piept fiecăruia după şartul cuvenit.

Dimineaţa, din zori, se iveau coţofenele, cu pepţii albi şi nevinovaţi. Deşi se tăiaseră copacii din preajmă ca să nu mai aibă unde se ascunde, găseau totuşi chip să se apropie. Pândeau din toate colţurile, aciuate pe sub toate ramurile, de pe garduri, din văzduh. Nu le speriau nici momâile înfipte în prăjini, nici tocăliile duruite de vânturi, nici ulii răstigniţi pe stinghiile înălţate în aer. Când nu puteau altfel, se lăsau neruşinate şi dau chiorâş iama în cârdul de pui. Eram nevoiţi să le ochim cu mare băgare de seamă, ca să nu lovim cloştile. După ce le doboram, le tăiam gheara dreaptă, pe care o spânzuram trofeu, alături de celelalte înşirate pe sârmă. Într-o singură lună se strânseseră 137 de căngi.

Apoi soseau repede hereţii şi numaidecât după ei şoimii închiondoraţi, urmaţi de ulii negri sau pestriţi, care se roteau deasupra luminişului în cercuri din ce în ce mai strânse şi mai apropiate. Deodată, unul plonja ca o nălucă, fulgerat din zbor de armele noastre. Dacă era numai aripat, ne încăiera cu ghearele şi abia ne scoteam mâinile din căngile lui fioroase. Acestora le ţineam răboj aparte. Optzeci şi trei de picioare solzite cu galben, cu vânăt sau cu albastru spânzurau la locul de cinste. Ne părea rău de corbii viteji, aceşti câini de vânătoare ai văzduhului. În loc să-i ucidem, am fi fost bucuroşi să-i domesticim şi să ni-i facem, ca-n evul mediu, preţioase ajutoare cinegetice. Dar cine putea sta de asta!

La amiază ne dau ocol găile cu aripi zimţate, hultani semeţi, pajure heraldice şi vulturii cei mari, rotitori în slava cerului, asmuţiţi din cine ştie ce depărtări de miroasele adulmecate de simţurile lor extraordinare. Acvile ne spionau din afundurile seninului. Dar rareori vreuna din ele se lăsa până la bătaia carabinelor.

Între timp, se iţeau peste tot, ţesând acrobatic pânze de zboruri peste limanul fazanilor, stance îmbrobodite cu basmale sure, ciori hoaţe, gaiţe clevetitoare, ghionoi ochioase şi iar coţofene gulerate, toate cu ochii aţintiţi asupra noastră, fără să ne slăbească o clipă din supraveghere. Căci, la drept vorbind, noi eram vânatul lor.

Pe la chindii se iscau alte rânduri de răpitoare, cărora, li se făcuse foame şi primiseră înştiinţări misterioase despre comoara de carne din inima junglei. Trebuia să întâmpinăm valul de asalt al cioacelor băutoare de ouă crude, care soseau smerite ca nişte măicuţe, al vindereilor sprijiniţi pe vânt, al hereţilor fulgeratici.

Eram nevoiţi să mânăm devreme la culcare în volierele înalte cârdurile de fazani, căci acum începeau să iasă din scorburi ciuvicile cobitoare, cucuvăile holbate, bufniţele cu moaţe atârnate de ureche, toate lacome de pui fragezi şi mult mai greu de răpus în jocul de umbre ce urma amurgurilor.

De acum se pornea alt război, cu lumea beznelor şi forfota întunericului: jigadini stârnite de intensul farmec răspândit din vulcanul de viaţă adormit sub paza sârmelor. Soseau liote de lighioane lihnite, jinduind cruziciuni. Vulpi cu paşi de pâslă, ademenite din hăţişuri, părăseau prudenţa şi-şi încercau norocul dând târcoale volierelor. Le găseam urmele şi nu ne lăsam până nu le stârpeam până la al nouălea neam. Viezuri, cu ponosul de leneşi, prăsiţi în malurile râului, şi-au lăsat blănurile pe gardurile noastre.

Nevăstuici bălțate, cu muşcătura veninoasă, încercau să se mlădieze prin găurile pânzelor de fier. Dihori neruşinați scormoneau pe sub uluci. Şobolani, şoareci, guzgani, ciufi zgâiți, huhurezi hohotitori şi câte alte jivini neştiute veneau, se furişau ca într-un pelerinaj la locurile sfinte, pline de ispita unor ospețe fericite. Din străfundurile desişurilor se prelingeau pisici sălbatice, cu blăni fumurii dungate cu negru şi capete mari, rotunde.

Am dat un război şi mai aprig câinilor răzlețiți din sate, care apucau calea codrilor şi tâlhăreau prin pădure prinzând iepuri şi alergând fazanii cu zbor greoi. Nu ne-am odihnit până ce nu le-am stins sămânța. Oamenii țineau zi şi noapte zăvozii în lanțuri şi femeile închideau pisicile în odăi. Altfel, li s-ar fi stârpit sadina pentru multă vreme.

Căci pe toți şi pe toate îi aşteptau neadormite puştile şi capcanele întinse. La toate le luam pieile sau le tăiam numai labele ca să le zvârlim la grămadă, cum obişnuiau faraonii cu robii de război.

Stam atârnați de gura povestitorului, fascinați de verva lui, când cineva întreruse:

— Şi ce făceați cu atâtea mortăciuni? Cred că mirosea acolo mai rău ca într-o zalhana...

— Lasă-l, domnule, ce interes are?... îl apostrofarăm noi.

— Are dreptate, încuviință el. A fost o problemă pe care Charles o rezolvase, pe cât de ingenios, pe atât de practic. În adevăr, hoiturile trebuiau strânse şi repede îndepărtate ori îngropate. Altfel, ele sporeau nebunia pădurii exasperate. Atâtea stârvuri adunate acolo chemau la un nou asalt corbii iubitori de leşuri, ciori îndrăgite de putreziciuni, vulturi ahtiați de împuțiciunile purtate de vânturi, cloncani hoitari cu spinările bătând în albăstriu.

Atunci, cum nu se mai găseau râme, ouă de furnici, nici viermuşi îndestulălori pentru sutele de păsări jinduite de albumină vie cu vitamine în ea, prietenul punea să se toace carnea vânată şi o da aşa crudă puilor de fazani şi păsărilor.

— Şi o mâncau?

— O zvântau. Câteodată se înfrupta şi Azor din vreun copan fript anume pentru el. Oasele erau calcinate în cuptor şi pisate. Amestecate în hrana puilor, îi făcea să crească voinici. Găinilor şi făzănițelor le ajuta să facă ouăle cu coaja tare.

Uneori venea tiptil şi câte un arici, tot noaptea, poftind şi el un puişor. Pe el îl dibăcea, cu râvnă, numai Azor şi-l lătra cu furie până ce sosea unul din

noi.

Îi găseam față în față. Un ghem de ghimpi de-o parte, o labă nehotărâtă ridicată cu prudență de cealaltă. Îndată ce ne vedea, câinele îşi deşerta cu dezgust băşica peste vietatea ce făcea pe mortul, care nici la această supremă injurie nu se clintea, dezmințindu-şi astfel legenda. Aricii țineau de resortul lui Simion, care, dintr-o sticluță, turna petrol peste ei şi le da foc. Noi plecam înainte de a începe mirosul de porc pârlit.

Dar mai ales de mare folos era câinele în vânatul şerpilor, pe care-i descoperea, aş zice, cu o intuiție neasemuită. Şerpii se hrănesc, când apucă, şi cu pui de pasăre, pe care-i înghit de vii. Se târau până la noi râvnitori de fofoloci plăpânzi, despre care mersese vestea, şerpi negri de pădure, şerpi verzi de livadă, vărgați cu albastru, veniți din toată lumea, care trebuiau prinşi la vreme şi stârpiți din rădăcină. Am colindat de multe ori pădurea, cu Azor, ca să le descoperim cuiburile şi să-i ucidem pe loc, fără să le mai aşteptăm vizita.

După ce-i omoram cu focuri de armă, sluga îi jupuia şi îmbrăca bețe de lemn cu pielea lor. Carnea mirositoare a usturoi rămânea să se zbată multă vreme năpădită de furnici. Strânsesem astfel o impresionantă colecție de toiege în fel de fel de culori.

Până şi broaştele auziseră de carnea magică crescută în pădure şi râvneau la ea. Nu ştiam de asta şi nu ne luasem măsurile. Până ce într-o zi am auzit piuituri înspăimântate. O broască mare, râioasă, apucase cu lăcomie un pui şi, holbată, se căznea să-l înghită, lărgindu-şi gura până la umeri şi umflându-şi guşa cimpoi.

Astfel, fără să vrem, crescătoria iradia ca un gigantic magnet, dar se şi aținea ca o imensă capcană întinsă tuturor vietăților văzduhului, pământului şi subpământului, care roiau în jurul ei ca fluturii la lumină şi veneau să moară în flacăra armelor noastre.

Ce să vă mai spui! Era o colosală întrecere şi bătălie, o întretăiere de pofte şi lăcomii, o țesătură de cruzimi şi viclenii, de atacuri, de apărare, de moarte şi viață, strânse acolo pe câteva pogoane de pajişte, care m-a umplut de farmec şi învățăminte cât o mie de cărți la un loc.

Cum v-am spus, sau nu v-am spus încă, la corvezi ca şi la pază ne da ajutor Simion. Dar la pază mai ales câinele, Azor, asupra căruia trebuie să mă opresc şi să stărui, căci el joacă un rol însemnat în întâmplarea de care abia acum îmi amintesc că trebuie să v-o povestesc.

Azor era un câine-lup splendid. Şui, cu pieptul larg, ieşit ca o carenă, cu pântecele supt, şoldurile vânjoase şi coada mândră ca un trofeu, uşor sucită, cum se cuvine, spre stânga. Am încercat chiar din prima zi să-l câştig şi să mi-l fac tovarăş de zburdălnicii. Dar câinele, deşi tânăr numai de trei ani, m-a primit cu răceală şi m-a privit oarecum de sus, parcă spunându-mi: „Fii serios, domnule”.

Am înțeles numaidecât că era un câine grav, cu caracter şi foarte bine educat. Un câine nobil, cu stil, după chipul stăpânului. Nu că Charles era trufaş sau şi-ar fi dat ifose. Doamne fereşte! Dar te ținea oarecum la distanță cu tăcerea lui, cu rezerva lui, cu politețea ce punea în toate. Se ştia de rasă şi se păstra cât mai neatins. Bun prieten, însă totdeauna la rece... Ceea ce mă încânta, căci şi eu sunt împotriva familiarităților chiar între cei mai buni prieteni. Riscă să degenereze. Lui Charles îi plăcea vânătoarea, singurătățile, lecturile, manierele alese. Altfel, sobru, cumpătat şi echilibrat în toate. Avea un miros foarte fin, şi fața lui bălaie se schimonosea când se apropia Simion cu izul lui de usturoi şi de băutură. De aceea îşi pregătea singur mâncarea, la un primus. Zicea că toți sunt murdari şi nu primea pe nimeni să-i strângă aşternuturile.

Pe nevasta lui Simion, care venea la două-trei zile să-i aducă din sat mălai, lapte sau premeneli, n-o primea în bordei. Nici nu se uita la ea. Abia o îngăduia să intre în crescătorie. Spunea că miroase, că e hoață, că-i fură ouă de făzăniță, că i-a pierit o linguriță şi un cuțit şi ea i le-ar fi luat.

Numai eu am întâmpinat-o de câteva ori şi am vorbit, glumind, cu ea. Pe cât de sanchiu şi dugos bărbat-su, pe atât de plăcută şi dezghețată era femeia, şi cu mult vino-ncoa. Nu era frumoasă, sau poate ar fi fost dacă ar fi arătat mai plinuță. Dar părea slabă de nemâncare şi trai rău. Avea un păr bălai care îşi furişa cârlionții nebunatici pe sub legătura albastră. Ochii, verzi, cu cozile lungite în sus, spre tâmple, sub dunga sprâncenelor, ce se întindea dreaptă fără întrerupere, te priveau adânc, fără să clipească. Pielița obrazului, palidă, dar netedă pe oasele feței cu galba frumos modelată, nasul subțire, drept şi gura cărnoasă, cu buzele, când râdea, răsfrânte, ceea ce-i da un farmec deosebit. Bărbia ascuțită punea un nespus interes pe chipul ei de obicei trist.

Încolo, subțire la trup, cu mădularele gingaşe şi încheieturile delicate, un piept plin şi rotund, picioarele cu pulpe albe şi labe mici lăsau să se ghicească coapsele alungite şi bine făcute. Straiele de pe ea, curate, miroseau a proaspăt şi a flori de ladă. Am drămuit-o fără să ştiu, fără să

vreau şi fără s-o râvnesc. Aveam altceva la ce să mă gândesc şi cu ce să mă îndeletnicesc. De la cafeaua pe care mi-o aducea în zori Charles la măsuța din dosul volierelor şi până la cina din bordei, când cădeam trudit, n-aveam odihnă. Eu trăgeam pătura până peste cap, aşteptând să fiu trezit dintr-un ceas într-altul. Prietenul rămânea afară să doarmă în pătul, c-un ochi mereu deschis, iepureşte. Câinele, slobod, prin curte. Sluga se trântea pe-o sarică undeva, gata să sară la cea dintâi alarmă.

De altfel, Charles n-ar fi îngăduit nici o abatere de la regula schimnicească la care ne legasem. El trăia într-o castitate de pustnic. Ceea ce mi-am impus şi eu îndată, fără mare jertfă. Şi, cât am stat acolo, nu s-a adus măcar o dată vorba despre femei.

Câinele, vrednic de chipul şi asemănarea domnului său, nu arăta nici o urmă de uşurătate, necum de necuminţenie, nici o umbră de urât, nici o veleitate de hoinăreală şi aventură. Toată ziua ne da semnale. Când lătra înţiglat ştiam că s-a lăsat undeva aproape ţarca. Dacă alerga hălălăind, se rotea uliul. De bufnea înfundat, simţise dihorul. La vulpi se da în anume fel. Şerpilor le slujea, ca şi aricilor, o chelfăneală aproape dureroasă. Era un animal nepreţuit de mintos şi înţelegător. Nu se depărta un ceas de ocolul încredinţat lui.

Într-o dimineaţă, după ploaie, era la începutul lui august, am găsit câteva urme proaspete de vulpe împleticite în preajma crescătoriei şi pe Azor liniştit. L-am pus să adulmece, l-am asmuţit pe dâra lor, dar câinele s-a mulţumit să dea din coadă şi să latre vesel, ca la o veche cunoştinţă. N-am avut altceva de făcut decât să ne mirăm şi să veghem. Câinele a stat toată ziua cu capul între labe, tânjitor. I-am pipăit botul. Niţel cam cald. Am crezut că e bolnav şi i-am dat o strachină cu lapte. Nu s-a atins de ea. Seara nu s-a arătat... L-am strigat... N-a venit. Pierise. L-am aşteptat zadarnic două zile. Nu s-a ivit.

Am simţit atunci, mai ales Charles, o durere ca şi cum pierdusem un frate. Eu mi-am dat cu părerea că s-a ascuns să moară undeva departe, cum fac animalele când îşi simt sfârşitul. Prietenul, care-l cunoştea mai bine, sta încredinţat că i-ar fi murit la picioare. Alta era teama lui. Să nu se fi luat după un vânat primejdios, un lup colţos sau o altă dihanie, şi să se fi rătăcit. Sau să nu i se fi întâmplat ceva şi mai rău în pădure. Să-l fi împuşcat un braconier.

A treia seară, pe o lună gigantică, după ce am ferecat cu lacăte fazaneria, am pornit câteştrei să cercetăm la întâmplare codrul. Era o rămăşiţă încă

impunătoare din străvechea Vlăsie, cu stejari falnici încovoiați, învrâstată cu mult fag, frasin şi ulm. Printre ei, presărați tei. Ici-colo, bungeturi nepătrunse şi desişuri necălcate, cuibare de jivini stricătoare, pe care le-am cotrobăit după stârvul lui Azor.

Spre miezul nopții, ne-am oprit într-o poiană minunată şi am stat acolo, cu luna în creştet, multă vreme. Într-un timp ni s-au părut câteva lătrături depărtate. Prietenul a şuierat semnalele cunoscute, la care câinele alerga nesmintit. Zadarnic. Lătrătura s-a repetat... Ne-am aşezat la pândă. Luna bătea de sus de-a dreptul în capul nostru, îmbăindu-ne în magia ei amețitoare.

Târziu s-au ivit zburdând prin iarba până la brâu a poienii două fiare. Azor, hârjonindu-se nebuneşte cu o soață subțiratecă, sfioasă, roşcată...

— Vulpea! strigă unul din noi.

— Exact! Cu o vulpe, întări povestitorul.

— Asta nu se poate! sări ars unul din ascultători.

— Ce? întrebă doctorul.

— Câinii nu se împerechează cu vulpile niciodată.

— De ce nu? se amestecă, arțăgos, altul. Sunt împrejurări când...

— Dumneata ai auzit de împreunări între pisici şi iepuri, năvăli un al patrulea. Eu...

— Imposibil, eresuri populare! răcnea cel dintâi. Un om cu scaun la cap nu poate susține aşa ceva. A fost pur şi simplu o cățea venită din sat.

— Asta s-o crezi dumneata, a fost vulpea! țineau morțiş adversarii.

Şi s-a stârnit o încăierare de păreri pro şi contra vulpe, a cărei potolire povestitorul o aşteptă cu brațele încrucişate, zâmbind disprețuitor.

În sfârşit, gâlceava se linişti. Şi doctorul, la îndemnul nostru, înnodă firul.

— Era o joacă aproape caraghioasă să vezi pe demnul şi seriosul Azor lăsându-se pe labele dinainte, sărind, făcând fel de fel de giumbuşlucuri şi gudureli împrejurul vulpii, care, sălbatecă, se apăra de alintările lui.

Simion întinse puşca. Dar Charles îi dete peste mâini şi i-o coborî.

— Ss... făcu el, certându-l.

Şi-l trimise înapoi la crescătorie.

Omul supus se târî şi plecă tiptil. Noi rămaserăm. Cu ochii lacomi, prietenul privi îndelung dragostea fiarelor, care până la urmă sfârşiră prin a se împerechea. A fost o nuntă ca în basme. Cu luna sus, copacii ce încercuiau rariştea şi noi, martori şi musafiri.

Se vărsau de pretutindeni miresme uşor coapte, prevestitoare ale toamnei. Uşoare mâhniri izvorau din copacii scuturând câte-o foaie veştedă. Veneau suflări îngândurate de vânt cu răbufneli de zgomote din pădurile surde sau din satele adormite, unde numai ibovnicii vegheau. Doruri mute izvorau din ierburile mature, niciodată cosite, gătite de scuturare, şi spicele lor, cu seminţe rodnice, ne gâdilau obrazele cufundate în umbră. Se isca din toate un fior, un îndemn, ca un spasm către o împlinire înainte de a-ţi da sfârşitul, fără care viaţa n-ar avea rost.

Şi prietenul nu se mai sătura privind, ascultând, pipăind, mirosind, cu un surâs straniu îngheţat pe gură şi o lucire sălbatecă în ochi. Mi-am închipuit că se bucură de plăcerea câinelui şi l-am lăsat până ce perechea s-a afundat iar în pădure. Atunci l-am trezit. Adică am încercat, dar n-am izbutit. Rămăsese ca beat şi se clătina uşor. La înapoiere a vorbit, el, tăcutul, tot timpul până acasă de formidabila putere a reproducerii, marea zămislitoare a lumii; a înălţat imnuri iubirii care apropie polii şi topeşte urile de neam şi rasă, prefăcându-le, ca alchimiştii, în iubire. A pledat cauza lui Azor, de al cărui gust mai mult decât îndoielnic mă declaram nemulţumit. Şi a tunat împotriva gestului slugii care ridicase arma, povestindu-mi o fabulă din *Metamorfozele* lui Ovidiu, cu nu ştiu ce tânăr pedepsit de Afrodita fiindcă despărţise cu violenţă doi şerpi împreunaţi. Abia l-am liniştit şi l-am suit cu sila în pătul. A doua zi n-a mai scos o vorbă. A stat tot timpul dârz şi concentrat ca un războinic în ajunul luptei. Azor se întorsese, dar sluga îl pusese în lanţ, unde moţăia resemnat. Nu dormise atâtea nopţi.

Pe la prânz sosi nevasta lui Simion. Charles parcă o aşteptase. Cum se ivi, îi sări înainte. O rugă să intre în voliere după nişte pui, o puse să-i cerceteze cuibarele, o însoţi în bordei, unde îi dete să-i coasă un cearşaf sfâşiat, şi la plecare merse alături de ea câţiva paşi pe drum. Nu ştiu cum, dar toate astea mi-au amintit fără voie de gudurăturile lui Azor în preajma vulpii...

Apoi prietenul se urcă în pătul şi rămase cu faţa în sus până către seară, când coborî cu vestea că pleacă numaidecât la Bucureşti pentru un proces de care uitase şi care cădea chiar a doua zi. Zadarnic am încercat să-l înduplec să trimeată pe Simion după brişcă. Cunoştea el o potecă ce scurta calea mai mult de jumătate şi-l scotea de-a dreptul prin pădure la gară, unde va fi la miezul nopţii, când trece trenul. Lăsă în paza mea fazaneria. Îşi luă numai puşca şi câteva cartuşe în buzunar şi se pierdu în desiş.

După ce am hrănit şi am culcat păsăretul ajutat de Simion, am vrut să dau de mâncare lui Azor. Câinele trăsese până rupsese veriga şi fugise cu lanțul târâş.

Ne-a cuprins pe amândoi o ciudă ce mocnea în noi adânc din noaptea trecută şi mai ales de când cu plecarea neaşteptată şi neînțeleasă a lui Charles. Şi, fără să ne sfătuim mult, dintr-o mută înțelegere, luând carabinele, am aşteptat până s-a înălțat bine luna şi am pornit pe dâra lăsată de lanțul câinelui, pe care am pierdut-o curând. Vrui să mă întorc. Dar Simion ținea morțiş să împuşte vulpea. La care repede mă înduplecai şi eu. Ne-am îndreptat atunci încet, cu ocoluri, căutând, către inima pădurii. Am rătăcit aşa câteva ceasuri, ocolind curăturile cu luminişuri prea mari, şi ne-am strecurat într-o margine de poiană, în care lumina lunii curgea ca într-un heleşteu.

Dam să ațipesc, când un foşnet ne izbi auzul. De bună seamă, o ciută. Sau poate chiar vulpea... Ciulirăm urechile şi ascuțirăm privirile. De sub pleata copacilor, păşind uşor, se ivi o sălbăticiune, ba nu, o siluetă de femeie. Acum se vedea bine. Cămaşa albă plutea ca o zăpadă spre mijlocul rariştei.

Din celălalt capăt, din umbră de dinapoia unui trunchi, se desprinsese o altă siluetă, o făptură omenească, alergând cu brațele întinse spre cea dimpotrivă. Era Charles. Luna îl bătea drept în obraz. Femeia îi căzu la piept. El o sărută îndelung, o înfăşură cu brațele, o înhăță cu patimă, o ridică în sus ca pe o pradă şi porni cu ea sub stejarul unde o aşteptase şi unde căzură amândoi, îmbrățişați.

Asta se petrecu în câteva clipe încremenite. Când mă întorsei, Simion, cu puşca la ochi, țintea. Abia avui timp să-i smucesc arma în sus, şi descărcătura vui lung, plouând cu alice de lup copacul sub care perechea se zvârcolea.

Dar în aceeaşi clipă Charles sări în picioare şi trase în noi. Avusesem însă vreme, c-o piedică, să trântesc pe Simion şi să mă lipesc şi eu de pământ. Când am ridicat ochii, am zărit femeia fugind ca o nălucă şi sluga pierită de lângă mine.

Am alergat la capătul unde sta Charles, strigând să nu tragă, că sunt eu, doctorul... Rămăsese rezemat de trunchi şi se uita la fumul ce ieşea încă din țeavă.

L-am luat de braț, l-am domolit şi am pornit spre casă. Nu s-a împotrivit. Pe drum a aiurat tot timpul. A scos din buzunar portofelul şi mi-a întins un pachet de hârtii de câte o mie, cu porunca să mă duc numaidecât în sat şi să

cumpăr de la Simion nevasta. Să-i dau cât mi-o cere. Apoi să plec la Bucureşti, să-i târguiesc un trusou întreg femeiesc, de la cămaşă până la rochia de bal. Şi câte năzbâtii...

Nu l-am potolit decât cu un somnifer tare şi cu comprese reci pe cap, schimbate des. Cred că făcuse o - cum i-aş putea spune mai bine? - o inlunaţie...

— Ce-ai spus? întrebai eu.

— O inlunaţie... Adică fusese lovit la creier de lumina prea puternică a lunii. Aşa cum alţii capătă insolaţie, sunt persoane simţitoare la razele mult mai magnetice ale lunii...

Când s-a domolit l-am băgat în bordei, l-am întins pe pat, l-am acoperit cu pătura, am tras uşa şi l-am lăsat adormit buştean. Eu i-am luat locul de caraulă în pătul. De altfel, n-am putut să dau geană în geană. Curând, un tremur verzui a început să se infiltreze ca o apă depărtată în culisele orizontului. Stelele spânzurau din ce în ce mai apropiate şi mai mari. Luceafărul, cât pumnul, se înălţa în răsărit să privească feeria... Luna asfinţise.

Şi, încetul cu încetul, întunericul se limpezea ca o soluţie concentrată în care stau topite toate sărurile, până ce câteva picături de reactiv le face să se precipite. Aşa, lumea şi lucrurile începeau să-şi frângă fiinţa, să se precipite şi să cază rând pe rând la fund, pe pământ, începând cu vârfurile copacilor, apoi acoperişurile volierelor, pe urmă stâlpii, îngrăditurile, bordeiul, tufişurile joase din fund...

M-am smuls deodată cu hotărâre din amăgirile ce mă cuprinseseră şi am pornit aproape în goană spre sat. Am ieşit din pădure, am trecut Ialomiţa desculţ şi am alergat la casa lui Simion. Era lumină mare, şi razele soarelui, încă ascuns, zbucneau de dincolo de pământ ca nişte spăngi uriaşe de lumină.

Am bătut la poartă cu inima strânsă. A venit el de după casă. Ţinea o coasă în mâini. Ne-am dat bineţe, i-am plătit simbria pe trei luni înainte şi i-am cerut înapoi puşca cu care plecase. A primit tăcut banii şi mi-a adus arma, descărcată şi de a doua ţeavă. Am îngheţat. L-am întrebat îngăimat despre nevastă. A strigat-o şi ea a ieşit îndată cu mătura într-o mână. Când m-a văzut, m-a privit drept în ochi. Avea doar câteva vânătăi pe obraz şi o pleoapă mai umflată. Când să plec, m-a întâmpinat întinsă pe uluci o blană proaspătă de vulpe roşcată.

— Acolo merseseră alicele din ţeava a doua, făcu unul din ascultători.

— Aşa mi-am zis şi eu, şi am răsuflat, încuviinţă povestitorul. La înapoiere am trecut pe la pădurarul satului şi l-am rugat să vie să ne ajute până găsim alt argat, că Simion are de muncă şi nu mai poate sluji. Omul a primit bucuros şi am pornit numaidecât amândoi spre crescătorie.

Când am sosit, larma şi vânzoleala erau în toi. Păsările cereau în gura mare hrana. Doar că nu ne-au mâncat şi pe noi. Azor se întorsese şi lătra întărâtat la un uliu din văzduh. În bordei, Charles dormea.

Când s-a trezit, pe la amiază, era limpede şi sănătos ca şi mai înainte. Şi-a văzut liniştit de treburi, cu aceeaşi destoinicie ca şi până atunci. Nu i-a tremurat mâna şi a ucis ori de câte ori a tras. Câinele s-a aşezat la pază neclintită şi n-a mai fugit. Am aşteptat noaptea cu teamă. Charles s-a urcat în pătul, ca de obicei. A doua zi s-a coborât cel dintâi, a dat mâncare păsărilor şi s-a apucat să îngrijească crescătoria.

Am stat acolo până s-a deschis vânătoarea, adică încă o săptămână şi ceva, fără să schimbăm o vorbă despre cele întâmplate, ca şi când nimic nu s-ar fi petrecut. Uneori îmi venea să cred că am visat.

Când s-a împlinit sorocul, ne-am despărţit tot aşa de scurt şi fără emoţie cum ne întâlniserăm.

Şi ne-am văzut din ce în ce mai rar... Am avut grijă să nu mai rămân stingher în sezon mort.

— În definitiv, cum îţi explici alunecarea amicului dumitale şi toată aventura din noaptea aceea? întrebă cineva.

— Nu sunt psiholog şi mai puţin freudian, se scuză povestitorul. N-am căutat nici o explicaţie omenescului izbucnit în el şi debordând peste artificialul ce-şi impusese.

Că a fost pilda câinelui care îl îndemnase la mezalianţa cu o ţărancă dispreţuită până atunci, sau influenţa lunii, ori prea lungă abstinenţă la care se constrânsese, nu vreau să ştiu. Aventura lui era pentru mine firească, şi orice om mai uşuratic, adică normal, ar fi săvârşit-o de la început.

Numai caracterul şi ideile lui Charles au dat întorsătura ciudată pe care o luase întâmplarea foarte banală altfel.

Cu asta, amicul n-a pierdut nimic în ochii mei. Ca şi Azor, care a urmat apoi să fie rece, distant şi serios ca şi înainte de morganatica lui căsătorie, sfârşi doctorul X... povestirea.

Început 1 iunie ora 6 dimineaţa şi sfârşit
1 iunie ora 12 noaptea 1948, Bucureşti

UN CARACTER

după Theofrast[14]

ÎN LEGENDA CE-ŞI FĂURISE el însuşi despre sine, se spune că fusese şi slab. Ba chiar gingaş. Când l-am cunoscut eu era întreg căptuşit şi înzăuat în grăsime. Dar mai ales egoismul lui căpătase trei rânduri de guşi şi personalitatea lui înaltă ajunsese la al treilea cat de burtă... Nu ştiu dacă trecuse prin egoismul îngeresc al copilăriei, nu cunosc dacă străbătuse pe cel zvelt, aprins, destrămat al tinereții. Eu l-am aflat oprit în egoismul aşezat şi prosper al maturității. Un egoism gras, grav, masiv, solid înfipt în temelii neclintite. De pe acum monumental... Mă fascina... Ca o piramidă vie la picioarele căreia, eu, un infim turist cu gâtul întins şi gura căscată, râvneam, visam. Una din cele puține - şapte - minuni ale firii. Nu era nevoie să călătoresc în pustiile Egiptului să admir; era el, aici, la îndemână, crescut, statornicit între noi de jur-împrejur, cu tot nisipul sterp ce se cuvenea. Egoismul lui avea forța sacră, teribilă a zeilor şi a demonilor; mă vrăjise, mă încremenise în oroare sfântă. Ah, mai ales acel desăvârşit simț al posesiunii! Totul era al lui, de fapt, de drept, prin legea firii lui - nu punea în nici un fel hotar între ce este al său şi ceea ce este al celorlalți. Nici o deosebire între al tău şi al lui. Te anexa, te încorpora, te înghițea fără să aibă habar de ce săvârşeşte, dacă îi făcea trebuință numai o fărâmiță din tine. Întindea mâna şi îşi lua, îşi însuşea, storcea şi apoi zvârlea orice poftea. Fără patimă, fără gând, simplu, dar cu poftă. În el era numai o formidabilă, imensă poftă, care culegea şi îngrămădea în el, cu acelaşi lacom deliciu, zaharicale şi dulciuri, desfătări sexuale, rafinate senzații estetice, cele mai gustoase prospături culturale. Creierul lui era alt organ supus, tot un pântec, destinat să-i sature apetiturile intelectuale.

Capacitatea de întindere şi cuprindere a egoismului său n-are un capăt, nici sfârşit. Cu el nu rupeai, nu isprăveai niciodată. Uitat ani şi ani, ca o batistă mototolită în buzunar, să fi avut numai o cât de mică nevoie te căuta şi te scotea să-şi sufle nasul.

Ținuse şase neveste... Câteşişase se spulberaseră pe rând în lume, părăsite, neştiute, singure, în mizerii. El hăpătea pe cea de-a şaptea. Dar dacă întâlnea una din cele vechi, egoismul lui se înduioşa până la o îmbrățişare grasă, ceea ce îi pricinuia o plăcută gâdilare. Cumpăra atunci un pachet de ciocolată, rupea, îi da ei un baton şi pe celelalte cinci le mânca el.

Chiar dacă câteşişase femeile i-ar fi ieşit în acelaşi ceas, întâmplător, în drum, ar fi mâncat bucuros cu ele şase pachete, bineînțeles păstrând nesmintit proporția de batoane.

În privința asta avea măiestrii şi virtuozități care mă sileau să-l admir cu stupoare: i se părea că simte un vag junghi? A doua nevastă, smulsă ca o păsărică din cuib de privirea magnetică a şarpelui (în împrejurarea de față, înlocuită cu soneria insistentă a telefonului), alerga să-i pună ventuze, muştar, cataplasme.

Se zgâria cu maşina de ras, se rănea cu foarfecele la unghia încarnată a degetului mare de la piciorul stâng? A patra, aciuiată la „Crucea roşie”, da fuga cu tot materialul trebuitor să-l panseze.

Avea nevoie de o carte, de o traducere, de un citat? Cea dintâi, scormonită şi trasă dintre culisele teatrului unde o oploşise, venea ca o fantomă, la inexorabila chemare a magului.

Arderile de tot ale devotamentelor se urcau până la el ca fumul jertfelor la nasul idolului impasibil. Prietene de o zi aruncate la coş, amante de o noapte lepădate odată cu prezervativul respectiv, chelnerițe ce-l slujeau la birt, gustate şi date înapoi la bucătărie, vânzătoare de cărți de prin librării răsfățate o clipă şi trântite la loc în raft, la porunca egoismului său irezistibil se sculau ca din morți şi veneau să-l slujească pentru un moft, pentru un fleac, pentru o toană.

Într-o necontenită, extatică admirație, nu mai mă înduram să-l privesc, studiindu-l cu toată fervoarea. Pentru mine, el era modelul, arhetipul... Şi mă căzneam, mă ingeniam să-l prind măcar cât de slab şi palid într-o întâmplare, într-o povestire, ca un roman care să-i pună în toată lumina somitățile lui de genial egoist.

Şi nu găseam nimic. El nu îndurase dureri, n-avea drame, nu suferise tragedii, nenorociri, fericiri, nu ştia de soartă, slăbiciune, cădere... Prin cuirasa egoismului nu pătrundea nimic. Aluneca tot.

E drept că şi el, ca şi oricare total egoist, pătimea de o uriaşă constipație. Egoismul lui avar nu se îndura să dea afară nimic din ceea ce apuca: creierul lui doldora de lecturi, ca şi mațele ghiftuite de bunătăți. Dar din astea nu [se] putea înjgheba un roman, nici o nuvelă cumsecade. El şi le rezolva singur, lunar, cu un purgativ, cu o splendidă conferință ori articolaş. Ce aş mai fi putut face eu?

Avea o singură găurică la platoşă, pe unde m-aş fi putut strecura la sacrosancta-i piele. Un singur clenci, de care l-aş fi apucat: Dumnezeu.

El, care privea de sus toată creația - fără considerație şi nici desconsiderație, ci o îngloba în el ca pe o mâncare, se purta cu Dumnezeu, ca, aş zice, cu un partener - cu mănuşi fine. De la egal la egal. Fățiş, chiar cu oarecare condescendență, deşi el însuşi se socotea un sfânt... nu se botezase de la sine, cu toată autoritatea, anticipând asupra hotărârii sinoadelor - sfântul?

Ei bine! El, care nu se ducea la casele altora decât poftit la ospețe, intra în locaşul Domnului neinvitat, bine înțeles tot cu aceeaşi călcătură, rară, apăsată, ca pe stradă, cu acelaşi pas îngâmfat, fără sfială, cu aceeaşi legănare levantină de paşă cu trei tuiuri ale dinapoiului, tot cu capul sus, pieptul înainte, privirea cutezătoare, strecurată printre pleoapele strânse uşor arogant în dosul ochelarilor reprezentativi, cum intră în cafenele sau în biroul lui de mare dregător.

Dar, oricum, în casa Domnului făcea o sută de mari cruci, privind în cerul boltei, să-l vadă gazda şi să-i înnumere lumânările închinate tacticos de câte trei ori şi aprinse la fiecare icoană.

Atunci făcea cu stăpânul locului înțelegerea reînnoită des... însă *donnant-donnant*: îl ruga ceva, plătea un pomelnic, îl angaja, încheia pactul trăgând ca nişte iscălituri peste piept alte cruci şi ieşea, uitându-l şi uitându-şi angajamentul. Celălalt, bun din fire, nu-l trăda, îl primea, îl suferea, îl ajuta, zâmbind la toate uimirile şi nedumeririle rele. Cred că-i plăcea şi acestuia, ca un antipod dialectic al universalului său altruism. Aşa că m-am lipsit să pun, cum mă gândeam, egoismul lui - un dumnezeu -, în conflict închipuit cu un adversar demn de el, cu Dumnezeu adevărat. Şi să scriu apoi peripețiile acestei drame, în care aş fi desfăşurat toate ascuțimile, profunzimile, avânturile, înălțimile, vâltorile, strategiile, capcanele, coturile, chichițele egoismului său la trântă cu divinul Adversar.

Mi-a fost frică să mă vâr între două pietre de moară, amândouă tari, şi m-am lipsit. Am auzit însă că marele meu amic a început să şi-l scrie singur, lămurind diavoleasca-i sfințenie, pentru posteritate.

Încât, de totdeauna şi astăzi, totul i se îndeplineşte, regulat, egal, cu exactitate. Regi, preşedinți, miniştri, înalți dregători sunt unelte care se cuvine să-i ude, să-i sape, să-i gunoiască, să-i cultive nemaiîntâlnitu-i, extraordinaru-i egoism, punându-i la îndemână toate înlesnirile: salarii, pensii, palate, vilegiaturi prielnice, ca acest supraomenesc egoism să se dezvolte slobod.

Aşa că neavând motivul unei snoave, măcar al unei anecdote, cel puțin al unei istorioare de care să mă agăț - sâmbure al unei fabulații unde să-l prind, să-l cuprind şi cu pana înmuiată în culorile lui vii să scriu o viață ilustră peste toate veacurile, dincolo de Plutarh - am înjghebat acest sarbăd, spălăcit portret în alb şi negru. Poate chiar în prea mult alb şi-i cer iertare.

miercuri, 4 iunie 1958

VACA BLESTEMATĂ

ÎNTINSELE DOMENII ALE PRINȚULUI, cu uriaşii lor codri, pânza neîntreruptă din tivul dealurilor şi până-n ponoarele munților, nu aveau pădurar mai harnic şi mai priceput ca Breb.

Aprig şi neadormit, el veghea cu străşnicie peste multele lui mii de supuşi, copacii, pe care-i cunoştea ins cu ins şi-i ocrotea cu milă, de la ulmul tânjitor de oftică, până la bradul podidit de muşița bărboasă a coniferelor.

Neam de neamul lor, Brebii fuseseră pândari de păduri şi, odinioară, vestiți crescători de brebi. Brebul de acum, deşi tânăr, se arăta vrednicul lor urmaş; cârmuia verdea-i împărăție cu dragoste şi dreptate.

Acolo unde se ivea el, parc-ar fi avut un legământ: furii de lemne piereau şi încetau stricăciunile. Sălbăticiunile erau vămuite de puşti străine şi vânătorii de mâna stângă intrau în pământ.

Şi nu era om rău sau înfricoşat. Atât numai că credea în tot ce făcea. În lucrul mâinilor lui îşi trecea chiar puterile sufletului său vrednic.

Ştia de pildă nu numai pe soi, dar chiar pe număr vietățile mari şi mici din cuprinsul ce i se încredințase. Atâți urşi, atâți lupi băştinaşi şi atâția venetici; câte lupoaice fătătoare; toată mişuna de mistreți cu godacii lor, pe fiecare încotro merge, unde se adapă, în ce colț se adăposteşte. Cerbii îl adulmecau de departe şi ciutele îl pândeau cu boturile întinse, când el, ca unor zei păduratici, le aducea prinoase, iarna, la răstoace, poloage de fân proaspăt şi le presăra vara cărările cu tainici bolovani de sare.

Dar vrednicia şi numele bun îşi au pe lume şi partea lor rea. Oriunde se ivea o greutate, se dovedea o pagubă, oriunde treburile se încurcau, îl trimeteau pe Breb. Şi lucrurile trebuia să le îndrepte el. Breb încăleca şi pleca fără măcar să se uite la ce lăsa înapoi. Aşa îl sâcâiau de colo până colo, pe întinsul a patruzeci de mii de hectare de codri cu douăzeci şi unu de sate țiitoare de ele.

Năpristan îl luau de acasă, de la nevastă şi gospodărie şi-l surghiuneau cu săptămânile pe coclauri streine, unde cu judecata lui trebuia să împace iarăşi pe oameni, cu firea, cu copacii şi cu fiarele şi să aşeze între ei liniştea şi înțelegerea.

Şi în timp ce el, departe, îşi bătea capul cu răii şi neînțelegătorii, pe meleagurile lui se iveau nelegiuirile. La întoarcere, găsea sadinile călcate, copacii abătuți, vânatul speriat şi copcile limpezi împuținate de păstrăvi.

Odată însă şi-a găsit tulburată chiar gospodăria, care era de frunte.

Breb îşi avea cantonul afară mult din sat, pe un tăpşan întins la poalele pădurii. Casa fusese clădită de administrația moşiei, cu belşug de odăi. În curtea cu uluci cătrănite se înălțau grajduri încăpătoare, pline de vite, cotețe cu păsări, hambare doldora, şuri, fântână sistematică şi şoseluțe pietruite până-n prag. De jur împrejur, zece hectare de pământ negru, moşie dată lui Breb, coborau lin până-n apa Neagrei.

Cum să nu pizmuiască lumea atât duium de avere? Fără să judece că numai munca şi destoinicia lui Breb o strânsese.

Îl ajutase mult şi nevastă-sa, Domnica. Dar acum a găsit-o la pat, unde o ținea o lungă lehuzie. Sluga fugise. De copii abia vedea fata cea mare, o copiliță de opt ani. Un cal şchiopase. Muriseră două oi. Fânul se trecea necosit. Apele înecaseră grădinița cu zarzavat de pe malul Neagrei. Dar dintre multele pagube, cea care-l durea mai mult era boala Dumanei, vaca de rasă nobilă, fala gospodăriei lui.

Până acum câțiva ani Breb era sigur că din tot ce i-a dat Dumnezeu, nevasta îi este mai scumpă şi mai dragă pe lume. Acum, când sita se mai învechise, dacă s-ar fi socotit bine în sufletul lui, nu se ştie dacă n-ar fi aflat că ține mai mult la Dumana.

În adevăr, vita era nespus de frumoasă. De o pură frumusețe animală. Un exemplar de tot rar, cu capul mic, împodobit de coarnele aduse ca la lună nouă, cu ochii mari, dulci, cu priviri mătăsoase, cu grumazul mândru, cu şolduri largi şi trupul falnic, unduios la mers ca o navă elegantă, albă cu portocaliu, parcă ar fi fost zugrăvită de un meşter. Iar ugerul, visterie a laptelui, cu străvezeli trandafirii, se legăna umflat de bunătăți ca o căldare de argint.

La întoarcere, pădurarul găsise şi nevasta şi vaca bolnave.

Nevasta că nevasta, au s-o tămăduiască babele. Dar de vacă nu se mângâia deloc. Vita îşi schimbase firea. Se făcuse rea, neascultătoare, da cu piciorul, împungea copiii, nu mai suferea să fie mulsă. Şi mai ales nu mai da lapte, fără să fie timpul să înțarce. Îl ascundea. Ținea laptele pitit în ea, acolo în tainițele pântecelui, de unde nu-i da drumul. Îl păstra cu viclenii fiziologice, cum ştiu vitele să-l păstreze, pentru viței, pe care-i alăptează cu belşug, după ce stăpânului i-au dat la mulsoare numai o bărdacă.

Dar Dumana pentru cine-şi mai păstra laptele? Că nu mai avea vițel. Şi totuşi, în loc să dea ca altădată vadra de lapte la mulsoare, acum cu mare chin se-ndura să lase în vas preț de o strachină.

Pădurarul se pricepea la vite. Dar vaca neastâmpărată nu se lăsa pipăită. O cercetă despre mâncare. Mânca tot aşa de bine ca şi înainte. N-o mai putea însă ţine cu nici un chip acasă, în curte. Toată ziua umbla prin pădure, hoinară. Cu greu o aduceau copiii seara. Dimineaţa făcea ce făcea şi fugea iar. Nu se ştia unde. Razna prin codri. Se mirau cu toţii că n-au mâncat-o lupii. Poate numai fiindcă o cunoşteau şi ei că e a lui Breb.

— Să ştii, bărbate, că vaca noastră e vrăjită, şi-a dat cu părerea Domnica. I-au luat pizmaşii mana laptelui. Trebuie să chemăm să-i desfacă farmecele.

Şi baba Safta i-a descântat trei zile la rând, a afumat-o cu fel de fel de peri, i-a pus în tărâţe buruieni închinate... Fără folos. Vaca s-a făcut şi mai îndărătnică.

Altă mătuşă se jura că vita, în lipsa şi de dorul viţelului, a prins drag de un şarpe laur care o suge, pe furiş, în pădure. Că sunt acolo şerpi graşi ca putineiul, pe care uneori vacile îi iau de suflet şi-i alăptează, vrăjite de puterea magică a jigadinei.

Breb a dat din umeri şi s-a dus la popă, să vie să facă sfeştanie casei şi să citească moliftele pentru alungarea duhurilor.

Popa a botezat pe rând cu aghiazmă odăile, a stropit curtea, a afumat cu tămâie coteţele... Când să binecuvânteze grajdul, Dumana nicăieri. Fugise, cu toată uşa închisă! Ştia să ridice veriga cu cornul şi învăţase să deschidă singură poarta. A căutat-o zadarnic toată ziua. Seara s-a întors de bună voie, parcă mai ostenită, mai lâncedă şi mai nesupusă.

Breb a lăsat toate treburile baltă, şi-a încordat puterile isteţimii şi s-a aşezat pe pândă. A încuiat seara vita în grajdul ferecat cu lacăte şi a dat drumul câinilor din lanţ. Noaptea, vita prizonieră a stat liniştită. A doua zi însă a mugit toată vremea bocănind cu coarnele în uşă şi în pereţi, nu s-a atins de mâncare, nici de apă, cu gâtul întins a fugă.

A doua noapte Breb a ţinut-o la fel încuiată... Vaca a părut mai liniştită. Nu s-a mai auzit frământare în grajd. Dimineaţa câinii dormeau sătui... Stăpânul a descuiat plin de nădejde grajdul. Dumana lipsă. Pe unde putuse să iasă?

Peretele din fund al grajdului ţinea loc de ulucă şi de afară, către pădure. Breb l-a cercat scândură cu scândură. I s-a părut că găseşte vreo patru-cinci clătinate şi bătute proaspăt la loc. S-a luminat deodată. Dar a tăcut. A luat în cercetare pajiştea din dosul curţii. Nu se cunoştea nici un soi de urmă. A rătăcit apoi prin pădure, până în fundurile ei. Zadarnic. Vaca pierise cu totul. Spre seară a găsit semne de copită într-o vâlcea cu apă. Atât.

Când s-a întors acasă târziu, vaca, sosită pe altă parte, aştepta la poartă să i se deschidă. La mulsoare nu s-a îndurat să lepede din uger nici o lingură de lapte.

Breb, cu gândurile tăinuite, şi-a făcut socotelile. A lăsat înadins grajdul cu uşa deschisă, porțile larg desfăcute şi el a plecat, când se lăsa noaptea, cu puşca în spate. A dat întâi să ia cu el un zăvod, dar s-a răzgândit. Câinele ar fi tulburat pădurea. A pornit singur, către inima pădurii, unde a mers şi s-a înfundat ceasuri multe. Acolo s-a aşezat într-un pisc cu vedere panoramică peste tot codrul adâncit sub el, din toate părțile, ca un imens găvan... Şi a aşteptat alte ceasuri.

Tot timpul, prea-plecatul codru a cercat să-i ție de urât. Şi-a scos întâi toate plocadele lui de podoabă şi velințele de lumină şi le-a aninat de bolți, ori le-a zvârlit peste poieni... Şi-a răscolit miresmele de miere sălbatecă, amestecată cu arome întrupate de zmeură şi fragi... Zadarnic.

I-a trimis o căprioară care s-a apropiat îndrăzneață până i-a mirosit minteanul cu iz de trifoi atunci cosit şi sta gata să-i lingă mâinile cu gust de tărâțe sărate. Breb, ca o stană, nu s-a clintit.

Pe urmele ciutei a sosit un cățelandru inimos de lup care l-a privit în ochi. Pădurarul n-a clipit şi fiara s-a depărtat umilită.

S-a istețit apoi o vulpe, care-l cunoştea de mult. I-a dat târcoale de câteva ori, a schelălăit, dar nebăgată în seamă s-a dus şi ea cu coada târâş... Au rămas numai iepurii, săltându-şi urechile în lună, să joace perechi-perechi, până târziu, ca o ceată de copii de casă la curtea unui vodă. Breb n-a întors capul şi nu şi-a descrețit fruntea. Nici unul din solii pădurii nu i-a destăinuit ce se întâmpla cu Dumana.

Au trecut peste el, treaz, cele trei rânduri de zori, albi, galbeni şi trandafirii... Către dimineață s-a ivit şi Dumana, cotind ca o arătare strecurată printre copaci.

Breb a ochit-o. Cu ochi arşi de nesomn a urmărit-o lacom încotro apucă şi s-a luat repede, dar nesimțit ca o fiară, pe urmele ei. I le-a pierdut de la început. Vita şi le ascundea parcă, aşa cum se pricepea să-şi ascundă laptele. Apoi le-a găsit şi iar le-a pierdut.

Pe la prânzul mare a căzut într-o încâlcitură de bunget, pe care el, stăpânul locurilor, nu-l cunoştea şi nu-l mai călcase. Acolo i se păru că aude un zgomot, ca un muget înăbuşit. Breb începu să se apropie cu viclenii de fiară, când târâş, când în coate, când în vârful paşilor, ca o vulpe nesimțită de pradă. Tot nu se zărea bine ce este. Mai mult se presimțeau câteva pete

albe şi o uşoară fluturare, o clătinare venită de dincolo de tufişuri. În sfârşit, cu migăleli şi isteţimi de sălbăticiune, omul dete în lături ultimii lăstari şi încremeni. Dumana şedea şi aştepta înfrigurată, cu gâtul întins, cu ochii lâncezi duşi pe altă lume, cu trupul descordat, ugerul doldora şi, chemătoare, mugea lung, nostalgic.

Şuierături din ce în ce mai apropiate îi răspundeau. Deşi tare de înger şi gata pentru orice primejdie, lui Breb îi îngheţă sângele. Nu puteau fi decât şuierăturile şarpelui gros cât putineiul, dedulcit la laptele Dumanei. Şi se făcu muşuroi la pământ.

Din tainiţele codrului ţâşni o făptură neaşteptată. Un demon al pădurilor. Era aproape gol, cu pielea neagră. Din chipul oacheş, ochii îi albeau mari, fascinanţi. Dinţii în gura lărgită a zâmbet îi sclipeau ca sideful. Breb îşi coborî repede privirile spre picioarele arătării: nu avea copite ca diavolii cu pulpe de ţap ce se adăposteau odinioară prin scorburi. Ridică iar ochii: nu purta nici coarne ca dracul cel de amiază-zi. Voinic şi tânăr, cu şale puternice, aducea la înfăţişare aidoma cu omul, cu un flăcău. Şi-a făcut pe urmă cruce. Arătarea nu s-a ascuns.

Năluca se repezi la Dumana, o luă de gât, o îmbrăţişă lung, o sărută pe ochi, pe bot şi îi încolăci grumazul cu o mână. Cu cealaltă îi întinse un smoc de ierburi pe care vaca le luă cu lăcomie şi îi anină de coarne o cunună împletită din flori. O mângâie apoi lung şi o scărpină sub gât, pe piept.

Se lăsă şi el lins de vacă pe faţă, pe păr. Apoi, aplecându-se sub ea, tăbărî lacom, întocmai ca un viţel, şi începu să sugă cu ghiorţăituri de-a dreptul din ugerul trandafiriu.

Vaca îşi bolti uşor nava trupului, desfăcându-şi picioarele ca să-i înlesnească suptul şi întoarse capul mugind cu dragoste către sugar. Acesta se oprea din când în când şi bătea cu fruntea ugerul, aşa cum fac viţeii nemulţumiţi. Apoi se pornea iar să sugă pe îndelete, cu opriri şi legumiri.

Vaca aluneca din ce în ce într-o visare adâncă, nelămurită şi totuşi tresărea şi întorcea iar capul nerăbdătoare.

În sfârşit, sugarul se sătură de lapte. Se ridică... Şi sub ochii holbaţi de groază ai pădurarului, se schimbă din fiu în ibovnic. Cu mâinile-i negre începu nişte mângâieri meşteşugite, lungi dezmierdări întârziate printre coapsele animalului, între pulpele cu piele subţire şi gâdilitoare, cu care aţâţa simţurile vitei. Vaca, supusă, cu ochii leşinaţi, începu să-şi vălureze trupul, să-şi lăbărţeze flancurile pline cu desfrânare, să mugească scurt şi să gâfâie, ca o hetairă, pălită de voluptăţi neîngăduite. Găliganul, ca un faun

aprins el însuşi ca de o scârnavă luxură, urcat pe un buştean lângă dobitocul ieşit din fire, se pregătea, amant bestial, pentru fornicare.

Zguduitura din mintea lui Breb îi smuci deodată gândurile către o amintire. Mai văzuse făptura asta neagră. Demonul îi mai ieşise cândva în cale. Unde? Când ? Deodată răsuflarea i se opri. Era unul din ţiganii rudari care veneau cu linguri şi vase de lemn în sat şi urcau până la cantonul lui. Îl cunoştea după zâmbetul mieros, după mlădierea şi focul alb al ochilor.

Breb se ridică scurt în picioare. Puşca pusă la ochi îşi şovăi o clipă ținta între țigan şi Dumana.

Când tună, vaca se clătină şi căzu întâi cu capul în pământ, unde stete aşa câteva clipe cu coarnele înfipte în țărână. Apoi se prăvăli, şi trupul, pe-o rână, bătând pripit de câteva ori din oblâncuri, acolo a rămas.

Când a doua țeavă a puştii se descărcă mânioasă, nu se mai zăreau, printre trunchiurile ce primiră nevinovate plumbii, decât umbrele unor salturi nebune, ce pieriră ca o vedenie.

Breb s-a întors târziu acasă. De întâmplarea cu vaca blestemată n-a pomenit niciodată nimic nimănui. N-a mâncat câteva zile. A zăcut de jale sau de scârbă. O silă cumplită i-a muncit multă vreme sufletul... Despre Dumana a lăsat să se creadă că au sfâşiat-o lupii... Şi de lapte nu s-a mai atins în viața lui.

1947, februarie 27, joi orele 15.30-19, Bucureşti

VISCOLUL

ERA O IARNĂ UŞOARĂ, mai ales în sud, unde pe şesul încropit grâiele se vălureau în vântul cu iz de Mediterană. Satele, amăgite, se pregăteau pentru arăturile de primăvară... Când, deodată, de cum anul scăpătă în făurar, se-ntoarse crivăţul, timpul se încrâncenă şi se porni pe ger cumplit. Într-o singură noapte, Dunărea, acolo unde, lăţită, curge mai lină, se prinse; iar peste câteva zile zăcea întreagă ferecată în obezi, de la Orşova până la mare. Oamenii intrară, cu vitele la un loc, în bârloguri.

În schimb, fiarele şi contrabandiştii începură să hălăduiască nestânjeniţi. Vămile se desfiinţaseră. Lupii şi oamenii din Bulgaria treceau în haite uriaşul pod de gheaţă al fluviului, urcând la noi după pradă. Grănicerii puţini, abia câte doi într-un post, şi acestea aşezate la mare depărtare unele de altele, nu mai pridideau. Contrabandele şi nelegiuirile se ţineau lanţ. De la o vreme, orice pază se dovedi neîndestulătoare. Contrabandiştii răzbeau pe unde pofteau, se întâlneau cu tovarăşii de dincoace, aşteptând doar să se înnopteze, ca să încarce sarea, petrolul, benzina, zahărul ori vitele furate şi le treceau dincolo. Uneori răpeau fete, jăfuiau cătune răzleţe, înlesneau fuga dezertorilor şi a celor ce se ascundeau de teama pedepselor. Grănicerii bulgari, binevoitori, închideau ochii, ba încă la strâmtoare le dădeau sprijin.

Lucrurile ajunseseră departe urât, mai ales la un cot al fluviului, într-un punct numit Baba-Săracă, unde satele bulgăreşti roiau de contrabandişti, hoţii se arătau ziua în amiaza mare şi bântuiau malul nostru, îndrăznind să atace patrulele.

Aşa nu mai mergea. Comandamentul de la Bucureşti dădu ordine severe, îndoirea şi întreirea numărului oamenilor de pază, sporirea elementelor de legătură între pichetele presărate de-a lungul graniţei, cu porunci să se tragă oricând şi în oricine, cu riscul oricăror incidente ce ar putea decurge.

În această împrejurare, de la compania de grăniceri din oraşul G... porni într-o dimineaţă geroasă o secţie de nouă soldaţi, cu un caporal şi un sergent-major, sub comanda unui tânăr sublocotenent, proaspăt ieşit din şcoală; cu totul doisprezece oameni, bine armaţi şi bine îmbrăcaţi, înzestraţi pentru orice întâmplare cu toporişte, lopeţi şi frânghii cu care să lege hoţii prinşi... Fiecare îşi ducea la şold săculeţul cu merinde şi sticluţa cu băutură.

În oraş începuse ninsoare. Afară, la câmp, gerul spori şi numaidecât îi întâmpină crivăţul, care se umfla cu putere din ce în ce mai nebună. Valea Dunării trăgea ca un uriaş horn culcat pe pământ de-a lungul ţării şi prin

care alerga un fel de pulbere îngheţată, aspră şi înţepătoare, ca un nisip alb amestecat cu vârfuri de ace, stânjenind vederea şi umplând ochii de alice. Viscolul, înteţit, le împroşca mânios, şi ele se înfigeau în mantale, intrau în mâneci, pătrundeau prin chiotori, căutând parcă pielea caldă. Dar oamenii, voioşi, cu căciulile trase peste urechi, mergeau împotrivă şi sporeau la drum. La început uşor, apoi din ce în ce mai greu. Curând lumea toată se prefăcu într-un soi de vast paianjeniş alb, plin de vaere şi urlete, prin care ei trebuiau să pătrunză ca să-şi taie cale, opriţi din loc în loc de câte o stavilă crâncenă ce li se punea o clipă proptă, apoi trecea vâjâind peste ei; era o undă imensă de vânt, tare ca un zid, repede năruit.

Cu mare anevoie, pâlcul ajunse şi se opri la Baba-Săracă, loc de întâlnire cu grupul de grăniceri ce trebuia să vie către ei din partea cealaltă. Dar aci nu găsiră pe nimeni. Se vede că ei întârziaseră, scăpaseră ora hotărâtă, şi ceilalţi, îndreptăţiţi să nu mai aştepte, plecaseră înapoi de teamă să nu-i apuce noaptea.

Sublocotenentul se căzni să scoată ceasul şi nu izbuti.

— E prânzul mare, spuse caporalul, apărându-şi gura cu mâinile înmănuşate.

— Ba e trecut mult de prânz, cârti un soldat. E dincolo de amiază.

— După ce cunoşti tu, mă grozavule, îl bruftului vagmistrul[15], îngrijorat să nu se descurajeze oamenii.

— După cum se strecoară lumina prin sita asta de zgrăbunţe, zise liniştit omul. Nu vedeţi că ea vine acum din dreapta, dinspre miazăzi, nu din faţă, de la răsărit, că azi-dimineaţă... Curând are să treacă, odată cu soarele, în spatele nostru...

— Ia închide-ţi gura, firoscosule, că ţi-o umple măzărichea. Domnule sublocotenent, se întoarse sergentul-major, eu zic să mâncăm. Pe urmă pornim mai departe. Până la postul nr. 3 mai sunt 5 kilometri. Îi facem cel mult în două ceasuri. Răspund eu...

Tânărul comandant dete din cap, şi oamenii, bulgăriţi între nişte sălcii zbuciumate, clefetiră câţiva pezmeţi găsiţi prin buzunare. N-aveau chef să umble în sacii de la oblâncuri, doldora de zăpadă încâlcită în ei.

Sergentul-major Costache Negrea îşi privea oamenii gânditor. Pâlcul fusese dat în seama lui, vechi militar şi dibaci grănicer, om matur, energic, cu cap şi experienţă, hârşit cu toate tainele şi chichiţele contrabandiştilor şi mai ales bun cunoscător al meleagurilor dunărene, bătute de el în lung şi lat. După liberare, cu cincisprezece ani de serviciu şi pensie bunişoară, îşi

pusese în gând să se facă şi el contrabandist. Dar în alt stil. Şi era sigur că avea să ajungă departe. Om chipeş, cu trăsăturile feţei largi şi deschise, cu glasul sonor şi hotărât, înalt şi voinic, câştigă de la început simpatie şi încredere. Musca ce-şi lăsase în bărbie, sub buza de jos, punea un accent şi mai bărbătesc pe chipul limpezit de ochii mari, căprui, cu privirile arzătoare, pline de suflet.

Sublocotenentul Viorel Petre, căruia îi întinse bidonul cu coniac, îi fusese, în împrejurarea asta, agăţat mai mult decorativ, ca să se facă plăcere celor de la Bucureşti şi ca să deprindă oarecum şi el meseria de grănicer. Toată greutatea şi răspunderea de comandant al expediţiei apăsa numai asupra vagmistrului Costache Negrea, care ştia să poruncească, se pricepea să cârmuiască şi, la nevoie, să taie în carne vie.

La plecare, căpitanul l-a luat deoparte şi i-a spus:

— Negrea, în tine mi-e nădejdea, ai grijă de oameni. Să fii cu ochii în patru, să nu cădeţi în vreo capcană. Tu dai socoteală de toate.

— Păi, domnul sublocotenent? zâmbi el.

— Nu ne uităm noi la de-alde ăştia cu caş la gură şi gândurile în stele, urmă şeful. Tot tu trebuie să ai grijă şi de el. Nu uita că este nepotul colonelului: să mi-l aduci întreg nevătămat. Ba, dacă îţi vine bine, trece-i pe seamă vreo ispravă. Ne punem bine cu cei de sus.

— Sublocotenente, se adresă el acestuia, să ai toată încrederea în sergentul-major, care e militar încercat, e întreg numai devotament şi pricepere. Astea spuse cu tonul: tu eşti un papă-lapte, să faci bine şi să asculţi de vagmistru.

Tânărul puse mâna la căciulă şi salută tăcut. N-avea nici o veleitate de comandant. Mergea pe cont propriu şi pentru plăcerea lui. Era un băiat subţiratic, blând şi plăcut la înfăţişare: năltuţ şi bucălat, aducea a fată. Fără ambiţii, visător, îndrăgostit de natură, scria necontenit versuri. În şcoală, un coleg îi împuiase capul cu frumuseţile peisagiului dunărean, măreţia amurgurilor de topaz topit, curgând pe pieptul lat al Istrului, sălbăticia exotică a ostroavelor pline de flori şi păsări nemaivăzute, minunile pescuitului, bălţile înstelate cu nuferi şi înnorate de lebede, jungla de sălcii şi răchite adăpostitoare de stupii albinelor sălbatice, aşa că uneori când tai un trunchi te pomeneşti cu mierea neagră, curgând ca din vrană... Încât toată vara sublocotenentul - şi căpitanul îi înlesnise asta - o petrecuse în lotcă, bătând cotloanele şi tainiţele malului, ca şi ostroavele, după flori, peşti şi păsări, sub cuvânt că inspectează posturile. De multe ori îl însoţea

vagmistrul Negrea, care începuse să-l îndrăgească pentru purtarea lui delicată, fără ifose de superior, cu care-l umileau toți ceilalți ofițeri.

Cât s-au odihnit la Baba-Săracă, vântul şi ninsoarea se schimbaseră. Nu mai împroşca alice. Acum un adevărat ciclon repezea în ei, din toate părțile, fulgi mari de zăpadă, adunați cocoloaşe. Zarea, de jur împrejur şi deasupra, se întunecase cu posomorâre. Năvălea când crivăț, când se învârtejeau, bufnind în ei, zeci de alte vânturi din toate laturile, într-o grozavă încăierare. Totuşi, porniră înainte... Mai mult bâjbâiau, cu ochii închişi, cu răsuflările tăiate, cu veşmintele când lipite de ei în față, când umflate, când plesnite şi întoarse peste capetele lor, din spate. De la o vreme, nu se mai cunoscu pământ, văzduh, amândouă otova. Nu se mai deosebea nimic, nici loc, nici timp, amestecate toate într-un haos urlător.

— Bu... începu sergentul-major să spuie către sublocotenent, dar un pumn greu de vânt îi astupă gura, răzbindu-l până în fundul bojocilor şi-l clătină ca o lovitură de box. Doar în gând putu să-şi mai urmeze întrebarea despre busolă.

Umblau acum în bobote. Nu mai ştiau încotro. Uraganul, dezlănțuit cu toate mâniile lui, îi lua pe sus şi-i purta fără voia lor încotro vrea. Trombe uriaşe de viscol îi prindea în mijloc, îi răsucea şi-i zvârlea afară ca pe nişte înecați.

Câte o explozie de furtună se spărgea lângă ei, bufnitura îi asurzea cu trăsnet de canonadă şi schijele de vânt îi plesneau, învinețindu-le carnea, scoțându-le sângele din vinele obrajilor, stâlcindu-le plămânii sub presiunea aerului proiectat cu violență în piepturile buşite. Oamenii, asfixiați, trăgeau pe gură şi nări, în loc de aer şi văzduh, foloştine mari de zăpadă, intrate cu viteza proiectilelor.

Apoi viforul, parcă sleit de paroxisme, se ostoia puțin şi se mulțumea să facă o horă de duhuri albe dănțuind împrejurul celor îngăduiți o clipă să se adune la un loc şi să răsufle.

Umblau, nemaiştiind nici de când, nici încotro, rătăciți, încurcați într-o colosală mreajă sură de vânturi împleticite. Nu puteau vorbi unul cu altul. Când se prăvălea câte un talaz năprasnic de viscol peste ei, gata să-i zboare, se prindeau de mâini, se încolăceau peste mijloc, se îndoiau toți odată, snop, şi abia aşa scăpau.

Nu se gândeau să poposească. Orice oprire le-ar fi fost mormânt, noianele de zăpadă atât aşteptau, ca să se oprească în ei şi să-i nămețească. Dar aşa,

mişcându-se, tot mai izbuteau să se strecoare prin ochiurile goale ale viscolului şi să scuture valurile ninsorii de pe ei.

Deodată, sergentul-major din coasta stângă a pâlcului căzu. Un iureş sălbatec îl lovise cu spăimântătorul lui catapult de vântoasă peste coşul pieptului, îi pusese piedică şi-l trântise cât era de voinic. Negrea vru să strige pe sublocotenent, dar nu putu. Se gândi numai fulgerător la el, că-l lasă singur într-o cumplită cumpănă, şi-l înfăşură într-o ultimă sălbatecă grijă. Şi nu se mai mişcă. E drept că era cel mai vârstnic dintre ei, dincolo de patruzeci de ani, dar până atunci asta nu se simțise. Sublocotenentul de lângă el îşi simți mâna de care-l ținea vagmistrul liberă. Pregetă să strige, încercă să se plece şi să-l ridice. Ceilalți, trâmbă, îl târâră după ei mai departe. Negrea rămase acolo, cu arma sub el, repede schimbat în morman de zăpadă. Sublocotenentul gândi doar un singur cuvânt, ivit în mintea lui la vederea grozavei scene: „teribil”, cu care se îndeletnici mereu de aici înainte, morfolindu-l în gură: „teribil, teribil”, clătinându-se.

Ceva mai departe, o altă gigantică icnire a orcanului izbucni din benzile albe şi, ca o înfricoşătoare cataractă, îi turti, înhățându-i într-un monstruos teasc de văzduh strivitor.

Inimile, cu sângele tot gonit din toate părțile, năpădit în ele, zăboviră câteva clipe din bătaie, smucite din loc. Caporalul din partea dreaptă a grupului, izbit de tăişul unei enorme lame de taifun, n-avu timp să ducă bine mâna la piept, unde simțise o străpunsătură de cuțit fulgerată până-n vinele gâtului, şi se prăbuşi din picioare, făr-un cuvânt. Sublocotenentul văzu, sau simți numai, nenorocirea, nici el n-a ştiut bine. Se gândi la arma celui pierdut: ar fi trebuit s-o ia. Dar nu-i mai păsa. Nu-l mai interesa nici măcar haotica poezie a cataclismului. Paşii îl târau automat, odată cu ceilalți, mai departe, indiferent dacă înainte sau îndărăt.

Apoi începură să se răzlețească, nepăsători, singuri şi uitați chiar de ei înşişi, în orbenia unui amurg apocaliptic, care-i înghițea unul câte unul în adâncurile gâtlejurilor lui de balaur cosmic, din care vărsa rafale de vânt veninos şi înghețat. Viscolul ajunsese culmea. În încleştările lui, firea întreagă se zvârcolea cu mugetele şi țipetele trâmbițelor judecății de apoi, şi lumea, apucată de colosale convulsiuni, se zbătea într-un soi de isterie universală, posedată, călărită de toate legiunile vânturilor demoniace.

Trăiră totuşi o ultimă ațâțare tulbure a tuturor puterilor din ei ațintite asupra primejdiei. Ajunseră la exaltarea nefirească, unică a supremei

spaime, refugiați în piscurile necunoscute ale ființei lor stoarse de ananghie. Mai aveau un pas ca să salte dincolo, în neant.

Nu visau, nu slăbeau... Se dezlânau.

Sufletele, nu cugetele - nu mai aveau -, sufletele lor se desfăceau de ei, îi părăseau lucide, ca să se ducă în alte părți, unele acasă, la cald, la părinți, altele numai într-o grădină cu flori, lăsând sleite acolo trupurile ajunse nefolositoare.

Sublocotenentul se întorcea la lotca lui însoțit de majorul Negrea, care-l călăuzea printre ostroave. Pierduți, năuciți, spulberați, din ce în ce se ştergeau... Şi găsind alte alinări aiurea, tot mai moi, se lăsau pieirii.

Atunci, un glas puternic răzbătu până la ei. Răsună o comandă limpede: „Stai!”, care-i deşteptă, şi din urmă se ivi şi îi ajunse sergentul-major Costache Negrea. Cum a putut să se scoale şi să se despotmolească, singur, sau ajutat de altcineva, nimeni nu l-a întrebat. L-au primit cu însuflețire şi s-au bucurat. Înota prin nămeți voiniceşte, scuturând din cap şi umeri, şi vântul nu putea să-i facă nimic.

— Drepți!... porunci el.

Oamenii, ca prin farmec, se îndreptară şi se înțepeniră.

— Strângeți rândurile!...

Şi ei se buluciră, nemaiținând seamă de opintirile vijeliei. Pâlcul decapitat îşi pusese capul la loc. Nu le păsa unde lipsise şi cum răsărise; îl ştiau vârtos şi vrednic şi le era de ajuns.

Singur ofițerul se gândi că visează. Dar numaidecât îşi dete seama că e iar treaz, întors din aromeala când alunecase câteva clipe cu lotca.

Acum simțea şi mai aprig, până la măduvă, muşcăturile gerului, bătaia cu vergele de oțel a crivățului, carnea zdrobită de sforțările şi ostenelile împinse dincolo de marginile răbdării.

Nu... asta nu era moartea dulce, halucinațiile celor ce pier înghețați, plutind în viziunea unor fericiri cereşti. Şi îşi aminti de „Fetița cu chibrituri” a lui Andersen urcând din ger de-a dreptul în paradis. Pe când el, dimpotrivă, el se zbătea aici pe loc, ca şi mai înainte, în cumplita realitate a uraganului de zăpadă, în care Negrea, chemat de grija răspunderilor, intra din nou alături de ei şi lupta cu urgia care se pornea iar.

— Domnule sublocotenent, zise vagmistrul scurt, vă rog să-mi treceți mie comanda. Sunteți lăsați toți în răspunderea mea.

Sublocotenentul dete învoire în gând.

— Trebuie, urmă Costache Negrea, să ne alcătuim în formație de atac, adică în unghi, ca stolul de cocori împotriva vântului; nu desfăşurați, ca acum.

Ofițerul nu pricepea, majorul îl lămuri:

— Cu mine în vârf, şi ceilalți aşezați în rânduri, unul în spatele celuilalt, facem un fel de pană înfiptă în vifor, pe care-l străpungem. Şivoaiele vântului tăiat în două ni se scurg apoi pe lături. Ca la apărătorile puse înaintea picioarelor de poduri, încheie el.

— Caporal! strigă apoi.

Sublocotenentul, în gând sau tare - nu-şi mai amintea - îi spuse că acesta căzuse sub ochii lui şi n-avea să se mai ridice.

Negrea îi auzi glasul său gândul, că răspunse:

— L-am sculat eu şi i-am ordonat să mă urmeze. Hei, caporal, unde întârzii? Şi privi sever în urmă.

Din amarul vărsat înapoia lor, din mugitorul potop de vânt şi ninsoare, se desfăcu o umbră şi numaidecât caporalul Ilie Țintoi făcu drepți.

— Dezleagă frânghiile, îi porunci vagmistrul, că oamenii nu pot. Trebuie să-i ferecăm snop, la un loc.

În acest timp zăpada se bulucea în ei, clădită troian, ca să se împrăştie iar sub groaznicele bubuituri de artilerie grea ale viforului tot mai înverşunat.

— Repede, repede! poruncea Negrea, descingându-se şi pe el şi pe alții de funiile pregătite anume pentru prizonieri.

Deodată, viscolul, uimit parcă, se opri puțin, ca să-i privească, vrăjit.

— Treceți în față, voi, Marine şi Iordache, şi cu mâinile-i vânjoase vagmistrul țintui locului doi vlăjgani, cei mai înalți din grup.

— Leagă-i cot la cot şi peste mijloace, cât mai strâns şi mai zdravăn.

Cât ai clipi, caporalul împlini porunca. Mâinile îi lucrau sprintene, degetele se mişcau îndeletnice[16], fără să le pese de gerul ce amorțise pe ale camarazilor.

— Vasile şi Ion, la rând în spatele ăstora... Domnule sublocotenent, locul dumneavoastră este aici, între haidamacii ăştia, şi vârî pe tânăr în mijlocul celui deal doilea şir.

Ofițerul simți numai forța din brațul lui Negrea, care-l muta din loc în loc. Pe el însă nu-l putu prinde şi apuca: îi alunecă din pipăitul lui nimicit de ger. Cei trei inşi, îndesați unul în altul, fură încătuşați cot la cot şi peste brâie.

Cu ceilalți cinci soldați rămaşi făcu un al treilea şir, aşijderi înlănțuiți cu funii, între ei, pe care-l înghesui în dosul celorlalte două. Pe urmă îi împleti pe toți împreună, înnodând şirurile de oameni între ele, cu frânghii petrecute acum de la soldatul din față, prin cel din mijloc, la cel din spate, încrucişate cu celelalte legături pe lat. Ca să-i alcătuie cât mai grabnic, treceau amândoi slobozi peste orice piedică, pătrundeau nestânjeniți printre cei ce, odată legați, se ițeau prin ochiurile rețelei, se strecurau de-a dreptul ca nişte năluci prin nodurile dintre trupurile ferecate, sau poate chiar prin trupuri, ostaşii nu-şi dau bine seama şi nu se uimeau: era ceva firesc atunci, cerut de urgența deznădăjduită a împrejurării.

Oamenii stau acum prinşi ca o singură vietate în ochiurile unui năvod de funii din care nimeni nu mai putea ieşi, dar şi nici unul nu se mai putea pierde.

De-ar fi căzut cineva, falanga îl ținea drept şi-l ducea cu ea înainte. Numai toți odată ar fi putut fi doborâți, şi asta era mai greu.

Totul s-a petrecut uimitor de repede, sub şarjele desperate ale viforului, care, înciudat, se pornise mai aprig.

— Eu mă aşez ca bătrânul cocor în vârf, călăuză, spuse Negrea, şi trecu în fața celui dintâi şir. Tu, Ilie, porunci el caporalului, treci în spate, ariergardă, în dreptul domnului sublocotenent, ca să-l aperi. În câteva ceasuri suntem îndărăt la cazarmă. Răspund eu. Cum v-am luat, aşa trebuie să vă dau în primire... Înainte, marş!

Şi alcătuirea asta porni în hăul orbitor şi asurzitor al viscolului, ca un animal monstruos, îndârjit de cumplitele avalanşe de plesne şi bătăi ce curgeau peste el din toate părțile.

Mergeau... şi nu se mai sinchiseau încotro. Ştiau numai că acolo, în fruntea lor, cârmuieşte sergentul-major Negrea, şi înapoi veghează caporalul Ilie Țintoi, care trebuie să-i scoată la liman: altfel răspund.

Mergeau... şi în mers adormeau. Se deşteptau în grozave detunături, fără să poată deschide ochii, umflați şi sângerați de usturimile vijeliei. Moțăiau câțiva paşi şi iar adormeau, târându-se prin mijlocul unei enorme bătălii cu stihiile răsturnate, care, învrăjbite, îşi schimbau din clipă în clipă tactica şi armele.

Aci, cavalcade nechezătoare de valkirii, cu plete fuioare de viscol maturând cerul, îi străpungeau cu grindini de lănci şi săgeți repezite din apus.

Aci, cohorte de arhangheli polari scăpate din infernurile Nordului îi izbeau în dos cu aripile lor de gheață flexibilă.

Când abisurile opace din față îi mitraliau, când îi şfichiuiau, cu şuiere înfricoşătoare, averse de cnuturi ardeiate lungi de-o poştă, sau îi retezau din dreapta tăişuri de coase năprasnice, ascuțite necontenit pe arcerele crivățului scrâşnitor.

Pentru ca apoi, la un semnal de răcnet îngrozitor, să le dea asalt toate deodată la un loc. Dar cele mai cumplite erau suflurile exploziilor de nevăzute bombe încărcate cu aer lichid înghețat, care cu trăsnete îi încovoia până lângă pământ.

Lungă, chinuitoare, nemaisfârşită târşâire cu poticneli, opintiri şi iar poticneli.

Dar domnul vagmistru nu îngăduia cu nici un chip cât de mic popas. Mereu de strajă în vârful formației, poruncea şi viscolului din față, pe care el, ca o carenă vie, îl despica vârtos cu pieptul deschis, comanda şi oamenilor dinapoi.

Uneori, ghicind amorțeala, paralizia voinței ofițerului, căuta să-l trezească şi sa-l mângâie.

— Lasă, domnule sublocotenent, strigă el peste capul furtunii, fără să-i pese de căluşul ce-i punea viscolul, acum vine primăvara. Ieşim iar cu lotca după nuferi şi crini în bălți. Vă aduceți aminte de lanurile de stânjeni sălbatici?

Dar bolțile curpenilor înfloriți, agățate cu zorele sălbatice, pe sub care treceam urmărind de departe lebedele? Şi teii din ostrovul mierlelor? Ca mâine ne întoarcem la ele...

— Caporalul Ilie!

— Ordin.

— Cum e acolo, în spate?

— Este bine, să trăiți. Fiți fără grijă.

Glasurile lor găurind pâslele învârtejite ale furtunii se auzeau prin tot huietul oceanic al văzduhului turbat.

După câteva şovăiri şi încercări, Negrea găsise şi apucase direcția ciclonului: îşi potrivi trâmba de oameni aşa ca să i-o ducă vântul puțin pieziş dinapoi, ca pe o corabie fugind înaintea furtunii.

Curând, sau cu mult mai târziu - nici unul n-a ştiut să spuie - vagmistrul strigă:

— Am ajuns!

Se aflau între nişte troiane uriaşe ca nişte movile de zăpadă, clădite peste ceva de dedesubt. Între ele, oarecare linişte, şi larma puţin mai stăvilită.

— Casele! Intrăm în oraş... arăta bucuros călăuza. Uite şi cazarma!

Adevărul era că nu se mai cunoştea decât o nămestie albă ca o căpăţână de deal oblu, pe care, sus, se dau peste cap vântoasele, spulberând fumuri subţiri de zăpadă. Pereţi, acoperiş, uşi, străşini, tăinuite, îngropate în zidăria de nea bătătorită de maiurile vijeliei, în chip de cetate înaltă.

— Ei drăcie! bodogăni vagmistrul, vorbind singur. Pe unde intrăm acum?... Nici măcar o crăpătură în partea asta. Nămeţii au astupat totul. Ilie, să-i dăm ocol şi să ieşim în latura dincotro suflă crivăţul.

În coasta de răsărit, adevărat, bătătura era aproape stearpă. Aci zăpada nu se putuse aciua o clipă de răul vântului furios, care nu-i da răgaz să se aşeze, ci numaidecât şi necontenit o sufla dincolo peste acoperişul copleşit.

— Ilie, ia lopată şi desfundă colo...

Numaidecât caporalul descoperi pragul şi ţâţânile unei uşi... Vagmistrul bocăni cu cizma în lemnul îngheţat.

— După mine, băieţi!

Şi Negrea, săltând cu umărul fiarele înţepenite, deschise... Se treziră într-o încăpere nedesluşită, întunecată.

— Desfă-i, Ilie, ca să se poată culca.

Nu-i mai deznodară, ci tăiară cu cuţitul frânghiile îngheţate, despărţind doar oamenii care rămaseră cu căpătâiele şi curmeiele funiilor atârnate de coate şi de mijlocuri.

Faţă de cumpăna prin care trecuseră, aci se simţea o uşoară boare călduţă. Pereţii şi ferestrele, căptuşite pe afară cu stânjeni de zăpadă groasă, îi apărau de mâniile care-i zdrobiseră şi de vacarmul ce-i înnebunise şi care acum se auzea ca înfundat în depărtări.

O destindere, o dulceaţă, o moleşeală de copil mic pus la sânul mamei îi cuprinse. Ochii lor îndureraţi se puteau deschide măcar să clipească şi să-şi scuture lacrimile.

— Domnule sublocotenent, dumneavoastră aşezaţi-vă aici lângă sobă.

Şi Negrea, luându-l de subţiori, îl puse lângă o vatră albă şi caldă.

— Voi, îndemnă el oamenii, lungiţi-vă aici în patul ăsta lung, plin cu paie. Care nu aveţi loc, treceţi lângă domnul ofiţer.

— Îţi mulţumesc, dragă Negrea, ne-ai scăpat viaţa, rosti cu glas stins tânărul. Te rog culcă-te şi dumneata lângă mine. Eşti istovit...

— Nu pot, domnule sublocotenent. Eu şi caporalul trebuie să ne întoarcem. În zăpăceală ne-am uitat armele. Ne ducem să le luăm din zăpadă unde au căzut.

Motivul i se păru sublocotenentului foarte serios, nu mai stărui şi îndată alunecă în somn adânc. Oamenii se trântiseră şi căzuseră, plumb, care pe unde apucară. Nimeni nu i-a văzut când au ieşit, uşa se închisese, veriga se aşeză la loc.

*

Peste treizeci şi şase de ceasuri, când viscolul se ostoise, gospodarul Ganciu Kola din satul Beşliţa, din Bulgaria, la şapte kilometri depărtare de Dunăre, îndrăzni să iasă din casă, după ce cu multă caznă izbutise s-o desfunde dintr-un gorgan de nea. Cea dintâi grijă a lui a fost să se ducă la grajd. Avea vite care flămânzeau şi însetau închise acolo de trei zile încheiate. Nu băgă de seamă la început că intrarea fusese dichisită şi că veriga s-a lăsat scoasă fără mare greutate. Deschise uşa. Ziua năvăli cu lumină înăuntru. Animalele îl simţiră şi se mişcară, lihnite... Ganciu intră şi înaintă; clipind, se opri şi căscă gura: acolo, alături de vite şi între picioarele lor, zăceau pe paie nişte momâi înfofolite în straie de pe care încă nu se scuturase zăpada. Unii lungiţi în ieslea încăpătoare. Nu se mişcară. Păreau morţi. Bulgarul se sperie. La început vru să fugă, să strige... Îşi luă seama: cine putea să-l audă şi să sară? Satul era înmormântat în nămeţi. Privi mai cercetător şi ascultă. Se auzea cum sforăie. Nu erau deci morţi. Atunci tâlhari? Hoţi de vite prinşi de viscol? Ce să facă? Lucrul cel mai cuminte era să alerge la jandarmerie. Dar cum? Toate uliţele erau înfundate. Ar fi trebuit să sară din acoperiş în acoperiş până acolo.

Vitele se uitau la el şi mugeau uşor... Cereau mâncare şi se mirau că nu le dă. El privi şi ascultă din nou. Oaspeţii nepoftiţi dormeau buştean, nu se prefăceau. Se hotărî să îngrijească mai întâi de dobitoace. Se strecură binişor în pod şi dete jos fân, priveghind ce se întâmplă şi gata s-o zbughească. Adormiţii nu se clintiră. Ieşi apoi şi se întoarse cu căldările de apă, pe care le puse lângă uşă, ca la nevoie s-o poată încuia peste cei dinăuntru. Vitele se apropiară şi se adăpară pe rând.

Ele umblau încet, grijulii să nu calce oamenii ce se odihneau printre ele... Vaca bălană, culcată în fund, nemişcată până atunci, se sculă şi ea greoaie, abia ducând puiul din burtă... Omul care dormea ghemuit în ea, la cald, ca pe o vatră, se rostogoli şi se trezi. Căscă. Se întinse, deschise ochii. Era

sublocotenentul. Se ridică apoi în şezut şi privi curios de jur împrejur. Nu se dumirea deloc. Repede îşi aminti de toate. Ar fi trebuit să se găsească în odaia cea mare a cazărmii, unde-i vârâse sergentul-major. Şi acum cine-i strămutase în alt loc necunoscut? Se ridică în picioare. Bulgarul nu mai aşteptă, ţâşni afară, trase uşa şi o încuie... Apoi alergă să ia toporul, puşca... Dar îi fu teamă, prea erau mulţi vrăjmaşi. Tot la jandarmi trebuia să răzbească.

Sublocotenentul rămase în întuneric. Dar cu încetul ochii i se obişnuiră şi el prinse să zărească prin întunecimea odăii, unde se mişcau umbrele vitelor... Nu pricepea; înciudat, strigă. Nici un ostaş nu răspunse. Bâjbâi şi găsi pe unul de lângă el. Îl apucă de braţ şi-l zgâlţâi... Dormea încă şi abia îl deşteptă.

— Scoală, Iordache!

Omul se trezea greu şi nu se desluşea...

— Haide, scoală-i pe toţi, porunci ofiţerul. Şi nu se lăsă până ce nu-i trezi, unul câte unul.

Oamenii căscau, se ridicau, îşi trosneau oasele, se trânteau la loc, se-ntorceau pe partea cealaltă. Câţiva se treziră de-a binelea. Ofiţerul izbutise să scoată lanterna şi le-o puse aprinsă în ochi...

— Unde suntem noi, mă băieţi? întrebă el plin de nelinişte.

— În cazarmă, domnule sublocotenent, răspunseră unii.

— Asta e cazarmă? izbucni el. Voi nu vedeţi? Uite, vite, iesle, bălegar. Negrea ne-a închis într-un coşar.

— Nu se poate, domnule sublocotenent. Domnul major Negrea are grijă de noi şi răspunde, îl întâmpină unul aproape certându-l.

— Dacă e aşa, unde-i acum? Ne-a lăsat singuri. Ne-a părăsit şi el, şi caporalul.

Grănicerii se uimiră. Aşa era, gradaţii nu se găseau lângă ei.

— S-o fi dus după ajutoare, îşi dete cu părerea cel mai isteţ. Să-i aşteptăm.

— Până atunci să mâncăm ceva, că m-am upit de foame, propuse altul.

Se desfăcură deci, mai întâi, de frânghiile ce-i înfăşurau încă, cotrobăiră sacii cu merinde, ronţăiră pezmeţii tari ca cremenea şi conservele îngheţate bocnă. Gâlgâiră lung din bidoanele cu rachiu. Se ospătară bine şi iar se culcară.

Numai sublocotenentul nu putea sta locului. Umbla în lung şi în lat măsurând încăperea, ocoli vitele, dete cu pumnii în pereţi, erau de bârne.

Bătu în uşă şi o zgudui, se arăta solidă şi încuiată pe dinafară. Nu mai încăpea îndoială, se găseau închişi într-un staul.

Un fel de panică îl cuprinse. Ascultă cu tot ascuţişul auzului la pândă. De afară nu se mai auzea nimic. Viforul încetase. Şi el vrea cu orice chip să iasă, să scape de acolo, unde simţea sigur o primejdie.

Sculă iar câţiva ostaşi, cu porunca să spargă uşa... Toţi se împotriviră cu tărie.

— Nu se poate, d-le sublocotenent. Dăm de bucluc. Stricăm efectele statului... Trebuie să aşteptăm pe domnul vagmistru Negrea. El e tatăl nostru.

La amintirea lui Negrea, ofiţerul se mai linişti. Şi o lungă aşteptare se întinse iar peste ei, învrâstată cu somnuri adânci, apoi mâncare şi iar somnuri.

Târziu, un zgomot, mai puternic decât un râcâit, la uşă, care se crăpă sfioasă, încet-încet şi cu mare băgare de seamă; un ostaş scăpată strecurat înăuntru, apoi altul şi altul, toţi cu armele întinse. Noii-sosiţi nu zăreau, veniţi de la lumină, deocamdată bine, dar cei dinăuntru îi vedeau desluşit şi se bucurară.

— Vedeţi, domnule sublocotenent, tot la cazarmă suntem. Uite, camarazii vin să ne scoată.

— Domnule sergent-major Negrea, suntem aici! răcni voios unul din ei.

Dar Negrea nu se arătă. Îi înconjură îndată un lanţ de soldaţi muţi, în uniforme verzi, cu puştile în bătaie: jandarmi bulgari.

— *Coi Sţe vie*? se răsti cineva dintre ei, un gradat de bună seamă, somându-i ameninţător şi aşteptând încruntat cu degetul pe trăgaci.

Sublocotenentul nu înţelegea limba în care li se vorbea, dar pricepu îndată situaţia: rătăciseră şi intraseră în ţară streină.

— Ce spune? se adresă el oamenilor săi.

— Zice pe bulgăreşte că cine suntem, tălmăci unul.

— Întreabă-i unde ne aflăm, porunci el.

— *Căcvo tersite tuc*?...

— Spuneţi voi mai întâi ce căutaţi aici, hoţilor, izbucni bulgarul.

— Povesteşte-le cum am ajuns la ei, fără să ştim şi să vrem.

Dar bulgarii, încăpăţânaţi, înjurau mânioşi, refuzând orice încercare de lămurire.

Soldaţii noştri, ştiindu-se nevinovaţi, şedeau şi primeau toate, miraţi, dar liniştiţi. Ceea ce dădu îndrăzneală jandarmilor să-i apuce şi să-i facă

prizonieri, fără împotrivire. Aşa e rânduiala.

A fost pricină mare de tămbălău diplomatic şi politic, chiar cu burzuluiala militărească, între cele două ţări vecine. Încălcarea teritoriului bulgar de către trupe româneşti înarmate, cu un ofiţer în frunte. Atac mişelesc împotriva jandarmilor bulgari, care, apărându-se eroic, au capturat pe inamicul îndrăzneţ... etc., etc.

După o droaie de schimburi de telegrame şi note, anchete, convorbiri şi paraconvorbiri, conflictul s-a aplanat, prizonierii fură puşi în libertate după împlinirea formalităţilor de rigoare şi predaţi autorităţilor româneşti, la punctul de vamă G...

Aici alte anchete, şi mai plicticoase. Povestea lor, spusă la fel, de ofiţer şi de fiecare soldat cercetat în parte, fu oficial primită şi crezută. Ca să se dreagă înfruntarea şi ca să ne luăm şi noi satisfacţia, grănicerii fură înălţaţi la rangul de eroi, brutalizaţi de bulgarii duşmănoşi, cu care s-au purtat mai mult decât cavalereşte... etc., etc.

Rămânea însă neexplicată enigma sergentului-major Negrea şi a caporalului Ilie Ţintoi. Unde şi pentru ce dispăruseră. După ce se purtaseră cu atâta pricepere şi devotament.

Toţi îşi dădeau cu părerea că dezertaseră amândoi, de teama răspunderii, şi rămăseseră ascunşi în Bulgaria. Semnalmentele lor fură trimise tuturor autorităţilor poliţieneşti de acolo.

Numai sublocotenentul Viorel Petre credea altfel şi altceva. Nu spunea ce anume. Cerea însă foarte stăruitor îngăduinţă şi soldaţi, ca să facă el personal nişte cercetări speciale la Baba-Săracă.

Fu socotit nebun. Dar cum ameninţa că pleacă singur, i se făcu gustul.

Ieşise iar soarele. Pământul se ascundea sub zăbloc de zăpadă, ici afinată, colo spulberată, în unele locuri grămădită troiene, după toanele vântului şi ale piedicilor ce-i stăteau în cale.

Sublocotenentul Viorel Petre cu o poteră de soldaţi luă în cercetare postată cu postată tot cuprinsul, împrejurul şi dincolo de punctul Baba-Săracă. I se întipărise scena când căzuse sergentul-major Negrea şi ţinea bine minte că atunci viscolul îi bătea în urechea stângă. Se călăuzi după direcţia asta, prubuluind timpul şi numărând paşii, refăcuţi acum din nou în amintire, de la popas înainte.

La două sute de paşi dăinuia un troian mare, moşoroit peste o piedică.

— Aici! porunci el.

Lopețile descoperiră pe vagmistrul Negrea. Nu se clintise. Sta lungit cu fața în jos, cum căzuse, cu arma sub el. Soldații îl dezgrădiniră şi-l curățară de zăpadă.

Ceva mai departe, sub alt morman, descoperiră pe caporal. Ilie Țintoi scăpase arma din mâna dusă spre inimă... şi zăcea prăbuşit într-o rână, cu o grozavă suferință pe chip. Camarazii îl scuturară de ninsoare şi-l aşezară lângă sergentul major.

Amândouă leşurile odihneau acum alături pe un linţoliu alb, întins cât valea Dunării.

Sublocotenentul îngenunche, dar nu pentru o rugăciune. Cu mâini lacome, el descheie, pipăi şi căută întâi pe Negrea, sub manta. Soldații crezură că ofițerul a înnebunit de-a binelea. Funia cu care majorul la plecare se încinsese peste tunică şi cu care-l înfăşurase pe el când alcătuise în vifor falangă, funia lipsea.

Fără şovăire, sublocotenentul trecu la celălalt mort. Smuci mantaua, desfăcu în lături pulpanele țepene de ger, ca un profanator. Nici caporalul nu mai avea frânghia cu care plecase din cazarmă. Amândouă se aflau în altă parte... Ancheta găsise şi reconstituise unsprezece funii, cu care cei doi dezertori legaseră oamenii: două ale lor şi nouă ale soldaților. Sublocotenentul nu luase nici una.

Îngenuncheat asupra lor, Viorel Petre nu se mai sătura privindu-i, de astă dată pentru o altă nepipăită cercetare... vorbea cu ei, vorbe de gând, aşa cum făcuse când, într-o supremă, misterioasă încordare, închegați din arzimea dragostei şi a devotamentului, ei îl ocrotiseră şi-l scoseseră din ținuturile morții.

Luni, 31 mai şi marți 1 iunie 1954

[DRUM ŞI POPAS]

I. PREGĂTIRILE

PLOAIA ŞI VREMEA rea ce ne prigoniseră de atâtea zile parcă s-au îndurat astăzi să ne lase să pornim: asta este cea dintâi călătorie, şi câte plănuisem!

Căruța e pregătită, boii, blânzi şi răbdători, aşteaptă rumegând. Din curte se simte în casă un zor, o grabă, s-aud foşnete de rochii, umbre repezi, glasuri uşoare se-ntreabă şi îşi răspund.

Cu toate astea, eu nu sunt încă hotărât să merg. Am fost atât de norocoşi până acum, încât liniştea asta neaşteptată mi-e teamă să nu fie o cursă ce ne-o întind ploaia şi vremea rea, ca să-şi bată apoi şi mai bine joc de noi. Şi în adevăr, pe cer se rostogolesc mereu norii, ca nişte clăbuci uriaşi de fum plumburii, greoi, fără să le pese de cioburile zvârlite de Marioara pe foc, nici de cuțitul înfipt în pământ. Mă mir că Fluturica n-a ieşit încă să-i mai... admonesteze!

În sfârşit, cineva dinăuntru strigă: gata! Şi micii călători coboară treptele. Trebuie să mă hotărăsc ce fac. *Alea jacta est!* - cu inima-n dinți şi curajul în... picioare, pornesc şi eu, deocamdată în urma căruței.

II. DRUMUL

Cu TOTUL SUNTEM NOUĂ ființe vii şi un lucru neînsuflețit - adică: o căruță, doi boi şi şapte oameni. Din aceştia toți, căruța nu ştie încotro merge - nici n-are, de altminteri, nevoie; boii ce se târăsc, deşi ar avea dreptul să ştie cei dintâi, nici nu sunt măcar întrebați dacă au plăcere să ne ducă, dar să mai ştie încă locul unde! Cărăuşul nu ştie altceva decât să mâie boii... - e țăran fără ştiință de carte! Ceilalți călători sunt streini de partea locului şi, din păcate, aparțin sexului grațios, dar... slab, aşa că, chiar dacă ar cunoaşte drumul ăsta nu le-ar sluji la nimic, deoarece legile societății cer ca femeile să fie întotdeauna conduse (?) de... bărbați!

Însă din cele patru ființe bărbăteşti, câte suntem - doi boi, cărăuşul şi cu mine, - numai eu singur ştiu drumul şi trebuie deci să conduc caravana. Pentru asta, cocoşat sub greutatea acestei grozave răspunderi... de maestru de ceremonii, pornesc ursuz la cincizeci de paşi înaintea căruței.

În dimineața posacă de toamnă lumina se prelinge lenevoasă prin norii zdrențuiți de vânt, un vânt rece de miazănoapte - copacii, încă verzi şi plini de viață, se zbat cu putere sub îmbrățişările lui înghețate; dar vântul biruie şi frunzele smulse zboară.

În tot lungul drumului, la dreapta, ni se desfăşoară valea Buzăului, largă şi plină de aburii dimineții. Insule de sălcii şi plopi argintii taie din când în când cursul întortocheat al apei, dar Buzăul, liniştit şi nepăsător, îşi vede de cale. Uneori pare că stă pe loc, strâns pe malurile joase de lut galben: atunci seamănă cu o sabie de oțel strălucitor zvârlită departe în câmpuri.

În stânga, dealuri mărunte, pline de pomi roditori, se ridică unele sub altele ca treptele unei scări uriaşe, până ce se pier, departe în zarea Carpaților sinelii. Şi pretutindeni, risipite pe văi şi coline, sate înecate în ceață...

Eu, fără să vreau, am luat-o prea înainte - în Târcov mă abat la un han să aştept căruța, şi fac tratație cu... covrigi... De aici mergem împreună - mă țin cu mâna de țepuşul carului şi tac.

De altfel, călătorii tac cu toții, fără să fie vreo stinghereală; dimpotrivă. Fiecăruia i se oglindeşte în ochi şi pe chip sufletul plin, plin de lucruri pe care numai el le cunoaşte. Eu, de pildă, tac şi mă gândesc la ei, la aceşti călători, şi caut să-mi închipui ce se petrece în sufletul lor. La sora mea - ştiu; Marioara e lesne de ghicit; în sufletul bătrânei bănuiesc că nu e nimic... poate făcea acelaşi drum în tinerețe. Dar ceilalți doi călători, unul bolnav, plin de silă, celălalt întunecat şi tăcut? Toată viața li s-a strâns în ochii plini de taină, ațintiți asupra zărilor necunoscute. Ce stăpâneşte cu atâta putere sufletul lor?! Să fie admirația naturii? Dar ce poate să le mai spuie lor natura, această mamă vitregă şi oarbă, natura care veşnic i-a trădat până acum, [dându-le] la douăzeci de ani, unuia boala, celuilalt înfrângerea!

Şi îmi rămâne nepătruns sufletul tovarăşilor mei de călătorie...

Ne-am apropiat de schit... Şoimii zvelți şi cutezători ne taie toată vederea spre stânga; rămâne doar valea largă, pe unde privirea caută să zboare departe, tot mai departe.

III. AM AJUNS

TOATĂ GRIJA ŞI RĂSPUNDEREA mea de maestru de ceremonii se risipeşte, cum s-au risipit norii şi ceața de azi-dimineață. Totul se petrece aşa de simplu! Suntem bine primiți, ospătați, odihniți. Acum şedem de vorbă cu maica gazdă, al cărei nume - Stavrofilia - ne încâlceşte grozav

limbile. E aproape tânără şi tinereţea tovarăşilor mei de călătorie o face aproape veselă, de o veselie tristă... Se plânge de traiul greu şi sărăcăcios al mănăstirii, de iernile lungi, grele şi pline de urât, pe urmă glumeşte voioasă.

Unul din tovarăşi, o fată ciudată, se roagă de maică s-o gătească cu vestminte călugăreşti, şi aceasta se prinde bucuroasă: culionul e aşezat pe frunte, peste el - tulpanul alb... apoi, basmaua neagră. Rasa prinde de minune trupul zvelt şi plin. Camilafca subţire de borangic încadrează ca o ramă îndoliată chipul alb şi rotund. Toţi privim uimiţi: în faţa noastră e tipul... prototipul călugăriţei! E atâta armonie între vestmintele largi şi mohorâte şi înfăţişarea resemnată, tristă şi calmă a fetei; atâta contrast între tinereţea şi frăgezimea copilei şi asprimea rasei, încât fără voie îmi trece prin cap gândul că fata a fost predestinată pentru acest vestmânt, şi vestmântul pentru fată!

Mi-e aproape groază, dar îmi ţin cumpătul. În sfârşit, tovarăşul de călătorie leapădă cernitele haine - doliul unei întregi vieţi pierdute - şi toţi răsuflăm mai uşuraţi, eu am o impresie vagă de primejdie înlăturată şi zâmbesc prosteşte, fără să-mi dau seama. Ceva dureros însă îmi strânge inima. Ce-i lipseşte acestei fiinţe ca să fie cu adevărat călugăriţă? Doar hainele! Încolo, aceeaşi viaţă sarbădă, goală, închisă şi fără bucurii. La vârsta când ceilalţi sunt copii, ea poartă întreaga povară a durerii, a lipsei şi a singurătăţii. Umilită şi îngenunchiată de soartă, are un singur tovarăş: urâtul - urâtul lânced şi înăbuşitor. Nu aşteaptă nimic, n-o cheamă nimic! Tot ce are înalt ca simţire, ca aspiraţii, îi doarme în suflet într-o amorţeală vecină cu moartea...

Şi mă miră atâta curaj încă, atâta calm şi atâta hotărâre la dânsa. Unde să-şi aibă izvorul, în alcătuirea fiziologică sau în tăria morală?!

Şi ce ispite, când în jurul tău vezi atâţia agăţându-se de-o nădejde, deschizând braţele unei iluzii, zâmbind unei amintiri fericite... unii bucurându-se chiar de o bucurie adevărată, pe când tu n-ai decât urâtul şi dezgustul!

Şi totuşi ceva mă opreşte să o plâng, mai degrabă o pizmuiesc! E atâta seninătate, atâta nobleţe în suferinţă! E atât de rodnică în simţiri şi cugetări durerea! Suferinţă şi durere, iată uneltele - plugul şi sapa - cu care se brăzdează adânc sufletele care au să dea o scumpă şi îmbelşugată recoltă, recoltă din care se hrănesc ca nişte trântori toţi ceilalţi care n-au timp decât să-şi mistuiască propriile bucurii!

E tragică măreţie în soartă celor ce suferă.

IV.

AH! CONVENIENȚELE SOCIALE, nici aici, în pacea schitului, nu vor să ne slăbească din cătuşele lor... Trebuie să facem vizite. Începem cu maica stareță - Olimpiada - care ne primeşte trufaşă, cu obrazul alb de suliman, cu mâinile albe şi grase de trândăvie. Stăm câteva minute într-o odaie largă, curată, îmbrăcată în scoarțe scumpe şi alese. Trecem la maica Platonida, o bătrână frumoasă încă, despre al cărei trecut am aflat lucruri nu tocmai frumoase.

În răstimpuri, ne urcăm până la jumătatea Şoimului - de aici o panoramă nemăsurată se desfăşoară ochilor: toți, până şi cel mai puțin rafinat dintre noi, simte poezia imensității, poezia nesfârşitului, ce se pierde departe după dealurile albastre.

Ce vor fi simțind sărmanele călugărițe când privesc de aici depărtările pline de taină pentru ele, depărtările pline de farmec ce le atrage necontenit? Iar noi, obosiți de atâta zădărnicie şi gol, de atâta fugă a orizonturilor, privim cu pizmă schitul paşnic, ce doarme strâns ca un cătun, la picioarele noastre. Ah... veşnica năzuință spre necunoscut şi neprețuirea bunurilor ce avem!

Ne coborâm din nou, tăcuți, spre cimitir, ocolim apoi schitul... Casele mari, albe, cu cerdac şi stâlpi văruiți, curtea largă, plină de iarbă verde şi mătăsoasă, te îndeamnă parcă să nu mai pleci. Dar noi nu putem să mai întârziem, pe noi ne aşteaptă iar lumea din afară, ne cheamă destinul şi datoria.

Înainte de plecare, ceilalți toți intră înăuntru. Eu rămân afară, copleşit de o tristețe neînțeleasă, tristețea unei zile aproape fericite şi care aş fi vrut să nu se mai sfârşească.

E poate cea din urmă zi ce o petrec în tovărăşia pribegilor călători.

V.

E SEARĂ ŞI PORNIM spre casă.

Fiecare, ca o albină, a cules din această călătorie impresiile potrivite sufletului său. Ca o albină s-a coborât când la o floare cu suc amar, când la o floare cu suc dulce - eu m-am adăpat din potirul tuturor florilor ce am întâlnit în cale.

Aş vrea să povestesc şi celorlalți ceea ce simt, dar o sfială copilărească - veşnica mea sfială - mă opreşte. Vorbesc alte lucruri, streine de mine,

banale: rezum ideile din o carte, recomand altele, recit, critic şi mă amețesc... caut cel puțin să mă amețesc singur.

Singur înăbuş pornirile de o adâncă frământare sufletească, adâncă dar nelămurită.

Ziua de astăzi îmi va fi prietenă sau duşmană?!

Ce-mi stârneşte în suflet?

MOMÂIA

SOLDATUL IANCU FĂRÂMIȚĂ, o pocitanie spânatecă şi zbârcită - cel mai mărunțel şi mai pipernicit „om” din tot batalionul - se ținea toată vremea de pozne şi năzdravanii. Parcă Dumnezeu, ca să-l despăgubească şi să-l mângâie, pusese numai inimă voioasă şi deşteptăciune în el. Şi tot numai pentru deşteptăciunea lui îl luaseră „bun” când trăsese sorții - că tare se ruga să-l ia -, cu toată împotrivirea doftorului, că era doar o mână de carne pe un pumn de oase, şi alea moi.

De fel din părțile Slatinei, purtase vreo cinci ani coşurile pe ulițele Bucureştilor, strigând cât îl lua gura, vara zarzavat, iarna boabe şi gaz. Se brodise să fie, pe lângă bun de gură, şi nițel cam lung de mână, dar numai vorba-i mergea, că de prins nu-l putuse nimeni prinde cu ocaua mică. Aici, în vălmăşagul şi fierbințeala frontului, doar cât auzeai pe un camarad că i-a pierit basmaua cu două-trei parale înnodate în ea, peste puțin altul că nu-şi găseşte ceasornicul ori tabachera, şi-atât: intrau toate parcă în fundul pământului, că nu se mai afla de ele. Bănuiala cădea ea, dacă nu drept, cel puțin aşa, pieziş, pe Fărâmiță, dar, de - hoțul cu un păcat şi păgubaşul cu zece: cum să taberi aşa, din senin, fără dovezi, pe capul omului! În schimb el împărțea din belşug veselie tuturor: cânta, juca, povestea, păcălea, făcea ca toate lighioile, că se strângeau oamenii ciotcă pe lângă el, de te miri când avea bietul timp să mai şterpelească câte ceva. Una din poznele lui de pomină a fost când a adus, pe prinsoare, un neamț viu-nevătămat, mare cât un munte; şi unde mai pui că, potca dracului, l-a adus în spinare!

Era o vreme dulce, deşi înaintată, sus la munte, pe front - în părțile Oituzului. Batalionul, aciuat într-un soi de cot ceva mai ferit de bătaia spurcăciunilor de tunuri, s-aținea zi şi noapte înaintea duşmanului, care, îndârjit, da să intre orbiş, cum dă câinele rău prin ciomag. Da' şi noi îl otânjeam de se-ntorcea totdeauna chelălăind la culcuş, să-şi lingă rănile! Şanțurile noastre treceau întâi pe la poala unor dealuri spânatice, se întortocheau pe marginile unor păduri sparte de toamnă şi de ghiulele, şi-apoi o croiau drept spre miază-noapte, tăind văile de-a lungul. În fund, cu fața la noi, munții se încovoiau ca nişte spinări priene, de boi uriaşi.

Într-un loc ne despărțea de vrăjmaş abia o vale afundă şi prăpăstioasă, gâtuită, stâlcită ici-colo de malurile surpate unul peste altul şi de pe râpile cărora ne vedeam bine duşmanii. Cu puțină băgare de seamă, cum nemții

erau tacticoşi şi făceau toate cu şart la vremea lor, ajunsesem de le învățasem pe degete toate apucăturile şi tot rostul.

Deoparte, la o curmătură a râpii, unde valea se cotlonea, cârmind spre ei, pe o teşitură de mal ceva mai ieşit, ca într-un ocol, duşmanul avea o pază cu legătura tare anevoioasă şi care stă parcă pierdută şi părăsită acolo. Oamenii se schimbau rar, ori ni se părea aşa, unde vedeam santinela închivărată căscând toată ziulica de foame şi de urât. Fărâmiță îi pusese gând rău, dar o clocea numa-n el şi tăcea.

Cu vreo săptămână înainte de Sfântul Dumitru, ne tot băteam noi capul cum să prăznuim ziua lui don' căpitan, pe care-l chema ca şi pe marele mucenic, când sare de acolo Fărâmiță:

— Mă fraților, eu am să-l cadorisesc, mă! Şi nu aşa, cu fitece: am să-i aduc un neamț, mă, pe ales. Pe cel mai fercheş am să-l aduc.

— Cum, mă Iancule?

— Iaca aşa, cum mă vezi cu ochii verzi! De n-oi aduce un neamț viu-viuleț, să-mi radeți mustața. (Da' el nu avea nici în amândouă atâtea tuleie, cât să faci măcar un sfert de mustață.)

…Şi de aici vorbe şi şăguiala de nu se mai isprăvea. Căzuseră toți pe capul lui: ba „să-l ierte pe neamț, că nu i-a greşit cu nimic"; ba „să-l aleagă aşa, mai mic, vreun pui de neamț numai, ca pe potriva lui"; ba „să-l mai aştepte nițel, până mai creşte el şi o mai scădea neamțul de foame"; altul, „să-şi ia coşurile, că-l aduce mai lesne în ele"; mă rog, cum face românul când te ia aşa în băşcălie şi vrea să te zvârle din ciocul opincii… Dar el, chisnovat cum era, da cu resteul peste botul fiecăruia de-l făcea să nu mai crâcnească, şi tura-vura s-a tocmit de rămăşag, zece pacuri de tutun, da' numai o glumă, că toți l-am uitat până a doua zi.

Fărâmiță chiar n-a mai scos o vorbă despre asta, până când într-o seară a pierit - nici la mâncare, nici la apel, nici la schimb, nicăiri! Toți îl căutam şi-l căinam în toate părțile, dar să ne trăsnească prin cap unde era, pace!

Cu vreo săptămână însă mai înainte se întețiseră furturile, de ne luasem de gânduri: unuia-i lipsea mantaua, altuia - căciula, altora - cizmele şi vestonul, până şi căpitanul s-a pomenit fără salteaua de lână pe care i-o peria ordonanța, puricând-o ziua întreagă în poienița din dosul bordeiului. Noi nu pricepeam nimic, pe urmă, după ispravă, ne-am dat cu seama că astea se cheamă că erau pregătirile lui Fărâmiță, care nu uitase făgăduiala. El, ce e drept, n-a spus că a furat nici măcar cât negru sub unghie, că ar fi pățit-o pentru furt de „efecte militare". Numai mie şi la vro doi ne-a

povestit cum a pus la cale treaba şi cum a mers întâmplarea: o fi aşa, n-o fi, eu nu pun mâna în foc, că-l ştiu cine-mi era; destul că a adus neamţul şi cu asta ne-a astupat gura şi n-am avut ce face, l-am crezut.

În seara când s-a făcut nevăzut cu salteaua căpitanului, s-a strecurat, spunea el, binişor, în inima pădurii şi de prin scorburile ştiute de el a scos toate bulendrele furate şi s-a pus la încăciulat din ele o momâie, cu atâta meşteşug, că ai fi jurat că e om. A umplut întâi un sac cu paie şi lână prin care a petrecut o furcă de lemn, anume făcută, cu două crăcane sus şi două mai jos care i se mişcau în furcă ca în nişte încheieturi. În cele de jos a tras o pereche de pantaloni doldora de lână, pe care i-a băgat apoi în cizme; pe brațele crucii de sus a îmbrăcat mânecile vestonului, aşijderea împăiat, apoi l-a îmbumbat pe un piept ca de voinic… A mai migălit ce-a mai migălit şi pe capătâiul de sus al prăjinii a înțepenit vârtos un mototol, întocmai ca o căpățână de om, pe care a trântit o cuşmă mițoasă, iar peste tot a aninat o mantă surie de cele lungi.

Când a isprăvit de alcătuit momâiacul, a scos din altă parte un clondir din care a tras el mai întâi o duşcă bună, că era plin cu rom tare cum e focul, şi l-a îndesat momâii într-un buzunar al mantalei. În celălalt i-a vârât o pâine burduşită de miez şi cu o bucată de brânză în mijloc. Şi tot înşulărind la boarfe, a aşteptat în pădure să se înnopteze bine… Aburi uşori ieşeau de pretutindeni, ca o răsuflare a pământului reavăn, şi, fără să întunece prea rău văzduhul, mințeau vederile, schimbau înfățişarea lucrurilor, strâmbau aşezările şi încurcau prețuirea depărtărilor.

Când a socotit el potrivit, a pornit-o pâş-pâş cu momâia în brațe, spre postul de pază nemțesc de la grumazul dealului. Ajuns aproape, s-a pus la pândă, şi când pe brânci, când târâş, pe burtă, s-a furişat cât a putut, până a izbutit să-şi arunce ochii de colo până colo, ca un urs, pe podişul îngust al curmăturii.

Fărâmiță a mai stat oleacă, s-a mai tras şi apoi a ridicat dintr-o dată, iute ca fulgerul, momâia în sus şi a aşteptat nici el nu ştie cât, cu inima cât un purice. Santinela s-a învârtit în sus, în jos, şi când din întâmplare a dat cu ochiul de momâia ce parcă venea spre el din pâcla nopții, a încremenit: e om sau arătare? Abia după câteva clipe şi-a venit în fire şi a tras. Un pocnet scurt, asurzit de ceață, şi momâia, smucită de jos de Fărâmiță, a căzut. El, lăsând-o acolo, s-a tras cât ai clipi la o parte, sub mal. Neamțul, nedumerit şi înspăimântat, a aşteptat să audă veste, ori să mai sară alții la el, dar nimic. De ce n-or fi venit tovarăşii lui, la auzul detunăturii? Fărâmiță n-a ştiut să

ne spuie. Poate, or fi socotit că focul s-a tras din partea noastră… ori, cine ştie…

A trecut o vreme, dar neamţul sta ca pe ghimpi: nu se poate, fusese ceva. Luându-şi inima-n dinţi, a pornit aşa, cam orbăcăind prin întuneric, spre locul cu pricina. Nu se mai vedea aproape defel, dar pipăind pe jos cu ţeava puşcii, a dat de un trup întins şi nemişcat. S-a plecat şi, simţind că este un om ucis, i-a venit numaidecât inima la loc. Cel dintâi gând i-a fost la jăcmăneală. Repede a smuls de pe trupul ţeapăn mantaua cu totul, i-a luat căciula şi cizmele şi s-a întors grăbit la post. Aci, scotocind cu grijă, a dat peste sticla şi peste pâine, şi ţin-te!... Nu s-a lăsat până ce n-a dat de duşcă tot romul şi până n-a crăpat, hămesit cum era, toate merindele, de frică să nu vie tovarăşii cu care să le împartă.

Romul însă, cum este romul, întâi s-a suit la cap, apoi s-a plimbat peste tot, şi la urmă s-a lăsat în picioare. Geaba a încercat neamţul să se mai împotrivească; parcă i-ai fi dat cu muchia toporului în creştet, aşa a căzut, şi pe dată a adormit buştean, sforăind ca drepţii fără de prihană.

Era o linişte acum şi o pace se resfira pretutindeni, de parcă mâna lui Dumnezeu însuşi se deschisese şi o împrăştiase din cer pe tărâmurile acelea pline de sânge. Pădurea din apropiere nu-şi clintea o creangă, iar pârâul de alături îşi ţinea răsuflarea.

Tiptil, călcând ca un lup să nu-l simtă nici frunzele sfarogite de sub picioare, Fărâmiţă a fost gata lângă neamţ, l-a legat fedeleş de mâini şi de picioare cu un ştreang, i-a pus un sac în cap, l-a umflat odată în spate, cumpănindu-se cu puşca neamţului într-o mână, şi zbughi-o cu el la vale, de-a dreptul prin pădure, pe unde ştia toate cărările, că avea ochi ca de mâţă în săptămâna brânzii.

Când a venit îndărăt noaptea târziu a fost o larmă, un huiet şi un hohot, că însuşi căpitanul a sărit din bordei fără să mai aştepte lămuriri, să vază ce-i. Fărâmiţă a înaintat prin bulucul de camarazi şi punând jos neamţul ce nu se trezise, ci tot borborosea necăjit, prin somn, a raportat „sirios”, frecându-şi pe furiş şalele amorţite de povară: „Să trăiţi, dom' căpitan, v-am adus şi eu un plocon de ziua asta mare ce vine. E întreg-întreguleţ, cum l-am găsit, nu-i lipseşte decât chivăra, da' i-o găsesc eu mâine, pe lumină, că trebuie s-o fi pierdut în grabă pe drum.”

Iar noi a trebuit să punem mână de la mână şi să-i facem zece pacuri de tutun, pe care tot nouă ni le-a vândut, nu e vorba, cu preţ ca să ne ia pielea, că era tare ager la samsarlâcuri de-astea.

CIOBĂNILĂ

BOLEA DUS, CU ARSURI, trântit în nişte paie sub şopron: părea mort. Doar coşul pieptului i se mişca, slab, a răsuflare, şi pielea i se înfiora scuturată de friguri, când creştinul care venea uneori să-l vadă îi turna o oală cu apă rece în cap. După câteva zile de nesimţire s-a trezit din noaptea zăcerii, a deschis ochii şi a dat să se scoale. Dar mişcarea a săvârşit-o mai mult în gând; trupul nu l-a ascultat: i-a bâţâit numai un picior, i s-a rânjit o buză şi a icnit o spumă verzuie... Istovit, s-a culcat tot în gând, la loc, în bezna creierului oblonit. Somnul însă i-a fost de aici înainte mai liniştit, fără spasme, dând pas întremărilor lăuntrice să urce din adâncuri.

Pe urmă s-a deşteptat întreg şi de-a binelea. A încordat grumazul desţepenit, şi gâtul ascultător i-a înălţat capul de pe pământ, cât ochii să poată privi împrejur. Mai târziu picioarele nu s-au mai fleşcăit sub el, ci l-au ridicat şi l-au ţinut în sus.

Bucuros, omul care-l priveghea i-a pus dinainte o strachină cu lapte şi o felie de mămăligă. El întâi le-a mirosit: izul lor i-a înviorat nările şi i-a chemat, ca dintr-o depărtare neagră, şovăitoare aduceri-aminte... A limpit cu răgazuri laptele, care abia se ducea, cu noduri şi zăbave... Plecat apoi asupra mămăligii, a dat numai din coadă la ea, s-a tras înapoi şi iar s-a trântit... Aşa a mâncat din mâna omului şi a adormit adânc alte zile, până s-a sculat deplin sănătos, cum fusese mai înainte... mare, voinic şi flocos, câine ciobănesc alb, coborât de la stână, de-a dreptul din munte.

Atunci omul l-a strigat poruncitor pe numele ce-i lăsase păstorii, când l-au tras aproape mort din dăsaga de pe spatele măgarului şi i-l daseră în primire.

— Samson, vin aici...

Dulăul nu l-a cunoscut însă de stăpân, glasul nu i-a mers deloc la inimă şi nu s-a clintit. A mişcat uşurel moţul cozii şi i-a zâmbit oleacă, trist, din priviri. Astfel, de la început s-a pus o rece depărtare lăuntrică între om şi animal, care s-a tălmăcit numaidecât într-o plecare a câinelui spre poartă. Omul a alergat după el, l-a ajuns; cu oarecare sfială, l-a mângâiat pe cap, la rădăcina urechilor, i-a petrecut pe nesimţite cureaua cu lanţ pe după gât, l-a adus cu vorbe bune înapoi şi l-a legat de un stâlp al şopronului unde zăcuse. I-a pus în faţă bucate, pe plac: câinele n-a vrut să mai mănânce...

— Dă-i drumul să se ducă, dacă aşa îi este voia, după turma lui, îi zicea nevasta gospodarului. Ăştia ştiu urma urmele şi poate îşi găseşte stăpânii.

— D-apoi baciul însuşi mi l-a încredinţat şi m-a rugat să i-l îngrijesc, şi dacă trăieşte să i-l păstrez până-n primăvară, când urcă iar pe Foişag. Mi-a dat doar arvună putinica de brânză şi m-am legat. Şi apoi ne păzeşte casa, că tot n-avem nici o javră să latre măcar la călătorii de pe drum.

Dar Samson nu ştia de tocmeala baciului, nici de grozava lui boală ce-l lovise când coborau Valea Urseiului, de zăcerea lui în dăsaga în care-l purtase poşte întregi asinul. Până ce, neputând să-l mai care cu ei şi nici să-l îngrijească cum se cade, ciobanii, în drum spre baltă, îl daseră în seama celui dintâi gospodar întâlnit în cale, cu rugămintea să-l adăpostească până s-o alege: „au moare, au scapă".

— E jigodie, spuse gazda, primindu-l: uite cum îi frige botul şi i se urduroşesc ochii. Nu tuşeşte?

— Ba şi tuşeşte, spuse cu milă baciul. Mi-e scump ca un copil, urmă el, că-i vrednic şi mintos, minune mare! Adună oile risipite şi le veghează mai dihai ca unul din noi. Nu ştie ce-i lenea ori lăsarea... De când îl avem nu se mai stăveşte lup în preajma stânii. Mi se rupe inima să-l lapăd, că l-am crescut chiar eu de când era de-o şchioapă. Adică se cheamă că nu-l lapăd, o întoarse el, sporovăind înainte, ca unul ce era lacom de vorbă, de care postise atât amar de vreme acolo sus, unde nu-i ieşea din gură decât: „hăi, oaie, nea, oaie... bâr, oaie"...

— Şi uite, se porni el, ţi-l las dumitale, că ne-au cuprins ploile, şi pe el l-a făcut leoarcă. Mi-e să nu prinză junghi.

Gospodarul, zăpăcit de-atâta vorbă, dete din cap că aşa este şi ridică ochii la cerul din care ţărâia fără contenire de o săptămână în şir o ploicică măruntă şi deasă, cu vânt rece ca de munte.

— Ţi-l las deci dumitale, o luă de la capăt baciul guraliv, că eşti şi te vezi gospodar cuprins... iar pentru îngrijiri şi hrană ţine berbânţa asta. La întoarcere, dacă-l mai aflu, ţi-oi face şi altfel de plată, că vindem, se cheamă, brânzeturile. Şi să ştii, adaose el întorcându-se, că numele lui este Samson, pentru că-i voinic ca tizul lui din *Scriptură*. Şi s-au urnit cu turme, cu păstori şi tărhatul tot să se mistuiască în negurile ploilor.

Dar, cum spuneam, de tocmeala asta între baci şi gospodar Samson nu ştia şi nici nu vrea să ştie. Lui îi ardea sufletul de dorul ciobanilor şi al turmei. Aici, în cuprinsul unui stânjen, cât îi îngăduia lanţul să se mişte, găinile îi ciuguleau mămăliga de sub nas şi nişte purcei obraznici îl guiţă necontenit năvălindu-l, cât trebuie să se apere de ei mursecându-i de urechi ca pe oile neascultătoare - şi n-a mai răbdat. Într-o noapte s-a smucit cu

putere, a smuls stâlpul care putrezise şi l-a târât câţiva paşi. Noroc că lanţul a ieşit prin capătul lemnului şi el a putut porni numai cu fierul de gât. A sărit apoi peste poarta înaltă şi a fugit, nebun, după ai săi.

Chiar din poartă a pus botul în ţarina noroioasă a drumului şi a început a coteli, ici-colo. Aproape de casă şi prin şanţul de alături şi prin iarba împrejurimilor unde fusese popasul turmei, el putu desluşi urme învălmăşite şi citi izul lor cu nasul, ca pe nişte slove tipărite cu mirosuri pe pământ. Dar mai la vale, merse din ce în ce mai anevoie, până ce orice semn şi miros pieri; ploile le spălase cu desăvârşire... Dar el tot a mers aşa, în colbul locului, cu urechea şi coada mereu mai pleoştite, până s-a oprit rătutit.

Nu ştia încotro să mai apuce. S-a pus în şezut pe marginea drumului şi a urlat lung spre munte şi apoi către şes: nu i-a răspuns nimeni. A pornit iar şi a călcat preţ de o poştă, până ce, istovit, s-a culcat într-o porumbişte, deznădăjduit.

În zori a plecat iar, se înseninase. Şi dimineaţa, când soarele urcase de-o suliţă, el intră într-o margine de sat. A încetinit mersul şi, cu băgare de seamă, a trecut pe lângă cea dintâi casă, de-a lungul unor uluci de ţambre, din dosul cărora s-auzea o larmă şi nişte zbierete parcă de miei... Prinse suflet: erau ai lui... Înaintă şi se opri în poarta deschisă. Adevărat: în ograda ţărcuită ca o stână zburda un ciopor, dar de un alt soi de miei, cei mai mulţi albi: săreau, se zbenguiau, se luptau, alergau, cu mare ramăt.

Câinele, amăgit, intră înăuntru. Nimeni nu-l băgă de seamă. Mai în fund în faţa lui o clădire tot albă, cu ferestre mari, cum nu mai văzuse în viaţa lui. Deasupra pridvorului o tăblie, pe care, dacă ar fi învăţat buchile, Samson ar fi citit: Şcoala primară mixtă a comunei Lunca-Frumoasă, cătunul Poeni. Dar el nu ştia carte şi nici copii nu mai văzuse. Cunoscuse numai oameni mari, îndeosebi pe baciul lui şi pe păstori. Ceilalţi cu care avusese de-a face nu-i plăcuseră. I-ar fi muşcat, dar la certarea stăpânului se mulţumea să-i mârâie. Pe când gâgâlicile astea săltăreţe de aici din ţarc aduceau cu mieii despărţiţi de-a başca de oi, zbierând după mamele lor. Se apropie să-i miroasă...

Un copilaş îl zări şi dete alarma. Câinele cu blana vâlvoi, terfelită de pulberi şi noroaie, cu lanţul târâş după el, se înfăţişa fioros. Şi speriaţi fugiră grămadă în pridvorul şcolii.

— Domnule, strigau, domnule, un câine, un câine turbat!

Numaidecât se ivi din târlă un om voinic şi mustăcios cu o nuia în mână.

— Ce e neorânduiala asta, copii? strigă el.

— Un câine turbat! zbierară ei iar.

— Unde?

— Uite-l colo, domnule... şi copiii arătau cu mâinile întinse spre el.

„Ăsta e baciul lor”, îşi zise Samson. Se ridică şi se smeri, vârând puțin coada între picioare.

Învățătorul se uită de departe la el: era hâd în adevăr, dar nu părea primejdios. Sta liniştit, fără nici un gând rău. Totuşi, n-avea ce căuta la şcoală. Făcu câțiva paşi, se plecă să ia o piatră, o azvârli în el şi-l huidui.

Samson, ca orice strein, nu mai aşteptă: se trase afară, şi dascălul închise poarta, mulțumindu-se să-l mai alunge cu un „huo”... Dar câinele nu se depărtă mult; îl intriga noul soi de miei... şi stete locului: „țarcul o fi al baciului, dar drumul era slobod”, şi se puse în şezut, cu ochii la poartă.

Copiii se luaseră după domnul lor şi, căutând pietre, se bulucіră la zăbrele să-l lovească. Învățătorul îi certă.

— Un câine fugar, poate s-a rătăcit... Lăsați-l în pace. Intrați în clasă!

Copiii nu se-ndurau să se dezlipească de la uluci.

— Uite, mă, ce cap mare are...

— Vezi, e cu lanțul de gât.

— N-are ochii roşii, domnule, şi nu-i curg bale, se făcu firoscos un țânc.

— Cuțu, cuțu, na... îl strigă câțiva.

Câinele mişcă a mulțumire coada înfoiată.

„Mieii ăştia, când nu zbiară, vorbesc ca baciul meu”, gândi el.

— Tata spune că e bine când un câine rătăcit trage la o casă.

— Lasă, lasă, aici nu e casă, e şcoală. Destul... intrați în clasă.

Şi domnul abia îi putu urni cu nuiaua din urmă, ca pe o turmă, şi-i vârî în târla.

„Tot miei sunt”, hotărî Samson... Apucase el să-i miroasă de aproape. Dar nu erau miei de oi, deşi straiele lor aveau iz de lână, erau miei de om... Şi astfel Samson îşi dezlegă singur nedumerirea. De acum încolo ştia cu ce are de-a face. Se puse pe brânci, îşi rezemă botul pe labe, cu ochii țintă în ogradă, să vadă ce se mai petrece cu ei. Cum era însă lihnit de foame şi ostenit de alergătură, ațipi, ceea ce nu i se întâmplase altădată.

Îl trezi larma cunoscută cu zbieretele de mieluşei. Se ridică. Copiii ieşeau voioşi din clasă şi se risipiră zburdând în curte, dornici de joacă. Dar învățătorul se arătă numaidecât cu nuiaua, îi strânse ca un baci şi-i rândui doi câte doi, pornind spre poartă, o deschise şi le dete drumul prin strunga ei. Apoi se întoarse şi intră în târlă.

„Ce mai încoace şi încolo: aidoma ca la stână!” Şi Samson se bucură nu numai cu vârful cozii, ci în el întreg. Găsise o fărâmă de turmă, cu baci... De bună seamă că are să fie nevoie şi de câine vrednic... Mai ales în împrejurări ca cea de acum, când îi trimite singuri la păşune... Căci unde ar putea să-i sloboadă din ţarc, afară?

Copiii iar îl văzură. Unul mai îndrăzneţ ieşi din rând către el...

— Fugi, mă, că te muşcă! îi strigară toţi.

— Aş, nu mi-e frică. Nu muşcă dacă nu-i faci nimic... şi se căută în traista de la şold.

Samson îi urmărea orice mişcare... Băiatul scoase o halcă de mămăligă întinsă cu brânză şi i-o zvârli. Câinele o înhăţă din zbor: colţii albi îi luciră o clipă grozavi şi cerul gurii se zări negru, ceea ce îi înfioră pe toţi şi-i făcu, de unde porniseră spre el, să se sfiască îndărăt. Dar câinele da mulţumire din întreg stuful cozii, semn că mai aştepta altă halcă. Băieţelul îi aruncă încă un cocoloş, pe care Samson îl prinse aşijderi... Atât le-a trebuit celorlalţi... Toţi şi-au scormonit trăistioarele de după gât şi i-au pus dinainte care o frântură de azimă, care un boţ de brânză, unul o aşchie de slănină, altul nişte mere.

— Păi tu nu ştii? Câinii nu mănâncă poame...

— Al meu mănâncă prune, mereu îl bate mama şi-l alungă din livadă.

— Da' grozav e, mă, al tău! Se urcă în pom...

— Nu, mă prostule, le culege pe ale de pe jos.

— Îl ţineţi voi nemâncat, sări altul. Ia să-l saturi de mămăligă şi să-i mai zvârli şi oase: să vezi atunci că nu mai strică porumb din luncă şi poame din ogradă.

Samson îşi îndestulase foamea şi se desfăta privindu-i cu ochii luminaţi de amintiri, linguşindu-şi botul, şi prinse să-i iubească.

Unul mai mărişor îşi luă curaj, veni până lângă el, întinse mâna şi-l mângâie întâi pe cap, apoi îndrăzni şi pe spinare.

Câinele scheună uşor şi-i linse mânuţa. Numaidecât alţii tăbărâră pe el să-l atingă, să-l scarpine şi se ghiontiră, se îmbrânciră gălăgioşi gata de bătaie. Câinele sta liniştit, n-avea poruncă de la baciul lor să se amestece şi să puie rânduială.

Învăţătorul auzi larma de la poartă, ieşi, se supără, goni câinele, îi aşeză iar în şir, făcându-le vânt pe drumul satului, şi stete să se uite după ei cu nuiaua în mână, până se depărtară. Samson se dete după colţul zăplazului şi se aşeză pe aşteptare, petrecându-i cu ochii.

Dar numaidecât acolo pe drum zarva între ei iar începu.
— Mă, săracul, nu i-am dat apă, şi i-o fi sete!
— Lasă, că se duce el singur la pârâu şi bea, făcu nepăsător unul.
— Da' ce, mă, ţie când ţi-e sete te duci la pârâu?
— Dacă n-am de unde bea, mă duc.
Şi harţa era gata să izbucnească.
— Lăsaţi, mă, că-i aduc eu într-o oală cum ajung acasă, că stau aproape.
— Numai dacă li-i mai găsi aici... se îngrijoră o fetiţă. Eu l-aş lua acasă la mine.
— Fugi de-acolo... vrei să te bată mă-ta? Ea n-are mămăligă destulă pentru tine...
— Lasă, că te spui eu mamii! se smiorcăi ea.
Şi gălăgia călători înainte spre inima satului.
Curând a sosit copilaşul care făgăduise apa. Dar n-a pus vasul jos, ci, mândru, i l-a ţinut chiar el la bot, aşa că Samson a limpit din mâna lui. Prilej să se grozăvească povestindu-şi celorlalţi ispravă.
Când, după prânz, au venit la şcoală, copiii au găsit câinele la post, în poartă. Care cum trecea, îl mângâia. El i-a numărat cum intrau unul după altul în stână, prin strunga împrejmuirii.
— Tii! am uitat să-i aduc mâncare, se jălui fruntaşul clasei.
— Măi! Am eu nişte nuci în buzunar, îşi aduse unul aminte.
Şi îi zvârli un pumn plin. Samson mirosi una, o luă în gură şi o sparse în dinţi. Apoi, cu îndemânare, alese miezul, care-i plăcu. Şi se luă de alta. Dăruitorul fu fericit.
— Vezi, mă, că ştie să le mănânce? E deştept!
Cel cu apa, ca să nu rămâie mai prejos, îşi înflori isprava, precum că îi dase să bea apă chiar din pumnii lui, pe care şi-i adună, ca să le arate, în chip de cupă.
După ce copiii s-au mistuit în clasă, Samson s-a statornicit iar după colţ, unde s-a culcat. Ştia că au să-l scoale cu ramătul lor când vor năvăli afară, în ţarc.
După alte ceasuri de aşteptare, cârdul mieilor de om s-a vestit prin larmă de zbierete, şi câinele s-a ivit să-i primească. Văzu cum din nou baciul îi înşiruie de plecare şi le dă drumul. Câinele se miră. Nu pricepea: îi trimite la păşune acum seara? Şi singuri? Acolo sus la stână nu se obişnuia aşa ceva: să laşi miei, chiar cârlani mai mărişori, de capul lor, să-i mănânce lupii... Şi se luă după ei, câţiva zeci de paşi în urmă, apoi tot mai aproape în

spatele cioporului, cu lanțul târâş, şi băgă de seamă că unul câte unul se răzneşte şi intră în țarcuri de târle deosebite. Câinii satului îl simțiră şi hărmălaia se dezlănțui... Ca unul ce se socotea strein şi fără drepturi, Samson se trase înțelepțeşte înapoi, prin mijlocul drumului, şi se întoarse la şcoală. Aici era oarecum dacă nu la el, cel puțin tolerat, măcar la poartă, unde dormi.

În zori a făcut cercetare amănunțită locului şi împrejurimilor, găsi pârâul, bău şi intră cu labele să le spele; s-a lins, s-a puricat, s-a descâlcit cu dinții de ciulinii prinşi în blană. Şi s-a întors din nou ca la o datorie să se înțepenească în strunga prin care intră mieii... Ăştia, mai târzior au venit iar, fie unul câte unul, fie înhăitați doi-trei, strigându-se, alergându-se din urmă. El i-a întâmpinat de data asta sculându-se şi ieşindu-le mult înainte, cu clătinarea întregului măturoi al cozii.

— V-am spus eu că n-are să plece? Uite-l, ne-a aşteptat.

— Păi, mi-era că-l goneşte domnul...

— Dar ce are domnul cu el? Vede şi dumnealui că e câine bun şi deştept.

— Mai deştept ca tine: dacă l-o primi în clasă, are să te întreacă în aritmetică...

Toți râseră. Şi darurile, brânza, oase, mămăligă, plouară dinaintea lui Samson. Iar mângâierile nu mai conteneau.

— Haideți, mă, că am întârziat, se trezi unul.

Dar învățătorul le văzuse popasul şi se ivi la poartă cu nuiaua.

— Iar vă pierdeți vremea cu câinele ăsta de pripas? se răsti el. Intrați repede în clasă.

Şi se plecă să ia pietre să-l alunge.

— Nu-l izgoniți, domnule, se rugă „monitorul", că e bun să păzească şcoala şi casa d-voastră.

Adevărat: într-o latură a curții se mai aflau două odăițe, locuința dascălului, cu o brazdă de flori uscate în față şi o pompă de apă într-o latură. Aşa că de data asta domnul nu mai zise nimic. Cercetă doar lung cu ochii câinele, care ținti drept în ochii lui o privire caldă şi credincioasă, cum îşi privea baciul. Şi, ciudat, învățătorul, parcă mustrat, şi-i plecă pe ai lui în jos. Renunță să-l mai gonească şi-şi mână tăcut copiii în clasă.

Băietul care luase apărarea câinelui nu mai putea de bucurie că izbutise.

La prânz, acelaşi joc: alaiul mieilor omeneşti defila iar pe dinaintea lui. Copiii din nou se opriră, îl alintară, se hârjoniră cu el, care primi cu bunăvoie joaca, şi se lăsă bucuros la toți, ca şi cum ar fi fost al tuturor.

Învățătorul, mişcat, rămăsese locului să-l spioneze. Când şirul porni, Samson se luă după copii şi-i petrecu o bucată... Apoi se opri: n-avea poruncă să se ia la harță cu câini streini... Stete nedumerit în drum; apoi se întoarse la locul lui. Învățătorul îl aştepta. Se gândise: era singur, nici nevastă, nici copil, nici cățel ori purcel. Intrase în sat cu mâinile goale... După ce plecau şcolarii nu rămânea un suflet lângă el, în pustietatea asta de margine de sat unde era zvârlită şcoala. I se făcu milă şi de el şi de animal, aşijderi lui, pierdut, răznit de-acasă, stingher. Cine ştie, o fi avut şi el un adăpost, stăpân bun, de vreme ce trage la oameni şi iubeşte copiii, şi se hotărî. Îl chemă cu blândețe în curte. Câinele se apropie sfios, gudurându-se: îl poftea baciul la judecată.

— Vin aici! şi-i făcu semn cu palma lângă el.

Samson i se aşternu la picioare, tânguindu-se încet.

Dascălul se plecă, îi trecu mâna peste blană, dete de cureaua care-i sugruma grumazul, o desfăcu şi lanțul căzu. Câinele se ridică, se scutură ca de o povară şi-i linse mâna: era mai mare şi mai puternic decât îi păruse la început. Îi plăcu şi-l adoptă. Închise poarta, îl luă şi-l pofti în pridvorul casei, unde împărțiră amândoi puțina merindă.

— Tu ai să rămâi aici la mine, îi vorbi el.

Samson înțelese, cât se cuvenea să priceapă un câine mintos, şi se supuse. După prânz copiii îl aflară tot în poartă, dar în partea dinlăuntru, de către curte. Fără lanț, slobod, el îi primi cu autoritate: baciul sta în spatele lui.

— Copii, le spuse învățătorul, m-am încredințat că în adevăr e un câine bun... Cine ştie cum s-o fi pierdut... Îl opresc aici, al şcolii... Să aveți grijă de el şi să nu-l necăjiți niciodată cu nimic. Cine ştie de ce folos ne poate fi!

— Îl îngrijim, îl îngrijim! strigară toți voioşi.

Astfel, Samson, uns câine păzitor, intră în stăpânirea şcolii şi a ogrăzii, cu tot ce se află în ele: suflete şi lucruri; dar mai ales mieii. La cea dintâi recreație a fost lângă ei şi între ei. Îi plăcu zburdul lor, lovirea berbecească în capete, fugărirea unul după altul. Dar nu mai îngădui să se răznească vreunul pe afară, pe laturile depărtate ale ocolului, sau să se agațe de uluci. Alerga numaidecât după bezmetic şi-l abătea la loc, în cârd.

Învățătorul, uimit, îi urmărea tot timpul purtarea. Copiii făceau haz, ca de-o joacă a lui. La plecarea cârdului, câinele ieşit la poartă se uita rugător în ochii baciului, cerând parcă învoire să-i însoțească.

— Du-te, îi spuse într-o doară învățătorul, şi-i dete dezlegare cu mâna întinsă după şirul elevilor.

Şi Samson îşi luă slujba. De data asta nu mai păşi sfios în coada alaiului. Ci alerga, ca cel cu răspundere, când în frunte, când pe laturi, cârmuindu-i grijuliu, cu învăţătorul din ce în ce mai minunat, ţinându-se după ei. Din când în când, Samson întorcea la el capul, să vadă dacă e mulţumit cum îşi împlineşte datoria. Încă rămânea uluit când se desfăcea câte unul din cârd, nu ştia ce să facă şi căta înapoi spre baci...

— Lasă-l... îi porunci dascălul, făcându-i semn cuvenit cu mâna, lasă-l... Mergi cu ceilalţi mai departe...

El pricepu şi îşi urmă slujba, când pe laturi, când înainte, după cum cereau abaterile copiilor, pe care trebuia să le stăvilească. Săriră câinii satului, de care copiii aveau frică şi se apărau cu pietre şi ciomege. Dar acum nu mai fu nevoie. Samson lăsă o clipă alaiul, se repezi în cel dintâi zăvod din cale, îl chelfăni bine şi se întoarse liniştit. Şarla pieri în curte, unde schelălăi îndelung. Şi aşa scărmănă el în această întâia zi de slujbă o sumedenie de cotarle care săreau să se dea la mieii lui. Cârdul se împuţina. Cu învăţătorul în urma lor, ajunseră la capătul uliţei mari. Mai rămăseseră numai câţiva copii, care se risipiră prin uliţele lăturalnice... Samson vru să-i ducă şi pe aceştia, ca un paznic inimos şi viteaz. Dar învăţătorul îl chemă, şi el veni ascultător şi se întoarseră acasă.

— Bravo, îl hiritisi baciul, mângâindu-l... şi Samson, fericit, scheună de plăcere.

Cu aceasta, învăţătorul se desluşi. Făcuse experienţa care-l încredinţa de ceea ce bănuise dimineaţa: câinele venea de la o stână şi era deprins cu disciplina oilor. Îl mai cercă apoi în câteva dăţi şi-l găsi la fel de viteaz şi grijuliu; se putea bizui pe el. Rând pe rând, câinii satului, mari şi mici, atât de pe partea dreaptă, cât şi de pe cea stângă a uliţei îşi încercară puterile şi deteră piept cu el: toţi îi simţiră adânc colţii şi nu se mai arătară. Lătrau mişeii, de prin curţi, la adăpostul zăplazurilor. Dacă vreun dulău mai trufaş cutezase să iasă afară din poartă, Samson numaidecât se opintise în el şi-l dase de-a berbeleacul, spre marea mândrie a copiilor.

După câtva timp, când toţi îi luaseră spaima, era de ajuns ca el să-şi arate colţii - şi nu pe toţi - ci numai pe cei de sus, rânjind buza, ca nemernicii să piară, chelălăind în fundul ogrăzilor. La urmă, învăţătorul îl mai puse la o încercare. Se înţelese cu un gospodar să iasă cu o halcă de carne şi s-o zvârle înaintea câinelui cât timp însoţeşte copiii. Vrea să-l cerce: ce face paznicul în faţa momelii. Zis şi făcut. Samson a mirosit-o din fugă şi nu s-a oprit... La înapoiere a găsit-o în acelaşi loc şi s-a plecat peste ea.

Învățătorul, curios şi oarecum clintit din încredere, a stat şi el să vadă: îi părea rău de câine, că nu se ține tare până la sfârşit.

Dar, oricum, nu-şi părăsise datoria. Acum, când nu mai avea sarcina copiilor, i se îngăduia să slăbească. Samson, după ce mirosi carnea, se întoarse, ridică piciorul de dinapoi, urină cu dispreț pe ea... şi porni după stăpân... Învățătorul îl îmbrățişă şi-l sărută chiar acolo, în mijlocul drumului. Noroc că era seara târziu şi ulița goală. De atunci nu l-a mai pus la nici o supraveghere şi la nici o cercare.

Ajunsese mândria şcolii. Se făcuse din nou frumos. Ploile îl spălaseră şi lațele lui învoalte îl îmbrăcau într-o sarică albă din creştet până-n vârful cozii. Dimineață cu dimineață, Samson îşi primea mieii acolo, la intrare. Recreație cu recreație îi veghea, dând ocol horei lor. Se ştia împuternicit de baci şi se puse să-şi muştruluiască mieii aşa cum primise el predanie din bătrânii câini, moşi-strămoşi ai stânelor.

Când se stârnea o încăierare, intra voiniceşte între ei şi-i despărțea cu capul, cu tot trupul, după nevoie. Ba sărea pe cei mai neascultători, îi punea jos cu labele şi-i ținea astfel până venea învățătorul care-i da dreptate lui.

— Eu i-am dat poruncă, spunea acesta, să-mi prindă şi să-mi aducă pe toți cei neastâmpărați.

Şi ceilalți se bucurau de pedepsirea zurbagiului. Copilaşii mai slabi, când erau încolțiți ori bătuți de cei mari, îl strigau să-i scape. El alerga numaidecât, potolea harța, aşeza pacea. Nu mai încăpea îndoială: câinele nu era ca toți câinii; era un câine năzdrăvan. O spuse într-o zi unul pe care Samson îl trăsese de sub un vrăjmaş călare pe el şi care-l îndesa de pumni.

— Ăsta te scoate şi din ghearele Zmeului... cum auzise el în basmul cu Făt-Frumos cu Greul pământului şi Uşurelul vântului, şi toți credeau la fel…

Aşa că nimeni nu se supăra pe amestecul şi faptele lui, cum nu se supărau de pedepsele „domnului”. Câinele era acum peste ei, mântuitorul cel mare şi apărătorul lor - acasă îi lăudau grozav isprăvile.

— Ia, a înnebunit şi dascălul vostru de atâta singurătate, spuneau unii părinți. A oploşit un câine! În loc să-şi ia şi el de nevastă o fată din sat: uite, de pildă, Ileana lui Cojoc, ori Măriuța noastră.

Chiar de la început se simțise nevoie de o poreclă, ca să ştie şi el când îl strigă.

— Ce nume să-i punem, copii? întrebă învățătorul, ca la o lecție cu ascultare.

Botezul începu: se perindară tot soiul de numiri, care de care mai alandala:

— Ghiocel, domnule...

— Ba nu, Brânduşel, ţipă altul.

— Tu nu vezi că e alb, mă, ca ghiocelul!...

— Eu zic Ursei, sări o fetiță.

— Nu, e mai frumos Azor, ca cel din poezie, se iscusi monitorul.

— Nu-i bine, că ăla a murit: să-i spunem... Duman.

— Stai, mă prostule, că ăsta e nume de bou!

— Bujor, să-i zicem Bujor, găsi de cuviință un prichindel.

— Da' ce, e floare? Ăsta e voinic ca un leu. Să-i spunem Leul. Aşa e, Leul!

Mulți rămaseră cu gurile căscate la cel ce iscodise un nume atât de nimerit, ciudoşi că nu se gândiseră ei mai întâi. Şi erau gata să se învoiască. Dar săriră alții mai învățați:

— Nu se poate, domnule, leul nu creşte în țara noastră, se întoarseră aceştia spre dascăl.

— Ba Leul! răcneau cei dintâi.

— Nu se poate Leul…

Învățătorul trebui să pună capăt cu nuiaua sfatului care ajunsese sfadă. Câinele, alături, aştepta, cu ochii la toate mişcările lor, gata să sară şi el să-i împace...

— Uite ce zic eu, îşi dete la urmă cu părerea dascălul, nemulțumit de rezultatul dezbaterii, eu zic să-l botezăm Ciobănilă.

Copiii se uimiră.

— De ce?

— Pentru că se poartă cu voi şi vă păzeşte întocmai ca un cioban cu mieii stânei...

— Ciobănilă, Ciobănilă! repetară cu mare însuflețire toți.

Şi Ciobănilă fu noul nume al lui Samson. El îl primi, bucuros că s-a sfârşit cearta, îl recunoscu ca al lui, şi de aici înainte răspundea pe loc, ascultător, la orice chemare de Ciobănilă.

Aşa se trecu toamna îndelungată cu ploi, înseninări şi noroaie.

Numai un lucru nu-i plăcea lui Ciobănilă: dumineca şi sărbătorile... Nu pricepea de ce în zilele astea mieii lui nu se întorc la țarc. El ieşea în drum şi îi aştepta zadarnic... Unii copii îl zăreau şi-l strigau de departe. El alerga şi încerca să-i abată spre şcoală. Dar se ivea baciul, care-i mâna acum în

altă parte, într-o târlă unde el nu avea îngăduință să pătrundă şi de unde se auzeau răsunând cântece. Atunci, în zilele acelea uricioase, suna un clopot mare, cu vuiet adânc, nu mic şi pițigăiat, ca cel de la gâtul berbecului de la stână... Clopotul ăsta chema pe mieluşeii lui şi pe baci acolo. Sunetele lui îl pătrundeau ca un vânt sonor, îi intrau în blană şi-l înfiorau tot... el se resemnă şi se proptea afară, dincolo de clopotniță, unde se punea cu botul pe labe... După ce se sfârşea ce se petrecea înăuntru (nu ştia ce: tuns de lână, mulsoare) se întorcea acasă numai cu învățătorul, amândoi posaci: mieii lor se amestecau în gloata oamenilor, de unde nu-i mai putea scoate.

— Lasă, Ciobănilă, că mâine vin iar... îl mângâia dascălul.

Pe urmă se aşternu iarna, cu vifornițe prin care trebui să-şi călăuzească cioporul, şi sosi Crăciunul, cu vacanța. Şcoala rămase pustie; câinele şi învățătorul - mâhniți... Ca să-şi treacă de urât, baciul se puse să-i facă un adăpost împotriva gerului, din nişte scânduri alcătuite ca o cutie răsturnată cu fundul în sus, aşternută cu fân.

— Ai să dormi tu aici, măi Ciobănilă, împărăteşte, îl îndemnă el după ce sfârşi.

Şi-l vârî cam cu sila. Câinele nu stete nici un minut. Ieşi la zăpadă şi nu se învoi în nici un chip cu capacul acela care-l înăbuşea... Dimineața îl găsi tot în pridvor, făcut colac la uşă.

— Hei, cu sarica ta mițoasă, îți dă mâna să mâi afară... şi stăpânul nu mai stărui, îl lăsă în ale lui.

Dar câinele tânjea, se posomorâse. Ca să-l mai însenineze, îl luă în ziua Naşterii Domnului la biserică. După ieşirea de la slujbă a fost o tăvăleală prin zăpadă de-a valma, câinele şi mieii rostogoliți unii peste alții într-o joacă nebună, că sta lumea şi se uita ca la comedie. Ciobănilă îşi pierduse toată seriozitatea: făcea nebunii mai rău ca un țânc fără minte.

Atunci învățătorului îi veni în gând ceva. Strânse elevii şi le vorbi astfel:

— Copii, lui Ciobănilă i se urăşte fără voi şi vă duce necontenit dorul. Eu zic să treceți zilnic pe la şcoală să-l luați şi pe el.

— Păi noi ne ducem cu colindul, domnule.

— Cu atât mai bine: îl luați cu colindul, vă însoțeşte când mergeți cu sorcova şi cu pluguşorul... Pretutindeni are să vă fie pază şi tovarăş.

Copiii strigară ura, zvârlindu-şi căciulile în sus, spre marea bucurie a lui Ciobănilă, care sări să le adune de pe jos.

Astfel, câinele îşi luă loc şi umblă într-un cârd de urători pe la ferestrele gospodarilor, cu înfruptare din covrigii, nucile şi colacii de căpătat. L-a

înveselit nespus clopoțelul de acioaie, în clinchetele căruia mieluşeii lui cutreierară târlele. S-a ridicat şi a cerut să-l miroasă. Avea iz bun, şi el l-a lins uşor. Aşijderi a mirosit nuieluşa împodobită a sorcovei: nu i-a plăcut, florile n-aveau miresme de munte. Izul lor aducea cu cărțile purtate de copii la subțioară, când soseau la şcoală şi el sărea să-i miroasă.

A fost şi de Bobotează cu cioporul întreg. E drept că n-a intrat în biserică. Dar a mers cu alaiul până la malul apei unde s-a sfințit crucea. I-a trebuit apoi multă caznă până să adune mieluşeii lui, care se încurcau pe alunecuşul de gheață. A fost nevoie să-l ajute şi baci învățător.

Urmă apoi cealaltă jumătate de iarnă, de data asta cu zăpezi înalte şi troiene până la brâu. Dracii de copii se vârau în ele şi-l strigau să-i găsească. El intră bărbăteşte în omătul pufos, râcâia cu labele, îi scormonea, îi înhăța cu colții de sumane şi-i scotea din găuri în hazul tuturor.

Acum se lăsa întuneric devreme şi cădea noaptea până-i astâmpăra pe la casele lor.

Dar s-a dus şi iarna. Curând, Paştele a luminat satul, gătit şi văruit de sărbătoare. În toate zilele vacanței copiii au venit să-l ia seara la denii, ziua la câmp, unde se jucau pe iarbă proaspătă. Copiii îi culegeau flori, i le făceau mănunchi şi i le dau în gură. El le lua între dinți şi umbla aşa cu ele un timp, ca să le facă plăcere. După ce osteneau, se aşezau jos şi-l făceau pe Ciobănilă domn învățător. El sta în şezut şi-i asculta. Rând pe rând, treceau în fața lui şi-i spuneau poezii ori alte lecții. Când greşea unul sau se încurca, ceilalți făceau semn câinelui, care îi punea prostului notă rea, adică îi da brânci cu capul şi-l rostogolea în iarbă. Râdeau toți şi râdea şi el cu coada.

De Sf. Gheorghe un copil i-a adus să vadă o pereche de miei priori[17]. Ciobănilă i-a mirosit lung şi amănunțit. Izul de oaie adevărată îi deşteptă afunde aduceri-aminte cu aleanuri adormite, care îl tulburară. Se mai adăuga vremea, cu unduiri de adieri sosite din pajişti, cu cer albastru ca munții şi izuri încâlcite abătute din toate părțile pământului, care-l îmboldeau cu ghesuri nedesluşite - fără pace - nu se schimbă însă.

Rămase acelaşi străjuitor credincios al târlei şi al mieilor omeneşti, şi mai ales al baciului nou. Atât că aproape nu mai dormea noaptea. Sărea necontenit, ieşea din curte, scruta bezna, urma vântul şi, plin de o mare nelinişte, de o ciudată presimțire, nu se mai culca. Aştepta... Aştepta ceva de dincolo de rosturile obişnuite ale zilelor de aici... Mocnea în el o scânteioara de nădejde, necunoscută, în jurul căreia alergau şi se grămădeau toate mințile în simțirile lui de până atunci.

Într-un revărsat de zori i se nălucitră zvonuri de tălăngi. Ascuți auzul... Veneau de departe, de către vale, şi urcau. O undă de vânt le şterse. Se puse jos: pământul nu-i împărtăşi nici o veste din coaja lui. Iar se sculă şi se ciuli tot... Încordă până la durere auzul, şi prin cleştarul văzduhului trezit de întâiele albe pâlpâiri ale luminii, suna, ca dintr-un fund pierdut de codru, talanga cu glas argintiu de la gâtul lui Florin, berbecul trufaş cu care avusese râcă veche la stână. Încremeni în ascultare: încet-încet, se slomneau şi celelalte acioaie, una de la grumazul oii năzdrăvane, care scăpase singură din gura lupului, alta de la gâtul lui Foltea, urecheatul burtos pe spinarea căruia îl cocoțase baciul când, bolnav, nu-l mai ținuse picioarele. Mai aşteptă... Un lătrat: al lui Lăbuş, starostele câinilor turmei... Şi nu se mai îndoi; nu mai pregetă... Era adevărat!... Tot culcuşul de amăgiri în care pribegia îl silise să-şi facă popas se spulberă... Mieii cei noi, baciul lor, târla cea mare şi albă? Piedici, peste care sare cum a sărit cu lanțul de gât orice poartă ce i-a stat în cale spre ai lui... Fără să mai cate înapoi, o luă la goană înaintea lor, pe drumul aşternut cu umbre de rouă şi lumini, şi izbucni deodată, ca din pământ, drept în miezul turmei. Sări pe pieptul baciului şi-şi rezemă capul de inima omului, care-l îmbrățişă şi-l primi cu ospăț mare, ca la praznicul întoarcerii fiului pierdut.

Drăgaica, 24 iunie 1957, B[ucureşti]

FARSA

AM ÎNTÂLNIT CU SURPRINDERE zilele trecute în tribunal pe bunul meu amic avocatul Alecu Ionescu de la Severin. A vrut să mă ocolească. L-am oprit brusc:

— Ce este cu tine?

Căci era lege nestrămutată, ori de câte ori vine la Bucureşti, descălecă la mine. Ne suntem foarte dragi.

El îşi feri privirea şi răspunse în doi peri.

— Nimic.

— Cum nimic?

Şi eram gata să încep o foarte aspră judecata a acestei trădări. Dar uitându-mă bine la el, mă răzgândii. El, altădată aşa de voios şi elegant, se înfăţişa grozav de schimbat. Mâhnit, tras la faţă, cu zbârcituri împrejurul ochilor, adus de spate. Mă îndurerară ghetele nevăcsuite, pardesiul mototolit, pălăria scâlciată.

— Eşti bolnav?

— Aş, nu! Sunt obosit.

Am vrut să-l iau pe sus să-l aduc în vechea lui cămăruţă din fundul apartamentului meu. N-a fost chip. S-a împotrivit, silnic.

— Nu pot. Am nişte afaceri care mă împiedică… nu te supăra altădată…

Am stăruit, apucându-l de braţ, jurând pe cer şi pe pământ că nu-l las.

— Nu sunt singur, spuse în cele din urmă, punând ochii în pământ.

Mi-am închipuit că e la mijloc, ca de o obicei, o chestie sentimentală.

— Veniţi împreună, omule, făcui eu glumeţ. Nu e nevoie să vă ascundeţi de mine. Te primesc şi cu ea.

El tresări.

— Cu cine?

— Cu duduia care mi te-a furat şi pentru care ai renunţat la vechiul tău bârlog şi ai preferat hotelul.

— Te înşeli, dragă, oftă el întunecat. E altceva. Tu nu poţi pricepe.

— Altceva? Ce nu pot eu pricepe?

Şi am dat să plec bosumflat, fără să-i întind mâna…

La mutra mea acră, s-a înduplecat puţin şi, în timp ce talazuri de oameni grăbiţi ne băteau din toate părţile, mi-a făgăduit moale că, dacă are timp, vine pe la patru după amiază şi stă până la şase, când pleacă la gară.

La ceasul hotărât a sunat. L-am primit în birou. A cerut să trecem în odăița unde-l găzduiam şi unde ne-am închis cu o sticlă de Cotnar între noi. S-a trântit în fotoliu şi a început, fără să-l întreb, spovedania.

— Tu ştii ce vesel şi flecar eram. Între multele glume de holtei cu care mă distram şi făceam să petreacă societatea severineană era mai ales simulacrul de curte galantă ce făceam cocoanelor în saloane, la serate şi baluri. Tinere, bătrâne, le asaltam pe toate la rând cu aceleaşi declarații, ticluite după acelaşi calapod, în hazul tuturor. Poezioare, madrigaluri, acrostihuri improvizate, nimeni nu le lua în serios. Lumea era pregătită să le primească aşa cum şi erau, glume sau pierderi de vreme nevinovate, mai ales că ținusem câteva conferințe publice despre curțile de dragoste medievale, cu trubaduri care-şi închinau viața cocoanelor de pe atunci… Prelegerile mele înflăcăraseră elita digului şi clociseră un fel de modă sentimentală, al cărei şef eram eu.

Femei şi bărbați nu numai că mă sufereau, dar mă încurajau în meteahna asta a mea.

Plăceau îndeosebi schimbul de replici, duelul cu spirite, verva galantă risipită în atacuri şi riposte şi mai cu seamă lovitura finală pe care lăsăm să mi-o dea femeia, de la care o primeam cu toată grația. Era un joc subtil, un fel de academie morală de lustruire a moravurilor, grosolănite de chefurile vulgare, jocul de cărți şi patimile politice. În felul ăsta, aparent uşuratic, cercam să opun fără să-mi ridic lumea în cap amorul ideal, cultul pur al femeii, intrigilor şi adulterului, care trona ca o instituție. Că se putea interpreta şi altfel, nu tăgăduiesc. Dar, în ceea ce mă priveşte, totul se petrecea în cea mai desăvârşită cuviință. Onorabilitatea doamnelor, prietenia bărbaților nu erau cu nimic atinse. înconjurat de adepți şi ucenici, savuram cu mândrie întinderea şi succesul mişcării inițiate de mine.

Singura persoană care nu a catadicsit să primească jocul a fost d-na X, o văduvă frumuşică, tare bogată şi foarte încrezută. Ea s-a aşezat de la început în rolul de adversară ireductibilă şi căută prin toate mijloacele să-mi năruiască opera.

Deodată nu m-am impresionat. Deşi îmi respingea, rece, cu dispreț şi foarte de sus, toate galanteriile, nu-mi era antipatică. Mă supărau, sau mai bine zis îmi părea rău numai pentru ifosele ei de prețioasă şi siguranța cu care se înfățişa blindată, ca şi când toată lumea nu se gândea decât să-i atace virtutea. Eu o asemuiam cu o orgolioasă fondantă, fanată[18] oarecum de prea multă expoziție într-un galantar, care se crede apărată împotriva muştelor

dimprejur de propria-i virtute, când în realitate le goneşte suflul unui ventilator.

Ca un omagiu ironic, o supranumisem pentru bățoşenia ei de pradă afectată Diana de gheață artificială.

Dar curând salonul ei ajunse cartierul general al opoziției, unde mi se făcea un război necruțător. Eram declarat de-a dreptul corupătorul societății, pe care ea avea datoria s-o salveze din ghearele stricăciunii. Îmi lansase şi un epitet: diavolul cadrilat, aluzie la costumele mele fistichii, de destrăbălat. Eu continuam jocul, cu toate că ea se declara urbi et orbi inexpugnabilă, şi nădăjduiam în cele din urmă să o birui. Avea însă stilul ei în care se îndărătnicea pe măsură ce ostilitățile creşteau. Arbora pretutindeni aerul că nu e de joacă cu ea, nu tolera cu nici un chip marivodajul[19] şi oriunde mă întâlnea mă executa sumar, cu mână tare, fără milă, spre marea satisfacție a partidei ce izbutise să recruteze.

Totuşi, nu mă lăsam. Îmi plăcea s-o provoc şi s-o necăjesc cu galanteriile mele şi-i ofeream o luptă plină de eleganță miorlăită şi de cavalerism ridicol. Ea o primea serioasă, netulburată, cu semeția virginală a unei regine trufaşe, invincibilă chiar în glumă, dar încă altfel.

Deseori mă gratifica şi cu impertinențe dure, pe care le primeam cu o supusă şi vicleană curtenie, în fundul sufletului jurându-i răzbunare.

Cu timpul, situația se întoarse toată în avantajul ei, şi favoarea publică începu să mă părăsească. Magistratura târgului, în frunte cu procurorul, a cărui soție era ferventa mea susținătoare şi prezida o înaltă curte de dragoste, magistratura se declara ritos împotriva mea. Se şoptea chiar de o acțiune publică contra atentatorilor la bunele moravuri. Doamna nu juca leal şi nu-şi alegea mijloacele. Ceea ce mă îndreptățea să mă gândesc la o replică de acelaşi calibru.

Curând, mulțime de credincioşi şi admiratori puseră cuşmele în suliță şi trecură în tabăra potrivnică, atraşi, pe lângă predicele morale, de solemnele ceaiuri cu tratație gen bucureştean din salonul vrăjmaş, bufet rece, partide de cărți şi bârfeli decente. Îmi rămăsese credincios numai parte din tineretul modest, care nu avea prilejul să pătrundă printre invitații marii mele adversare.

În orice caz, dezastrul se desemna iminent.

Prietenii, speriați, se ingeniau cum să dreagă lucrurile. Trebuiau împăcate, chiar fuzionate cele două politici potrivnice, în interesul bunei stări publice. Dacă eu aş fi fost răpus, târgul intra iar în anosteala brută de

altădată. Avându-se în vedere sexele celor doi şefi duşmani, se lansă zvonul că în dosul acestui război dintre d-na X şi mine se ascunde în realitate o slăbiciune reciprocă, o înclinare nemărturisită a unuia pentru celălalt. Şi cum, orgolioşi, nici unul nu vrea să întindă cel dintâi mâna, preferam să ne amăgim pasiunea, să ne înăbuşim iubirea în chipul acestei refulări freudiene.

Splendidă lămurire a ciocnirilor dintre noi şi un nou prilej de preamărire a dragostei curate. Mi se făcură tot mai întețite aluzii la însurătoare cu doamna. Ce să mai aştepte un holtei ca mine?

Sunt sigur că şi pe lângă ea aceiaşi prieteni puseseră un cuvânt bun. Ceea ce duse inevitabilul la o şi mai straşnică înăsprire a războiului dintre noi, urmare a acestor nesăbuite intervenții care ne iritau pe amândoi.

Cât mă priveşte, nu mă gândisem măcar o clipă la o asemenea dezlegare a conflictului. Căsătoria îmi repugnă categoric. Era împotriva firii şi întregii mele credințe.

În cele din urmă, plictisit de zvonurile stârnitoare şi de câteva repeziri viguroase ale imperialei mele adversare, mă declarai învins şi mă retrasei de pe câmpul de bătaie cu aparente mari pierderi.

D-na X exulta de bucurie. Îşi sărbătorea pretutindeni triumful, la care eu consimțeam resemnat.

I se zicea acum Redutabila şi mă dam la o parte din fața ei cu o prefăcută frică şi respect. Ajunsese o femeie celebră, model de tărie şi virtute, care salvase onoarea şi prestigiul sexului slab, pus în mare cumpănă de ispitele unui îndrăzneț seducător, asediator neruşinat al slabelor cetățui cu ziduri de fuste, bastioane de mătase şi creneluri de volane.

Ne aflam aici şi-mi rumegam, într-o aparentă linişte, învingerea, făgăduindu-mi o strălucită revanşă.

Când, într-o dimineață rece de toamnă, urcându-mă în trenul de Bucureşti, aflai instalată în acelaşi compartiment pe d-na X. Avui un şoc ciudat şi fiorii unei presimțiri de ceva neaşteptat mă cutreierară. O pipăii cu toate instinctele ațintite: Un proces? O aventură în capitală? Ceva-mi spunea că o aveam în mână.

M-am ploconit cu adâncă curtoazie. Ea m-a întâmpinat cu plăcere. S-a bucurat că avem numerele alături. Era singură. Vagonul, pustiu şi friguros. Vremea, buhoasă, cu o târâială de ploaie.

I-am lăsat ei onoarea să înceapă conversația. M-a cercetat întâi lung cu privirea malițioasă, mi-a examinat îmbrăcămintea, şalul şi pledurile cu care

mă înarmasem. Şi m-a întrebat ironică, exact cum gândisem eu despre ea, ce aventură mă mână la Bucureşti?

Nici o aventură. Mă duceam la Iaşi în pelerinajul pe care-l făceam regulat în fiecare an. Nu puteam trece o toamnă în care să mă lipsesc de nevoia de a trăi câteva zile măcar lenta şi frumoasa putreziciune a bătrânei cetăţi moldovene. Mă rechemau visuri şi amintiri.

Şi-i povestii înduioşat toată tinereţea pe care mi-o petrecusem în acele locuri. În nenumăratele peregrinări de ofiţer, tata fusese mutat aproape prin toate oraşele de seamă ale Moldovei, sfârşind prin aşezarea la Iaşi.

Aşa că de copil fusesem instalat în Liceul Internat, de unde ieşisem bacalaureat. Se înţelege deci mulţimea nu numai de amintiri, ci de adânci deprinderi ce mă târau într-acolo: drumul de aur al Copoului, colinele cvasi florentine pe care se zugrăvesc în culori de melancolie bătrânele fete ale oraşului, cupola de azur obosit a cerului, care cuprindea atâta jalnică frumuseţe. Pe lângă astea mă aşteptau sumedenie de prieteni, cu preşedintele tribunalului în frunte, pentru anume sărbătoriri tradiţionale, un pahar la „Borta rece”, o vizită bojdeucei lui Creangă, o vânătoare în pădurile…

Mă asculta gânditoare… Simţeam cum îşi slăbeşte încet, încet arcurile în care se încordase la început: şi asta pândeam eu.

Curios! Şi ea mergea tot la Iaşi, unde o chema un vechi proces, o plictisitoare cârcotă de moştenire. Nu cunoştea deloc oraşul şi tovărăşia mea îi făcea o mare şi făţişă bucurie, interesată deocamdată, totuşi bucurie. Avea groază de călătorii, mai ales cu bagaje şi lipsă de servitori, cum se întâmpla acum. Camerista i se îmbolnăvise pe neaşteptate şi n-o putuse însoţi. O prietenă care se oferise să-i ţină de urât o trădase în ultimul moment. Aşa ca ivirea mea în mohoreala plecării fusese salvatoare.

Avea oroare de hoteluri. Care e cel mai curat din Iaşi? Şi o scutură de-a binelea frigul groazei.

Băgai de seamă că e uşor îmbrăcată şi îi cerui voie să o învelesc cu şalul şi să o păturesc cu unul din pleduri. Se lăsă cu sfială şi se împotrivi cu pudoare să mulez bine de-a lungul trupului lânurile moi.

În acest timp, dădăcind-o astfel, mă ofeream ca Cicerone şi o asiguram că nu va avea de îndurat nici o greutate şi nici una din neplăcerile drumului. La Iaşi voi avea grijă de găzduire şi de toate celelalte.

Când a sunat pentru cafeaua cu lapte, am poftit-o cu mine. Tovarăşa luase gustarea de dimineaţă acasă.

Întors la loc, eram tot singuri. Prezența mea risipi tot frigul, pustiul, urâtul şi singurătatea ce se abătuseră asupra-i şi se învioră iar.

Dintr-un adânc impuls nelămurit, de ciudă sau de simpatie pervertită, ori numai din simplă petrecere, am reînceput vechea hărțuială. De data asta pe o coardă mult mai subțire şi înaltă şi cu surdină pusă aproape ca la o curte a dragostei, atât de odioasă doamnei.

Nu sunt deloc psiholog. Dar luai numaidecât cunoştință, cu o satanică bucurie, de superioritatea poziției mele.

Mai întâi adversarei mele îi lipseau spectatorii din saloanele unde ne războisem până atunci, ale căror priviri admiratoare şi îndemnuri o stârneau, o întăreau şi-i ascuțeau îndrăzneala la atac. Vanitatea, gustul ei de spectaculos erau lipsite de aceste puternice pârghii.

Mai prinsesem încă un atu: prestigiul meu de bărbat unic, sub a cărui protecție se pune o femeie timidă, fără ştiința apărării, într-o aventură ca acest drum într-un oraş necunoscut. Şi mă hotărâi să mă folosesc fără cruțare de toate acestea, ca să-mi iau o mică revanşă, dacă nu chiar o răzbunare definitivă asupra Redutabilei.

Închideam înadins ochii, ca să nu văd feminitatea din ea, gingăşia care se dezgheța la căldura purtării mele, drăgălăşenia prefăcătoriei, că susține cu înverşunare atacurile mele galante. Eram îmbătat numai de siguranța, de iminenta biruinței mele asupra unei neînduplecate vrăjmaşe. Fără martori? Cu atât mai cavalereşte!

În gara Bucureşti am strămutat-o aproape în brațe, ca pe un copil, în trenul de Iaşi, cu o autoritate şi o fermitate față de ea, de hamali, de personalul trenului, îndemânare neobişnuită mie, de care mă uimeam chiar eu.

Dar vagonul acum se umpluse de lume şi călătorii soseau gâfâind, înghesuindu-se în neorânduială.

Curând, clopoțelul a sunat dejunul. Am luat-o de braț şi i-am deschis drum prin mulțime. La pasarelele dintre vagoane am apucat-o de mijloc şi am trecut-o pe sus dincolo. Ne-am instalat la o măsuță lângă fereastră. Mâncând, priveam câmpurile pustii de holde peste care se lăsau aburii după-amiezii. În locurile arate, pe văi, pâclele se strângeau albe şi groase, ca nişte straturi de vată peste o rană. Eu începusem să-i fac teoria urâtului şi a singurătății, care ne aşteaptă pe amândoi cu cât vom înainta în viață.

Numai călătoriile în țări depărtate şi calde ne-ar mai putea scăpa Italia, Sicilia…

— Ce-ar fi, zisei deodată, serios, dacă această călătorie a noastră s-ar preface cu adevărat într-un voiaj de nuntă?

Ea căscă ochii mari, spăimântaţi la mine şi scapă cuţitul, care sună tare pe farfurie! Vecinii întoarseră capetele. Roşi. Eu urmai jocul:

— De altfel, este un prilej unic şi n-am să las fericirea să-mi cadă din mâini, şoptii plecându-mă până aproape să mă vâr în sufletul ei.

— Fericirea nu se ţine în mână, zâmbi ea, trăgându-se şi arătând spre vecini.

— Ştiu, ai dreptate, se prinde şi se ţine strâns în braţe, replicai cu. Ai să vezi.

Şi o ţintii serios.

— Ce să văd?

— Fericirea.

— Eu sunt mioapă, continuă a glumi ea. Eu nu văd decât foarte de aproape. Şi d-ta mă trimiţi în Italia? În Provenţa.

— Nu, scumpă prietenă. Fericirea noastră va începe chiar din Iaşi.

— Din Iaşi?

— Da.

Şi începui s-o joc de sus şi cu autoritate, ca la pichet când ai toate cărţile.

Ea aştepta încremenită.

— Când sosim la hotel iau o singură cameră pentru amândoi.

— Eşti nebun? lasă ea să-i scape un ţipăt înăbuşit.

— Deloc. Sunt d-l Ionescu, însoţit de nevasta sa, d-na Ionescu.

— Te întreci cu gluma.

— Sigur că întrec gluma şi intru în realitate.

— Atunci nu mai vorbesc cu dumneata.

— Nu e nevoie. Vorbesc numai eu. Stăm în Iaşi o zi, cel mult două, până fac formalităţile de ieşire, şi pe urmă nu ne oprim decât la Paris. Şi, dacă vrei, la Roma.

Ea tăcea palidă, nemişcată, întoarsă toată înăuntru unde lupta, fără să izbutească să-şi vie în fire. O buimăcisem.

Şi pe urmă, tot timpul, la cafea, pe culoare, pe banchetă lângă ea, la ureche, n-am slăbit-o din acest laitmotiv al călătoriei de nuntă, cu ascunderea noastră, a amândurora, ca doi soţi într-o cameră nupţială. Restul, apoi, se va aranja cum se cuvine.

Toate încercările ei de a aduce situaţia la obişnuitul badinaj[20] se frângeau de încăpăţânarea mea într-o nebunească seriozitate.

În fond, îi spionam fiece gest, fiece tremurare a glasului, pâlpâitul tot mai des al pleoapelor, chicotul de râs uşor nestăpânit şi îmi frecam în taină mâinile.

Cetatea de odinioară nu mai rezista decât la porțile cele mari. Dar şi acestea, deşi canaturile păreau tari, erau gata să sară din țâțâni.

— Dar ce-o să zică lumea? făcu ea în cele din urmă.

— Lumii puțin îi pasă. Ba încă are să ne mulțumească. Scapă de două amenințări, periculoase cât sunt separate.

— Cine?

— Dumneata şi eu. Suntem ca două roți razna, sărite una într-o parte, şi alta în altă parte de la un automobil în goană. Păzea! Şi vai de cel în care se va izbi!

Ea se topi de râs.

— Adică eu să intru cu toată viteza într-un trecător şi d-ta într-o trecătoare.

— Sigur. Pe când aşa, neutralizați amândoi, adică uniți pe o singură osie, vom merge liniştiți pe drumul obişnuit şi lumea nu mai are nimic de temut…

Şi îi şopteam multe alte nerozii de acestea.

Prietenul se opri brusc, trase adânc aer în piept şi, dând capul pe spate, închise ochii. Ca să umplu golul tăcerii care se prelungea, îi făcui complimente pentru arta desăvârşită cu care îşi jucase rolul de seducător.

El se scutură ca de o povară.

— Aş, rol făcu el scârbit. Ai să vezi. Aşa credeam şi eu. Eram atât de ațintit numai şi numai asupra jocului perfid, aşa de încântat de perfecțiunea cu care conduceam farsa, aşa de amuzat de uşurința de comediant cu care inventam şi realizam personajul ce-mi propuneam, că mă pierdusem cu desăvârşire din vedere pe mine, nu mai ştiam nimic din cele ce se petreceau cu realitatea sufletului meu.

Căldura, sinceritatea, elanul, veridicul, pasiunea cu care câştigam pas cu pas bătălia, le credeam simple invenții viclene, meşteşugite numai de dragul cauzei. Şi o trufie de mare artist mă orbea: nu-mi trecea prin minte că înlesnirea, destoinicia de care dam dovadă aveau o altă semnificație. Şi nu mă întrebam dacă ceea ce eu luăm drept artificiu nu erau țâşniri din fundul unei neştiute, nebănuite, odioase iubiri. Nu m-am gândit măcar o clipă dacă nu cumva femeia citea de-a dreptul în mine şi cu intuiția ei dreaptă nu-mi pătrunsese jocul.

La partenera mea nu era uşurătate, cum, vai, am aflat curând. La ea lucra contagiunea puternicelor mele sentimente, pe care eu îmi închipuiam că le maimuţăresc, ca să-mi bat joc. Târât de un curent de superficialitate, pluteam neştiutor deasupra genunilor ce aveau să mă înghită.

Totuşi, nu-mi plăcea la ea alura asta de glumă de până acum. Nu-mi puteam da seama cât a prins nada. Ca să aflu bine unde ajunsesem, începui o nouă tactică. Bătut, descurajat de rezistenţa ei, m-am prefăcut că mă retrag, mofluz. Îi adormeam, pe de o parte, orgoliul în alarmă şi-i dăm astfel o satisfacţie. Pe de alta, cercam să văd dacă nu pot să-i deştept şi să-i măsor teama că m-ar pierde.

M-am strâns, m-am posomorât şi am devenit sloi de gheaţă.

Nici o panică. Ea a primit cu linişte, ca ceva firesc, schimbarea. Şi-a lipit numai fruntea de geam şi a început să privească noaptea de afară.

Am simţit ca dasem greş. Pentru fineţea ei lucram prea grosolan.

După câtva timp s-a întors brusc spre mine şi m-a întrebat dacă am fost bolnav greu vreodată.

Întrebarea ei m-a uimit Am fost atât de naiv, încât am crezut că mă ispiteşte ca să ştie dacă mă poate lua de bărbat. Nu cumva să se încarce cu cine ştie ce povară de gât. Şi iar m-am îngâmfat prosteşte.

Răspunsul mi-a dat prilej să-mi îndrept greşeala şi să restabilesc cu perfidie situaţia de încredere, cordialitate şi devotament de mai înainte. Am asigurat-o că dacă, Doamne fereşte, ar fi vreodată suferindă, mi-aş închina toată viaţa s-o îngrijesc şi s-o tămăduiesc. Ea mă asculta roşind şi pălind rând pe rând. Pe faţa ei citeam mulţumirea. Nu mai ţinea mâna pe inimă, cum făcuse până atunci.

Pe măsură ce ne apropiam de Iaşi, se înnopta. Mulţimea din tren se îngroşa. Veneau la nu ştiu ce congres din capitala Moldovei. Compartimentul nostru era burduf de călători de alte clase, gălăgioşi, nedisciplinaţi, grosolani, dând unul peste altul. D-na X îi privea cu anxietate şi se alătură din ce în ce mai strâns de mine.

— Doamne, ce m-aş fi făcut singură tot drumul ăsta! oftă ea privindu-mă recunoscătoare.

Mărturisesc că am abuzat cu neruşinare, cu bună-ştiinţă şi rea-voinţă de slăbiciunea ei. Trecându-i braţul în jurul mijlocului, am ademenit-o să primească declaraţiile şi propunerile mele, speriind-o că n-are să se mai găsească nici o cameră liberă la hotel, şi-i arătai gloata tumultoasă din

vagon. Nu-i rămâne decât să doarmă culcată pe bagaje într-un colț de trotuar…

Spăimântată, s-a hotărât ca în acest caz nefericit şi numai în acest caz să împartă camera cu mine.

— Două paturi? Nu se poate. Unul singur, şi o înghețai cu un: Eu hotărăsc acum.

Apoi, ca s-o îndulcesc, i-am migălit cu duioşie un şir de nimicuri, acoperind cu viclenie fondul care, dezvăluit brutal, o făcuse să tresară într-o crispare de rezistență firească sub o horbotă de accesorii ridicole, inventate atunci pe loc: deliciul de a sorbi mâine dimineață amândoi cafeaua cu lapte adusă la pat. Cum ne-ar sta, fiecare cu ceaşca lui sub nas, în două paturi despărțite printr-un hiatus? Numai atât, că eu îmi aleg de pe acum partea de către fereastră. Îmi place să dorm întors spre lumină şi cu papucii de noapte la îndemână. Apoi ne îmbrăcăm şi ieşim împreună. La tribunal o conduc eu. Am o mulțime de prieteni.

Ea consimțea, tulburată, zăpăcită, cu capul în piept, ceea ce-i descoperea ceafa albă, plină de cârlionți nebunatici.

De altfel, trenul intra în gară. Zarva era la culme. Gloata înghesuită pe culoare se repezea la uşi. Tovarăşa gata să plângă îşi privea cu spaima geamantanele, pe care în grabă i le înhățase un călător. O liniştii, cu calmul şi siguranța mea. Am găsit cu greu un hamal, care pentru un bacşiş bun mi-a adus o birjă ținută în rezervă, când ceilalți se băteau pentru câte o haraba ruptă şi împuțită. În câteva minute, străbăteam oraşul şi ajungeam la hotel.

— Ce păcat că e târgul închis! îi şoptii.

— De ce?

— Îți luam un buchet de flori.

— Albe? se alintă ea, plecând cu cochetărie capul pe umărul meu.

Am intrat în holul hotelului gol. Congresiştii erau găzduiți în altă parte. Şi am înaintat cu doamna la braț către taraba în dosul căreia moțăia portarul galonat, păşind cu ceremonia cu care m-aş fi prezentat în fața Ofițerului Stării Civile.

— Să ceri să aducă măcar un paravan în cameră, gunguri ea ca o columbă la urechea mea. Neapărat un paravan şi glasul i se înecă de ruşine.

Ajunsesem la culmea nemerniciei şi paşii mai departe…

Sosit în fata hotelierului, cu victima palpitând la brațul meu, mă desfăcui brusc de ea şi făcui doi paşi în lături, lăsând-o singură:

— Te rog o cameră cu un singur pat la parter, pentru d-na X (şi-i spusei numele), comandai cu glas tare. Nu aveți lift şi doamna nu poate urca şi coborî scări.

— Şi pentru dv.? întrebă portarul.

— Mie o cameră la etajul III, cât mai mică şi mai în dos dacă se poate. Doresc cât mai puțin zgomot.

— Tot cu un singur pat?

— Desigur. Şi nu mă deranjează nimeni până mâine la ora 10.

— Doamna nu e soția dumneavoastră? întrebă mirat hotelierul.

— Nu! Am cunoscut-o în tren şi i-am ajutat să se descurce.

— Atunci trebuie să mi se dea şi actele dânşii de identitate.

— Ți le va trimite prin cameristă. De altfel, pe doamna trebuie să o deşteptați la orele 7/4. Să-i aduceți o birjă. La 8 trebuie să fie la tribunal.

Şi, chemând un servitor, îi făcui semn către bagajele înțepenite în sală, poruncindu-i:

— Condu pe doamna în camera dânşii!

Şi foarte ceremonios, cu un zâmbet drăcesc, îi luai mâna şi i-o sărutai, urându-i noapte bună.

Apoi îi întorsei spatele şi-mi văzui de treburi, fără să mai privesc înapoi. Ca într-o fulgerare, zării numai o clipă în abisul peretelui de oglinzi din fața mea imaginea convoiului îndreptându-se spre culoar, cu doamna sprijinindu-se, clătinată, de brațul servitorului. În urechi îmi sună şi acum târşitul paşilor ei împleticiți pe mozaicul sclipitor.

Mi s-a strâns inima? Am şovăit o clipă? Poate. Nu ştiu. Dar mi-am mutat numaidecât privirile în altă parte. Am ieşit după aceea, satisfăcut de marea mea ispravă. Am mâncat în oraş şi m-am întors târziu.

Dormeam, când, pe la unu sau două noaptea, mi-a bătut cineva la uşă.

— Ce este?

— Doamnei de la nr. 8 nu-i este bine şi vă roagă să coborâți la dânsa.

„Nu se prind tertipuri din astea”, mi-am zis, îngâmfându-mă ca un demon căruia i-au izbutit ispitirile.

— Am poruncit să nu fiu deloc deranjat până mâine, țipai către uşă.

— Doamna m-a trimis. Îi este rău…

— Eu nu sunt medic. Trimiteți după doctor.

Şi-mi întorsei somnul pe partea cealaltă.

A doua zi, târziu, îmbăiat şi ras, am coborât pentru hoinăreală. Tocmai dam să ies în stradă când portarul mă ajunse din urmă.

— Ştiți ce s-a întâmplat?
Eu dădui nepăsător din umeri.
— Cu doamna, urmă el.
— Ce doamna? mă prefăcui.
— Doamna care a venit cu d-voastră.
— A, da. E o cunoştință întâmplătoare. N-a plecat la tribunal?
— Nu. Poftiți s-o vedeți.
— N-am timp acum…
Şi iar mă bucurai de totala biruință ce avusesem asupra ei. Era la picioarele mele şi mă implora, umilită.
— Vă rog, stărui portarul.
Şi spuse acest „vă rog” cu atâta apăsare şi aproape mustrător, că m-am oprit de a-l da la o parte, cum pornisem, şi am cedat. M-a condus solemn pe un culoar şi mi-a deschis uşa camerei nr. 8.
Pe patul desfăcut zăcea întinsă, cu o mână pe inimă, d-na X în cămaşa albă, ca o mireasă. Era moartă.
Camerista, cu ochii roşiți de plâns, îi rânduia părul.
— Acum aşteptăm procurorul îmi spuse plictisit portarul. Dar doctorul ştie cum s-a petrecut cazul. Un atac de inimă. Dumneavoastră nu aveți nici un amestec
Prietenul sfârşise spovedania. Se uită la ceasornic şi se găti de plecare.
— Şi de atunci porți doliul ăsta? îl întrebai.
El se privi în oglinda din față, uimit că şi când pentru întâia oară se vedea în sacoul negru şi se descoperea cu cravată cernită la gât, el, care adora cele mai capricioase stofe şi cele mai fanteziste jabouri.
— Nu, nu eu… bolborosi el uluit. Vezi, croitorul a găsit cu cale…
Dar întorcându-se hotărât spre mine:
— Spune drept, n-aş merita să port costumul vărgat şi tichia în cap? Eu am omorât-o! Şi o iubesc de atunci din ce în ce mai mult! Ce dulce era când îşi plecase capul pe umărul meu! zbucni el într-un hohot de plâns, căzându-mi în brațe.

GOSPODĂRIE

ÎMI PLACE SĂ VORBESC cu moşu-meu, un bătrân voinic la trup şi isteț la minte, deşi nu prea ne potrivim la păreri.

— Şi… zi aşa, nepoate, după voi ăştia firoscoşii de acum, boalele nu mai sunt de la Dumnezeu…

— Dar n-au fost de la Dumnezeu niciodată, moşule, ci totdeauna au venit din nepază, din necurățenie, din fel de fel de năravuri rele cu care ne stricăm sănătatea, ca băutura, tutunul…

— Ba parcă spuneai odată de nişte lighioi, nu ştiu cum le zice…

— E adevărat, moşule: boalele molipsitoare sunt pricinuite de nişte viermuşi nezăriți cu ochiul omului şi cari se iau de la bolnav la cel sănătos; ştii, că ai apucat destulă ciumă şi holeră în țară.

— Bată-le să le bată de spurcăciuni, zice moşul zâmbind cu şiretenie; dar de unde le-ați mai scos dacă nu se văd cu ochii?

— Apoi se văd cu ochian, moşule, care măreşte lucrurile…

— Aha, ochian de alea care arata pete în soare şi muşte în luna…

— Degeaba râzi, moşule, întâi să pui ochii să vezi ce arată şi pe urmă să vorbeşti.

— N-aş pune ochii să-mi plăteşti! Că ochii mei, cât sunt acuma de bătrân, dar nu-i dau pe toate ochianele voastre!

— Să fii sănătos, moşule, nici nu-i nevoie, că sunt ei destui care se uită, spre folosul tuturor, răspunzei eu cam oțărât.

— Ba fără glumă, o drege moşul, cum poți să vezi, măcar cu ochianul, un lucru care nu este? Când nu este nici o lighioaie pe care s-o văz eu cu ochii că dă boala, ce-o să mărească ochianul?

Eu rămâi pe gânduri, iar moşul râde pe sub mustăți că m-a înfundat.

— Bine, zic eu, moşule, hai să intrăm în casă să-ți arăt ceva.

Bătrânul se ia după mine, pufuind din lulea; intrăm amândoi în odaia dinspre miazăzi, unde bate soarele.

Trag jos perdelele şi fac umbră, apoi întreb pe moşu:

— Vezi ceva, moşule, în văzduh?

— Nimic, nepoate…

— Dar acum? şi dau la o parte un colț de perdea cât să pătrundă o rază de soare. Uite-te bine, îi zic, în raza de soare nu-i nimic?

Şi în acelaşi timp bat cu piciorul în podele, să se înalțe pulberea. Mii şi mii de firişoare, nevăzute până atunci, roiesc în cuprinsul razei de soare

mişunând ca nişte vietăţi.

— Nu văz nimic, zice moşul iar.

— Cum, nu vezi asta?

Şi-i mai scutur o carte.

— Apoi, asta e colb, amestecat cu fum din luleaua mea.

— Ce-o fi, ce n-o fi, e vorba că îl mai vezi în altă parte decât în bătaia razei de soare?

— E drept că nu-l mai văz.

— Vrea să zică, iată un lucru nevăzut de ochi cum este firişorul de praf, dar care când străbate în raza de soare ajunge dintr-odată să fie văzut. Tot aşa şi cu viermuşii boalelor.

— Ce mă tot prosteşti tu pe mine, se supără moşul. Ăsta e colb şi fum. Dar viermuşii e altceva, că nu-i cunosc şi nu i-am văzut niciodată.

— Ba e acelaşi lucru, răspund eu.

— Mă nepoate, zice moşul, ieşind pe uşă: ce-mi spui tu cam îşi aduce cu ghicitoarea, într-un vârf de plop un iepure şchiop, treiera la bob… paiele cădeau, boabele s-atârnau… Dacă ai altceva de spus, bine, dacă nu, lasă-mă în pace, că mi-e lehamite de atâta colb şi vorbă!

Dar eu ies după el şi nu-l slăbesc, că ştiu că e aproape să-l rămâi, când începe moşul s-o ia acasă.

— De ce fugi? Rogu-te, ce se întâmplă când arunc o bucată de zahăr într-un pahar de apă? Mai se vede zahărul?

Moşul vrând-nevrând trebuie să-mi răspunză: „Nu se mai vede, că se topeşte”.

— Şi fiindcă nu se mai vede, fiindcă se topeşte, înseamnă ca zahărul nu mai este acolo, în paharul cu apă?

— Ba este, dar s-a topit.

— Apoi topirea nu este decât desfacerea zaharului în mii şi mii de firişoare, aşa de mici încât sunt nevăzute, împrăştiindu-se în apa din pahar. Dacă iau o picătură din această apă şi o pun la ochian, am să văd firişoarele de zahăr cum văd viermuşii în sângele ori scuipatul bolnavilor, unde nu-i puteam zări cu ochii…

…Dar moşul nu mai m-ascultă, ci se îndreaptă spre fundul gradinei, pufuind necăjit din lulea şi mormăind cum are obicei când vrea s-o sfârşească: păcat de banii ce i-a cheltuit bietul tat-tu cu tine!...

(„Duminica poporului”, 22 februarie 1915, pp. 2-3)

MICUL ÎNVĂȚĂTOR

NU MAI ERA TAINĂ pentru nimeni că nemții aveau să intre cât de curând. Oştirea noastră, copleşită, da îndărăt şi, ca un talaz uriaş care se retrage, târa odată cu ea tot ce întâlnea, oameni, vite, căruțe… În sat nu se mai isprăvea forfota… Unii treceau, alții soseau, cei mai mulți plecau departe în pribegie. Rămâneau doar femeile, copiii şi moşnegii să ție nestins focul pe vetrele străbune. Lor le cădea grozava sarcină să dea ochii cu duşmanul, nu o singură dată şi într-o luptă dreaptă piept la piept, ci umiliți şi cu spinarea încovoiată ceas cu ceas, zi cu zi, ani întregi, poate…

Spaima şi deznădejdea amorțiseră pe toți. Sufletele bieților oameni zăceau culcate palancă la pământ, ca rupte de vijelie. Zvonuri peste zvonuri se lățeau pretutindeni, ca petele de păcură pe albul straielor.

— În Costieni cică n-a mai rămas nimeni viu!

— Ba nu! spunea un altul, am auzit că numai pe copii îi ciuguleşte, îi schilodeşte şi apoi le scoate ochii.

— Pângăresc lăcaşurile sfinte şi ard satele, întăreau fugarii… La noi în Afumați au băgat caii în biserică. Din şcoală au făcut coşar pentru vitele cu râie.

În nici o minte nu mai licărea un cuget întreg, un gând bărbătesc şi limpede. Se stinseseră toate, cum se stingeau în fiecare noapte luminile, de frica păsărilor de oțel ce spionau văzduhurile.

Şi totuşi, în bezna cumplită o lumină ardea în sufletul unui copil. Nu era mai mare ca de doisprezece ani şi nu ştia nici el ce puteri ascunse purta în adânc, gata să se închege într-o faptă mare. Ştia atât, ca el trebuie să apere şi să scape şcoala de pângărirea duşmanilor. Aceasta o făgăduise altuia şi lui însuşi şi trebuia să o facă. Învățătorul pornise la cea dintâi chemare, luptase la Turtucaia şi nu se mai ştia nimic de el, dar la plecare atât spusese băiatului:

— Ionică, ia seama de şcoală şi de grădină, în grija ta le las. Ține şi cheile… Când oi veni, să le găsesc toate la locul lor. Am nădejde mare în tine.

Şi i-a strâns mâna ca unui om în toată firea.

Băiatul era mâna dreaptă a dascălului. El îi da ajutor şi îi ținea locul în clasă, când acesta pleca după alte treburi, şi toate mergeau strună, buna rânduială ca şi învățătura. Copiii îi dau ascultare, la joc ca şi la carte, şi, mai presus de toate, îl iubeau pentru voioşia şi vioiciunea lui. Se vedea că e

ager, după ochii mari, căprui, care se aținteau pe oameni şi pe locuri, să le soarbă parcă. O cută tăiată între sprâncenele îmbinate arăta încordata băgare de seamă cu care râvnea să prinză totul şi să înfăptuiască bine orice ar începe. De n-ar fi fost copil, l-ai fi crezut, acolo sus pe catedră, adevăratul dascăl.

Ca focul îl ardeau cuvintele învățătorului, iar dragostea lui pentru lăcaşul unde mintea şi sufletul lui deschiseseră ochii ajunse un chin. Zi şi noapte se gândea ce să facă… croia planuri şi nu-i ieşea din cap o icoană care-l făcea să se scuture ca de friguri: un pâlc de cai râioşi închişi în şcoală şi rozând lemnul băncilor. Atunci pornea de acasă, afară din sat, în poiana unde şcoala cea nouă, cu temelii de piatră, în mijlocul unei curți largi, răsădită cu pomi roditori, aştepta parcă îngrijorată şi se miră că nu-i mai vin copiii… Era noiembrie, şi ea, tot goală! Băiatul o cerceta şi ocolea cu grijă, o descuia, apoi intra cu sfială înăuntru. Aici îi plăcea să se gândească şi încetul cu încetul luă o hotărâre.

Într-o zi a început a colinda satul, pe la toate casele cu copii mari şi mici. Îl chema pe care cum îi găsea la poartă, se sfătuiau şi se despărțeau cu vorba:

— Vino după prânz.

— Viu.

După-amiază, şcoala era plină de copilaşi, rânduiți în bănci cu cărțile deschise şi ochii ațintiți la icoană… Focul ardea în sobă şi micul învățător, după o caldă rugăciune făcută cu toții împreună, îşi începu sarcina… Şcoala se deschidea în toată regula, şi copiii aveau să urmeze fără întrerupere, ca în vremurile bune. Duşmanul, când va veni, să găsească şcoala plină, aşa ca să nu mai aibă nici prilej nici pricină să o ocupe. Şi era o vitejie fără seamăn din partea acestor şcolari să înfrunte astfel de duşman despre care tocmai se vorbea că schingiuia copiii.

În fiecare dimineață erau cu toți acolo, în păr. De prânz, cei mai mulți rămâneau de mâncau, tot acolo, merindele aduse în trăistioare… Treceau pe drumul mare călăreți, ori tunurile zguduiau pământul… Pe sus se roteau aeroplanele… Coloanele obosite poposeau în poiană… Dar lecțiile se urmau fără schimbare. Cu ferestrele închise citeau, cântau, spuneau tărăgănat şi dulce tabla înmulțirii… Trecătorii auzeau de afară glasurile curate şi treceau fără să le ia în seama: „două ori una douaaa, două ori două patruuu”. Aşa, până seara târziu, când se împrăştiau liniştiți: ştiau că nemții

nu intră niciodată noaptea în sate. Dar a doua zi se sculau cu noaptea în cap, se strângeau în clasă şi se puneau pe treabă.

Într-o zi tunul a început să bată în apropiere. Ghiulelele se încrucişau pe deasupra lor… Erau cele din urmă crâmpeie ale oştirii noastre, care se scurgea prin sat, fugărită de vrăjmaş. O presimţire jalnică îi copleşea pe toţi, numai învăţătoraşul cel bărbat îşi păstră cumpătul.

Pe la ceasurile patru după-amiaza, pe o zi geroasă, cu norii hărţuiţi de vânt, s-au ivit cei dintâi duşmani, doi călăreţi care au trecut pe şosea înainte. Pândarul din colţul poienii îi vestise la vreme, dar nimeni nu s-a clintit de la locul lui. Urmară apoi alţii şi alţii. Un pâlc s-a oprit şi a intrat în curte. Înăuntru lecţia îşi urma şirul, fără turburare, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Micul dascăl citea cu glas tare „Patimile Domnului", când uşa se deschise trântită de perete şi, tropăind, câţiva soldaţi intrară în clasă. Toate capetele se întoarseră; fetele se făcură albe ca varul. Cu o mişcare repede, dintr-o nobilă şi dragă deprindere toţi ca unul se sculară în picioare, ca pentru a saluta un oaspe iubit. „Bună ziua!" Dăscălaşul coborî şi stătea neclintit cu degetul în cartea închisă, la patimile mântuitorului… Soldaţii bolovăniră ochii mânioşi şi unul începu a striga ceva pe limba lui. Nimeni nu pricepea şi nu se clintea. Atunci tăbărâră pe băiat, îl apucară de mâini şi porniră să-l târască afară. Ceilalţi copii fură îmbrânciţi şi scoşi cu sila, apoi strânşi roată în curte. Micul învăţător, încercând să-i lămurească, fusese lovit cu pumnii şi acum obrajii îi ardeau ca jarul. Un fir de sânge se prelingea dintr-o nară şi picura pe mintean. Celorlalţi li se luase piuitul; cu capetele goale, trenţăroşi, unii desculţi, alţii dezbrăcaţi, cum îi apucase vrăjmaşul şi-i izgonise din clasa caldă, toţi tremurau de spaimă. Soldaţii înverşunaţi părea că voiau să ia o hotărâre grozavă şi îşi împărţeau rolurile, când se ivi pe drum o trupă cu un ofiţer. Aceştia se opriră la rândul lor şi tânărul ofiţer întrebă ceva. Nemulţumit cu cele îngăimate de soldaţii ce se codeau să dea lămuriri, el chemă din mulţimea ce-l urma pe tâlmaci şi-i porunci să vorbească.

— Ce este aici? - întrebă acesta, cu apăsare ungurească în glas.

— Aici este şcoala satului, răspunse cu glas stins băiatul.

Ofiţerul porunci iar ceva tălmaciului.

Acesta reluă:

— Unde este învăţătorul?

— Învăţătorul este plecat pe front, dar locul i-l ţin eu, fu răspunsul.

— Şi eşti destul de destoinic?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, voi face ce voi putea.

Soldatul tălmaci acest răspuns, care plăcu… Ofițerul începu să zâmbească. Dăscălaşului prinseră a-i licări ochii ageri şi a i se adânci cuta dintre sprâncene.

— Apoi, băiete, nouă ne trebuie şcoala să facem spital pentru răniți.

Copilul îşi încordă puterile. Simțea parcă pe limba lui apăsând cu toată greutatea ei şcoala întreagă, pe care trebuia să o scape. Cuvintele abia se rupeau ca nişte stânci smulse dintr-un mal.

— Domnule ofițer, se rugă el tremurând, vă vom arăta o casă mult mai bună pentru asta. În satul din vale este chiar un spital adevărat. Îndurați-vă şi nu ne luați şcoala tocmai acum, când am început-o cu atâta trudă. Am strâns cu aşa caznă pe aceşti copii de care nimeni nu se îngrijeşte, că-mi pare prea mare răspunderea în fața lui Dumnezeu să-i las iarăşi răzleți şi sălbatici, fără învățătorul de toate zilele.

Ofițerul asculta din ce în ce mai uimit tălmăcirea noului răspuns. Pe chipu-i spelb trecu o lumină bună, care i se cobori în suflet. Porunci ca copiii să fie lăsați în pace şi le făcu semn să intre în clasă.

Apoi scoase o hârtie pe care scrisese ceva, un cuvânt ca să nu mai fie supărați de armatele în trecere, şi, dând-o băiatului, îl mângâie pe părul ciufulit de mâinile grosolane. Se cunoştea că nu era neamț, după părerea celor ce l-au văzut trebuie să fi fost slovac.

Apoi a privegheat până s-au împrăştiat soldații adunați acolo şi numai în urmă s-a depărtat uitându-se din când în când înapoi.

Şcoala a urmat înainte… Valurile de vrăjmaşi care s-au perindat au găsit-o totdeauna plină de copii cuminți, plecați liniştiți pe cărți şi tăblițe.

Hârtia cu slove nemțeşti făcea iarăşi minuni. Nimeni nu s-a mai agățat să-i tulbure şi să-i risipească.

Satul însuşi era oarecum cruțat prin aceasta îngăduială, pe lângă care lesne a mai căpătat altele, mulțumită copilului cu suflet de viteaz care se legase să-şi ocrotească şcoala şi Dumnezeu i-a ajutat.

OLARUL EROIC

NE-AM DEPRINS SĂ CĂUTĂM viteji numai printre mânuitorii de săbii şi să-i găsim numai în mijlocul vărsătorilor de sânge. Şi totuşi cea mai umilită meserie îşi are vitejia şi eroii ei, înainte mergători şi mucenici adevăraţi în mâna cărora unealta roasă şi învechită se preschimbă în arma cuceritoare cu care taie semenilor uimiţi drum nou în inima naturii robite.

Viaţa olarului francez Bernard Palissy este în această privinţă mai plină de eroism decât a lui Napoleon, fiindcă nenumăratele-i înfrângeri nu l-au putut cu nici un chip doborî şi nu s-a lăsat până ce nu a biruit, înzestrând omenirea cu o artă şi o industrie nouă, cu care s-au hrănit în cursul veacurilor milioane de oameni, şi care a făcut şi gloria şi bogăţia unei ţări întregi ca Franţa.

A deschis ochii pe lume în anul 1510 şi alături de tatăl său, un sticlar sărac şi necăjit, aproape de cum a început să apuce cu mâinile, s-a trezit şi el un lucrător sticlar. Copilandru tăcut şi răznit de cei de seamă lui, dar iscoditor nevoie mare, din pricina sărăciei nu a putut învăţa la şcoală. A intrat în viaţă fără măcar să ştie buchile şi socotelile cele mai de nimic (pe care însă le-a învăţat singur şi temeinic mai târziu). Dar asta nu l-a împiedicat, ba poate dimpotrivă, să citească cu propriii lui ochi în mereu minunata carte a Naturii, pururi deschisă; cum spunea el însuşi: „n-am avut altă carte decât cerul şi pământul, date tuturor să le citească”. Şi câte lucruri nu a deprins şi nu a învăţat la această şcoală liberă a Firii, lucruri pe care parcă înadins le acoperă cu mâna-i înarmată cu nuiele, cealaltă şcoală, mică şi înghesuită nu numai între patru pereţi întunecoşi, dar şi într-un suflet şi mai îngust de dascăl uscat şi răscopt.

Pe lângă o disciplină de muncă încordată şi severă, de luare aminte veghetoare, de străduinţă trudnică, de râvnă înverşunată, cu reluarea fără preget de la capăt a lucrării neizbutite, care i-au chezăşuit izbânda. Natura i-a îmbogăţit mintea şi sufletul cu tot ceea ce un om cultivat putea să ştie pe vremea lui. Aşa că olarul a fost pe de-a-ntregul şi un învăţat naturalist care mai apoi la Paris a putut să ţină lecţii ascultate, despre fortificaţii, agricultură şi mai ales despre istoria naturală. Văzând izvoarele de pe oalele şi blidele coapte de el în cuptor şi imitate cu atâta firesc şi adevăr după natură, Buffon nu poate decât să exclame uimit: „numai natura singură putea să producă un aşa mare naturalist”. Şi până la vremile de azi nu se pot

face mai bine decât a făcut el acele izvoade de şerpi, şopârle, plante, flori studiate pe viu şi reproduse apoi pe faianţă în chip neîntrecut.

Până la optsprezece ani a stat acasă, lucrător sticlar şi pe deasupra măsurător hotarnic. Dar meseria sticlăriei nu mergea. De o viaţă tatăl său se zbătea fără să poată înnoda două într-una! Şi băiatul, mare acum, plecă în lume. Cu sacul în spate, a rătăcit aproape zece ani prin Franţa, Flandra, Germania, muncind pe unde apuca - fie ca sticlar, fie ca hotarnic şi mai ales observând, învăţând, instruindu-se. În urmă s-a însurat şi s-a statornicit la Saintes în Franţa. Curând l-au înglodat copiii, iar nevoile i-au trecut dincolo de cap. Pe măsură însă ce-i creşteau lipsurile şi neajunsurile, simţea cum se trezesc în el puterile minţii şi ale sufletului, aşa de bogat hrănite până atunci. Simţea că poate - mai mult - că are nevoie să facă ceva care să-l ridice deasupra, care să-i îndestuleze şi foamea copiilor şi pe aceea, mai nepotolită, foamea sufletului. Şi îşi rotea ochii adânci pretutindeni, socotind de ce ar fi bine să se apuce.

Pe atunci era căutată şi se vindea cu preţ bun olăria şi blidăria smălţuită, însă numai în Italia se producea asemenea marfă, iar taina de fabricaţie era păstrată cu străşnicie… Spre această taină a smalţului îşi încordează Bernard toate puterile şi ajunge să o cucerească într-o luptă de şaisprezece ani, zi cu zi, noapte de noapte.

Când s-a apucat întâi de acest lucru, nu ştia nimic privitor la meseria smălţuirii, nici măcar cum se fac şi se ard oalele în cuptor. Ar fi fost o dezlegare, să plece în Italia şi să cerce să afle taina, dar cui ar fi lăsat poşidicul de copii. Nu-i rămânea decât să se puie pe muncă aici pe loc. Şi mai întâi cu şart: a strâns şi a studiat tot soiul de materiale ce şi-a închipuit că ar intra în plămădirea smalţului, dar mai ales a celui alb - cel mai preţuit. Le-a amestecat în fel şi fel de chipuri, le-a frecat şi le-a încercat pe bucăţi de oale sparte pe care le ardea apoi în cuptorul lui.

Nu studiul, nici munca nu-i erau vreo greutate, ci cea mai mare stavilă era sărăcia. Feluritele substanţe şi boiele, precum şi oalele care urmau să fie încercate trebuiau să fie cumpărate cu bani buni. Asemenea şi lemnele cu care înfierbânta cuptorul… Muncind însă, zugrăvind pe sticlă, desenând, hotărnicind, izbutea să-şi târâie de azi pe mâine viaţa şi să-şi urmeze în acelaşi timp experienţele asupra smalţului. Ani de zile a sucit şi răsucit cercetările pornite orbeşte, a dibuit plămadele, a spart movile de oale noi, a azvârlit troiene de hârburi mânjite cu compoziţie nereuşită, a prăpădit sumedenie de stânjeni de lemne degeaba. Smalţul nu se ivea nici pe cel mai

mic colțişor de hârb. Şi, vorba aceea, oalele sparte le plăteau copiii şi nevasta, care îndurau toate lipsurile şi a căror pâine o lua de la gură ca să o zvârle în foc… Cât despre el, nu simțea nimic! Frig, foame, sete, oboseală, toate le punea la spate, numai ținta să şi-o ajungă. Acum tot necazul i-a căzut pe cuptorul lui din casă. Numai din pricina lui, că nu arde bine, nu-i iese smalțul. Şi iată-l durând, undeva la margine, un alt cuptor mai mare, care i-a înghițit la rândul lui alte mormane de oale şi de lemne, fără alt rezultat decât mizeria fără leac a întregii familii ajunsă pe drumuri. Toți i-au strigat că trebuie să deschidă ochii. Fără să se dea bătut, a lăsat-o mai domol, renunțând la cuptorul lui propriu. Toate încercările le face acum la cuptorul unei fabrici afară din oraş, căci pe al lui nu mai are lemne cu ce să-l încingă. Nici aici însă nu i-a mers mai bine. Alte blide sparte, alte plămade risipite şi nici urmă de smalț pe cioburile netrebnice!

Atunci, cuprins de o răzvrătire îndârjită, s-a hotărât, v-ați aştepta poate să se lase pentru totdeauna, nu, s-a hotărât să înceapă cercetările de la capăt!

Cu prilejul unor mari măsurători în acel ținut căpătă de lucru şi cu banii câştigați se întoarce mai înverşunat ca oricând la descoperirea smalțului alb. Noi grămezi de oale, cumpărate cu bani gheață, sparte şi acoperite cu fel şi chip de plămade, cad jertfă încăpățânării sârguitorului Bernard. De data asta cioburile sunt arse într-o sticlărie, la un cuptor mai puternic şi, pe ici pe colo, compoziția pare că s-ar fi topit şi ar fi intrat în lut: dar de smalț alb nici vorbă! Alți doi ani pierduți zadarnic în cercetări nerodnice, în cheltuieli peste puterile lui îl duc la ruină şi, atunci, scrie Smiles, „se hotărăşte să facă o ultimă sforțare şi începe, fireşte, prin a sparge mai multe oale ca totdeauna!"

Aproape trei sute de cioburi, mânjite cu plămada, sunt aşezate pe pardoseala cuptorului sticlăriei, cu osârdia cu care se întindeau pâinile pe pristolul punerii înainte. Şi după ceasuri şi ceasuri de nerăbdare gâfâitoare iată că pe unul singur din cele trei sute de cioburi plămada se topise, iar după uscare se prefăcu într-un frumos smalț alb. Nici soarele pe ceruri, în primăvara iubirii lui, nu cred să fi strălucit mai orbitor pentru bietul olar ca pata aceea albă încrustată pe o fărâmitură de lut.

Din clipa aceea spune el însuşi că „s-a simțit un om nou". Într-un suflet a alergat la nevastă şi i-a arătat proba, justificarea aparentei lui nebunii.

De pe sufletul lui a căzut piatra care-i tăia răsuflarea: strădania, zbuciumul sterp de atâția ani putea să-l socotească deci cu drept cuvânt un studiu trebuitor, de neînlăturat, ca să ajungă aici. Şi astfel era îndreptățit față

de el însuşi, pentru tot timpul trecut. Dar acest căpătâi de izbândă n-a fost decât începutul unui alt lanț întreg de încercări, de zbucium şi cheltuieli. Trebuia chezăşuită taina cercetărilor şi pentru asta avea nevoie de un cuptor pe seama lui. Pentru aceasta îşi durează unul, la care lucrează singur vreo opt luni: adună lemne uscate din belşug, îşi modelează oalele trebuitoare, alcătuie plămada pentru ars şi într-o bună zi da iar foc cuptorului plin cu hârburi: şi nu se mai mişcă de acolo o zi, două, trei, cu ochii la văpaia mistuitoare… Şase zile şi şase nopți necurmate a vegheat, urmărind cioburile, dar plămada nu s-a topit pe nici unul…

Atunci iar a stat puțin să chitească… De bună seamă vina este a substanțelor care nu au fost bine amestecate. O nouă încercare trebuie numaidecât făcută. Dar de unde bani? Nu-i mai rămâne decât să se împrumute la un vecin. Şi iată-l cu banii luați pregătind o nouă provizie de substanțe chimice, de lemne şi oale, la gura cuptorului care aştepta ca un moloch nesățios.

Scăpără, focul duduie, văpaia încinge cărămizile, dogoarea creşte, dar cioburile stau neschimbate… Smalțul nu se topeşte şi stiva de lemne s-a isprăvit. Flămând, mânjit, neprimenit de o lună, uscat şi istovit ca o iasmă, cu barba zbârlită, tremurând de dogoarea focului ce-i ardea în suflet, parcă în locul şi spre ruşinea celui ce se domolea în cuptor, olarul deznădăjduit nu se mai putu ține şi cu amândouă mâinile smulge ulucile curții. Apoi stâlpii pălimarului, unul după altul, urmează ulucile şi sunt zvârlite în foc. Bălbăra[21] se întețeşte câtăva vreme încă un ceas de iuțime şi poate că plămada se topeşte dar şi ulucile s-au isprăvit mai înainte ca smalțul să se înmoaie… Poate că numai câteva pale de dogoare încă şi totul ar fi gata, dar focul se ostoiază… Ținându-şi cumpătul, grav şi fără un tremur, ca şi când ar fi făcut un lucru ca orişicare altul, olarul intra în casă… Masa mare de tei, în jurul căreia se adună toți să mănânce, tocmai bine va ațâța flacăra domolită din cuptor. Şi blănile mesei, scândurile patului, spetezele scaunelor pâlpâie şi trosnesc în mâinile nemiloase ale stăpânului, care jertfeşte totul, numai să descopere taina după care se străduieşte de atâți amari de ani… Dar jertfă nu este deplină, plămada rămâne nealterată şi focul iar moare… Ah, dacă ar mai ține câteva clipe, biruința ar fi a lui… I-au mai rămas scândurile podelei. Şi duşumeaua casei scoasă în grabă urmează patul şi mobila, zvârlită pe acelaşi rug năprasnic.

Nevasta şi copiii îngroziți se împrăştie prin vecini şi toți îi căinează pentru nenorocirea ce a căzut pe capul tatălui, care de bună seamă s-a

smintit cu desăvârşire.

Noroc că smalţul, înmuiat de arzimea atâtui foc - ţi-ar veni parcă să zici de atâta voinţă şi înverşunată statornicie a omului - s-a topit. Altfel poate că acoperişul şi toţi căpriorii bietei case ar fi trebuit să se mistuie în focul nemilostiv. Acum smalţul lucea voios şi mângâitor pe blidele răcorite. Omul biruise, şi Natura, hărţuită, supusă, lăsase să i se smulgă încă o taină, dar nu o da decât în mâna unui erou vrednic, purificat prin jertfă şi foc. De aici calea merge, oricât de cotită şi de întoarsă, spre răsplată, spre deplina încununare a unei munci de aproape douăzeci de ani de încercări sterpe, costisitoare, care ar fi doborât pe un altul mai slab de înger. Olarul ajunge până la regele Franţei care îl ia în slujba lui. Întâmplările celelalte din viaţa lui, pizma şi clevetirile vrăjmaşilor, închisoarea nu mai pot întuneca lumina unui suflet care a biruit aşa de cumplit.

Şi nu a învins pe oameni - semenii lui - ci însăşi Natura. Dacă Bernard Palissy ar fi fost ostaş, fără nici o îndoială că ar fi ajuns mare şi puternic, iar faima lui ar fi umplut lumea de fum lesne risipitor. Dar aşa, spre norocul aceste lumi, viteazul nostru s-a născut sticlar şi cea mai mare ambiţie a lui a fost să descopere taina faianţei şi a pus atâta răbdare, atâta râvnă, atâta tărie, atâta credinţă pe o întindere atâta de lungă de vreme - a jertfit copii, nevasta, reputaţie, odihnă, sănătate, avere, toate astea în slujba unei singure idei, cât un mare mucenic pentru credinţa lui, şi cât niciodată un erou al armelor nu a fost în stare să jertfească.

Dacă omenirea ar şti să-şi caute mai bine eroii şi un nou Plutarch s-ar încumeta să-i nemurească, umilul olar din veacul al XVI-lea ar împodobi cele mai frumoase pagini ale epopeei străduinţelor umane spre mai bine.

(„Lamura” nr. 5, februarie 1921, pp. 337-341)

PROBA

BĂTĂLIILE PENTRU CUCERIREA DE moşii, cât mai multe şi mai întinse, şi-au avut şi ele vitejii lor. Unul dintre aceştia era, în județul nostru, un grec, îi încurc numele: ceva cu opulos în coadă.

Se aşezase aici tânăr de tot. Harnic şi neobosit, chivernisit, foc de deştept şi grozav de îndrăzneț, treptat-treptat, din arendăşie în ohavnicie, ajunsese să stăpânească, în bună lege, peste o sută de mii de pogoane în inima Olteniei, pământ moale, negru şi rodnic ca icra. Başca de atât nămet de ogoare, moşiei îi atârna la gât o imensă salba de bălți şi gârle ticsite de peşti, şi peste grumazi o încolăcea o lată cordea de păduri de salcâm, care stăvileau navala dunelor din latura Dunării. Afară de asta, umerii îi erau împodobiți cu altițe de vii din vechea viță autohtonă, sădite pe nisipiştele albiilor secate, cumpărate cu sate cu tot. Mijlocul i-l încingea un brâu de suhaturi cu sumedenie de vite grase. O adevărată blagoslovenie a lui Dumnezeu. Lumea nu se speria şi nimeni nu se supără. Dimpotrivă: privitori ca la o palpitantă întrecere, toți îl aplaudau, îi prețuiau îndrăznelile, îi consfințeau izbânzile şi-i lăudau eroismele, aşteptând să-şi frângă gâtul. Dar grecul ştia ce face. Lăcomia lui era loială. Nu jecmănea, nu mintea, nu înşela: da lovituri cinstite. Adversarii, alți latifundiari din mâinile cărora smulgea moşiile, recunoşteau că le lua pe bună dreptate de atunci; împrumuturi neplătite, polițe protestate, mezaturi, falimente, moştenitori nevolnici şi câte alte împrejurări prielnice pentru un vajnic luptător în războiul averilor; niciodată câştigate la cărți.

În iureşul atâtor glorioase agonisiri, nici el, nici lumea nu băgase de seamă că atinsese şaptezeci de ani. Rămăsese pentru sine şi pentru ceilalți acelaşi ca odinioară: înalt şi uscățiv, dar vânjos, cap frumos, cu păr negru unduios, frunte înaltă deasupra ochilor de un negru adânc, nas ambițios, mustață mătăsoasă sub care zâmbea gura subțire şi râdea dantura intactă; iar întreg chipul încheiat de potcoava puternicei bărbii…

N-avusese timp, nici gând să se însoare. Şedea mai mult la țară, într-un conac cât un castel, de unde îşi cârmuia împărăția: la început, pe jos ori călare, cu logofeții după el; apoi, din docar; mai târziu, din gabrioleta vopsită galben, şi în urmă, din trăsura cu arcuri mlădii de Viena. Gospodăria i-o ducea câte o țiitoare. Când nevasta frumuşică a unui logofăt, pe care o înlocuia curând cu alta, când o slujnică mai scuturată, aleasă pe sprânceană,

schimbată la rându-i cu o cheleriță nurlie ori o jupâneasă luată cu o nouă halcă de moşie.

Într-un rând oploşise o cântăreață scoasă dintr-un şantan. Asta a izbutit să se cramponeze mai mult: aproape doi ani. A scăpat anevoie de ea, mulțumită unui prieten, un avocat sărăcuţ, care pentru câteva mii de lei s-a legat s-o scoată din minți şi să fugă cu ea unde a dus mutul iapa.

De atunci s-a întors şi s-a păstrat numai la catul de jos: jupânese, fete în casă, sluguțe, cămărăşițe; cel mult câte o lingerească de la târg, care în două-trei luni să-i înnoiască şi să-i chivernisească rufăria.

Multă vreme, adică în toiul vârtejului pentru câştigarea pământurilor, se ducea rar la oraş, unde avea o casă mare. Se abătea mai ales pentru procese, acte de cumpărări la tribunal, întruniri politice ori alegeri.

Atunci îşi deschidea casa, poftea lume şi da câteva mărețe ospețe pentru autorități, prefect, primar, înalți magistrați, parlamentari şi alți mari dregători, toți prieteni îndatorați, învrâstați cu moşieri şi advocați cheflii.

La masă slujea jupâneasa, adusă înadins de la țară. Lumea se mulțumea cu el şi aşa; nimeni nu i-o lua în nume de rău sau să se simtă jignit. Toți se îndesau să aibă de-a face cu el, îl îmbrățişau, întindeau de el şi-l onorau. Ce însemna acolo o mică, nezărita umbră, o țiitoare la un atât de marc erou: peste o sută de mii de pogoane ohavnice.

Pe urmă, deşi nu ajunsese la sațiu, dar îşi împuținase el însuşi, prin atâtea cumpărături, prilejurile de adaos la pământuri, se mută pentru câtva timp la oraş, mai ales iarna, când se abăteau trupe de teatru sau vreun circ. Asta nu atât de dragul artei, cât că să-şi aleagă o actriță pe care o tocmea cu sezonul: o închidea la moşie, unde o ținea până primăvara, când începeau muncile, şi-i da drumul, ca să-şi ia alta prospătură iarna următoare. Cu actrițele n-avea încurcături: păsări călătoare, le făcea aripi de bancnote, şi ele zburau bucuroase la Bucureştii luminii şi luxului, sătule de anosteala conacului şi noroaiele satului sălbatic.

Oraşul era încântat de aceste isprăvi bărbăteşti şi nu mai tăcea.

— Ai văzut, al dracului grec? nu îmbătrâneşte deloc!

— Brava lui! Aşa trebuie să trăieşti. Nu ca noi, sub papucul nevestelor

— Dar bine se mai ține opulos!

— Cum să nu se ție: mâncare bună, aer curat la țară, mişcare, trai regulat, plimbări, vânători, petreceri (cam aşa îşi închipuiau ei viața harnicului moşier, hărțuit de griji şi treburi din zori până-n noapte).

— Asta e a cincisprezecea, îi țineau unii socoteala. Dacă le-ar fi păstrat pe toate, avea acum un harem.
— Tare e, domle! La vârsta lui… Are peste şaptezeci de ani, şi tot nu se mai potoleşte.
— Ce vrei! Barza e albă, dar ciocul, tot roşu…
Şi alte laude mai groase, mai pe şleau.
Şi opulos se ținea mereu trainic, verde şi voinic, bătrân numai în actul de naştere, pe care nu-l mai păstra, încolo întru nimic obosit. Sculat din zori, necontenit pe jos, călare, în trăsură, dând porunci, cumpărând, vânzând, când la moşie, când la oraş, schimbând țiitoarele… Până ce i s-a înfundat.
Chiar în mijlocul domeniilor lui, rămăsese ca prin minune moşioara unui boier scăpătat, o enclavă - cum îi spunea ei - care cu nici un chip nu se îndupleca să i-o vândă. Deşi prieten cu conu Mihai, căruia de zeci de ani îi făcea regulat curte, opulos nu izbutise nici cu bani, nici cu schimb să-l clintească din cuibul lui.
— Coane Mihăiță! Hai să ne învoim. Am o pereche de case la Bucureşti, un adevărat palat, cu un parc cât Cişmigiul. Ți le dau; şi pe deasupra încă cincizeci de mii de lei.
Boierul, cam surd, drept răspuns îi lua mâna întinsă spre învoială, i-o scutura a plecare şi-i spunea cu glas înfundat: „Le revedere, la revedere”, ploconindu-se ceremonios.
Aşa de sute de ori, opulos îi mâncase dulceața şi-i băuse apă rece, ba la Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavril, ba la Paşte, la Crăciun, la semănat, la secerat, la treieriş, la ogorit. Căci opulos, străbătându-şi de la un capăt la altul domeniul, se abătea şi pe la boierul, a cărui moşioară îi stă în drum.
Ăsta îl întâmpina de fiecare dată cu acelaşi surâs încăpățânat, îl poftea iar în foişor, unde, dacă era vara, Angelica, fetița conului Mihai, urmată de servitoarea cu tava, îl ospăta cu tradiționala dulceață de caise şi cafeaua cu caimac.
La începutul începutului, fetița, orfană, avea numai vreo cinci ani. Grecul, înalt, aproape n-o vedea jos, la piciorul lui. Apoi la rând, an de an, fetița crescuse, fusese trimisă la Bucureşti la pension, ajunsese acum domnişoară şi-l primea în fiecare vară, când venea în vacanță, urmată de aceeaşi servitoare cu aceeaşi tavă. Mosafirul o privise şi n-o văzuse nici cum se înălța, nici cum i se lungeau rochiile, nici cum i se rotunjeau sânii. Din scaunul înalt el ochea numai moşioara rotunjită de jur împrejurul conacului cu acareturi.

Până ce, într-un miez de iulie, conu Mihai căzu pe neaşteptate, trăsnit de dambla, chiar în aria de treierat. Cel dintâi a alergat opulos. A găsit o harababură în care se zbătea biata Angelica, deznădăjduită, în mâinile slugilor, logofeților, cămătarilor. El a intervenit cu energie, a luat în mâini şi a continuat muncile, a săvârşit cu pompă înmormântarea, a dat răgaz fetii să-şi vie în fire, a mângâiat-o, a întărit-o şi a deschis succesiunea. Nu mai erau alți moştenitori. Moşia, găunoşită de datorii ca o măsea stricată. Au sărit creditorii ca nişte lupi. Angelica s-a speriat, a plâns şi s-a dat în mâinile mântuitoare ale lui opulos. Asta, cinstit, a chemat magistratul, care să statornicească moştenirea, şi pe urmă s-a pus s-o descurce. A stăvilit întâi haita celor cu polițe şi înscrisuri. A verificat împreună cu Angela titlurile lor. A preîntâmpinat sechestrele pe recoltă, vite şi acareturi, a ținut piept băncilor lacome. Totul cu inima şi desăvârşit devotament. Nu s-a putut face altfel: datoriile nu se puteau nici pe departe acoperi şi moşioara a fost scoasă la licitație. Aici opulos era la largul lui. A jucat în zăbale şi a lăsat în urmă cu câteva lungimi pe toți alergătorii în cursa licitației şi a cumpărat el moşia, cu domnişoara Angela pe deasupra.

Căci ce era să facă fata? Unde să se ducă? A rămas în conac, şi încă fără nici un sprijin, afară de opulos, pe care-l cunoştea din copilărie şi al cărui suflet nobil şi braț tare le simțise îndeajuns.

Opulos ce putea să facă? S-o dea afară pe drumuri? S-o oprească țiitoare? Şi, loial, s-a însurat cu ea.

Pân-aici lumea nu numai că-l admitea aşa, burlac, cu nenumărate țiitoare, dar îl admira şi-l cinstea. Dar de aci încolo, o dată însurat, toți au refecat buzele a nemulțumire, a dezaprobare, chiar a batjocură. Lumea i-a retras dintr-o dată tot creditul de virilitate cu care-l onorase până acum. Nu l-a mai văzut că este tot aşa de drept, înalt şi chipeş, neschimbat de verde şi plin de bărbăție, ca şi până la însurătoare: l-a socotit mai rău decât muscalul scapet[22] care venea cu tablaua plină de turtă dulce în bâlciurile târgului.

Şi bârfelile s-au pornit.

— Auzi dumneata îndrăzneală, ghiujul!

— Om trecut de şaptezeci de ani, nu-i e ruşine să batjocorească o fetişoară!

— Ei, ce vreți, şi-a bătut o vreme şi el mendrele. I s-a făcut acum de coarne boureşti!

— Putea să-i fie tată, să-i dea moşioara zestre şi s-o mărite c-un tânăr de seama ei.

Şi alte multe ocări, cum se spun la asemenea ocazii.

Dar pofta de mâncare vine mâncând, şi dragostea culcându-te în acelaşi pat cu nevasta. Grecii, ca toţi orientalii, sunt toţi admirabili. Şi curând recunoştinţa Angelichii s-a prefăcut în iubire. Opulos şi-a văzut înainte de treburi; nu s-a împlinit anul, şi cocoana i-a născut o fetiţă.

Larmă mare în oraş şi în satele de pe moşii, indignări, bârfeli, spume la gură. Mai ales femeile.

— Nu-ţi spuneam eu! E făcută cu logofătul. Are ochi albaştri ca ai ăluia. (Ochi albaştri avea şi Angelica, dar clevetitorii nu voiau să-i vadă).

Toate astea au bâzâit şi pe la urechile lui opulos, l-au necăjit, au amărât-o şi pe nevastă-sa. Şi într-un târziu s-au destrămat. S-a ales numai logofătul cu darea afară, aşa napristan[23].

Grecul se mută, pentru distracţia soţiei şi îngrijirea fetiţei, la oraş. În înţelegere cu nevastă-sa, deschise casa şi începu să facă primiri fastuoase. În fiecare săptămână floarea târgului în frunte cu magistratura umpleau saloanele. Îşi închipuiau că, dezvăluindu-şi astfel viaţa, necontenit, sub ochii scrutători ai târgului, se pun la adăpost de orice soi de bănuieli, scuzabile oarecum cât au stat răzniţi acolo la ţară.

Şi grecul îşi văzu mai departe de treburi: peste mai puţin de un an şi jumătate, când încă nu înţărcase pe mica Fulguliţa, nevasta îi mai născu o fetiţă. I-a pus nume grecesc sadea: Lambra, Lambrita. Înverşunarea lumii fierse în clocot:

— A adus-o tocmai unde trebuie, spuneau despre coana Angelică, în oraş, la tamazlâcul de bărbaţi.

— El era orb? nu vedea cum roiau în jurul ei, ca muştele, bărbaţii? mai ales inginerul-şef?

— Ce inginer-şef? A făcut-o cu procurorul: are ochii negri, leit ăsta! (Ochi negri avea şi opulos.)

Şi n-a mai fost bâzâit, ci zvon mare, toaca pe la urechi, clopot de alarmă, tot ce vreţi.

Opulos şi nevastă-sa au suferit, au scrâşnit, dar au tăcut: oameni cuviincioşi. Şi iarăşi totul a trecut ca o grindină, fără să facă multă pagubă… Din ea s-a ales doar procurorul cu înaintarea la Bucureşti, dar în adevărul adevărat, cu mutarea, grecul, mare elector, deputat de colegiul întâi, a pus doar o vorbă acolo sus, şi magistratul a zburat la mai mare.

În timpul ăsta, la stăruinţele prefectului, a fost adus în oraş un regiment de cavalerie: să mai dea interes, viaţă şi mişcare economică urbei. Uliţele au

fost răsădite cu tunici roşii, epoleți de aur, pampoane mândre cu bujori. Săbiile zdrăngăneau pe caldarâm ca nişte vătraie războinice, pinteni agresivi agățau rochiile şi inimile ieşite la plimbare. Grădina publică, plină de furioasele accese muzicale ale fanfarei… Baluri, adultere, divorțuri, căsătorii, încercări de sinucideri, părăsiri de domiciliu.

În acest vârtej, soția lui opulos a mai născut o fetiță, a treia. Grecul iar nu s-a învoit cu nume vulgare, Ioana, Marie, a botezat-o Diana. Diana, ca pe zeița strămoşilor săi.

A izbucnit de data asta un lung muget al moralei publice ofensate…

— Auzi, dragă… Şi orbul nu vede!

— Ce să vază, maşer… Ispăşeşte pe unde a păcătuit!

— Nu mai merge! Ar trebui să nu-i mai călcăm pragul.

— Unde poți opri pe lihniții ăştia de la mâncările şi băuturile grecului?

— Pe asta cu cine a făcut-o?

— Ce, nu ştii?! Cu locotenentul care trecea în fiecare dimineață pe la poarta ei şi înapoi. Are ochii căprui ca el.

Adevărul e ca nimeni nu ştia cum sunt ochii ofițerului. Ai fetiței aveau însă o culoare nedesluşită: nu se alesese cum au să fie.

Locotenentul trecea în fiecare zi la cazarmă al cărei drum era pe acolo. Şi mergea totdeauna cu ordonanța după el.

Huietul a umplut oraşul, satele şi a tulburat rău sufletele lui opulos şi al cucoanei Angelica. Şi-au închis casa, n-au mai primit pe nimeni. Femeia n-a mai ieşit nicăieri. S-a înmormântat acolo, între fetițe. El, cătrănit, s-a zbătut, a întors capitala pe dos şi a izbutit să mute regimentul de cavalerie tocmai la mama dracului. Asta a întărit şi mai mult bârfelile.

— Face tocmai ca ovreiul cu canapeaua, ziceau unii.

— Dacă n-ar fi vinovată, ce i-ar păsa, spuneau altele, ar ține fruntea sus!

Şi multă vreme zvonul a plutit în văzduh, înecăcios, ca praful ridicat de roatele unei căruțe în goană. Apoi s-a lăsat încet jos, cernut peste familia opulos.

Ce s-a gândit săracul om: ca să mântuiască nevasta de prigoană, a scos-o din ochii lumii. A dus-o vara întâi la mare, apoi în sezon a aşezat-o la băi, unde a dat şi el o raită. Toamna a urcat-o sus la Sinaia, bineînțeles, tot timpul şi pretutindeni însoțită de cele trei fetițe şi dădace. După ce a sfârşit cu treburile câmpului, a scos paşaport şi au trecut cu toții la Braşov, de unde s-au întors abia la Crăciun.

Mai bine de cinci luni au scăpat de colții fiarelor.

N-a trecut mult după întoarcere, şi coana Angelica a cunoscut că iar este însărcinată. Şi în al şaptelea an de măritiş a născut lui opulos cea de a patra fetiță; a botezat-o tot cu nume grecesc: Afrodita.

A fost un urlet ca de iad: spume, bale, turbare, comploturi. Mai ales că nimeni nu mai era primit în casa zăvorâtă.

— Pe asta cu cine naiba o mai fi plodit-o, Doamne?

— Hei! Câți crai şi filfizoni fluieră-vânt s-or fi perindat! Că numai de-alde ăştia umplu băile. Oamenii cumsecade se caută acasă, cu bai de foi de nuc şi ficat de pucioasă.

— Te-ai gândit bine… Sigur, cu vreun muțunache de…

— Ce muțunache, dragă! Moaşa spune că e cârnă şi cu părul galben şi țipă gros.

— Aoleu, să ştii că s-a dus după ea acolo! De aia a lipsit astă-toamnă, zicea că în concediu.

— Cine, dragă?

— Cum cine? Nu ştiți? Popa ăla tânăr de la catedrală. Cum îi zice ăla cârn şi blond, cu glasul gros…

— Popa Androne? care când cântă, parcă muge un taur, de cutremură pereții?

— Da, acela… numai pe el îl primea cu botezul la zi-ntâi, îl chema să le creştineze copiii, să le facă sfeştanii. El o spovedea şi o împărtăşea murea după el.

— Popă, popă, dar un vlăjgan să nu-i ajungă trei muieri deodată! Şi preoteasa, o sfrijită la care nu se uită…

opulos se simțea îmbăloşat de sus până jos. Descurajat, a lăsat pe popa în pace şi s-a înțeles cu nevasta să nu mai facă copii. Mai cu seamă că ieşeau numai fete, iar mijloacele de fereală ajunsese neprimejdioase în mâinile doctorilor.

Au îndurat apoi cu răbdare avalanşa de necuviințe şi ocărî.

Lumea însă nu se mai potolea. Ochii târgului, plini de pieze-rele, se țineau cruciş după ei când ieşeau cu trăsura să-şi mai aerisească nevasta şi copii. Doar că nu-i băteau cu pietre. Răutatea de afară începea să pătrundă înlăuntrul grecului. Se descumpănea. Se simțea descărcat de puteri ca o butelie de Leyda pe care o descarci de electricitate atingând-o cu degetul. Şi aici nu erau degete, ci mâini murdare, guri spurcate. Toate îi mergeau anapoda: seceta îi pârjolea ogoarele, grindina îi bătea viile, jitnițele îi ardeau, îi mureau vitele… Mai mult: simțindu-i slăbiciunea lăuntrică, ce se

vădea în toată înfăţişarea şi faptele stăpânului, satele de clacaşi de pe moşii se răzvrăteau, logofeţii îi zâmbeau cu dezgust, slugile îl priveau cu ochi nesupuşi, parcă să-l silească să şi-i plece pe ai lui.

În sfârşit, dezastru. Nu mai era de aşteptat. Când fetiţa cea mai mică, Afrodita, a împlinit opt luni, s-a hotărât. S-a înţeles în taină cu domnul Sotir, stăpânul celei mai mari (de altfel unicei) cofetarii de pe uliţa mare, chiar în buricul târgului, să-i închirieze pentru o jumătate de zi vitrina de la stradă, lungă şi lată cât o cămăruţă, unde se răsfăţau prăjiturile garnisite cu muşte. Chiar din seara de nouă mai storurile, ca nişte pleoape urduroase, se lăsară peste geamurile înalte.

— Sotir îşi pregăteşte geamlâcul pentru mâine, zicea lumea. Înnoieşte prăjiturile care se clocesc de vreo două săptămâni. O fi văzut şi el că au făcut viermi.

Şi târgul aştepta curios schimbarea.

A doua zi, zece mai. Dis-din-zori, primăvara pătrunsese din şesul învoit, cu echipa ei de meşteri decoratori, în târgul uscat şi ponosit; năpădi curţile cu flori de tei şi salcâm, umplu maidanele cu bălării festive, tivi cu iarba zbucnită prin caldarâm uliţele necălcate de trăsuri. Şi pavoaza cu splendorile ei meschinăria oraşului gătit cu cinci steaguri tridecolorate, „unul la primărie, altul la prefectură…”.

Dar ce mai însemnau astea, când din cer peste tot târgul soarele îşi desfăşură imensa lui flamura de lumină şi azur!

Şi paradă începu: navală pe străzi, defilarea şcolarilor, a notabilităţilor, a pompierilor, a delegaţilor din sate, cu ţărani purtând panglici tricolore la căciuli, lume şuvoi pe uliţa principală.

Şi deodată, în toiul entuziasmului patriotic, încet-încet, ca perdeaua unui altar, draperia vitrinei de la cofetăria lui Sotir din buricul târgului se dete în lături, şi înăuntru, la geamul proaspăt spălat - ca la o panoramă - se iviră pe fotolii opulos la mijloc, flancat de o parte şi alta de câte două fetiţe, în total cinci persoane.

Madam opulos fusese lăsată acasă…

Stupoare… guri căscate. Zvon lăţit ca rotocoalele undelor stârnite de un bolovan zvârlit într-un heleşteu.

Lumea a lăsat paradă, defilare. Şcolarii au spart coloana, pompierii au rupt rândurile, poporenii au părăsit Te-Deum-ul, toţi s-au înghesuit, s-au strivit, s-au bătut ca să vadă… Ce? Pe domnul opulos înconjurat de cele patru fetiţe ale sale, Fulguliţa, Diana, Lambrita şi mititica Afrodita,

binecunoscute tuturor, răsfăţându-se în cinci fotolii, îmbrăcaţi în cele mai scumpe haine şi rochiţe de sărbătoare. Şi, când s-au uitat mai bine, câteşicinci cu piciorul drept descălţat, gol-goluţ.

Dintâi nu s-a priceput. Au crezut că opulos înnebunise.

La ce alt te puteai gândi? Vechi sifilitic, impotent, destrăbălat, dedat la viţii ascunse… Era de aşteptat aşa ceva.

Dar omul din vitrină gesticula necontenit şi striga, arătând mereu la degetele piciorului sau gol, pe care le mişca şi le resfira întruna, ca şi la cele ale fetiţelor, care făceau aşijderi. Şi, cu glas mare, tatăl se pleca, îşi lua şi-şi număra degetele, fără hodină, fără răgaz, pentru fiecare grup de privitori: unul, doi, trei, patru, cinci, şase. Avea şase la dreptul. Apoi pe ale fetiţelor, unul, doi, trei, patru, cinci, şase… Drace! Tot câte şase aveau şi copiii; şi tot la laba piciorului drept, numărate cu glas urlat, în văzul şi auzul întregului târg şi judeţ, adunate acolo de zece mai, transformat în serbarea triumfului picioarelor familiei opulus. Şi lumea nu se mai satura să le privească. Gurile rele şi căscate a pagubă amuţiseră.

Ca să ajungă până la vitrină şi să poată privi primarul, prefectul şi notabilităţile, a trebuit să intervină poliţia să evacueze o porţiune de uliţă. Pe urmă iar înghesuială ca la comedie, cu striviri, bătăi şi leşinuri, până ce s-a amestecat din nou poliţia să puie ordine, să silească mulţimea să circule în sens unic, aşa ca să se perinde toţi ca prin faţa tribunei regale şi să se pătrundă de proba paternităţii lui... opulos, care, neobosit, o înfăţişa pe rând tuturor. Între timp, Afrodita udase scutecele de câteva ori, plânsese, dădaca, din cofetărie, urcase s-o schimbe, o potolise cu biberonul şi rămăsese în vitrină să-i desfacă ca să arate şi să-i numere degetuţele cât şase viermişori roz.

Nici într-un an întreg domnul Sotir n-a făcut atâta alişveriş[24] cât în dimineaţa acelui de pomină zece mai. Lumea i-a luat cu asalt cofetăria, i-a fituit prăjiturile, înghesuindu-se să vază măcar din spate reprezentaţia.

Mulţimea, nesătulă de spectacol, urma să staţioneze, blocând uliţa, şi nu s-ar fi clintit până noaptea.

Dar opulos a dat poruncă şi storurile s-au lăsat peste vitrină.

A fost din nou nevoie de poliţie ca să-i facă loc să iasă prin gloata entuziasmată, purtându-l în triumf, împreună cu fetiţele, până acasă. Adevărata defilare de zece mai a fost apoi acolo, prin faţa casei lui.

Opulos a trebuit să iasă cu soţia şi odraslele în balcon.

Altfel, s-ar fi putut întâmpla, Doamne fereşte, răzmeriță… Te pui cu poporul?

SINGURI

ŞED TUSPATRU ÎN PATUL LARG de scânduri acoperit cu un pled de lână fumurie. Deasupra lor, pe o policioară bătută în perete, dar sus, aşa ca să nu o ajungă în cazul când s-ar scula în picioare, arde închis garzoniţa, cu fitilul tras înăuntru, sub căciula de alamă coclită. Alături, o icoană de lemn a Maicii Preciste parcă veghează asupra lor, cu sticluţa de agheasmă spânzurată de cui şi mănunchiul de busuioc aninat în creştet.

Sunt singuri: trei fetiţe la rând, cea mai mare să tot aibă şase ani şi un băieţel, prâslea, ceva mai săltat peste un an şi jumătate. Fetele jur-împrejur stau greceşte, iar în mijlocul lor Nicuşor cel mititel, drăcos şi neastâmpărat, cu capul în toate părţile ca un capântortură[25]. Şi e o larmă şi un haz şi gura de-ţi iau urechile. Trebuie să-l mintă şi să-l împace pe mititel până vine mama.

Au început jocurile cu „ocol-ocol, aicea şade iepurele”. Piciul întinde poznaş palma la surioara cea mai mare şi rabdă niţel până i se face de două ori ocolul, apoi, prididit de gâdilătură, îşi trage repede mânuţa, dând pe spate capul cu cârlionţi plăviţi şi cu gura gâlgâind de râs… Şi râzi pe urmă toţi cu lacrimi, ca de cine ştie ce poznă! Apoi se opresc, răsuflând adânc, ca s-o ia de la capăt.

Dar li s-a urât cu asta şi trebuie să intre cu toţii în joc: trec la „cirip, cirip gara-gara”. Îşi aşează toţi mânuţele unele sub altele, ciupind cu degetele celei de deasupra dosul mânii de dedesubt, întâi mânuţa celei mari, apoi a mezinei, pe urmă a celei mici, şi iar o mână a celei mari, de care se atârnă a mezinei, şi peste cealaltă mânuţă a celei de-a treia, înfigându-şi toţi bine unghiile în piele să nu le scape…

Deasupra de tot, Nicuşor îşi aşază mânuţele lui zglobii, chiar ca două păsărele; s-a făcut un ciorchine ce se leagănă în sus şi în jos „cirip cirip” apoi deodată clădăria se strică şi-ntr-o învălmăşeală nebună mâinile se bat între ele, pe când copii ţipă cât îi ţine gura: „Gara, gara, gara”, chiar parcă ar fi dat uliul într-un stol de vrăbii gureşe.

Aşezarea şi potriveala mâinilor însă se face greu. Ionică începe „gara” înainte de vreme, aşa că se lăsă de jocul acesta şi încep „barbă bărbărie, gură gurărie”, unde plodul cel răsfăţat are rolul de seamă. El aşteaptă cuminte, numai ochii îi sticlesc a râs, până ce jocul ajunge la „hâţ de mutuluc”. Aici, când să-l scuture de smocul bârligat din frunte, el dă să

scape răsucind capul cu iuțeală într-o parte şi în alta şi iar pornesc toți să leşine de râs.

Mezinei, care numai se uită, i-a venit în minte: „Adam, Eva, moş Avram, Ițic, Pitic, facem ham”, şi cu asta chilomanul a mai crescut. Copilaşul aşteaptă până unde vine să-i vâre degetul în gură, şi-atunci, hăț, dă să-l prinză. Fetița, mai în glumă, mai speriată, se trage repede îndărăt şi izbeşte cu cotul pe cea mică, aceasta începe să plângă. Lelița, cea mărişoară, o ia de-o mângâie, o împacă şi o aşază în alt loc, către părete.

Vine o clipă de răgaz şi nedumerire. Nu ştiu de unde s-o mai înceapă.

Cele două mărişoare hotărăsc să facă ca broaştele: lelița să zică „cât a dat tat-tu pe cojoc?”, iar mezina cea mică să îngâne strigând în acelaşi timp cu ea: „un ort, un ort, un ort”. Şi haide pornesc, gălăgia şi ramătul au ajuns culmea, nu se mai înțelege nimic. Când una striga „cât a dat tat-tu”, celelalte, podidite de râs, leşină cu capul în mâini. Când ele izbutesc să îngâne „Un ort”, moare de râs lelița. Iar prâslea, între ele, o ține tot într-un râs, aşa, degeaba, că ele nu pricep jocul. Fetițele strigă mai tare, crezând că dacă vor țipa n-are să le umfle râsul aşa de lesne, dar pufnesc cât deschid gura şi prâslea, după ele, ridică casa în slăvi.

După câteva încercări s-au încredințat că nici jocul acesta nu merge. Atunci lelița, vorbind repede-repede şi bătând grozavă cu degetul în pieptul fiecăruia, zice pe „ieşi fetiță la portiță”, cu învoiala ca cine o cădea să se facă mijă. Mijă a căzut cea mare. Se duce la uşă, pune mâinile la ochi şi-şi sprijină capul în scândurile nu tocmai bine alcătuite, prin crăpăturile cărora vine un vânt rece din tindă. Nerăbdătoare, întreabă mereu: „gata?”. Ceilalți cotrobăiesc prin toate părțile, căutând ascunzători. Şi-i o duduială prin casă, de parcă ar veni să-i prinză Han-Tătar.

O clipă de tăcere… şi-apoi, pițigăit, răspunde una de sub pat: „gata!” Răscoleala începe. Prâslea şade chircit pe brânci, cu mezina la un loc, în fundul subpatului, sub o albie cu gura în jos. Cea mai mică s-a băgat în firida sobei, goală de lemne.

Țățica, hoață, ca să mai lungească jocul, se face a-i căuta cu tot dinadinsul şi a nu-i găsi, răsturnând țoalele şi pernele din pat, lovind donița, bubuind în ladă cu piciorul şi înciudându-se: „Unde s-o fi ascuns, Doamne!”. Ajunge la sobă, vâră mâna şi apucă pe Marica; aceasta începe a smiorcăi, că de ce a găsit-o. De sub pat începe Nicuşor să-i ție isonul, speriat de întunericul de sub copaie. Trebuie numaidecât să iasă şi mezina

cu el. Țățica le dă la toți apă cu bărdăcuța înflorită cu verde, bea şi ea şi răstoarnă ce-a mai rămas în cofă.

E târziu, prin ochiul de geam nu se vede deloc afară, doar se aude în țarc Joiana foindu-se de frig lângă cluca de coceni şi purceii flămânzi guițând în tindă, unde i-a închis stăpâna la plecare. Acum şi lui prâslea îi e foame şi iară prinde a scânci. Țățica îi dă o halcă de mămăligă şi se urcă cu ei toți în pat, la celălalt căpătâi, spre sobă, ca să le spuie basmul cu băiatul care a băut apa dintr-o urmă de cerb şi în cerb s-a prefăcut. Frățiorul, ostenit şi somnoros, lasă căpşorul în poala ei şi închide ochii. Şi în timp ce lelița deapănă firul limpede al povestirii, cu mâinile-i dulci şi mângâioase, îi cată în cap, alegând-alegând vițişoarele răsucite cărări-cărări şi făcându-se din când în când a ucide ceva cu unghia degetelui mare, cu care apasă repede şi îndesat de două-trei ori în acelaşi loc.

Gazornița pocneşte încet şi sâsâie prelung, neîncetat, însoțind glasul scăzut al basmuitoarei, pe când surioarele ascultă speriate, cu ochi mari şi gura căscată, parcă acum ar auzi întâia oară povestea de atâtea ori îndrugată… „Şi numa' cum mergeau ei aşa, rătăciți prin pădure, i s-a făcut băiatului sete! Şi iaca într-o urmă de cerb nițică apă… Băiatul, nu: să bea, da' fata nu-l lăsa şi plângea” Şi, cu ochii duşi, spunea înainte, lungind vorbele şi coborând glasul la fiecare pas al poveştii.

Când intră mama mirosind a răcoare sănătoasă de afară şi cu iz de umezeală în scurteică, toate sar ca deşteptate din somn, uitând de somn şi de basm şi de tot. Numai prâslea doarme cu capul în poala țăticăi.

Mama îl ia binişor de subțiori şi-l ridică, sărutându-l apăsat în creştet. „Odorul maicăi, odor!” Apoi îl pune la sân. Prâslea-i copil mare, cu gura aproape încheiată, dar de dragul că e băiat singur la trei fete, nu s-a îndurat să-l ințarce, ci tot îi mai dă să sugă noaptea prin somn, când o bâjbâie cu mâna la piept. Şi prâslea începe să țocăie gros, înghițind cu ghiorăituri.

Ea îl mai sărută o dată şi se aşează cu el pe patul vechi, pe când fetițele se agăță, care pe poale, care pe genunchi, care în cârcă. Iar mama, de dragul lui prâslea, le săruta şi pe ele.

REVOLTA DOBITOACELOR

LIMBILE VREMII ALUNECASERĂ de pe tăişul lustruit al baltagelor de piatră pe luciul paloşelor de bronz. Şi omul nou intră în eră cu tot alaiul de animale îmblânzite după el.

Într-un amurg sălbatic de iarnă, el se întorcea necăjit de la pădure. Carul primitiv, cu roata otova dintr-o singură bucată de trunchi, se frânsese într-un prăguş, şi omul, ca să-l urnească, trebui să ostenească o jumătate de zi.

Taurii înjugați fluturau mânioşi capetele, bolovănind ochii cu rămurele de sânge în ei spre sulița cu care îi împungea asprul stăpân.

Câinele credincios se târa sfios în urmă, schilodit şi el în bătaie. Scăpase vânatul, care-l amăgise încurcându-şi urmele pe ponoare.

Şi omul, vânător fără greş, venea cu arcul descordat, aducând doar un vultur săgetat din văzduh.

El păşea crunt şi morocănos, spărgând cu călcâiul încălțămintei coaja noroiului amorțit de ger. În întunericul iscat o dată cu ceața din pământ, înfățişarea lui înspăimânta. O piele uriaşă de leu îi învăluia trupul, aşa încât capul fiarei încununa ca un coif fioros cu colții rânjiți, capul omului. Nădragii largi, din blăni de fiară, şi cizmele năprasnice, cu copite grele de aramă, îl creşteau şi mai mult. Iar aripile moarte ale pasărei fâlfâiau, deschise, la fiecare pas în spatele uriaşului, parcă ar fi fost crescute acolo, pe umerii lui.

Când intră în ocolul unde îşi adăpostise familia, pe o măgură, sub cozorocul unei stânci, înnoptase.

Haita de câini ai curții sări furioasă să-l sfâşie. Dar cunoscându-l, repede se trase, cu gudureli, înapoi. El însă tot avu timp să plesnească pe doi din ei cu piciorul, rostogolindu-i cât colo. Şi schelălăielile lor umplură ograda.

Femeia ieşi din bordei cu pruncul în brațe şi ajută bărbatului să dejuge. Apoi oamenii se mistuiră în hrubă. Dobitoacele rămaseră afară singure, în noapte şi ger, apărate de câinii lihniți, împinşi de foame mai degrabă să le sfâşie.

Crivățul se zburli şi se umflă, şuierător balaur cu mii de limbi din care sufla venin de ger. Împinse de frică, de foame şi frig, animalele se înghesuiră una în alta, toate la un loc. Taurii cu grebenele îndurerate şi şoldurile găurite de strămurarea cu bold de bronz în vârf, oile jăfuite de lână, berbecii cu coarnele frânte de bâtă, bivolii cu ceafa roasă, câinii

şchiopătaţi de ciomăgeli. Toţi asupriţi, toţi răzvrătiţi împotriva stăpânului. Tirania omului îi scoase din răbdări.

— Azi a fost mai crunt ca niciodată, spuse taurul negru, pe când celălalt soţ îi lingea milos grumazul.

— Ar trebui să-l iei în coarne şi să-i verşi maţele, zise bivolul ceacâr[26], sfredelindu-şi cu limba nările.

— De ce n-o faci tu? i-o-ntoarse taurul.

— Eu, vezi, am coarnele teşite.

— Atunci calcă-l în picioare şi fă-l zob cum zobeai odinioară, în sihlă, tigrii.

— Eu singur? Acolo umblam turme întregi. Tuna pământul sub noi când porneam năvala.

— Numai câinii pot să-l sfâşie, îşi dete cu părerea berbecul. Când rătăciţi departe pe coclauri după vânat, săriţi voi, zăvozilor, pe el, fiara cea mai aprigă. Eu, să am colţi şi gheare… făcu cu părere de rău încornoratul.

— Zadarnic mestecaţi voi toţi în gură vorbe zadarnice ca paiele. Cum să te atingi de el? oftă câinele. Voi nu vedeţi că este vrăjit? Ştiţi ce putere are?

— Ce? întrebară toate.

— La vânat, el apucă vulturul din nori şi-l dărâmă jos. Ţinteşte de departe iepurele, cale de-o poştă, şi biata vietate rămâne acolo încremenită de moarte şi îl aşteaptă să vie s-o culeagă. Nu aleargă ca mine să-i iasă sufletul după vânat.

— Cum? Îşi lungeşte mâna într-atât de sus, până la păsările cerului? întrebă o oaie rumegând cuvintele.

— Nu. Dar face ceva şi mai de neînchipuit. Când vrea, îşi dezlipeşte un deget de la mâini, pe care le încordează în chip ciudat. Şi degetul, cu o unghie ascuţită de fier în vârf, zboară cât ai clipi singur şi apucă pasărea, pe care i-o aduce jos.

— Am văzut şi noi, strigară toate, degetele astea vrăjite, lungi şi cu cange în pisc. Are multe în tolba de la spate. Cu ele face semn şi opreşte pasărea în zbor.

— Apoi asta e vrajă, lămuri câinele. Îşi scoate şi îşi schimbă degetele când vrea şi cum pofteşte.

— Dar braţul? se jălui taurul. Aţi văzut cum şi-l lungeşte, de te ajunge la zece stânjeni depărtare… Ba şi-l deschiolează din cot ca să-l poată arunca de departe în tine. Vai de carnea ta dacă pumnul braţului de adaos are piatră

în el! Şi după ce te-a izbit de te-a ameţit, îşi ia braţul de jos şi îl pune la loc, rosti înfiorat taurul.

— Asta e puterea lui, urmă câinele. El nu e ca noi, dintr-o bucată, încremenit o dată pentru totdeauna în el, turnat într-un calup din care să nu mai poată ieşi. Omul se schimbă şi se mlădiază după nevoi. L-am văzut odată, când era cald, cum s-a jupuit singur de piele. Eu asudam cu părul tot pe mine. El se răcorea în apă cu toată carnea de sub piele şi păr afară, aşa cum scosesem eu numai limba.

Mieii, taurii şi bivolii holbaseră ochii, minunaţi de povestirile lui, şi câinele, îngâmfat de ascultarea cu care se învrednicea, urmă:

— Odată am fost de faţă când şi-a scos copitele.

— Copitele? Cum se poate? făcu un mânz naiv.

— Da, copitele, de la glezne în jos. Îi intrase în ele o pietricică şi-l înglodea. Pe urmă şi le-a pus la loc şi nu s-a mai cunoscut de unde le lepădase. Când a fost să trecem o apă, şi-a dezghiocat picioarele mai sus de genunchi, a pus pielea şi carnea pe umăr, ca pe nişte păstăi, ca să nu se ude părul de pe ele. Iar dincolo, pe mal, s-a alcătuit din nou la loc. Nu se poate magie mai mare. Să te faci şi să te desfaci, să te rupi şi să te dregi, să te lungeşti şi să te scurtezi, dintr-o clipă în alta, singur.

— Eu nu de braţul lui, care se smuceşte din cot şi mă plesneşte la zece stânjeni depărtare, mă tem, zise taurul ceacâr, gros la piele. Pe mine altceva mă împiedică. Fără să vreau, carnea se înfioară pe mine când mă apropii de el şi mă face să-mi plec grumazul în faţa lui: un miros uriaş, un iz de fiară domnitoare mă biruie. De ce creşte oare blană de leu pe el?

— Şi-i fâlfâie aripi de vultur hrăpăreţ pe umeri, behăi un miel prior. L-aţi văzut astă-seară?

— Magie şi vrăjitorie, gemu dulce vaca. Uitaţi-vă. Mâna femeii îmi ţine loc de viţel. Când ugerul împovărat de lapte mă apasă, chem prelung. Şi ea vine. Închid ochii şi sunt fericită, închipuindu-mi puiul sub mine. Nu e asta magie? Ca să-l biruim ne trebuie vrăji mai puternice, farmece mai tari! Aş zice să întrebăm pe lup în pădure. El se pricepe.

— Deşteapto! lătră ogarul. Ţi s-a făcut de jupuială pe vreo râpă?

— Atunci cum să scăpăm de atâta greu şi apăsare? Cum să-l răpunem? Nedreptatea lui necruţătoare ne sugrumă tot cât colţii lupului.

Deodată uşa de bârne se smulse pe neaşteptate şi în cisla[27] dobitoacelor răzvrătite căzu, pe câteşipatru labe, pisica. Pe urmele ei curgeau ocările şi blestemele femeii.

După ce se dezmetici din ameţeală, pisica începu grijulie să-şi şteargă mustăţile şi să-şi lingă blana, mânjite de smântână.

— Vai, ce cruzime, surioară! o boci oaia.

— Pe sufletul meu dacă i-am greşit cu ceva! Ăştia sunt oamenii. După ce ne jertfim viaţa pentru ei în lupta cu şoarecii, priviţi acum cum ne aruncă.

— Ai căzut tocmai bine, mugi taurul. Tu eşti vrăjitoarea iscusită. Proroceşti când are să se schimbe vremea, apoi când vin oaspeţi şi ai prietenie cu luna. Învaţă-ne şi ne ajută cum să scăpăm de om. Cum l-am putea ucide? Că ne-am săturat de chinuri.

— Năvăliţi asupra lui. Unul singur din voi numai, e de ajuns să-l facă praf şi puzderii, rosti pisica.

— Lesne de spus. Cum să-l faci, când este cât un munte şi pe deasupra şi vrăjitor! Pumnii lui, măciuci de fier, îi zboară din mână şi vin vâjâind, să te pocnească de la o poştă, se jelui bivolul.

— Şi pe urmă carnea lui de leu are un iz fără împotrivire, se tângui taurul.

— Şi cine se poate uita în ochii lui ţintă, fără să-i plece pe ai săi numaidecât? Are priviri totdeauna biruitoare.

— Vă înşelaţi, îi mângâie pisica. Tăbărâţi cu îndrăzneală pe el: e mai plăpând ca un viţel. Vi-l dau în labe gol şi fără apărare, chiar acum.

— Nu vă luaţi după ea, schelălăi dulăul. Unde l-a văzut ea plăpând? Vă trage vicleana în capcană, să vă piarză.

— Tot rob mişel ai rămas. Veniţi cu mine, miorlăi ea, scuipând câinele între ochi.

Vitele aşteptau sfioase, îndoielnice, îndemnându-se fără hotărâre.

— Haideţi numai câţiva paşi, fricoşilor, îi certă ea. Aveţi să vedeţi cu ochii voştri.

Şi, pornind înaintea cetei de răzvrătiţi, pisica îi duse îndărătul bordeiului, unde şoarecii făcuseră câteva găuri în perete.

— Puneţi ochii şi uitaţi-vă, îi îndemnă ea.

Cu toţii, pe rând, îşi potriviră, bivolul peruzeaua ochiului mare cât pumnul, capra gogonul ei de chihlimbar, taurul oul însângerat al ochiului cu gălbenuş negru, porcul ţandăra de geam afumat ascunsă în grăsimea obrazului… Câinele, după ce privi cu ochii lui duioşi de copil orfan, puse şi bumbul umed al nasului şi, la mirosul cunoscut al stăpânului, coada începu să i se mişte bucuroasă.

Omul, la lumina chioară a unui opaiţ, se dezbrăca pentru somn, zvârlindu-şi una câte una toate vrăjile de pe el.

Baltagul, brațul cel de adaos, zăcea jos, acum un biet ciot de lemn. Cizmele cu copite de centaur se pleoștiseră goale, ca două ciuperci uriașe, viermănoșite de ploi. Blana cu puteri de lei, coiful cu colții ascuțiți, neînsuflețite, dezumflate, spânzurau în cui, jumulite și găurite de molii.

Omul, ieșit din găoacea lor ca un pui golaș, ședea alb și plăpând, cu carnea mirositoare a vițel de lapte. Capul rotund și mic, ca de miel slăbănog, se răsucea pe un gât fără vlagă. Grumazul taurului, pe lângă el era un trunchi de gorun pe lângă o trestie.

Dobitoacele priveau aprinse. Cozile neastâmpărate băteau ca niște năpârci pântecele flămânde. Ochii se înflăcărau de ură și colții se rânjeau.

— Haideți, porunci pisica, curaj! Eu am să mă miorlăiesc la ușă până îmi vor deschide. Voi năvăliți toți după mine și-l sfâșiați.

Deodată câinele, așezându-și a doua oară ochiul la bortă, se trase înapoi înspăimântat și o luă la fugă. Celelalte dobitoace se îngrămădiră la gaură, priviră din nou și, îngrozite, o luară la sănătoasa, ascunzându-se.

Omul, îngenunchiat pe pământ, își împreunase mâinile și ridicase ochii… Deasupra lui, tavanul parcă se găurea, căci se strevedea cerul. Un abur luminos ieșea din trupul omului, mai ales din osul frunții și din creștet, închegându-se în juru-i ca un cearcăn… Lumina ajunsese din ce în ce mai puternică. Îl îmbrăca într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor. Omul era o lină flacără albă, ca o torță care arde toată deodată. Și văpaia învăluitoare, lua din ce în ce înfățișarea unui paznic îngrozitor, în picioare, plecat ușor asupra omului din el, care se ruga[28].

(*Calendarul*, nr. 256, 25 decembrie 1932)

*)

Omul izbi două pietre, și din mână țâșni deodată flacăra unui fulger ce înspăimânta animalele în nopțile de furtună. Lumina ajunse din ce în ce mai puternică și-l îmbrăca tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu și se răsfrângeau prin el stelele, iar o frântură din soare veghea liniștită la căpătâiul omului. [Finalul modificat a apărut în „*Gazeta literară*”, nr. 21, 21 mai 1964, precum și în „*Căprioara din vis*”, Biblioteca pentru toți copiii, nr. 25, Editura Ion Creangă, București, 1973]

FÂNUL

ÎN ZORI AM PLECAT CU CARUL lui moş Nichifor şi cu cinci cosaşi voinici la fânețele noastre de dincolo de deal. Când am sosit acolo ne-a întâmpinat o mireasmă dulce, parcă toți stupii din lume şi-ar fi vărsat peste pânza de flori mierea lor. Când am intrat în iarba înaltă până la brâu s-a ridicat un nor de fluturaşi care dormeau cu aripile strânse pe florile înspicate şi o ploaie de rouă scuturată ne-a udat picioarele.

Moş Nichifor s-a uitat spre Cornul Caprii şi a spus cosaşilor:

— Nu plouă, mă! Aşa mi se arată mie... O să ție uscăciunea toată săptămâna asta.

Apoi zvârliră mintenele, ciocăniră nițel coasele, le deteră pe cute şi intrară în fân ca-ntr-o apă. Purtau coasele parcă ar fi ținut în mână un fulg, nu fier greu. Şedeau în loc şi numai din brâu în sus se mişcau uşor legănat, iar în fața lor iarba ajunsă de sabia morții cădea, valuri, valuri la pământ.

Pe la prânzul mic s-au oprit şi s-au aşezat să mănânce merinde din traistă.

Moş Nichifor a aruncat o pală de iarbă proaspătă boilor, care îmbucau cu lăcomie...

— Hei, mai-ncet, că-i uşor mâncatul, da' greu cositul, plăvanilor!...

Cât mâncară încercai să cosesc şi eu. Dar coasa în mâna mea era ca o prăjină de plumb. Şalele îmi tremurau şi mă trecură sudorile. După câteva opinteli izbutii să țin dreapta şi să mânuiesc coasa. Dar, deodată, o uşoară şovăială mă făcu să-i scap vârful în pământ. Moş Nichifor sări şi mi-o luă din mână, de frică să nu i-o rup.

— Apoi tocmai aşa am pățit eu cu condeiul, ca dumneata acum cu coasa mea. Am vrut să mă iscălesc pe-o petiție şi am apucat bețişorul cu ciocul de oțel înmuiat în negreală. Da' credeam că n-o să-l pot ridica, aşa de greu era. L-am scăpat de vreo două ori jos; l-am sucit şi l-am răsucit până m-am lăsat păgubaş. Mă însemnase o cârcălitură de slove mai rău ca o zi de coasă. Curgea năduşeala broboane pe frunte... Noi ştim să scriem cu alte condeie pe fața pământului...

Şi luând coasa ca pe o pană se avântă iar în fâneață.

Până seara fânul era culcat la pământ brazde, brazde, care urcau la deal ca treptele. Între brazde locul rămânea golaş. Dealul tot rămăsese ca un cap uriaş pe care un bărbier l-a tuns, de i-a lăsat numai scări şi cărări.

Am dormit noaptea acolo, lângă foc de buturugi. A doua zi, după ce fânul s-a zvântat, cosaşii l-au întors cu furcile, s-au apucat la pologit, adică au

strâns fânul din fiecare brazdă, la mijlocul ei, făcându-l polog sau vălătuc.

După câteva zile am urcat iar la fânețe. Poloagele erau uscate. Oamenii le-au strâns mai multe la un loc, porcoaie, şi din porcoaie au făcut căpițe, care au rămas acolo, în singurătatea pământului şi-a cerului, ca nişte căciuli de uriaşi.

Peste două săptămâni am urcat iar cu carele şi-am încărcat fânul să-l aducem acasă. Zburau furcile de la căpițe la căruță... Eu m-am cățărat sus, în vârful carului, şi m-am legănat toată noaptea pe drum spre casă. Aici, în ogradă, carele au fost descărcate şi fânul a fost clădit în clăi, cu meşteşug, împrejurul unei prăjini înfipte în pământ.

Vârful clăii, țuguiat ca o turlă de biserică, l-a făcut moş Nichifor, cel mai priceput cosaş al satului. Fânul din clăile făcute de el nu-l plouă niciodată. Apa se scurge ca pe țigle de acoperiş, aşa de meşter e el la aşezatul palelor de iarbă. El ştie să le aşeze pe locul cel mai uscat, să nu fie umezeală jos pune câteva grinzi dedesubt, pe care întemeiază claia. Chiar în mijlocul iernii din claie iese un fân moale şi galben, ca sculul de mătase, pe care vitele-l mănâncă fără să lase un fir. Când fânul nu e bine păstrat se mucezeşte şi se strică, iar vitele nici nu se uită la el.

Fânul nostru lasă foarte puține rămăşițe. Fânul de deal e cel mai bun. Fânul de mlaştină are firul gros, cu cotoarele tari amestecate cu buruieni rele.

Hrana vitelor iarna este mai ales fânul. Dacă fânul e strâns umed el se încinge.

GUJĂLIE

LA MARGINEA SATULUI, dincolo de poarta țării, şedea Kiva țiganca, într-o cocioabă ce se ferea parcă, ruşinoasă, de la drumul mare, dar nu avea unde să se ascunză în bătătura goală, vraişe şi fără pic de gard. Delături putrezea de-a-n-picioarele o altă coşmelie, cu pereții sparți şi dezgrădiniți, unde odinioară, când trăia țiganul, făurea potcoave pentru vitele drumeților. Acolo, altădată răgeau boi răsturnați jos la pământ şi ferecați între patru pari, cu câțiva rumâni trântiți peste ei şi apăsând din răsputeri, pe când meşterul curăța de zor cu razul, împrăştiind cât colo aşchii de unghie tare ca fierul.

Asta era de mult... Potcovarul s-a prăpădit într-o iarnă, răpus de un junghiu - căpătat la o beție, când a căzut şi a adormit în zăpadă, la câțiva paşi departe de casă. Kiva a rămas cu o puiță de copii răi şi sfrijiți, dar pacostea cea mare era Gujălie...

Nu ştiu cum l-o fi chemat pe numele cel bun, lumea însă aşa îi zicea. Era feciorul cel mare al țiganilor, dar mă-sa îl făcuse moale şi de mâini şi de picioare, cu capul bănănăind în toate părțile pe un gât subțire şi adus ca un gât de vioară...

La început nu s-a băgat de seamă beteşugul copilului: îl purta mă-sa de colo până colo în brațe, lipit cu gura de pieptul gol, ca o lipitoare... Dar, de la o vreme, când a venit altul la rând şi el trebuia să se zburătorească şi să se hrănească singur, s-a văzut că nu poate mişca nici mâinile, nici picioarele şi că limba îi era legată. Scotea numai nişte grohăieli şi bâlbâiri scurte, ori nişte orăcăieli ascuțite ca de sălbăticiune. Numai gura nu-i sta ziua întreagă: ar fi mâncat oricât şi orice i-ar fi dat, înghițind lacom şi nemestecat ca un hultan flămând, de unde şi porecla de Gujălie...

Cât a fost mic, mă-sa a mai avut nițică milă de el. Se abătea de la treburi să-i mai arunce o îmbucătură în gură, ori să-l schimbe şi să-l curețe. Şi el, din albia unde încremenise, nu avea ochi decât pentru ea... Mai târziu, odată cu grijile şi cârcotele vieții, țiganca s-a înstreinat de poradița blestemată, a urât-o şi a scârbit-o de n-o mai putea suferi.

Şi de-atunci viața lui Gujălie, care de când a fost el nu a umblat pe picioare şi nici măcar nu s-a târât, s-a trecut cam aşa: toată vara, trântit pe jos pe prispă goală şi oropsit acolo; toată iarna, azvârlit pe lațița proptită cu un căpătâi de soba rece, în odăița întunecată a cocioabei - unde îl încuia mă-sa cu lacătul pe dinafară. Pe la Sfântu Gheorghe îl lua țiganca în brațe

blestemându-l de foc şi îl târa afară, în colțul dinspre răsărit al prispei. Îl curăța acum pentru toată vara, îl schimba, îi mătura împrejur şi-l lăsa. Acolo zăcea nemişcat până toamna târziu... Dimineața, vădana îi îndesa în grabă câțiva dumicați de mămăligă în gură, îi turna pe gât o cană de apă şi apoi pleca după nevoile ei în sat. La prânz, trebuia să vie numai pentru el acasă, să-i dea să mănânce, că țigănuşii ceilalți nu vedeau de el. Acolo pe prispă îl ardea soarele, acolo îl bătea ploaia, acolo îl cuprindeau umbrele serii şi-l acoperea noaptea. Bietul slăbănog rămânea singur, pradă celor câteva găini ce râcâiau după mâncare prin curte. Blenzile, îndrăznețe, fâlfâiau de câteva ori din aripi, îşi făceau vânt, se azvârleau pe el şi începeau să-l ciugulească cu grijă de fărâmiturile căzute. Apoi îl căutau cu de-amănuntul de pureci şi de alte gângănii, scormonindu-l toată ziua ca pe un maldăr de gunoi, că nu avea cine să le huşuie... Doar o javră de câine ce se adăpostea lângă el, încârligându-şi trupul, ciucur de rapăn, în coastele bolovanului, mai mârâia şi se repezea după afurisitul de cocoş, când îi strica tihna. De cele mai multe ori, mă-sa îl uita şi de prânz, şi de nămiezi, şi tocmai seara, când se întorcea trudită, îi vâra în gură câțiva cocoloşi de mămăligă căpătată, blestemându-l iarăşi... La Vinerea mare îl lua din nou țiganca, îl curăța şi-l premenea pentru iarnă, şi-l târa de subțiori în cocioabă, unde se aşternea pe zăcut toată iarna. Înăuntru nu se vedea nimic decât dacă se deschidea uşa mare de părete, altfel lumina nu izbutea să străbată prin ochiul de fereastră numai cât un pod de palmă, cu țiplă în el...

Afară mai mergea cum mai mergea. Chiar tovărăşia păsărilor din curte, a câinelui răpănos şi a purecilor era, la urma urmei, o alinare pentru slăbănog. Soarele din slavă nu căta că e urât ca o arătare şi bubos, ci-l dezmierda şi-l mângâia, toropindu-l dulce, iar ochii lui şaşii urmăreau norii albi ce călătoreau leneşi, slobozi pe cer. Vara se supăra de ploaia care gonea din curte toate lighioile sus pe prispă, sub streaşină, de tăbărau cu mic cu mare glajvără pe el. Toamna se bucura fără să ştie de frunzele galbene aduse de vânturi jucăuşe, în văzduh ori pe bătătură. Câteodată chiar, un copil din megieşi ori o femeie milostivă trecând la fântână se îndura să-i aducă o bărdacă de apă rece, ori să-i dea o îmbucătură. Dar iarna intra în casă ca într-un mormânt. Aproape o jumătate de an o petrecea singur şi părăsit în întuneric şi frig. Când ceilalți plecau de acasă, îl încuiau pe dinafară; doar purecii îi lăsau sub pat, de frică să nu-i fure cineva. Şi rămânea aşa, cu ochii sticliți în tavanul coşcovit, şăzând oropsit şi părăsit, cu dorul de câinele ce scheuna afară şi care l-ar fi încălzit de i s-ar fi urcat colac pe pieptul

dezvelit. Noaptea, târziu, când venea Kiva, îl boscorodea iar cu necaz, îi îndesa dumicați pe gât, îi vărsa o boalcă de apă rece de-i înghețau dinții şi se culca adormind butuc lângă el...

Aşa viața ducea Gujălie.

Trecuseră ani mulți pe lângă el, de care el nu ştia nimic, căci mintea lui nu se deschidea la socotelile vremii şi ale lumii. Frații şi surorile muriseră ori se răzniseră departe, în lume. Kivuleasa îmbătrânise şi abia mai da câte o roată prin vecini după mâncare; coşmelia se dărăpănase de tot. Dar Gujălie era acelaşi, mic ca un copil, cu fața cât un pumn, boțită şi schimonosită, cu părul rar şi lipsă pe alocuri, cu pleoapele pe jumătate căzute peste ochii înfundați, cu gura largă şi strâmbă, dusă până la urechi, cu mâinile şi trupul numai răni şi necurățenie şi parcă mai lacom şi mai flămând decât oricând. De atâta zăcere îi trecuse os prin os, şoldurile erau o carne vie, dar sufletul tot nu se îndura să se despartă de el, parc-ar fi fost prins în cătuşe. Şi cine ştie cât ar mai fi dus-o aşa, dacă nu se îndura Cel de Sus să-i poarte de grijă, tocmai când orice ajutor omenesc îl părăsise...

Pe vremea războiului, când năvala duşmană spărsese hotarele şi pătrundea tot mai adânc în inima țării, satul lui Gujălie era în drumul scurgerii de oştiri. Nemții urmăreau de aproape pe ai noştri şi curând ghiulele lor se încrucişară cu ale noastre, deasupra satului, părăsit de cei din urmă apărători... O zi întreagă s-au bătut pe marginile lui. Câteva case ardeau. Bieții oameni fugiseră înspăimântați în toate părțile. Jandarmii umblau forfotă, ridicau pe cei tineri şi vitele se mânau ca turmele din urmă. Pretutindeni numai jale, jaf şi ruină. Kiva îşi luase lumea-n cap, lăsând pe Gujălie în cocioabă, încuiat... Cu lacătul pe afară... Atunci a venit o ghiulea, cea mai de pe urmă, parcă de Dumnezeu trimisă, şi drept în casa Kivei a căzut, ridicând-o de la pământ... şi a făcut-o puzderii, cu lavița unde zăcea Gujălie cu tot!...

O SCRISOARE DE DRAGOSTE ÎNCHIPUITĂ

PRINTRE HÂRTIILE RĂMASE de la răposatul meu prieten, am găsit şi această scrisoare de dragoste... închipuită. Împrejurările în care a scris-o le spune el însuşi - de altminteri, ştiu că n-ar fi fost în stare să iubească, din pricina firii lui ciudate, de a se stăpâni, de a-şi înfrânge orice bucurie, de a se abține de la orice plăcere... de teamă să nu ajungă sclavul lor.

Nu putea nimeni să-i prindă mai târziu atât de bine nota dominantă a caracterului său, cum şi-o făcea singur în 1908, în aceste câteva rânduri. Acesta era el! Aşa l-am pomenit, aşa a rămas pe tot parcursul vieții... şi a murit... abținându-se de la singura plăcere ce-i mai rămăsese: mâncarea. Plictisit de boală, decepționat, s-a lăsat, printr-un efort de voință, să moară de foame!

Din scrisoare chiar se vede că e un copil al dragostei. El crede că patima izbucneşte ca un vulcan de cuvinte sonore şi rare, ca un potop de lirism şi imagini - umflate şi goale! Nu-şi putea închipui că patima adâncă şi curată caută veşmântul cel mai simplu şi cel mai curat şi că zece rânduri simțite, din suflet, fac mai mult decât atâtea pagini cugetate şi poate căutate.

Dar eu mi-am uitat rostul meu de simplu editor şi am luat pe acela de critic al morților - şi ce e mai greu am uitat că: *de mortuis nil nisi bene*.

1908, octombrie 13

1897 – *decembrie*

X... mi-a citit aseară scrisorile lui de dragoste - simple, sincere... dar cât de şterse, cât de banale, şi l-am pizmuit totuşi. De ce nu iubesc şi eu, pe orişicine şi oricum ar fi... numai să iubesc? Cum i-aş scrie nebune scrisori de dragoste, în care simbolul tainic să stea alături cu mărturisirea cea mai îndrăzneață; scrisori nebune, cum nu s-au mai scris, unde ridicolul să se înfrățească cu sublimul! Oh! Cum i-aş scrie:

Iubito, te asemăn îmblânzitorului de fiare, îmblânzitorului nemilos şi crud...

Ai văzut cum leul clipeşte amețit sub privirile străpungătoare ale stăpânului? Ochii lui galbeni, plini de dorul pustiei, se închid, dureroşi, înfrânți cu ciudă parcă! Ochii tăi vineți ca oțelul - strălucitori ca el - sunt,

iubito, ochi de îmblânzitori de fiare... Zadarnic cerc să-i înfrunt, puterea lor doboară neputincioasa-mi împotrivire şi pleoapele trebuie să se coboare ca să-mi ascunză amare lacrimi de ciudă şi durere. Oh, cum mă doare privirea ta neînfrântă! Tu eşti îmblânzitorul şi eu sunt fiara îmblânzită! Cum te urăsc... şi cum te-aş sfâşia! Te urăsc din pricina puterii ce ai asupră-mi, din pricina tiraniei cu care stăpâneşti peste sufletul meu! Te urăsc, te-aş sfâşia, şi cu toate astea tremur în faţa ta cum tremură - mişel - leul când în cuşcă-i pătrunde îmblânzitorul. Tremur şi mă gudur linguşitor la picioarele tale... oh, cum te-aş sfâşia! Tremur de frică, de ură, şi de plăcere... şi ca leul cerşesc un semn din parte-ţi, un semn şi pentru mine... fie chiar o lovitură usturătoare, o înjositoare lovitură cu biciul plumbuit.

Oh, cum te urăsc, pentru libertatea ce mi-ai răpit, pentru robia la care de bunăvoie mă supun, pentru dragostea fără margini ce-mi stârneşti în inimă...

Sunt o fiară îmblânzită, pe care însă o biruie încă nostalgia codrilor sălbatici, dorul vieţii slobode, fără lanţuri, fără gratii de fier; sunt o fiară în faţa căreia, dacă ţi-ai pierde puterea, magnetica-ţi putere, dacă ai clipi, măcar înfiorată - te-aş sfâşia!

…………………………………………………………………………...

În răsăritul plin de basme sunt vestiţii fermecători de şerpi - naja, teribila naja chiar, se încolăceşte după gâtul lor ca un colan, umilită şi supusă, vipera şi aspidul, ca nişte brăţări strălucitoare, se învârtesc în jurul braţului de eben al fermecătorului.

Iubita mea, tu eşti neîntrecut fermecător de şerpi - supus şi umilit ca un şarpe sub puterea vrajei, mă încolăcesc împrejurul vieţii tale şi-i fac un nepreţuit colan, o brăţară scumpă şi fără seamăn.

Cu limbile pline de venin şuier mânios... dar nu îndrăznesc să te muşc, căci nici un muşchi nu ţi se clinteşte, nici un fior nu te străbate, şi asta mă înfrânge!

Oh! Dacă ai avea o clipă de îndoială, dacă ai tresări măcar de spaimă, cum ţi-aş strivi sub colţi carnea delicată, vărsând în rană veninul ucigător!

Dar tu, nepăsătoare, cu încredere oarbă în tine, te joci cu şarpele ca şi cu un colan nevinovat, fără spaimă, fără fior, şi asta te scapă şi te face stăpâna lui veşnică.

Şi cum te-ar sfâşia leul, îmblânzitorule! Şi cum te-ar muşca şarpele, fermecătorule! Dar nu poate; simt că ura lor nu e decât o dragoste năprasnică pentru tine, o dragoste fără margini şi fără nădejde. O dragoste

pentru însăşi tirania, puterea şi cruzimea cu care stăpâneşti, îmblânzitorule, fermecătorule!

Totuşi, ia seama!

Mi-e silă şi ruşine de ce am scris. Aşa e o scrisoare de dragoste? Unde este sublimul, să mă înalţ până la el, să-l răpesc, să-l înlănţuiesc cu vorbe şi, supus ca un orb, să-l aduc la picioarele iubitei! Cum să-i scriu?

……………………………………………………………………………...

Când Dante a pătruns sfios în Paradis, Beatrice i-a răsărit în cale şi i-a luat mâna ca să-l călăuzească. Beatrice! Înger de lumină, al cărui zbor era o armonie!

Câtă fericire a simţit atunci poetul tragic, au spus-o şi o vor spune de-a pururi dumnezeieştile versuri care l-au nemurit!

Eu sunt mai fericit ca Dante! În Infernul acestei vieţi, în întunericul de aici, eu te am pe tine, iubito, călăuză veşnică, mai luminoasă ca Beatrice! Te am pe tine, stâlp de foc, ce-mi străluceşti în noapte! Nu sunt eu oare mai fericit ca Dante, care n-a găsit pe Beatrice decât în Paradis, când eu pe tine te am alături, aici, în iadul acesta pământesc?

Sunt nespus mai fericit decât vestitul florentin, şi, cu toate astea, nespus mai nenorocit! Dante a scris numai *Infernul. Divina-i Comedie* eu o trăiesc - o trăiesc mai adâncă, mai cumplită de cum a închipuit-o şi a scris-o el! Această infernală „Divină Comedie”.

Oh, cum i-aş mai scrie, nebun!

Erau şapte minuni, vestite şi sigure în lumea întreagă - însă, din toate, statuia lui Memnon se înălţa uriaşă la marginea deşertului. Era de granit ros şi tocit de vremi şi furtuni, dar cu cât meşteşug alcătuită! În timpul nopţii reci şi întunecoase, roua, ca un prinos de lacrimi, pătrundea prin crăpăturile pietrei în trupul uriaşului încremenit. Tot dorul lui năprasnic de soare, de căldură, toată dragostea lui pentru lumină se strângeau, ca lacrimi curate de rouă, în granitul tocit de furtuni; şi când, dimineaţa, soarele răsărea din adâncurile mării - soarele de foc, - atunci roua se topea în trupul uriaşului şi întreaga statuie se pornea să cânte... să cânte tânguitor; armonii ciudate, nemaiauzite şi fermecate se revărsau din granitul tocit de vremi, se revărsau de sub sărutările de foc ale soarelui.

În noaptea oarbă a vieţii mele de până acum de-a pururi am plâns. Am plâns de dorul soarelui de foc, de dorul căldurii şi luminii pe care o presimţeam, o aşteptam setos, în noaptea ce mă învăluia. Am plâns, şi

prinos de lacrimi mi s-a adunat în suflet - lacrimi de durere, lacrimi de bucurie, toate deopotrivă de amare!

Întreg sufletul mi-e îmbibat de lacrimi, ca granitul statuiei lui Memnon de rouă.

Şi acum, când tu mi-ai răsărit - mult aşteptatule Soare -, mă topesc şi cânt sub razele tale de foc!

Mi se topeşte întreg sufletul, cu noianul lui de lacrimi, se topeşte ca roua granitului şi ca granitul statuii, sub sărutările de foc ale soarelui, sufletul meu cântă, cum nu s-a mai cântat până acum!

Soare, care-mi dai viață şi cântec, soare de foc, să nu mai apui vreodată pentru mine. Căci granitul statuii lui Memnon s-a risipit în pulbere de durere că te pierde în fiecare seară, când te afundai în mare.

Dar cum aş mai putea să îndur noaptea grozavă, noaptea plină de moarte, ce m-a învăluit până când îmi răsăriși tu, soare?

…………………………………………………………………………...

Nu sunt decât un biet nebun! Caut sublimul prin cer şi pe pământ, când sublimul tot ea este, numai ea!

Şi, ca un smintit, cerc să-l încheg în vorbe, când sublimul întreg e întrupat în ea.

Pe tine am să te cânt atunci, iubito, ca un nebun!

Te iubesc... dar te-aş pângări de te-aş iubi cu tot sufletul! Nu. Te iubesc cu tot ce am mai nobil, mai înalt şi mai cinstit în suflet. Te iubesc pe tine şi pentru tine, numai pentru tine! Nici o picătură din bucuria şi fericirea dragostei mele nu vreau să se reverse asupra mea, ci toată, toată să fie a ta şi numai a ta.

Te iubesc pentru tot ce ai suferit, pentru tot ce te-ai bucurat, pentru cât te-ai luptat. Te iubesc pentru înfrângerile ce ai suferit, pentru durerile care te-au sfâşiat, pentru mulțumirile care ți-au înseninat o clipă sufletul! Te iubesc toată, întreagă, aşa cum eşti acum! Nici un fir de păr n-aş vrea să se schimbe din pletele-ți bogate, ci să fie aşa, aşa să rămâi, cum te-am văzut întâi!

Tu nu-ți poți închipui, dragostea mea. Ceilalți toți sunt nişte egoişti josnici în iubirea lor, ei se iubesc pe ei înşişi, numai pe ei. Îşi iubesc propria lor plăcere, propria fericire! Îşi iubesc propriul lor suflet îngust şi rece, pe care îl au veşnic în față şi pe care caută să-l sature cu comoara răpită din sufletul iubitelor lor!

Puțin le pasă de iubită, cine e şi cum e! Ei îşi îndeplinesc numai pornirile şi trebuințele lor fireşti, fără să cerceteze, fără să simtă decât propria lor simțire. Ca Narcis se oglindesc ei înşişi pretutindeni şi întotdeauna, nu sunt îndrăgostiți decât de ei. De aceea, puțin le pasă de iubita lor, cine este şi cum este. Ei în dragoste îşi îndeplinesc pornirile fireşti. Şi iubesc numai pentru ei. Şi pe ei...

Eu te iubesc pe tine, numai pe tine şi pentru tine numai! Te iubesc aşa cum eşti acum - aşa te-am visat şi aşa te vreau pururi. De-ai şti cum binecuvântez durerile şi suferințele care ți-au legănat şi ți-au crescut sufletul, pe brațele lor de mame duioase! Durerile şi suferințele care ți-au făcut sufletul aşa cum e astăzi, un ocean... un ocean, în al cărui nămol străluceşte aurul şi unde, alături de monştri, se găsesc şi stânci de mărgăritare!

Te iubesc atât încât nu-ți cer nimic, nu vreau nimic pentru mine, nici măcar amăgitoarea bucurie că ştii despre dragostea mea.

Te iubesc atât încât o dată de-aş bănui măcar că te-aş face fericită, renunțând la dragostea tainică ce am pentru tine, m-aş jertfi, fără să stau o clipă la îndoială, mi-aş sugruma cu deliciu dragostea din suflet şi sufletul meu însuşi.

Te iubesc atât încât n-aş vrea să cunoşti durerile dragostei prin mine, durerile fatale şi de neînlăturat.

Pricepi cum te iubesc? Nimic pentru mine, şi toată dragostea pentru tine!

Zadarnic! Tu nu poți pricepe, căci eu nu te iubesc omeneşte...

…………………………………………………………………………...

1897, decembrie, seara târziu. Recitesc ce am scris şi zâmbesc - ca să nu râd. Ce ar zice iubita prietenului de aseară, ce ar gândi de scrisoarea asta? Sărman nebun, du-te şi te culcă şi te linişteşte!

POVESTIRI RELIGIOASE

CIORBĂ DE BOLOVAN

NU ERA CASĂ ÎN CĂTUNUL Flămânzii-Vechi unde să nu auzi, din zori, scâncete.

— Mamă... mi-e foame.

— Rabdă şi tu până vine tat-tu de la râjniță.

— Când vine?

— Ia, mai acuşi... Aduce o traistă de mălai.

— Nu-mi place, că nu-i mălai... Ştiu eu, e coajă de copac măcinată.

În altă parte tot aşa:

— Mamăă... dă-mi să mănânc.

— Ia şi tu de colo un bulz de unt şi umple-ți bârdanul. Uite ce gras e.

Şi, spunând aşa, femeia dumică nişte cocoloaşe vinete.

— Nu mănânc, că nu e unt, miorlăia plodul. E humă din mal. Am văzut eu când a adus surata.

Şi copilaşii se agățau, lihniți, de poalele gospodinelor amărâte. Bărbații mai toți erau plecați în lume după munci, ori duşi la curtea boierului, departe, în comuna nouă. După alunecarea coastelor nemilostiv despădurite şi prăvălirea bătrânei aşezări de pe ele, Flămânzii fuseseră strămutați jos în şes şi se chemau altfel. Sus nu rămaseră decât cuibarul bătrân, un pâlc de cocioabe, agățate de râpele argiloase spintecate de crăpături adânci, gata să fugă şi ele la vale, numite Iude, de pe numele vânzătorului.

Într-o zi din astea, plină de plânsete şi văicăreli, se abătu în sătucul oropsit un strein. A intrat dis-de-dimineață neoprit în bătătura neîmprejmuită a celei dintâi case din marginea de răsărit şi a înaintat nebăgat de seamă până lângă prispa unde guițau de foame o ciotcă de prunci.

Acolo a stat încremenit până ce l-a văzut femeia, care l-a întrebat arțăgoasă:

— Da' 'mneata ce vrei?

El a dat bună ziua... Muierea i-a răspuns „bună”, dar răstit, c-un sfert de gură. Micuții, speriați, au tăcut şi s-au lipit strâns de maica lor. Abia atunci o javră răpănoasă s-a sculat şi şi-a adus aminte că trebuie să latre. Dar după două hămăieli leşinate, s-a lăsat păgubaş, a dat bucuros din coadă şi s-a culcat la loc.

Omul a băgat de seamă acreala primirii şi, tulburat, se mâhni.

— Iartă-mă, spuse el cu părere de rău. Dacă era poartă la curte, băteam în ea... şi nu intram până ce nu primeam învoire... Dar am văzut vraiştea...

— Au fost şi gard şi poartă, i-o întoarse cu amărăciune nevasta. Dar a trebuit să le ardem, că am petrecut ierni grele... Da' ce pofteşti 'mneata?

Şi chipul i se oţărî.

— Umblu de mult. Viu de departe. Am isprăvit merindele. N-aş putea găsi aici puţină mâncare? Sunt ostenit şi flămând.

Şi, vorbindu-i astfel, o privea ţintă.

Femeia nu plecă ochii. Râse numai, cu venin.

— Păi dacă eşti flămând, 'mneata crezi că trebuie numaidecât să mănânci?

— Atunci ce să fac?

— Să rabzi ca noi toţi de-aici. În sărăcia noastră cerşetorii n-au ce căuta. Şi mai ales n-au ce găsi. Du-te jos la boier şi întinde mâna, că ăla are, cu toate că nu dă, ba poate de-aia!

Şi-i întoarse spatele, lăsându-l caraghios. Streinul nu se dete bătut. Din ce în ce mai stârnit, colindă ogradă cu ogradă, rugându-se de ospeţie. Peste tot îl întâmpinau, duşmănoase, sărăcia, jalea şi amarul. De pretutindeni îl alungă deznădejdea. Din câteva locuri fu gonit cu vorbe urâte, ca un milog păcătos, deşi nu avea înfăţişarea: nu se tânguia, nu întindea mâna. Cerea nu pomană, ci omenie.

Părea un bărbat în putere, deşi uscăţiv şi subţiratic, de înălţime mijlocie, cu chipul smead, prelung şi trist. Purta barbă castanie, părul lung, cu cărare la mijloc, dat călugăreşte pe spate. Curat îmbrăcat, într-un soi de zeghe lungă, ca un anteriu de aba ţărănească, albă; în picioare cu nişte iminei răscroiţi, prin vârful cărora îi ieşeau degetele. Ce izbea însă la el, aproape te înfricoşau, erau ochii, mari, adânci, de culoarea alunei prăjite. Şi trişti, trişti, de toată tristeţea satului ăstuia, strânsă acolo la un loc, în ei.

Cu aceeaşi îndrăzneaţă cuviinţă omul a intrat şi a ieşit, pe rând, dintr-o sărăcie într-alta şi mai lucie, privind, ascultând cu băgare de seamă, iscodind, culegând cu aceeaşi neistovită plecăciune, ca şi cum ar fi primit milostenie, tot ce i se zvârlea: înfruntări, plângeri, răbufneli, sudalme şi blesteme. Astfel încărcat cu ele, a colindat întreg cătunul. Toţi erau necăjiţi, flămânzi, aşteptând cu mâinile în sân, nici ei nu ştiau pe cine şi ce. Unii înjurau pe Dumnezeu, alţii ocărau pe diavol, băgau vină soartei, îşi blestemau viaţa.

Aşa, din jale în jale, din scrâşnet în scrâşnet, a ajuns până la cea din urmă cocioabă din marginea de apus a satului. Aci, bătătura şi mai pustie, ograda mai părăginită, restriştea şi mai neîmpăcată. Nu l-a dat în ştire nici măcar coteiul nelipsit din nici o gospodărie, oricât de oropsită. Nimeni nu i-a ieşit înainte.

El a păşit domol până la prispa scundă, unde descoperi trei copilaşi culcați pe un maldăr de buruieni. S-a aşezat lângă ei. Unul, mai mărişor, l-a simțit şi s-a ridicat. Nu dormeau, zăceau. Galbeni, sfrijiți, doar piele şi os, cu burți umflate, mâini şi picioare subțiate ca fusele, numai ochii mari, înfrigurați mai erau de ei.

— Ce faceți voi aici, prichindeilor? întrebă prietenos streinul, cercând să le biruie sălbăticirea şi să-i mângâie pe păr.

Ei se apărau ca de nişte loviri.

— Hai, răspundeți.

— Aşteptăm pe nenea, răsuflă cel mai mărişor.

— Unde s-a dus?

— Să culeagă bolbotine...

— Ba nu, să aducă lut, spuse adevărul mijlociul.

— Şi voi vă hrăniți cu humă?

Şi călătorului îi dete lacrimile.

— Îha...

— Vă place?

— Țu... Deloc, țuştuiră toți trei deodată. Nu-i bun.

— Atunci de ce-l mâncați?

— De foame. Dacă n-avem altceva...

— Dar maica voastră unde este?

— La biserică.

— Unde? Tocmai jos în comună? Că aici la voi văz că n-aveți biserică.

— Îha, lângă curtea boierului, că a noastră cică a fugit la vale de mult, întări mărişorul.

— Ce caută? Că azi nu e sărbătoare? Cum se-ndură să vă lase singuri şi nemâncați?

— Stă mereu acolo. Nu mai vine acasă, plânse mezinul.

— Are vreo treabă? Ce lucrează de întârzie atât?

— Nu lucrează... A rămas în groapă, spuse mijlociul.

— A murit, îl lămuri, simplu, cel care pricepea mai multe.

— A murit?

Şi un oftat umplu pieptul streinului.

— Dar tatăl vostru...

Şi aşteptă cu inima strânsă.

— N-avem...

Tocmai atunci iată că se-ntoarse frăţânul cel mare, un băieţel ca de şapte-opt ani. Slab, costeliv, despuiat de la brâu în sus, în jos numai cu nişte izmene hărtănite, încinse cu o sfoară peste pântece... Ochii lui negri se ţintiră aspriţi în călătorul strein.

— Geaba mai vii şi 'mneata, o luă el înainte. N-a mai rămas nimic. A luat pricictorul tot: ţoale, boarfe, blide, cămăşile şi fota mamei. A zis că ne dă afară şi ne vinde casa dacă nu plătim.

— Datorii?

Şi omul coborî parcă ruşinat pleoapele.

— Îhî... Cică la stat, din vechi. Aşa că 'mneata, geaba...

— Nu... nu... Eu n-am venit pentru asta, se apără omul scuturându-se înfiorat.

— Dar pentru ce? întrebă copilul bănuitor.

— Să mă odihnesc puţin. Sunt un drumeţ trudit şi flămând. N-ai tu ceva merinde? Ţi le plătesc.

Şi-l învălui într-o privire plină de mângâieri.

Copilul, întristat şi mai mult, răspunse:

— N-am nimic decât humă, şi puse lângă om un calup de lut vânăt, lucios.

— Ia şi 'mneata, îl îndemnă. Ţine de foame.

Ochii streinului iar se înmuiară în lacrimi. Până acum toţi ceilalţi la uşa cărora bătuse nici măcar la pământul ăsta cu înfăţişare unsuroasă nu-l poftiseră. Copiii se porneau să ducă la gură.

— Staţi... Nu mâncaţi. Zvârliţi-l jos, le strigă el spăimântat. Aruncaţi-l.

— Nu se poate... Ce o să îmbucăm? făcu grav cel mare.

— Ce-o să mâncaţi? Ia să cercăm noi altceva, se învioră streinul, şi un zâmbet îi auri chipul mâhnit.

Copilul nu înţelegea.

— Altceva?

— Da, adică să facem alt soi de bucate...

Mititeii căscară gurile la el, parcă să li se umple... Mărişorul se întunecase şi mai rău. Călătorul băgă de seamă asta.

— Cum te cheamă? îl întrebă mângâios.

— Iliuță... răspunse băiețelul fără bunăvoință.
— Iliuță, ți-ar place ție o ciorbă?
— Ciorbă? Cu ce?
Şi se strâmbă de râs ca de o glumă.
— Cu ce: cu bolovan. Ciorbă de pietroi. Ai auzit vreodată?
— Țu. Nu ştiu.
— Am să-ți arăt eu. E mai bună mult decât huma voastră... Ai un pietroi p-aici?
— Un pietroi?
Şi copilul se-ncruntă.
— Da' nu trebuie prea mare, numai alb şi curat.
— Ia lasă-mă, bădiță, în pace.
Şi glasul lui înciudat se muie a plâns.
— Nu te las, stărui blajin drumețul, că d-aia am venit.
— 'Mneatale îți arde de glume... da' noi... şi vru să se întoarcă la huma de alături.
— Deloc, mititelule. Uite acolo...
Şi streinul merse câțiva paşi şi ridică de pe bătătură un bolovan cât doi pumni.
— Ăsta ne face treaba, spuse el, netezind şi mângâind piatra. Bine că nu vi l-a luat şi pe ăsta pârcălabul. Acum adu apă să-l spălăm şi să-l punem la fiert.
Copilul nu se mişcă. Sta supărat, muşcându-şi buzele. Aşa că tot călătorul trebui să scoată singur apă din fântână şi să limpezească piatra de pământ.
— Acum, adu-mi un tuci ori o căldare mai mare... şi nişte pirostrii, să aşezăm mâncarea la foc.
Iliuță se-mbonțase. Dar ceilalți trei plozi nu mai puteau de bucurie şi începură să strige:
— Ciolbă! Ciolbă! Nene, vlem ciolbă!
— Hai, voi alergați să-mi adunați vreascuri pentru foc, îi rândui streinul. Să fiți degrabă aici cu trei crosnii cât voi de mari. Iar tu, Iliuță, să-mi scoți din pământ, de unde-i şti, tuciul sau mai bine un ceaun cât mai încăpător.
— Cât de male, atâta... țipau prichindeii, sărind împrejurul streinului.
— Noi nu avem, că ni l-a luat.
— Ştiu... mi-ai spus. Îmi pare tare rău. Dar aleargă şi fă rost de la vecini. Roagă-te de ei. Spune-le că e vorba de o ciorbă minunată, care o să vă sature pe toți.

— Cum pe toți? Le dai şi altora? îl luă peste picior băiatul.

— De bună seamă, se făgădui omul. La toți câți vor veni să mănânce, chiar dacă n-ar cere. Că o să iasă multă... berechet.

Iliuță se scărpina în ceafă şi şovăia. Asta o auzise el într-o poveste, de la maică-sa. Dar cei trei îl încleştaseră şi-l hărțuiau plângând şi târându-l spre vecini.

— Hai, nene, la țața Ilina, că are tuci...

Băiețelul porni, întorcând capul înapoi, să vază ce face omul care i se părea că ori nu este în toate mințile, ori că era vreun păcălici... Acesta, liniştit, se apucase să strângă găteje din ogradă şi să le clădească morman.

Şi numaidecât copiii fură înapoi cu vecina din stânga.

— 'Mnealui e, țață Ilina, făcu Iliuță arătându-l oarecum batjocoritor. Cică vrea un tuci mare să fiarbă în el o ciorbă de bolovan.

Şi râse trist.

— Nu mi-ai adus vasul? Păi ce treabă-i asta, Iliuță? În loc să-ți dau trei blide cu fiertură, am să-ți dau numai două...

— Da' ce vrei 'mneata să faci cu tuciul? se amestecă cu ifos Ilina.

— A... se uimi streinul, ca şi când abia acum, când o aude, bagă de seamă că la ciorba lui s-a adaos şi o femeie. Sunt bucuros că ai venit dumneata. Am cu cine mă-nțelege. Am să gătesc, zise el, ridicând ochii luminoşi la ea, am să gătesc o ciorbă să se ducă pomină.

— Păi aşa, cu apă chioară? îl înfruntă muierea.

— Asta-i taina mea... Şi-i surâse. Ai să vezi şi să te încredințezi pe urmă. Acum aleargă numai şi vino cât mai repede cu ceaunul, că, uite, se apropie prânzul şi mititeilor le e foame.

Şi, spunând asta, înălță ochii plini de rugăciuni la cer. Femeia se codea, crucindu-se.

— Lasă, că ai să te luminezi când îi gusta-o. Deocamdată ascultă şi întoarce-te cât ai clipi, că am grabă. Soarele e sus şi s-a pus în dreptul pântecelor acestor copilaşi. Nu uita pirostriile, strigă el după femeie. Iliuță, du-te de-i ajută să le care.

Ilina porni cu gândul să n-asculte. Dar n-o rabdă inima şi se-ntoarse cu lucrurile cerute. Streinul se bucură şi o bătu mulțumit pe umăr, făgăduindu-i şi ei tot trei străchini de ciorbă. Şi, cu îndrăzneală, o îndemnă:

— Ia pune, rogu-te, mâna şi umple d-ta tuciul cu apă, până ațâț eu focul şi aşez pirostriile. Dar vezi, spală-l întâi bine...

Apoi scoase o cutiuță la care copiii zgâiră ochii, hârşcui un bețişor pe-o latură a ei şi dete foc crăngilor. Cu ajutorul Ilinei, potrivi tuciul sub flăcările ce pâlpâiau vesele, ca şi copiii, ce țopăiau voioşi în preajma lor.

Pe urmă, încet, cu multă băgare de seamă şi evlavie, ca şi când ar fi săvârşit o mare taină, lăsă binişor pietroiul în apă din vas. Şi înălțând ochii se rugă din nou la cer.

Femeia şi copilaşii priveau uimiți...

— Ei, dar numai cu asta treaba nu e isprăvită, ci abia începută. Mi-ar trebui o țâră de sare... N-ai tu pe undeva, Iliuță?

— Ba parcă, şi alergă în casă, de unde ieşi cu o ulcică plină. Asta ne-a lăsat-o, grăi el, întinzându-i-o.

— Bravo! Ia tu ca un pumn şi aruncă în apă... Aşa... Şi acum rugați-vă împreună cu mine...

Omul îngenunche acolo în bătătura stearpă, împreună mâinile şi spuse tare Tatăl nostru. Mititeii, la fel, după el. Numai femeia deodată se împotrivi. Dar, repede biruită, se alătură şi ea...

— Acum mi-ar mai trebui nişte ceapă, grăi omul, sculându-se înseninat.

— Ceapă? De unde?

Şi parcă toți se speriară.

— Nu multă, îi potoli el. Cam vreo zece-douăsprezece căpățâni. Ce zici, Iliuță?

Iliuță n-avea.

— Dumneata, lele Ilină, nu găseşti acasă? o ispiti cu un surâs ademenitor vrăjitorul. Cât de puțină. Ia vezi, scormoneşte în pod. Sau stai să-ți spun eu unde ai pus-o: caută sus pe corlată în stânga. Ți-a rămas uitată de astă-iarnă.

Femeia încremeni. Ascunsese în adevăr acolo, pentru orice întâmplare, un pumn de ceapă veche, dar aproape o uitase. Îi venea greu s-o strice acum pentru gustul unui strein. Dar intrată în horă şi dintr-un îndemn de dincolo de ea, se urni, şovăind. Se întoarse totuşi cu câteva cepe scorojite în poală.

— Începe să fie bine, se veseli bucătarul. Ia curăță-le tot d-ta, că te pricepi mai bine. Taie-le în câte patru şi zvârle-le peste bolovan. Dau gust bun, deşi chiar numai zeama neaoşă de bolovan nu e de lepădat.

Femeia, prinsă de puterea pătrunzătoare a streinului, ascultă şi săvârşi întocmai.

El îşi suflecase mânecile şi acum se căznea cu un cuțitaş de buzunar să cioplească dintr-o scândurică un fel de lopețică, o lingură cu care să

mestece fiertura. Ochii lui Prâslea sclipiră şi se lipiră de briceagul miraculos ca de un magnet.

— Ei, începutul a fost într-adevăr bun, glăsui drumeţul, şi să mulţumim lui Dumnezeu. Dar ar fi şi mai bine dacă am avea şi nişte cartofi... Ce zici tu, Iliuţă?

Dar, spunând astea, bătea în Ilina.

Iliuţă smuci din umeri a tăgadă: de unde cartofi?

Nici Ilina n-avea. Îi isprăvise de mult şi nu mai văzuse în ochi, darmite în gură, de-o lună.

Streinul o privea însă stăruitor, parcă scormonindu-i toate minţile.. Şi femeia îşi aminti că vecina din stânga, verişoara Anica, mai avea. Într-un suflet alergă la ea, să-i spuie nemaipomenita întâmplare, cu unul care a venit din toată lumea, s-a abătut la alde Vlad şi zice că poate să scoată ciorbă din pietroaie.

Vecina dete fuga să vază şi ea minunea. Privi, puse mâna la gură a mirare, clăti din cap şi trebui să recunoască, ce-i drept, că ceva fierbe în tuci şi aburii încep a mirosi bine.

— Numai puţini cartofi îmi trebuie, o înhaţă streinul în mreaja privirilor lui fără împotrivire. Nu te mai socoti, vecinico. Ai să mănânci o fiertură cum n-ai gustat nici la maica dumneatale când erai fată. Hai, dă fuguţa, rogu-te, pentru copilaşii ăştia şi ai dumitale, cu care te poftesc să vii numaidecât.

Verişoara Anica, mai de milă, mai de silă, se înduplecă şi alergă acasă ca să aducă un şorţ de cartofi. Îi ţinea îngropaţi, la păstru[29], pentru cine ştie ce nevoie. Acum, la o asemenea neaşteptată întâmplare, se îndură să scormone în comoară, ca să ajute şi ea la împlinirea isprăvii. De coada ei se ţineau bâzâind doi copilaşi.

Streinul, din ce în ce mai la îndemână, îndatora, c-un zâmbet, chiar pe darnica Anică să cureţe leguma. Şi-i întinse cuţitaşul.

— Mâna dumitale are să facă ciorba mai dulce, grăi el, lăudând-o.

Anica roşi, dar nu se codi. Spălă, jupui de coajă buburuzii şi-i azvârli în tuciul care bolborosi, spumegând.

— Auziţi cum se bucură pietroiul şi mulţumeşte, spuse el voios.

Copiii se ridicară în vârful picioarelor, să vază şi mai bine bucuria bolovanului.

— În alte părţi se cheamă barabule, luă vorba omul, ca să spargă încordarea aşteptării. Sunt ţinuturi unde li se spune picioci... şi rămase pe

gânduri.

— 'Mneata se vede că ai umblat mult, îi băgă de seamă Ilina. Cu ce fel de nevoi? Streinul nu-i răspunse.

— Noi ne-am dat la vorbă, o-ntoarse el, şi am uitat de ciorbă. Niţică slănină dacă am avea, ar fi lucru mare. Nu de altceva: dar piatra, oricât de minunată, se cere oarecum unsă.

Slănină? se cruciră ceilalţi... Cine oare s-ar găsi să aibă asemenea avuţie în golătatea asta din Flămânzi? Şi Ilina se frământa sub privirile răscolitoare ale streinului, care n-o slăbeau din îndemnuri.

— A, staţi, nepoată-mea, Bălaşa lui Tontea... A tăiat astă-primăvară porcul, care începuse să bolească. Îl aveau de furat. Cum sunt zgârciţi, că-şi mănâncă de sub unghie şi n-a dat nimănui măcar o aşchie de şorici, cred că mai au pitite câteva curele de slănină. Trebuie să ajute şi ea la cazna asta a d-tale, sfârşi femeia, gâfâind de-atâta vorbă.

— Ajut-o d-ta să le găsească, o rândui, şăguind, omul. Şi dacă zice că n-are, adu-i aminte că le ţine agăţate în pod, la gura cubelii... Sfătuieşte-o să le mute, că la noapte i le mănâncă pisicile.

— Lasă, că i le scot eu...

Şi, voioasă de slujba ce poate face drumeţului, femeia porni ca o vijelie peste zece case, până la Bălaşa. În drum scorni toate nevestele de la cele nouă gospodării prin faţa cărora alerga învolburată.

— Vino, soro, să vezi ce n-ai crezut niciodată.

— Ce?... Ce?...

— Ciorbă de bolovan, spunea ea cu fală, pătrunsă acum până-n măduva sufletului de încredere în omul minunat.

— Cum, fă? Ce, eşti nebună?

— Zău, să-mi saie ochii dacă mint! Şi o pornea iar la goană.

— Unde, fă?

— La alde Vlad în bătătură, zvârlea ea răspuns peste cap. Veniţi şi voi.

Şi gonea ca un crainic împărătesc cu o mare veste. Bălaşa tocmai se văita că n-are ce da la copii de mâncare.

— Hoo şi voi, că nu v-o fi mas as-noapte şoarecii în burtă... îi certa ea.

— Dacă nu şoarecii, măcar limbricii, gâfâi în obrazul Bălaşii Ilina, năvălind peste ea. Hai, scoate slănina şi vino cu ei acolo. Mâncăm toţi fiertură de pietroi alb, că iese un cazan plin.

Auzind de pietroi alb, Bălaşa crezu că e vorba de vreo pasăre şi ciuli urechile...

— Mai trebuie numai o halcă de slănină...

— Slănină? se văietă păcătoasa. De unde?

— Din pod. Tu mai ai de astă-primăvară, mi-a spus mie omul, că ăla ştie toate. O ţii la cubea[30]... Are să ţi-o fure motanul...

— Aveam, începu asta, da', să vezi, am mâncat-o, şi cu ce-am mai împărţit, s-a isprăvit...

— Nu mai minţi, că ăla ştie ce spune. Taie o felie mai măricică, ia copiii de mână şi hai. N-ai văzut şi n-ai să mai vezi minune ca asta!

— Şi cine o face? se muie Bălaşa, cu gândul la cine ştie ce orătanie care s-ar chema pietroi alb...

— Un ăla, un strein. Un vraci...

Zgârcita, ispitită, scoasă din ţâţâni de făgăduiala ciorbei, se urcă şi dezlegă slăninuţa cea mai mică. Adună plozii şi porni fuga la întrecere cu mătuşă-sa. Pe cale li se alătură şi celelalte gospodine cu copii, cu căţel, dar fără purcel, căci Flămânzii-Vechi nu mai avea nici unul. Iar sătenii de jos, învegheaţi, şi-i ţineau bine, încuiaţi în coteţe. Cârdul năvăli tocmai când bucătarul mesteca mai vârtos în ceaun.

— Uite, slănina, strigă biruitoare Ilina, împingând pe Bălaşa, care, şovăitoare acum, bălăngănea cu oarecare părere de rău darul.

— Să trăieşti! îi mulţumi streinul, luându-i-o repede din mână. E chiar prea multă pentru o singură fiertură.

Şi o tăie în două. Femeia vru să-şi ia jumătatea înapoi acasă. Dar omul îi zâmbi împăciuitor, înseninându-şi chipul trist şi întinse peste mâna ei lungită bucata.

— Ţine, Iliuţă, du-o în casă şi pune-o bine pentru mâine.

Acum ciorba fierbea în clocote. Slănina tăiată mărunt de stăpâna ei, cum rânduise călătorul - ajuns gazdă - se topi în unda înspumată, care da să se reverse bogată peste buzele vasului... Dar bucătarul se aţinea şi sufla în ea cât putea, ajutat de copii, mestecând-o cu lingura s-o împingă înapoi.

Era într-adevăr un om minunat, aproape măreţ, cum sta aşa îmbujorat de căldura aburilor, de plăcerea de a sluji o mâncare bună flămânzilor, înfăşurând într-o privire duioasă liota lihnită dimprejurul său.

— Ei, acum e acum! făcu el, ridicând ochii întâi la cer şi apoi coborându-i roată spre cei de jos. Să nu ne înecăm tocmai la mal... Ca să dea şi mai mult gust, bolovanul are nevoie de puţin pătrunjel, o mână de mărar, nişte leuştean, vreo câţiva morcovi amestecaţi cu ţelină, chiar un ardei, doi. Cine are pe-acasă? Că bolovanul chiar acum îşi lasă zeama dintâi... Ia uitaţi-l.

Şi cu lopeţica făurită de el se căznea să scoată la vedere, pentru îndemn, pietroiul înfierbântat, care luci deodată alb şi nălucitor cât un gogon de ciolan de la genunchiul unui bour.

Gospodinele se grămădiră curioase. O bunătate de aromă zbucnea valuri-valuri deodată. Copiii nu mai putură răbda şi chirăiră, începând să ceară.

— Nu te mai canoni cu scândurica ceea, grăi o femeie, privindu-l cum scăpa mereu bolovanul greu din lopeţica neîncăpătoare. Uite, ţi-am adus polonicul nostru.

Şi-i întinse un linguroi cât un găvan.

— Bine făcuşi, o lăudă omul, bucurându-se că au început şi femeile, de la ele, să se dea pe brazdă. Hai să potolim deocamdată puişorii ăştia. Daţi-mi un blid. Şi lor puneţi-le în mână câte o lingură, porunci el, numărând puiţa ce se aţinea atârnată de toate gesturile lui.

— Dumneavoastră celelalte, urmă el, alergaţi să-mi aduceţi ce vă cerui. Ba mai adăugaţi şi câţiva postârnaci, un bostan, şi mai ales o poală de boabe de porumb. Nimic nu se potriveşte mai bine la pietroiul fiert ca popuşoiul.

— Încet, încet, să nu vă opăriţi, striga rânduind copilaşii care tăbărau pe blidul umplut. Suflaţi mai întâi... Iliuţă, lele Ilino, vedeţi de ei, să nu se înece...

Şi aplecându-se până la gurile lor lacome, se sătura parcă el mai întâi.

— Ei, cum este ciorba? îi cercă el vesel.

— Bună, bună, ţipa puiţa, prefirând cu lingurile adâncul strachinei, ca să pescuiască din fund cartofii.

Muieretul dimprejur murea de poftă. Una, însărcinată, vru să ia lingura din mâna unui copil al ei, ca măcar să guste. Mititelul zbucni în urlete.

— Cei mari la urmă. Este pentru toată lumea, le chivernisea omul, ca o gazdă bună.

— Sita e borţoasă şi a poftit, cerură iertare pentru ea celelalte.

— Atunci se schimbă socoteala.

Şi el întinse femeii căucul plin cu zeamă, privind-o mulţumit.

— Mai ia unul şi pentru cel din pântece, şi-i umplu a doua oară blidul. Acum soseau gospodinele plecate după bunătăţile pretinse de necunoscutul bucătar: mănunchiuri de buruieni mirositoare, cimbru, mânătărci şi drele, precum şi alte soiuri de legume uscate, scotocite din cine ştie ce colţuri... O ploaie de grăunţe se vărsă în ceaunul tainic, peste pietroiul miraculos. Toate fură amestecate, învârtite, vânturate acolo, în clocotul neîntrerupt al fierturii, sub care focul pâlpâia necurmat, hrănit cu vreascuri.

Gloata, îmbătată de foame, de aşteptare, de bucuria copiilor, se înveselise şi ea.

Tocmai atunci picară şi câţiva bărbaţi, ursuzi că nu-şi găsiseră muierile acasă, flămânzi şi necăjiţi că logofătul de la curte nu le dase nici bani, nici mălai. Ba îi mai scosese datori cu munci viitoare. Se strânseră şi ei, oricât de neîncrezători, în preajma ciorbei de basm, unii cu gurile căscate, alţii cu nările lărgite, şi de uimire şi ca să le umple aburii gustoşi, ce se împrăştiau şi dau de veste în tot satul despre nemaipomenitul ospăţ. Aşa ceva nu-şi închipuiseră nici ei, cât de umblaţi pe la târguri şi prin lume: ciorbă de bolovan. Adevărat, nu minciună. Sta acolo, sub nasul lor, gogeamite pietroiul, pe care ospătarul îl tot sălta din fund până-n faţa undei înspumate. Şi ce zeamă gustoasă! Cu nimica toată... Căci nici una din neveste nu ţinea să mărturisească adaosul pus de fiecare la bolovan, nu atât de teamă să nu le certe bărbaţii pentru risipă, cât să nu ştirbească din măreţia minunii.

După ce au fiert şi porumbul şi celelalte bunătăţi mai târzielnic adăugate, gazda a poruncit să se caute o scândură lungă sau nişte feţe de uşă de la vreun coşar, blide şi linguri. A dat pentru asta fuga tot satul şi s-a strâns de două ori pe cât era nevoie. Ilina a întins scândura în chip de masă în mijlocul bătăturii şi pe ea a semănat străchinile, pe care streinul le-a umplut ca la pomană. Apoi a poftit la mâncare lumea toată. Şi s-au aşezat cu mic cu mare, ca la ei acasă. Stând tot timpul în picioare şi alergător necontenit de colo până colo unde era nevoie, streinul a slujit pe fiecare cum se cuvine, ajutat de Ilina, care nu se îndura acum să-l lase cu toată bătaia de cap în spinare. Ea avea să mănânce la urmă. Amândoi se simţeau sătui numai de bucuria ce le umplea inima că-i văd pe toţi strânşi la o hrană bună.

După ce-şi ostoiră foamea, unul mai guraliv întrebă despre taina cum se săvârşise minunea. Din apă goală cu un pietroi în ea cum se poate scoate o ciorbă atât de gustoasă?

— Numai la nunta din Cana s-a mai petrecut aşa ceva, îl lămuri firoscosul satului, un bătrân cam îngâmfat. Dar acolo a fost Cristos, care a prefăcut apa în vin. Şi asta a făcut-o repede, cât ai clipi din ochi. Vezi, n-a aprins foc, ca aici, îşi urmă el cuvântul. E mai uşor să fierbi chiar un pietroi. În câteva ceasuri de clocote, tot scoţi ceva din el, musai trebuie să lase zeama.

Şi, sătui, începeau să micşoreze meritul şi cazna streinului, care-i privea trist. Nu se gândeau nici măcar să-i mulţumească, aşa, c-o vorbă.

— Oricât, se întoarse altul, oftând, bine ar fi să avem în fiecare zi câte un praznic ca ăsta!

Şi întinse strachina să i-o mai umple o dată.

— Dacă vreți, prinse cu însuflețire călătorul firul, aşa are să fie totdeauna, ba chiar şi mai bine, vă dau eu chezăşie. Ceaunul şi pietroiul rămân aici, ale tuturor. Mâine se rânduieşte altcineva în locul meu, de pildă lelea Ilina, să strângă legumele care să dea gust zemei de bolovan. Dar pe deasupra lor şi mai mult decât toate bunătățile aduse de dumneavoastră, are să facă minuni, cum a făcut şi azi, dragostea celor ce se strâng ca să se ajute singuri şi unul pe altul, cu puținul pe care-l are fiecare...

Astfel, aflară şi bărbații că streinul umblase după căpătat, tot ca un milog. Numai că în loc să mănânce el ceea ce strânsese, li-l împărțise tot lor. Se chema că făcuse cu şoalda[31].

— Păi, vra să zică, n-a fost bolovan gol? Ciorba era făcută cu bucatele noastre? Asta nu mai e de nici o mirare... Aşa ceva ştie şi Baba Chioară.

Oamenii se sculau nemulțumiți, cârtitori, ca şi când ar fi fost înşelați. Ei cereau minune neaoşă, nu de asta omenească.

— Bine că nu ți-ai dat copilul să-l taie bucăți şi să-l fiarbă în ciorbă ca să-i dea mai mare gust... repezi Năstase pe nevastă-sa, care îl păgubise doar cu un şirag de zbârciogi viermănoşi...

Zadarnic se căznea streinul să-i lumineze că aici pe pământ e şi mai mare minunea să înmănunchezi toate dragostele la un loc şi să faci din ele o singură putere biruitoare peste necazuri şi sărăcii. Oamenii nu socoteau minune decât numai dacă bolovanul gol ar fi scos ciorba care-i săturase. Şi muierile începeau să le dea dreptate. Aşa era, fiertura tot cu leguma lor o făcuse...

Călătorul începu iar să le vorbească despre iubire şi milă, să le spună pilde despre tăriile bunătății şi lepădării de sine, despre virtutea întrajutorării şi jertfirii.

Dar oamenilor vorbele le intrau pe-o ureche, ca să le iasă pe cealaltă...

Femeile întrulocate deoparte îl priveau ca dezmeticite dintr-o vrajă şi nu mai pricepeau. Doar Ilina vădana era numai ochi şi urechi.

— Ia uitați-vă, spunea una, care parcă acum îl descoperea întâi, ia uitați-vă ce urâțenie de om: ciupit de vărsat, cu nasul cât o pătlăgică, pe deasupra şi chiomb. Parcă-i Ion al Saftei... Ptiu!...

— Unde-l găsişi tu ciugulit de vărsat? o îndrepta alta. Nu vezi că are nasul ascuțit ca o custură şi gâtul strâmb? Aduce mai degrabă cu Neculai al

Marandei.

— Voi ați chiorât de tot! le mustră o nevastă mai isteață. Cu hălăgiuca aia de păr încâlcit în cap şi cu mustățile țepoase, e leit bărbatul Kivei când vine beat din comună.

— Ba e chiar Păcală... le îndreptă o surată, nu-l vedeți? Cu gura lăbărțată a râs până la urechi şi dinții zâmbați, cum ni-l povestea mama. O fi trecut acum şi pe la noi să ne facă pozna cu ciorba... ne-a păcălit, precum văzurăți...

— Fugiți de-aici, fă nebunelor! se vâră o tinerică. Voi nu vedeți ce chip alb are, şi ce mustăcioară răsucită? E leit feciorul boierului când urcă după iepuri.

— Şi te vânează pe tine... o şfichiui vecina. Dinspre partea mea, urmă ea, poate să fie cum o fi, eu ştiu că am mâncat bine, numai c-un mănunchi de cimbru... Da' nu e tocmai cum spuneți voi: aşa, cu guşa mare cât un cimpoi şi cocoşat, seamănă mai curând cu răposatul Ghiboldan, văcarul boierului, când da drumul cirezii pe coclauri...

Ilina le auzea fără să vrea şi nu-şi găsea astâmpăr. Cum de-l vedea fiecare altfel? Câte înfățişări avea? Pentru ea necunoscutul, de la început şi până la sfârşit, fusese şi era acelaşi bărbat blajin şi trist, plin de bunătate, cu chip cuvios alungit, cu barba castanie, cu părul ales cu cărare la mijloc... Şi ochii adânci şi mângâioşi ca două lumini înserate... Şi ea nu se dumirea... Îl cunoştea de undeva şi nu ştia de unde să-l ia. Şi se zbuciuma să-şi aducă aminte. Îl văzuse de câteva ori. Dar unde? În vis! În copilărie! La o durere mare?

Tocmai o femeie îl asemuia cu țiganul buzat care se abătea din când în când să le spoiască tingirile, când Ilina, înțepată ca de streche, se smulse dintre ele şi, pălită de-un gând cutremurător, o rupse la fugă, croindu-şi drum de-a dreptul peste râpi, să ajungă cât mai repede în comună. I-a trebuit, chiar aşa, mai bine de un ceas şi s-a năpustit spre biserică. Nu mai călcase acolo de când îşi îngropase bărbatul şi copiii.

Era după-amiază târziu, zi de lucru, şi sfântul locaş încuiat. Îi dete ocol, se învârti primprejur... Nimeni... Să caute pe paracliser? Sta în celălalt capăt al comunei. Şi apoi, ce să-i spuie? Cum să-i ceară cheia? Popa, dacă se ducea la el, ar fi luat-o la goană ca pe o nebună. Se întoarse şi zgâlțâi din nou cu nădejde mânerul ivărului învoit în chip de floare de fier. Nici ea nu ştia ce face. Dinăuntru se zvoniră paşi. Broasca scrâşni. În uşa crăpată cât să iasă un ins, se ivi, cu o cheie uriaşă în mâini, un bătrânel scundac, dar verde

şi vioi, cu barbă albă, scurtă, capul mare peleag acoperit aproape întreg de tichia unei chelii de sub care zbucneau două smocuri de păr sur şi creț în cele două tâmple. Era îmbrăcat cu giubea albastră în cute, lungă până în pământ, de sub poalele căreia ieşeau picioarele goale.

Ilina se dete la o parte să-l lase să treacă.

— Domnul este tot sus la voi? o întrebă el pripit, parcă mânios.

Femeia, uluită, nu pricepu, se fâstâci, şi până să dea vreun răspuns, bătrânelul, bodogănind: „Iar trebuie acum să alerg după el, să-l strâng de pe drumuri”, se şi pornise cu paşi repezi la deal, lăsând-o în prag.

Ea intră, rătutită, zănatică, înainta împleticindu-se prin amurgul tainic boltit peste încăpere, ajunse lângă altar şi căzu în genunchi. O vreme nu cuteză să ridice ochii. Nu se gândi măcar să se roage, nu mai avea obicei, uitase. Pe urmă îşi aminti pentru ce venise: căuta lacomă în şirul de chipuri întunecate ce-i stă dinainte pe tâmplă icoana împărătească a Mântuitorului. Privirile îi alergau nehotărâte, până se opriră înțepenite pe lemnul cu chipul cunoscut. Era el, streinul poposit de dimineață la ei, în Flămânzii-Vechi.

La început şters, tremurat, jucând în cadru ca şi când atunci sosise şi se potrivea la loc, până ce ajunse să se limpezească şi să lumineze, deşi nici o candelă nu-i ardea înainte.

Era el... îi surâdea blând din zugrăveala mohorâtă. O uimire fericită se vărsă deodată peste întreaga ființă a bietei păcătoase. Nu se înşelase: aidoma, acelaşi bărbat, cu ochii mari căprui, plini de toată tristețea satului ei, acelaşi obraz firav, supt, împlinit de bărbuța castanie, aceeaşi frunte puternică, lată ca o temelie a capului împărătesc, împodobit de frumosul păr bogat, cu cărare la mijloc. Nu-şi lepădase nici anteriul cu care urcase la ei, haina de aba albă, peste care îşi zvârlise acum un fel de giulgiu roşu şi albastru. Numai atât, că în stânga pieptului, în locul țâței, se deschidea o cămară adâncă, aprinsă de-o lumină nemaivăzută şi de o mireasmă nemaisimțită: inima lui atotcuprinzătoare. Şi în toată biserica se făcu amiază mare. El îi întindea cu dreapta binecuvântarea: „Luați şi mâncați”, ca acolo sus... Ilina îl sorbea cu privirile şi cu sufletul îl mânca fără să se sature. Era El... Se învrednicise să-l slujească, ea cea dintâi, şi să-l cunoască... La gândul ăsta o trufie îi umflă ființa strâmtată de nevoi... Ajutase Domnului... Dar numaidecât chipul Mântuitorului păli, se şterse şi peste el, în locul lui, se înfiripă altcineva. Femeia căscă gura, zgâi ochii: Cristos se schimbase în Ion al Saftei, de la ei din cătun, care-i zâmbi din obrazul lui ciuruit de vărsat. Asta ținu cât ai clipi. Şi Ion coborî lin în inima de lumină a lui Isus,

care-l opri în camera ei de rai. Cadra nu rămase goală. Alt ins se rândui fulgeratic în loc: din icoana strălucită îi surâdea Neculai al Marandei. Îl cunoscu după nasul adus în custură şi gâtul strâmb, pentru ca şi el să alunece lângă Ion... În locul lui se ivi bărbatul Kivei, cu părul hălăciugă neagră şi mustăţile ţepi de mistreţ, dar şi acest al treilea îi făcu semn şi se prelinse alături de ceilalţi în sânul dulce al Izbăvitorului. Urmară, rând pe rând, peste chipul Domnului, înlocuit o clipă de fiecare, ţiganul buzat care le lipea căldările, numaidecât feciorul frumos al boierului, boierul însuşi, popa cu fuiorul alb al bărbii, Ghiboldan, văcarul, cu cimpoiul guşii revărsat afară din cămaşă, ca să le ia fără veste locul verişoara Bălaşa, mătuşa Dobra, Iliuţă, ea însăşi, Ilina, mai vie decât în ciobul oglinzii în care se uita câteodată acasă, satul tot cu mic cu mare se perindă în chipul Domnului ca să se aşeze toţi, neamestecaţi, dar înfrăţiţi în uriaşa încăpere a inimii lui. Vra să zică, îşi spunea Ilina, slujind pe Cristos, ea slujise pe toţi aceştia, care, descoperea ea cu mirare mare, se aflau, în el, îl alcătuiau... Se slujise încă şi pe ea... Dar multitudinea Mântuitorului nu se oprea aici. Veniră să-l umple morţii. Se perindară bărbatul ei, zănatec de sărăcie, copiii, gălbejiţi de boală, tat-su, istovit de lipsuri, maică-sa, jupuită de pelagră, surori, mătuşi, moşi, cunoscuţi şi necunoscuţi, necăjiţi şi obijduiţi, bogaţi ori săraci, n-a lipsit unul. Nici măcar Păcală, alcătuit aievea din ochiul chiomb şi dinţii zâmbaţi, lărgindu-şi şoltic gura la urechi peste chipul dumnezeiesc prins dedesubt. Fiecare la rând i-a făcut un semn de fericire, desprins din faţa Mântuitorului, rămasă fundal, şi, strămutat numaidecât în inima fără de fund care cuprindea în lăcaşul ei tot norodul ăsta, şi-l aduna ocrotitoare să-l mângâie, să-l sature şi să-l odihnească.

În înţelegerea îngustă a Ilinei se destupa o vrană. Ştia acum, fără să priceapă, cum că în Cristos este lumea toată, cea de pe pământ şi de sub pământ, topită de la începutul la sfârşitul veacului, fără să-l schimbe, fără să-l adauge, fără să-i poată copleşi nemăsurata, străluminata lui înălţime şi adâncime.

Toropită, năucită de greutatea prea repedei, uriaşei descoperiri, Ilina îşi pierduse cunoştinţa... zăcea somn greu... Cât?...

Când se trezi, bătrânul arţăgos, cu cheia cât un baltag, se întorsese şi certă pe tânărul fugar.

— Doamne, mă făcuşi să urc după tine pe unde şi-a înţărcat vrăjmaşul puiţa.

Isus tăcea, zâmbindu-i şi lui prietenos.

— Cum te-ai coborât de nu ne-am întâlnit? Că nu e decât o singură cărare, se potoli moşul. Eu nu ştiu ce să mă mai fac, oftă el amărât, cu bunătatea asta fără margini a ta?...

— Să mi-o rabzi, Petre...

Şi-i trimise alt surâs...

— Apoi şi răbdarea are margini... Trebuie odată să înțelegi că te osteneşti degeaba şi strici în acest chip şi rânduielile. N-a sosit sorocul.

— Bunătatea n-are soroc, îl îndreptă stăpânul.

— Dar mântuirea are, i-o întoarse chelarul. Ioane, vino de-mi ajută să-l încredințăm că încă nu este vremea.

Dintr-un ochi de tâmplă se coborî numaidecât un tinerel frumos ca un înger, pe umăr cu o pasăre în chip de vultur.

— Spune-i şi tu, îi dete cuvânt moşneagul, ce ai văzut atunci în ceruri...

— Aşa e, Doamne, trebuie să ne supunem Celui Preaînalt. Nu ți-a sosit cel de-al doilea timp. Milițiile cereşti nu s-au adunat. Stă scris în Apocalipsă că tu trebuie să te dai la o parte. Locul tău îl laşi Anticristului, rânduit să preia o vreme domnia lumii acesteia, împreună cu fiara. Pe el îl aşteaptă oamenii. În dorul lui fac toate răutățile... Ca să-l grăbească...

— Ştiu... răsuflă adânc Domnul. Ştiu, dar nu mă rabdă inima. Prea sunt rătăciți şi prea mult suferă unii pe nedrept... Asta mă scoate din țâțâni, ca astăzi... şi suspină... Am să mă supun...

Şi privirile-i căzură pe păcătoasa de sub picioarele lui...

— Şi cu femeia asta ce facem? Că a văzut şi a auzit toate... se îngrijoră el.

— N-ar fi bine s-o amuțim? îşi dete cu părerea Ioan.

— Nu e nevoie. Lăsați-o să plece, sfătui morocănos bătrânul. N-au s-o crează orice ar spune. Şi cu cât le-o grăi mai adevărate, cu atât mai nebună au s-o scoată. Ca Răul să-şi aibă biruința lui. Scoală-te, femeie, şi porneşte-o acasă, îi porunci el. Acolo vezi-ți de treburi şi nu te mai amesteca unde nu-ți fierbe oala...

Şi, alungind-o astfel, bătrânelul se cocoță cu sprinteneală într-un cadru al catapetesmei...

Muierea se ridică înfricoşată şi da să iasă de-a-ndăratele, cu ochii nedezlipiți de pe nemaipomenitele arătări.

— Stai, Ilino, o opri blând cel care fusese călător în satul ei. Vino mai aproape.

Ea se târî pe genunchi până sub poalele lui. Din icoana Mântuitorului, ce se stingea încet, o mână se întinse mângâioasă şi-i închină creştetul.

— Acum du-te... Şi să n-ai nici o teamă. Poartă-mi crucea până la sfârşit... Numai aşa afli mântuirea.

Şi în femeie se zidi o pace pe care nimic nu mai avea s-o zdruncine.

Lăuntrul bisericii se întunecase iar... Ilina bâjbâi, găsi uşa şi ieşi...

Când a ajuns înapoi în sat, oamenii, după câteva încercări zadarnice cu pietroiul gol, îl zvârliseră ca nefolositor şi înjurau de foame. Femeia a cercat să-i adune din nou, desluşindu-le tâlcul întâmplării de dincolo de fire. Nimeni n-a ascultat-o, dar s-o creadă! Au râs de ea ca de o nebună. Şi nebună a rămas să-şi ducă înainte viața, alături de oamenii gârboviți sub crucile chinurilor răscumpărătoare...

Numai că Ilina ieşea din când în când la drumul mare şi se uită cercetător la trecători... Aştepta şi i se părea că are să cunoască pe Anticrist şi să-l dea pe față lumii.

Lumea clătea din cap sau râdea. Şi nu-i mai spunea pe nume, ci aşa cum o războtezase satul: nebuna lui Cristos. Când se trezi...

— Scoal', domnule, că e amiază...

Cineva o zgâlțâia de umăr...

— Pe Ilina?

— Nu... Pe mine.

Amicul Sava sta alături pe pat şi mă privea.

— De-un ceas aştept şi mă uit la tine... Bâigui, dai din mâini, din picioare, te zbați... Eşti lac de sudoare. Mi-a fost milă şi te-am deşteptat.

Eu mă dezmeticeam anevoie.

— Ce visai?

Nu i-am spus... Am bolmojit ceva şi am tăcut.

Adormisem în gând cu subiectul povestirii ce purcesesem să scriu şi care mi se desfăşurase în vis până în locul unde mi-a tăiat-o el, fără vrere.

Treaz, n-am mai putut nici până astăzi închega sfârşitul... Cu nici un chip.

Am întors-o pe Ilina în sat, unde după plecarea streinului se pornise vrajbă mare. Oamenii se băteau pentru pietroi şi pentru ceaun, cine să le ia acasă, în stăpânire, numai pentru el... Abia cu grele stăruințe i-a împăcat femeia şi a putut duce mai departe lucrarea călătorului.

Sfârşit leşinat, romantic, nu mi-a plăcut... Am înfiripat altul: Bătrânul cu cheia se întoarce în biserică, aducând înapoi pe dumnezeiescul fugar, pe care-l lămureşte chemând la sfat şi pe Ioan al Apocalipsei, că nu mai este timpul lui. El trebuie să dea locul şi puterea lui Anticrist, rânduit să preia domnia lumii acesteia.

— Şi cu femeia de aci ce facem? întrebă Ioan.

— Lăsaţi-o să plece, sfătui bătrânul chelar. N-au s-o crează, orice ar spune. Şi cu cât le-o grăi mai adevărate cu atât mai nebună au s-o socoată. Ca Răul să-şi aibă biruinţa lui.

Şi adevărat, în Flămânzii-Vechi, Ilina găseşte un zdrahonţ înalt, voinic, îmbrăcat în manta soldăţească, încălţat cu cizme ferecate, cu chip smolit şi sănătos, încărcat de o mustaţă groasă, sub şapca păstrată necontenit în cap.

Cât ai clipi, el izbuteşte să înmănuncheze toate urile clocite în oameni şi să-i asmuţă asupra boierului şi bogătanilor din comună, jos... Arestează, ucid, ard, prigonesc şi se aşază, deplin stăpânitori, el în conac, tovarăşii în gospodăriile golite.

Ilina, legată, este târâtă şi închisă într-un coşar, unde aşteaptă să fie împuşcată. Dar fuge şi izbuteşte să scape din pârjolul bisericii icoana Mântuitorului.

Sfârşit şi mai lamentabil, cu desăvârşire împotriva duhului povestirii... L-am aruncat în foc...

Am înjghebat un al treilea.

Ilina, de spaimă sau din tainică iconomie a Orânduitorului tuturor, amuţeşte. Când vine acasă, nu poate destăinui satului nimic din descoperirile ei... Şi ea îşi reia mai departe viaţa, alături de oamenii rămaşi să-şi ducă înainte crucile chinurilor răscumpărătoare...

Scârbit, l-am rupt şi pe acesta bucăţele...

Am închipuit un al patrulea... Cu Ilina găsită moartă în biserica încuiată... N-am mai ştiut însă ce să fac cu satul?

...Şi pe urmă altele şi altele, sarbede sau boacăne... Pe toate câte le-am încercat le-am aruncat... Nici unul nu s-a potrivit. Toate erau cârpeală, petece. Şi nici un alt vis nu mi-a adus adevărata dezlegare.

Şi cu toate că am iertat pe amicul păgubitor, nu mă pot mângâia că am pierdut singura încheiere, cea descoperită, nu cea închipuită...

Acum m-am resemnat, n-o mai caut. Poate nici nu este pe lumea asta.

1953-1954 - 15 iunie, Bucureşti

ADEVĂRUL

... Cei chemați, ieșiți... Câți sunteți chemați, ieșiți...
Ioan, XVIII, 38

PÂLCURI-PÂLCURI, CATEHUMENII părăseau lăcaşul, împestrițați tineri cu bătrâni, bărbați cu femei, umplând subporticele. Dar niciodată nu erau alungați şi părăsiți ca nişte vinovați. De data asta îi primi însuşi presbiterul Ioan, departe văzătorul, Apostolul drag Mântuitorului, să le tâlcuiască Evanghelia zilei.

Acum le mărturisea, cu frângere şi mare căință, rătăcirea şi risipa ucenicilor în vremea prinderii şi judecării Domnului. Le zugrăvi sala pretoriului, mai întinsă decât curtea templului lui Iehova, scânteietoare de luminile mozaicurilor şi împodobită cu statuile dumnezeieştilor August şi Tiberiu; scaunul de judecată, numai aur şi purpură, la care se urca pe cinci trepte, întruchipând în splendoarea lui pe însuşi Cezarul; măreția cârmuitorului Pilat, înaintea căruia fusese târât Învățătorul.

Gloata de turbați cu spume de ocări la gură, care însoțise de la Caiafa până la tribunalul roman pe Isus, gata să-l sfâşie, rămăsese afară, ca să nu se spurce, căci era Paştele. Prin uşile date în lături se vedea vălmăşagul mulțimii privegheată de sutaşi... Ucenicii se împrăştiaseră. Numai câțiva din ei, împreună cu cele două Marii, se strecuraseră înăuntru, fricoşi şi bicisnici, dosiți pe după stâlpii uriaşi de marmură, gata să se lapede sau să o ia la fugă.

Isus sta în fața puterii ca un drept; nu arăta nici frică, nici semeție, ci obişnuita lui voință de milă şi bunătate.

Pilat, ros de alte griji, privea cu dezgust tot ce se întâmpla, departe, sub picioarele sale. Împricinat şi pârâtori pentru el erau tot una şi se gătea să scape cât mai repede de ei, ca de tot acest popor barbar.

Dar o perdea din fund se dete la o parte şi un slujitor venit din cămările tainice ale pretoriului se furişă până la procurator cu o scrisoare. Pilat privi uimit pecetea, o cinsti ducând-o la gură. Era a soției lui, ilustra Claudia, fiica vitează a împăratului. Sosită, abia de câteva zile în Ierusalim, ea încă nu primise în cămările ei pe Pilat, care o aştepta de şase ani. Chiar din clipa căsătoriei lor cezarul Tiberiu îi despărțise. Pe ea o luase la palat. Pe el îl surghiunise cârmuitor peste un popor cârciobar şi îndărătnic. În toată această vreme, până la el nu venise decât faima vieții infame, numai vicii şi stricăciune, pe care Claudia o ducea la curte. Acum stăpânul crud şi

sângeros până la nebunie i-o trimitea încărcată de onoruri şi daruri, după ce o pângărise... Cu ce gânduri? Toate acestea se ştiau la Ierusalim în amănunțime şi Pilat suferea cumplit. Era femeia lui şi totuşi abia se lăsase zărită când o întâmpinase la intrarea în cetate. Claudia nici nu-l privise. Coborâtă din lectică, se făcuse nevăzută şi se închisese în palatul ei. De atunci ura, ciuda amară îl măcinau. Desfăcu tabletele şi citi, pe nerăsuflate. Scrisoarea era pentru el, dar nu-l privea. Se posomorî. Claudia intervenea în favoarea nelegiuitului ce-i fusese adus în cătuşe ca turburător al țării şi răzvrătit împotriva cezarului. De unde îl cunoştea? Ea îi scria de altfel ciudat şi scurt că pătimise mult pentru omul acela în vis, îl socotea drept şi nevinovat şi-l îndemna să nu-i facă nici un rău.

Pilat ridică ochii de pe țidulă şi-i întoarse cu interes către omul hăituit.

Abia acum îl văzu: un bărbat tânăr, subțirel, liniştit, cuviincios îmbrăcat în largul vestmânt preoțesc, cu mâini mici şi albe, cu picioarele în sandale. De unde scoseseră cărturarii şi fariseii pe groaznicul tâlhar galilean, răzvrătitorul care-i punea dregătoria şi pacea romană în primejdie? Şi pricepu: împricinatul era tot unul din tagma arhiereilor, însă potrivnic, un rabin rival, pe care voiau să-l piardă şi găsiseră că cel mai bun mijloc era el, Pilat, călăul turburătorilor. Înclinat să-l scape, nepăsarea i se schimbă în bunăvoință. Porunci îndată să i se dezlege mâinile. Înainte de a se da hotărârea, învinuitul avea dreptul să fie ascultat ca un om liber.

Şi presbiterul Ioan, însuflețit de amintiri, istorisi celor chemați toată vorbirea dintre Pilat şi Mântuitor, aşa cum este însemnată în Evanghelii cu întrebările unuia şi răspunsurile limpezi şi tăcerile şi mai limpezi ale Celuilalt.

— Este adevărat că tu eşti rege? îl întrebase cu zâmbet ironic caimacanul împăratului.

Isus îi răspunsese cu subțire îndrăzneală şi înțeles:

— Dacă tu zici şi crezi de la tine aceasta, nu fiindcă o spun vrăjmaşii - şi arătă prin uşile deschise pe arhiereii care ațâțau mulțimile - atunci fericită este mintea ta, care ți-a descoperit-o, căci cu adevărat sunt rege. Dar - şi zâmbi la rândul său - precum vezi, împărăția mea nu e din lumea aceasta. Altfel, slujitorii mei s-ar fi luptat pentru mine să nu fiu dat prins în mâinile tale şi ale iudeilor... Dar aici cine poate să-mi audă glasul? Căci numai cine purcede din ADEVĂR ascultă glasul meu!...

La cuvântul ADEVĂR rostit de Mântuitorul, Pilat îşi înfipse coatele în brațele jilțului, plecându-se repede cu tot trunchiul înainte şi ațintindu-l...

— În ce limbă se petrecea vorbirea? îi tăie povestirea un tânăr.

Apostolul, întrerupt, rămase o clipă uluit. Nu se gândise niciodată... Nu ştia sau poate uitase...

Stete să-şi adune gândurile şi să alcătuie în minte scena. Se căzni să audă cuvintele Mântuitorului şi vorbele procuratorului...

— Era între ei un tălmaci... da, un tălmaci, rosti el cu privirile şi auzul se întoarse înăuntru, asupra amintirilor... Dar, adause repede, dar chiar de la început mijlocitorul, deşi ştia bine arameana[32], nu desluşea înțelesul cuvintelor lui Isus şi şovăia, nu izbutea să le traducă... Atunci, El învinuitul, El pârâtul începu să vorbească de-a dreptul cu Pilat. Da, iată - şi Apostolul se înflăcără: Îl văd şi Îl aud.

Şi răpit de puterea amintirilor, bătrânul se opri, răsuflând adânc, ca după o opintire.

— Ce limbă vorbea Domnul nostru? întrebară toți.

— Ce limbă? Şi presbiterul, fără să se mai gândească, spuse: limba lui obişnuită, în care ne vorbea şi nouă despre venirea Lui pe norii cerului...

— Arameana dar? se miră tânărul. O înțelegea Pilat?

Bătrânul tresări, încurcat.

— Arameana? Nu! Nu!

— Atunci?

Şi toți îl priviră înfiorați.

— Nu ştiu...

— Poate greacă, îl ajută unul.

— Sau latină, sări altul.

Apostolul tăcea şi întârzia, ascultând ecourile din el...

— Le ştia Mântuitorul? îl întrebară mulți.

— Bineînțeles că le ştia. În Galilea neamurilor se vorbeau aceste graiuri şi încă altele pe deasupra. Dar, şi Apostolul apăsă hotărât, nu era nici greacă, nici latină. Fiul lui Dumnezeu vorbea limba firii lui, deasupra elinei şi romanei... Limbă pe care o înțelegeau copacii, o ascultau pietrele, răscolea oamenii, i se supuneau demonii... Încât noi n-am avut nevoie să ştim în ce limbă ne grăieşte. Chiar dacă de cele mai multe ori nu înțelegeam, ca şi gloatele, spusa lui, trebuind să ne-o tălmăcească nouă, aparte: totuşi, i-o pricepeam dintr-o dată, cu inima, şi ne era de-ajuns... De data asta, însă, se schimbase. Cuvântul lui trecea dincolo de înțelegerea noastră şi a lui Pilat, care se răsucea în scaun nemulțumit, dezamăgit. Ca şi noi cei din dosul stâlpilor. Isus era mai prejos de aşteptările noastre şi ale

procuratorului: Îl priveam şi nu-l mai cunoşteam. Ne descuraja şi pe noi ca şi pe Pilat. Şi nu mai puteam de necaz. După noi, El trebuia, cu răspunsurile lui, să facă praf şi puzderii toată mincinoasa rațiune a lui Pilat şi a legilor lumii acesteia.

Ca să-l ajute, stăpânitorul îi puse, în greceşte, întrebarea despre care tocmai vream să vă istorisesc când m-a oprit tânărul frate, întrebare la care Învățătorul rămase tăcut, nemişcat, cu ochii la cer.

Pilat crezu că Isus n-a priceput şi porunci tălmaciului să i-o repete în ebraică şi arameană... Apoi se aținti lacom asupra omului, asupra gurii din care trebuia să țâşnească dezlegarea celei mai mari taine care ne chinuia pe toți.

— Ce anume întreba Pilat? Şi toți aşteptaseră fremătând.

— „Ce este adevărul?" - rosti grav Apostolul. Eu ştiam greceşte. De cum am auzit întrebarea dregătorului, am scos capul de după coloană şi cu gura căscată aşteptam să sorb ca pe o licoare nemuritoare răspunsul...

Învățătorul, ca şi cum mă ghicise, întoarse privirile mâhnite spre mine, cu dojană, apoi iar spre Pilat, şi se încăpățâna să tacă, să tacă până la sfârşit, când cârmuitorul, ieşit din fire, îl dete pe mâna călăilor.

— Vai! De ce a tăcut?!

— Cum s-a îndurat?

— De ce n-a vorbit?

Se jeluiră într-un glas ascultătorii lui Ioan.

— Tot aşa ne văitam şi noi, nemângâiați, clătină din cap Apostolul. De ce n-a vorbit?! Ne căinam zile şi săptămâni unul altuia, încuiați în casă. De ce n-a coborât fulgerul adevărului, cu răspunsul său, pe pământ?!... Şi ne plângeam şi pe noi şi pe El.

— Cu bună dreptate, îl aprobară catehumenii.

— Fără nici o dreptate... Şi bătrânul se roşi... Eram nişte păcătoşi şi nu ştiam ce vorbim... Dar să vedeți, urmă el... Întâmplarea nu-mi ieşea cu nici un chip din minte şi după neasemănata bucurie a Învierii mă gândeam necontenit cum să-L întreb. Îmi luai de câteva ori curajul, dar nu putui. Odată ne-a prins pe neaşteptate, intrând la noi prin uşile zăvorâte. Altădată m-a împiedicat nesăbuita cercetare la care L-a supus necredinciosul Toma, de care m-am ruşinat până a-mi pierde îndrăzneala să-L pipăi şi eu cu întrebările mele. Când şi când se arăta numai şi pierea numaidecât.

— Şi-a rămas pe totdeauna nelămurirea căzută ca o piatră de moară în sufletul tău? îl mustră oarecum o tânără înzvăpăiată. Eu nu L-aş fi lăsat, L-

aş fi hărţuit făr' de răgaz până ţâşnea din El fulgerul răspunsului, chiar de m-ar fi orbit, urmă ea. Ce n-aş fi făcut, gândeşte-te, ca să ştiu: ce este ADEVĂRUL?

— Da, da, o linişti Apostolul. Ceea ce n-am întârziat să fac şi eu, când în sfârşit am prins prilejul. Ascultaţi! Eram din nou fugari din Galilea. Ajunsesem iar nişte pescari nevolnici... Pescuiam noaptea, ca şi furii, în Marea Tiberiadei, căci ziua ne temeam de spionii arhiereilor şi nu prindeam nimic. Flămânzeam şi lâncezeam, noi credeam că numai din lipsa hranei şi nu ne gândeam decât la peşte... Într-un răsărit de zori, tocmai ne găteam să ne pitim istoviţi în barcă, ca să nu ne prindă lumina, când pe ţărm se ivi un om, un necunoscut în care parcă totuşi se ascundea ceva ştiut. Dar cum eram sleiţi, l-am privit fără să-l luăm în seamă...

— Hei, strigă el într-un târziu, parcă să-şi bată joc de cazna noastră zadarnică. Hei, aveţi ceva de mâncare?

— Nu! am răspuns noi, cu asprime, acestui alt flămând. Nu, n-avem nimic!

Dar el despre altă hrană vorbea şi noi nu pricepeam, grăbiţi să strângem năvoadele.

— N-aveţi? Şi necunoscutul întinse braţul, arătând prin cenuşiul dimineţii. Atunci zvârliţi mreaja în latura stângă a luntrii şi trageţi...

Fără să vrem, fără să ştim, făcurăm cum ne-a poruncit. Şi, într-o clipă, iată, scoaserăm năvodul încărcat, gata să se rupă. Abia atunci mi-a trecut, mie întâi, trăsnetul înţelegerii prin minte. E Domnul... Domnul nostru, am strigat ca un nebun. Petru a sărit gol în apă şi s-a repezit la picioarele lui. Apoi noi, toţi ceilalţi am alergat aşa goi şi uzi, numai cu nişte pestelci dinainte şi l-am înconjurat, strigând, chefnind, scâncind de bucurie, ca nişte câini rătăciţi care şi-au găsit stăpânul.

— Numai pescuitul minunat v-a destăinuit că era El, încolo nimic? se uimi un tânăr...

— Nimic, oftă Apostolul... Încolo nimic. Eram toţi opăciţi, orbi ca Saul înainte de Damasc... căci şi acum o undă de îndoială ne îngheţa bucuria. Ştiam că este El, şi totuşi nu îndrăzneam să credem. Era El şi în acelaşi timp altul... Şi nimeni nu cuteza să-L întrebe: cine eşti Tu? Numai după ce a frânt pâinea şi a binecuvântat peştele, ne-am dumirit. El a chemat pe Petru, cu care a vorbit îndelung, lăsându-i păstoria turmei Sale. Pe urmă mi-a făcut semn tainic să mă iau după El şi s-a depărtat.

L-am ajuns şi, căzând în genunchi, ridicai ochii şi-L ispitii, aşa cum mă jurasem.

— Doamne, pentru ce n-ai răspuns atunci, noaptea, lui Pilat, ce este ADEVĂRUL? Spune-ne măcar acum, înainte de a ne părăsi, să nu murim însetați de dorul lui. Umple-ne golul sufletului cu adevăr, cum se umplu cocoaşele cămilelor cu apă, ca să putem străbate pustia vieții...

Şi, implorându-L, Îl apucasem şi-L țineam de vestmânt... Dar băgai de seamă că strângeam în mână vânt.

Domnul, mâhnit peste măsură, mă privi cu durere, pe urmă îmi zâmbi... şi se făcu nevăzut... De atunci nu ni s-a mai arătat.

— Cum se poate? izbucniră toți. Cum se poate? Înțelegeam să nu-l lumineze pe Pilat, păgânul... Dar pe tine? Pe voi? Mai bine v-ar fi lăsat să muriți de foame acolo, pe malul Tiberiadei, fără pâine şi fără peşte, decât să-şi închidă pe totdeauna gura peste taina ADEVĂRULUI -, şi catehumenii vălureau turbați.

— Nu vă grăbiți, îi potoli Ioan. Căci tot noi eram de vină. Cea mai grea vină! Curând am priceput şi tăcerea, şi durerea Mântuitorului.

— Cum asta?

Şi încremeniră toți aşteptând...

— După ce limbile de foc ale Mântuitorului ne-au ars obloanele, până atunci pecetluite, ale înțelegerii, ne-am dumirit: cum adică era să mai răspundă nouă şi lui Pilat, ce este adevărul, când însuşi El, Adevărul, coborât ființial, se afla şi sta acolo, se propunea întreg văzului, auzului, pipăitului nostru al tuturor. Iar noi îl căutam în altă parte, ca în oglindă şi ghicitori. El, Adevărul etern, ne grăia cu gură, ne privea cu ochi, ne ducea de mână: noi nu-L vedeam, nu-L auzeam. Şi ceream, ca nişte proşti, câteva boabe de vorbe când El ne grăia din toată întregimea Sa.

Şi, spunând astea, bătrânul îşi plecă fața în palme şi plânse. Şi împreună cu el toată ceata, zguduită de adânca şi neaşteptata simplitate a descoperirii.

— Dar, îl mângâie omul, nu puteați fi vinovați, nici tu, nici ceilalți. Voia Domnului a fost să nu aflați Adevărul decât prin mijlocirea Duhului.

— Nu, se învinovăți Ioan... Să nu vă înşelați, nu voia lui a fost pricina, ci necredința, îndărătnicia, slăbiciunea şi îndoielile noastre. Duhul sfânt a biruit numai neştiința noastră. Pe celelalte a trebuit să le învingem cu dragostea pentru Domnul şi nădejdea în făgăduința lui, de care nu ne-am mai despărțit apoi. Câtă vreme era El cu noi, stăm ca nerozii pe însuşi piscul muntelui şi întrebam unde este muntele.

— Totuşi, aveați o îndreptățire, se amestecă cel mai îndrăzneț. Cine priveşte țintă soarele nu-l mai vede. Îl orbeşte strălucirea. Trebuia ca văpaia lui să se umbrească. Numai aşa ochii îl pot răbda.

— Domnul, se împotrivi bătrânul, Domnul îşi îmblânzise pentru noi lumina şi îşi îndulcise razele, luând trup de Duh... noi eram cei vinovați...

Deodată, cineva îl chemă, spăimântat... Furați de vraja vorbirii, ei nu băgară de seamă că un amurg sinistru se strecurase până la ei sub portice. Ulițele răsunau de larmă, maidanele se umpluseră de gloată, strigătele şi văităturile se întețiră... Ieşiră...

Afară, un zăbranic fumuriu de doliu se lăsase peste lume. În cer soarele searbăd se veştejise. Nişte vermi negri, mari şi groşi, se zvârcoleau în discul lui, ca într-un miez stricat, şi-l muşcau până la sânge. Nori, în chipul unor balauri de beznă, rupeau cu gurile hălci din trupul tot mai întunecat al astrului, care ştirbit, zdrobit, se stingea din ce în ce mai agonic.

Copiii țipau, bărbații îngălbeniseră, femeile îngenuncheate boceau.

— Vârcolacii, urlau toți, vârcolacii mănâncă pe Sfântul Soare.

Spaima intră şi în ceata neofiților, care se buluciră în jurul bătrânului, aşteptând sfârşitul prorocit. Dar Sfântul, cu un semn făcut, îi potoli, arătându-le sus războiul luminii cu întunericul. Soarele nu se mai cunoştea. Arăta ca o biată nălucă pieritoare, spânzurând în haos, un rod viermănos, gata să se desprindă şi să cadă.

Deodată, o seceră de aur răsări dincolo de câmpul obscur al încleştării, care se îngusta. Apoi un sfert, pe urmă jumătate, curând întreg globul biruitor se smulse din fălcile monştrilor şi străluci mai luminos la locul lui, în cer. Dihăniile încetară să mai existe... Chiote şi cântece de bucurie răsunară. Viața pornea iarăşi înainte şi mulțimile se risipiră cu o nouă încredere în statornicia luminii.

— Ce-a fost, părinte? întrebau catehumenii încă speriați.

— O întunecime de soare...

Şi Apostolul atoateştiutor îi lămuri cum şi când se întâmplă eclipsa.

— Cu semnul acesta, sfârşi bătrânul cateheza, Domnul vă dă prilej să înțelegeți mai adânc vina şi osânda noastră că nu descopeream şi nu cunoaştem ADEVĂRUL, care sălăşluia aievea între noi, adică pe Mântuitorul. Dacă adesea se întuneca era pentru că bezna sufletelor noastre îi zvârlea petele ei negre peste strălucirea lui, aşa cum îşi aruncă pământul umbra lui peste soare şi, părelnic, îl acoperă. Vârcolacii din inima lui Pilat l-au mâncat pe Mântuitorul şi nu i-au îngăduit să-l descopere. Vârcolacii din

sufletele noastre, umbre iscate din necredinţă, nori vărsaţi de patimi şi deznădejde, se puneau între noi şi El, îl înnegurau, îl rodeau, până a nu-L mai cunoaşte, când umbla pe ape şi ne spăimântam ca de o nălucă, ori când mergea cu noi alături şi-L luăm drept un străin, sau când îl întrebam, ca pe oricare om, ce este ADEVĂRUL şi El, întunecat de atâta necredinţă, ni se făcea tot mai necunoscut... Neam necredincios şi îndărătnic, cum se spunea adesea, a trebuit să ne răscumpere din păcat prin însuşi sângele Său, din care Îl rugăm să vă învrednicească şi pe voi a vă împărtăşi curând...

Şi binecuvântându-i cu sărutare, pe fiecare în parte, Ioan le dete drumul.

Dar ucenicii, risipindu-se, duseră vestea că puternicul Apostol înadins poruncise şi dobândise, pentru ei, întunecimea soarelui.

Bucureşti, 31 august 1952

COPACUL LUI IUDA

Era în noaptea de groază când ceața de ostaşi şi slujitori prinseseră pe dulcele Mântuitor şi-L purtau, legat, de la Ana la Caiafa şi înapoi. Judecata aspră se urma, grăbită, în întuneric, şi Fiul Omului îndura tăcut batjocură, scuipări şi loviri peste obraz. Toți Îl părăsiseră, Petre se lepăda a doua oară, Sfintele Femei plângeau încuiate în casă, iar bieții ucenici, înspăimântați, se risipiseră ca un stol de cocori pribegi apucați de furtună şi rămaşi fără de cârmaci.

În acest timp, un om cumplit la vedere rătăcea, orbecăind prin paraginele grădinei Ghetsemani. Părea o iasmă scăpată din iadul cel mai afund cum se izbea de trunchiuri, purtând încolăcită pe braț o funie nouă şi împrăştiind în preajmă-i o spaimă fără de nume. El umbla plecându-şi genunchii tremurători în fața fiecărui copac - şi erau acolo mii - rugându-se de fiecare să aibă milă de el.

— Îndură-te, tu măcar, şi lasă-mă să mă spânzur de cea mai oropsită din crăcile tale.

Dar copacul, zguduit de friguri, îşi înălța ca într-un vârtej brațele noduroase în sus, să nu-l poată atinge şi pângări omul blestemat ce-i plângea la rădăcină... Şi de la copac la copac, odată cu omul alerga vijelia, spaima şi nebunia.

Umbla astfel de ceasuri întregi, când ajunse lângă un cedru bătrân, care la apropierea lui stătu neclintit. Era un uriaş cedru milenar, sub care David îşi cântase psalmii, la umbra căruia judecase Solomon şi prorocise Isaia. Iuda îngenunche pentru a mia oară la poala bătrânului copac şi se rugă iarăşi.

— Îndură-te tu cel puțin şi dă-mi alinare! Apa, când vreau să mă arunc în ea, fuge de mine; fierul ascuțit sare cât colo când se atinge de el pieptul meu şi cu nici un chip nu mă pot ucide... Îndură-te şi îngăduie să-mi spânzur trupul blestemat de una din crengile tale!...

Şi iată că cedrul patriarhilor, cunoscător al tainei, întinse şi îşi plecă milostiv unul din brațele-i puternice şi omul acela putu să-şi potolească setea de moarte. Şi cât ai clipi, de una din ramurile uriaşului se legăna domol ucenicul cel viclean prin care se împlinise Scriptură şi se deschiseseră porțile zăvorâte pe unde năvălea spre lume vremea cea nouă.

Atunci o nouă vijelie, şi mai nebună, se dezlănțui în bezna grădinei, izvorâtă din mânia celorlalți copaci care, fremătându-şi frunzişul, strigau până la nori împotriva cedrului:

— De ce ne pângăreşti neamul şi grădina noastră, pe veci?

— Voi nu cunoaşteți taina Mielului dat spre junghiere pentru spălarea păcatelor lumii cu Sângele Lui... Dar ați văzut că sub mine s-a rugat Mântuitorul înainte de a fi prins de către ostaşi, şi cel din urmă cuvânt al Lui a fost iertare pentru Iuda; cea din urmă poruncă ce mi-a dat a fost să am grijă de chinuitul Său ucenic şi să-l scap de povara unei vieți mai rea decât iadul!

Şi furtuna nu se potoli multă vreme încă.

A doua zi, când s-a hotărât moartea lui Iisus şi s-au început pregătirile de osândă, trebuia o cruce pe care să-L spânzure şi să-L țintuiască. Câțiva slujitori intrară în grădina Ghetsemani să taie un lemn din care să alcătuiască unealta de supliciu. Dar nici un copac nu primea să ajute la osânda şi uciderea Domnului şi să slujească astfel celor răi. Topoarele îşi stricau tăişul în trunchiurile învârtoşate ca piatra, fierăstraiele îşi rupeau pânzele zimțuite: şi aşa, din copac în copac, încercând, căznind şi ocărind, slujitorii ajunseră la cedrul cel falnic, podoaba grădinii. Copacul verde, plin de vânj şi viață, aştepta liniştit, cu o cracă uscată, groasă, smulsă parcă de un fulger şi dărâmată jos la tulpină... într-o doară, amărâte, slugile loviră şi în el. Dar minune, topoarele se înfipseră cu putere în trunchiul din care săreau, în toate părțile, aşchii, ca într-un lemn moale de salcie... Curând o cruce grosolană din lemn nestrunjit era gata încărcată pe umerii robilor şi pornită spre palatul lui Pilat, de unde pleca alaiul osândei. Dar pe când se clătina zguduit de loviturile topoarelor, cedrul spunea celorlalți copaci ce-l blestemau că tocmai el s-a găsit să primească răstignirea Mântuitorului:

— Tăceți şi domoliți-vă, că voi nu pricepeți adâncul tainelor. Blestemul lumii nu se poate indica altfel: trebuia ca cel mai vinovat cu cel mai fără de pată să se întâlnească odată; că mila cea mai desăvârşită să se reverse peste vina cea mai fără de iertare şi să copleşească; omul cel mai josnic şi Dumnezeu să sufere aceleaşi chinuri la un loc... Eu am fost cel sortit de prorocii acestei întâlniri binecuvântate şi rânduit ca trupurile amândurora să spânzure de mine. Uitați-vă, eu duc acum Mântuitorului căința lui Iuda!

DEMONIACUL DIN GADARA

File dintr-un apocrif

ZIUA ÎNTREAGĂ ISUS SE STRĂDUISE să sature cu pâine şi duh mulţimile adunate în jurul lui pe ţărmul Ghenezaretului. Se făcuse târziu şi se lăsa noapte. Ucenicii, trudiţi de alergătură, jinduiau după odihnă. El însuşi simţea nevoia de singurătate şi popas în Tatăl. Dar gloata, înţesată cu tot soiul de schilozi, se înghesuia, nepotolită, să-L atingă, să-L vadă, măcar să-L audă. Şi nu-L lăsau să le scape din mâini.

Atunci ucenicii, înconjurându-L, se aşezară între El şi popor, împletiţi ca un brâu şi, cu dânsul în mijloc, izbutiră să se tragă la corabie, pe care o împinseră repede la adânc. Noroadele, rămase singure, tăbărau acolo pe mal până a doua zi, când aveau iar să-L caute.

Nu se ridicase încă luna şi marea dormita până departe, nedesluşită. Nu se isca nici o cută; doar uşorul fâlfâit a ceea ce ei numeau corabie - o veche barcă pescărească, haraba burtoasă şi greoaie, cu trei rânduri de lopeţi, o prăjină de care spânzurau două pânze peticite şi, înăuntru, laviţele joase. La pupă, puţin mai ridicat, sta un mic podium, ca un pătuc, sub care, la cea mai mică clătinare, pătrundea, bâltâcâind, mocirla strânsă pe fundul alunecos, unde oamenii, cu izmenele suflecate până peste genunchi, bălăceau prin tot soiul de plase şi funii... Unii vâsleau de zor, alţii rânduiau năvoadele, câţiva scotoceau prin coşuri, după merinde.

Între ei, Isus, în picioare, privi multă vreme înapoi, spre ţărmul tot mai pierdut, unde se aprindeau focuri la lumina cărora părăsiţii îşi găteau cina şi îşi alcătuiau corturi. Din depărtare răzbeau încă până la El, prin întuneric, strigăte şi chemări.

Şi drama din sufletul Lui, înăbuşită în toiul faptelor, se deschisese iarăşi: inima i se răstigni între o uriaşă milă pentru necăjiţii întunecaţi de neştiinţă şi patimi şi între o silă nemărginită, un imens dezgust pentru scârnava strâmteţe, învârtoşarea îndrăcită a acestui neam îndărătnic, cârmuit numai de ură, răzbunare şi nerecunoştinţă.

Priviră până ce focurile se făcură tot mai mici, apoi pieriră... Şi cu ele odată şi norodul impur, pe care se căznea să-l mântuiască. Gândul i se duse la păgâni: cel puţin aceştia, în idolii lor, întruchipează măreţele puteri ale

Tatălui: Lumina, măcar că-i zic Apollon, Înțelepciunea numind-o Minerva, Frumusețea dezvăluită în Aphrodita, Puritatea întrupată în Diana... Şi, astfel, cu mințile lor, ei urcă până la Logosul a toate izvorâtor, la principiul ideilor eterne. Pe când iudeii şi-au făcut un idol crâncen din slova legii căreia i se închină fățarnici, înlăturând şi lepădând pentru ea pe Cel ce le-a dat-o. Şi din nou îi arseră buzele vorbele de jar aprinse ale prorocului Isaia; şi îşi murmură singur:

„Pământul lui Zebulon şi cel al lui Neftali, cum mergi spre mare, dincolo de Iordan, Galilea păgânilor”.

„Poporul care stă în întuneric a văzut lumină mare şi celor ce stăteau în latura şi umbra morții răsăritu-le-a lumina”...

El se scutură aprig... Mai era de întârziat? Până când va să-şi piardă vremea cu Israelul împietrit în fărădelegi, să lupte cu fățărnicia fariseilor şi materialismul grosolan al saduceilor, mult mai putred ca al păgânilor? Sunt şi alte popoare în moştenirea Tatălui care aşteaptă în beznă, dornice să li se deschidă ochii... Marele proroc nu-i fusese sol? Nu vestise şi acestora, cu sute de ani mai înainte, venirea luminii din împărăția cerurilor? Îl aşteptau minți înțelegătoare, suflete netezite de artă şi cultura.

Şi inima îi crescu să cuprindă întreaga lume. Iată, aici, la un pas, dincolo de lac, pământul ce stă în întuneric - Galilea păgânilor cu Gadara[33] şi celelalte zece cetăți greceşti - îl cheamă.

Între timp, ucenicii coteau către un cotlon răzleț, unde voiau să tragă peste noapte... Dar Învățătorul se hotărî: atinse umărul cârmaciului, care ridică ochii, şi-i făcu semn cu mâna spre larg. Vasul îşi suci în loc pliscul, schimbând drumul cu o smucitură neaşteptată ce trânti oamenii unii peste alții.

Petre, care migălea în capătul celălalt, căzu în brânci, se sculă mânios şi venea împleticit cu gura plină de ocări spre cârmaciul vinovat, când zări brațul Domnului întins către țărmul dimpotrivă...

— Nu te supăra, Petre, mergem la cetatea Gadarei, rosti El liniştitor.

Ucenicul, zgâit, se propti de-o laviță. Abia după ce-şi găsi cumpătul îndrăzni să spună:

— Doamne, nu vrei mai întâi să ieşim la zîniş? Mânem aici aproape, în covorul lăstunilor... Mâine dimineață facem după porunca ta.

— Eşti ostenit, Kefa?

— Nu, Doamne... Dar tu ai nevoie de odihnă. Noi coborâm pe mal, iar ție îți gătim culcuş în corabie.

— Îți mulțumesc, prietene, dar tot mai bine este să ne aflăm mâine în zori dincolo de mare.

— Asta înseamnă să vâslim toată noaptea, băgă de seamă unul; nu adie pic de boare.

— Nu-i nimic, Iudo - întâmpină Învățătorul: ne rânduim cu schimbul. Eu iau chiar acum locul lui Andrei, care-i slobod să se culce.

Şi Isus lăsă mâna-i mângâioasă pe capul întâiului chemat.

— Niciodată, Rabi, strigă acesta încleştat pe mânerul lopeții. Suntem noi prea de ajuns. Pe tine avem să te culcăm. Lucrăm mai cu spor ştiind că te odihneşti.

— Odihna mea este Tatăl.

— Şi a noastră Tu, zise repede, împăcat, Petre...

Şi, cum sta plecat, îi îmbrățişă picioarele. Apoi se prelinse la pupă, unde zăcea pe poduleţul zvântat un strat din vestminte şi alte țoale, ca un fel de aşternut.

— Doamne, te rugăm toți, pentru dragostea noastră, întinde-te aici. Somnul tău are să ne ție trezi.

Isus se înduplecă. Iubirea lor îi mai molcomi durerea. Lăsă să i se scoată hlamida albă, pe care i-o spânzurară cu grijă la catarg, să nu se boțească, şi, numai în tunică, îngenunche, adâncindu-se în rugăciune. Binişor, ei îi puseră căpătâi câțiva colaci de frânghii învăluiți în saci pescăreşti şi gătiră să întindă peste ei o pânză din vântrea stingheră. Apoi se puseră pe vâslit. Se simțea în auz răsuflarea apelor adormite, pe care le trezea câte un peşte zvâcnit din adânc...

Multă vreme mânuiră, tăcuți, vâslele. Nu li se stinsese zelul. Dar cu fiecare stânjen cu care înaintau îi cuprindea o descurajare şi o îngrijorare îndreptățită. Cetatea Gadarei, cea cu faimă rea, se afla în fața lor, la patruzeci de stadii depărtare, cocoțată pe grindul unor faleze prăpăstioase, care despărțeau şi fereau parcă Israelul de atingerea cu ea. Pământul chiar, din jurul ei, era un tărâm blestemat pentru iudei, iar locuitorii lui, gherghesenii, de-a dreptul spurcați. Băştinaşii se trăgeau din vechiul neam vrăjmaş al amoreenilor, hulitori de Iehova şi închinători la idoli, pe care nu-i stârpise de tot Moise, când, sosit la pragul pământului făgăduinței, împărțise semințiilor lui Zebulon şi Neftali, sătule de pribegie prin pustiu,

această lature din afara Palestinei. Cu timpul, păgânii cruțați puițaseră din nou, înăbuşind ca nişte bălării răznitele mlădițe ale lui Izrail.

Apoi, peste ei veniseră şi se amestecaseră tot soiul de alte neamuri, dar mai ales greci, potop de greci, care cotropiseră ținutul, acum de limbă şi înfățişare grecească. Peste ei năpădeau cu grabă fel şi chip de inşi sloboziți din cohortele romane, veterani, barbari, aduşi din Galia, italioți, iberi, germani, unii dezrobiți, alții fugari, trăgând după ei femei, copii, prostituate, toți îndeletnicindu-se cu cele mai murdare treburi şi meserii, de la crescătoriile de porci şi căsăpiile de carne spurcată, la ținerea de taverne şi tractire, unde se vindeau rachiuri. Străvechiul Galaad biblic se prefăcuse într-un furnicar de păgâni grecizați, numit acum Decapole.

Cetatea Gadarei, inimă a țării, fusese, din vechime, mereu înfloritoare. Se afla pe imemorialul drum, un şleau de cămile, din marginea pustiului, urcând din fundul Arabiei, de-a lungul țărmului stâng al Asfaltitei şi Iordanului, la Damascul Siriei şi de acolo spre Mesopotamia. Cu venirea romanilor, care ocroteau deopotrivă toate națiile şi tolerau toate traficurile, Gadara luase un avânt uriaş. Strălucitele ei temple idoleşti, teatrele de marmoră, forurile cu statuile împăraților, arcurile de triumf, băile luxoase, tribunalele pline de oratori, precum şi toate bogățiile ei, agonisite cu negoțuri şi specule neîngăduite, umpleau de ură şi scârbă pe adevărații evrei, care o ocoleau.

Şi acolo, la cetatea spurcată, la noua Gomoră, se hotărâse Domnul lor să meargă, târându-i şi pe ei. Nu le venea să-şi arate fățiş, între ei, unul altuia, supărarea. Dar tăcând, ei vâsleau din ce în ce mai fără tragere de inimă, goi până la brâu, cu bărbiile înfipte în piepturi.

Cât timp ei se înveninau astfel, Isus medita... Între stelele din slavă şi stelele răsfrânte în ape se țesea o zare schimbătoare, un tremur de beteală noptatecă prin care toate se străvedeau înăbuşite, se năluceau mai mari, depărtate, informe. Şi mintea i se duse la haosul primordial, din care cuvântul Tatălui despicase lumina şi scosese lumile. Şi îşi murmură vorba: bereşit, începutul ca o temelie a Creației, Ziditorul a aşezat la început Timpul, durata, întâia nemăsurată dimensiune a universului, sefirot izvorât din eternitatea sa... La aceasta adăugase numaidecât spațiul, întinderea în lături căreia în scriptură i s-a zis cerul... Şi între ele, ca o a treia dimensiune care să le dea înălțime şi adâncime, puse materia - sorii, stelele, pământul, roduri ale luminii - cu toate însuşirile de forțe, adică atracție, rotire, suire, cădere, creştere, stingere. Apoi, materiei îi suflă duhul, a patra şi tot mai

înaltă dimensiune, emanație a Lui... Şi lumea, însuflețită, luă ființă, cu soarta ei înfăşurată înlăuntru-i, ca într-o înspăimântătoare bobină pusă de atunci într-o necurmată răsucire. Isus urmărea deşirarea, din nou părtaş la uriaşa viziune, ca atunci, în sânul Tatălui, la alcătuirea şi desfăşurarea cosmosului.

Ucenicii, socotindu-L că doarme, îşi luaseră cu desăvârşire grijă de la El... Îl uitaseră... Nu se mai gândeau decât la ei, la osteneala lor, la ciuda şi ura împotriva cetății blestemate, cu tărâmul bântuit de demoni. O apăsare lăuntrică, amestecată cu un soi de somn al voinței şi amorțeala mădularelor, îi cuprindea treptat. Apele se făceau tot mai grele, vâscoase, se împotriveau lopeților şi-i osteneau peste măsură. Barca sta uneori locului, încleiată. Şi totuşi, pe adâncul unde pluteau nu se afla brădiş. Atunci se opinteau, înverşunat, în coadele lopeților, dar barca izbutea să facă nu o alunecare, ci abia o zvâcnire afară din apă, aşijderi unui peşte ce se azvârle o clipă după o musculiță.

Se mozfeleau astfel într-un fel de obrocire, bătând lopețile în loc, când, la răsărit, după o mijire ca un slab păinjeniş gălbui, se ivi pătrarul viu al lunii, să le arate că nu străbătuseră nici a zecea parte din cale. Nu-şi dau seama ce făcuseră până atunci: vâsliseră, dormiseră? Ştiau doar că e târziu şi, dacă merge tot aşa, nici până a doua zi la amiază nu ajung... Se răzvrătiră împotriva lor înşile şi întețiră lopețile care zbârnâiau în corzi. Câştigară astfel un petecuț de cale. Înviorați, începură să se scuture de vrajă, să se încreadă în puterile lor, să topească plumbul lăuntric.

La această provocare, apele, până atunci moarte, se burzuluiră şi răspunseră numaidecât, printr-un clocot adânc. Dintr-o dată marea se solzi, apoi se zburli, se acoperi de crețuri care crescură repede, plescăind din limbi din ce în ce mai lungi. Şi, curând, valuri mari se umflară în fața lor, iscate pe loc să-i azvârle înapoi... Oamenii trecură peste ele... Atunci altele, şi mai întărâtate, se stârniră din larg, năpustindu-se către ei cu crestele înspumate. Cuibul de unde pornea vifornița era chiar țărmul Gadarei. De acolo le ieşeau înainte, împinse de vânturi turbate, diguri de valuri alergătoare, unul în spatele celuilalt, ca o împotrivire, să nu-i lase să meargă mai departe. Şi, pe loc, stavila furioasă ridicată de ape îi despărți cu huiet de ținta călătoriei, Gadara, ascunsă acum în dosul meterezelor de talazuri. Şi, lucru ciudat: în spatele lor, ceva mai departe, apele erau încă liniştite, ca un liman care îi îmbia să se întoarcă.

Dar ucenicii, pescari hârsiți cu pandaliile din senin ale Ghenezaretului, nu se înduplecară. Strânseră în grabă pânzele, doi din ei se rânduiră cu ciubările să arunce apa ce cădea peste ei în lespezi mari, lapidându-i, şi se îndârjiră să mânuiască vasul înainte, peste măgurile şi văile ce prefăceau marea într-un haos de munți prăpăstioşi... Nava, sucită şi răsucită, gemea, se văita, pârâia de chinuri, gata să se deschioleze. La această nouă îndrăzneală a oamenilor, furia vijeliei se desfăşură deplină. Marea îndrăcită se sculă toată şi de pretutindeni, în picioare. Întindea cu chiote brațe uriaşe de nahlapi, căsca gâtlejuri de genuni, se sfredelea în ochiuri negre, se răsucea în sorburi, se clătea în vârtejuri de coloane lichide... Trombe amețitoare îi apucau în danțul lor şi se năruiau peste ei. Apele bătute cu maiurile talazurilor, vânzolite de suflările oracolului, scoteau o pulbere groasă, un fum înecăcios, ce-i înăbuşea şi le scotea ochii... Totul, într-o beznă adâncă. Nu se aprindeau fulgere, nu bubuiau tunete, cerul nu lua parte la toată această ieşire din minți a mării. Dacă n-ar fi fost negura şi aburii apelor, sus s-ar fi văzut luna cu stelele văzduhului.

Jos nebunia mării ajunsese în pisc şi-i hăituia din toate părțile cu buciumări şi orăcăieli peste puterile auzului. Oamenii nu mai întâmpinaseră asemenea năprasnă. De la un timp nu mai ştiură ce să facă. Lopețile le fură smulse din mâini şi ei încetau să mai lupte, sleiți de puteri şi de minți, lăsați pierzării fără scăpare.

Deodată Ioan striga:

— Domnul este cu noi! Cum de l-am uitat?

— El doarme, ce-i pasă că ne înecăm, mârâi Iuda.

— Mă duc să-l scol, răcni Bartolomeu. Ce vrajă ne-a luat mințile?

— Nu, îl opri Petre. Dacă n-aude vijelia, înseamnă că e trudit tare. Dar e de ajuns că se află aici între noi. Nu ni se întâmplă nimic, urlă el înfruntând furtuna. Domnul este cu noi!

La această vorbă îndrăzneață o volbură înspăimântătoare îi prinse şi se treziră într-un fund orb, de-abia gata să-şi încleşteze pereții peste ei. Nu mai era de aşteptat. Andrei, înotând prin vas, ajunse la Isus, care-l simți înainte de a fi atins.

Lângă El linişte, locul zvântat.

— Ce este, Andrei?

Ucenicul privea năucit. Unde era furtună? Strigă totuşi:

— Rabi, pierim! Ne înecăm.

Şi tăcu ruşinat, ca şi cum ar fi spus o minciună.

Isus se coborî de sus, din rânduiala lumilor, iarăşi între ai săi. Deschise ochii, se ridică... şi înțelese: furtuna nu era decât vrăjmaşul, marele potrivnic.

— Atât de puțin credincioşi sunteți voi, ucenicii mei? se mâhni El mustrător. Nu puteți domoli o furtună?

— Nu e o vijelie obişnuită, pe care s-o biruim cu meşteşug de năieri, se dezvinovăți Petre. E altceva, cu care nu ne-am mai întâlnit şi nu putem lupta. Ajută-ne!

Şi până să rostească astea, vânturile repezite îi vârâseră de zeci de ori pumnul în gură.

— Dacă ați fi stăpânit furtuna din voi, din inimile voastre înspăimântate, o biruiați şi pe cea din afară. V-ați rugat?

Ucenicii plecară, vinovați, capetele. Uitaseră de rugăciune, îl părăsiseră şi pe El. Dar acum, cu toate răcnetele liotei de vânturi şi talazuri, glasul lui Isus răsuna puternic şi vorbele se desluşeau limpezi. Inimile le veneau la loc.

El nu mai spuse nimic. Ridicat drept, în picioare, îşi roti domol mâinile spre cele patru cornuri ale văzduhului. Apoi le opri, întinse, spre Gadara.

Întâiul rând de valuri, cel mai apropiat, care da asalt corăbiei, se trase repede înapoi, tot înfuriat. Ucenicilor li se păru o ciurdă de tauri demoniaci cu coarnele pocnişe. De jur împrejur se făcu un petec de linişte, iar deasupra o bortă spre cer. Dar talazurile dinapoia celor alungate urmau să se năpustească orbiş peste ele, să le împingă iar înainte. Se ciocniră, marea se încăieră în ea însăşi şi toate spaimele din miezul ei se înălțară într-o gigantică trombă pe creastă, cu năluciri de lavă aprinsă.

Ucenicii se trântiseră pe fundul vasului, aşteptând să cadă peste ei muntele de apă şi să-i turtească. Vălătucul însă se învârti numai, trecu pe lângă ei fără să-i atingă şi se pierdu. Ei îndrăzniră să ridice capetele, căci auzeau glasuri. Isus vorbea tare, prin larma furtunii, cu cineva neauzit, nevăzut de ei. Nu înțelegeau bine toate vorbele, din care prindeau numai crâmpeie, dar îi vedeau desluşit mişcarea buzelor şi semnul mâniei ce-i încrestase fruntea. Bănuiră că ceartă marea şi vânturile.

— A, te cunosc, amăgitorule, strigă El largului învolburat. Zadarnic te ascunzi în vijelie.

Un alt năprasnic vălătuc de valuri negre se năpusti. Dar se abătu în lături şi se nărui...

— Cine v-a îngăduit să ieşiţi din sălaşurile voastre împuţite şi vă trimite să veniţi împotriva mea? strigă El în obrazul schimonosit de ură al mării...

Răspunsul nu ajunse la înţelegerea oamenilor decât în chip de mugete şi grohăituri înfricoşate.

— Vă temeţi? Dar credeţi voi că mă puteţi împiedica să vă calc pământul? urma Isus certarea ca un stăpân către slugile răzvrătite... Înapoi!... Înapoi!... Intraţi în ascunzători. Mâine vă voi judeca şi mai aspru. Luaţi seama!

Într-o clipă valurile se potoliră, se micşorară, marea se dezumflă... Talazurile, ca nişte bestii bătute, se târau pe burtă spre ţărmul Gadarei, urmărite de flăcările fulgerelor, ţâşnite pe urma lor. Duhul mării adevărate îşi luă iar locul. Ghenezaretul se făcu din nou lacul dulce şi liniştit, plin de peşte, al Galileii. Văzduhul se umplu de stele, luna îşi văzu de cale şi se aplecă spre apus. Dar oamenii, în loc să se liniştească, înspăimântaţi, se făcură şi mai mici: neaşteptata ascultare a mării şi a întregii firi, care intra supusă în rânduială, îi copleşea mai greu decât furtuna. Cu gurile căscate a spaimă, cu răsuflările tăiate, se uitau la Învăţător: în aceeaşi clipă - aşa li se păru lor - fără să se mai fi clintit din loc, se găseau la ţărmul Gadarei, unde, ca dintr-un vis treaz, coborâră.

Şi nu-şi veneau în fire... Cine scosese din timpul trebuitor să ajungă la ţărm bucata de zăbavă cât îi ţinuse în loc furtuna, aşa încât să ajungă tot la vremea cuvenită? Căci, iată, zorile albe încununau grăbite orizontul. Vijelia se petrecuse oare numai în ei? Într-un văzduh misterios al fiinţelor? Corabia neînsufleţită nu luase parte la urgie, ci îi purtase înainte, ca o coajă neatinsă, şi numai oamenii din ea pătimiseră?

Cu toate acestea o nălucire nu fusese: hainele cu care se îmbrăcaseră în frigul dimineţii erau leoarcă şi acolo, pe mal, zăceau vâslele şi cârma lor smulse de ape... Nu se mai întrebară, totul rămânea o taină, ca atâtea altele, a Domnului lor.

Acum urcau, înşiruiţi în urma lui Isus, cărarea anevoioasă ce se căţăra printr-un gâtlej scobit de stâncă, sus pe platou. Călcau sfiiţi, cu mare fereală şi inima cât un purice, nădăjduind să nu-i simtă îndrăcitul care bântuia acea margine, vestitul demoniac al Gadarei, ale cărui zbierete, când îl apucau furiile, se auzeau până departe pe mare. Era o namilă hâdă şi păroasă, cu ochii roşii într-o faţă ca a leului, peste care fluturau pletele şi barba, încâlcite unele în altele. Gura lăbărţată, plină de bale şi spume, îşi arăta într-un rânjet necontenit colţii de fiară. Alerga gol de colo până colo zi-noapte,

căci vedea prin beznă, răsturnând, zobind cu butucii picioarelor şi drugii mâinilor tot ce întâlnea în cale: om, vită, copac. Când nu avea altceva, se bătea singur cu pietre şi îşi sfâşia carnea de pe el. Se zicea că gadarenii înadins îl păstrează, ca să le apere latura dinspre mare, pe unde numai neştiutorii îndrăzneau să se arate. Lumea intra în cetate pe porţile din răsărit.

Adevărul era că nebunul nu putea fi biruit. Rupea lanţurile, sfărâma obezile, spărgea zidurile şi ieşea din toate închisorile, oricât de zăvorâte. Nimeni şi nimic nu i se putea împotrivi, sau popri. Aşa că trebuiseră să-l lase slobod, mulţumindu-se să-l abată în spatele oraşului, unde se întindeau străvechile cimitire. Aici îşi făcea culcuş în peşterile pline de oseminte, de unde hienele şi şacalii fugeau spăimântaţi la apropierea lui. Ropotul tălpilor lui, cu călcâie tari ca de corn, îl vesteau ca nişte copite, de departe...

Cel dintâi care ieşi sus, pe grind, fu Isus. Vestmântul alb luci trandafiriu în bătaia luminii, vestindu-l. Peste ţinut atârna însă o linişte somnoroasă. Cetatea petrecăreaţă dormea obosită ca după o abia sfârşita nuntă. Îndată se prefirară după El şi învăţăceii. Apoi, la îndemnul Învăţătorului, se alăturară, ceată, şi porniră printr-un ocol, de-a lungul zidurilor, să ajungă la porţile de miazăzi.

Înaintaseră nici o sută de paşi în maidanul pustiu, când nu un urlet, ci o mie izbucniră din tot câmpul şi mai ales din cetate. Mii de suflări vrăjmaşe se dezlănţuiră să-i culce la pământ, aidoma viforniţei de pe mare. Ucenicii pricepeau în sfârşit că e aceeaşi împotrivire, acum pe uscat, a duhurilor rele, războindu-se să nu vină Isus peste ele.

În faţa lor o peşteră îşi căscă pântecul şi, ca pe nişte măruntaie scârnave slobozi cu nesuferită duhoare la început parcă o mie de nebuni îndrăciţi, năvălind spre ei. Cu cât se apropiau, scădeau, la sută, la zece, într-o clipă rămaseră numai doi, care se topiră într-unul singur, năboind cumplit, ca o vijelie. Toate celelalte duhuri necurate se strânseră în el ca albinele zgândărite în fagur. El crescuse, se umflase îngrozitor, să le cuprindă.

Ucenicii îşi pierdură firea. Spăimântaţi, fugeau să se ascundă pe după stânci, la adăpost. Isus, rămas singur, sta neclintit, aşteptând senin. Orăcăind, cumplitul nebun se apropia fulgerător să-l sfâşie... Ucenicii, cu capetele scoase de după pietre, închiseră cu groază ochii, să nu mai vadă. Ajuns la un pas de Isus, îndrăcitul se prăbuşi într-o adâncă metanie la picioare, zvârcolindu-se încleştat de zbătăturile ducă-se pe pustii, cu gemete şi icnete zgâlţâietoare... şi rămase aşa...

Isus întinse cu milă mâna peste zbuciumat şi, ridicându-şi ochii la cer, spuse tare:

— Îţi poruncesc ţie, duh necurat, să ieşi din omul acesta.

Pieptul încordat al netrebnicului slobozi un glas puternic:

— Ce este între mine şi tine, Isuse, fiul lui Dumnezeu cel prea înalt? Ai venit aci înainte de soroc să ne chinuieşti?

Ucenicii, auzindu-l vorbind, ca atunci cu furtuna, deschiseră ochii. Demoniacul, biruit, se zbuciuma la poala stăpânului lor. Atunci, prinzând inimă, unul câte unul se prelinseră din ascunzători şi-l înconjurară.

Dar demonul se împotrivea, zbuciumând amarnic pe pătimaş...

— Ieşi! Din nou îţi poruncesc, striga Isus asupra celui ce zăcea la picioare. Nu aştepta a treia poruncă!

Şi un tunet îi însoţi cuvintele.

Urmară alte vorbiri, unele neauzite, rămase ascunse, între Isus şi cel ce răspundea din pântecele uriaşului... Cei dimprejur nu prinseră şi nu-şi aminteau mai târziu decât frânturi...

Bizuindu-se pe tăria numărului lor şi pe omenescul simplu în care se înveşmânta şi se purta Domnul, demonul se aşeză în înfruntare şi alese drama dialecticii.

— Isuse, fiul lui Dumnezeu - făcu el, luând firul subţirimii mincinoase - tu care eşti aici pe pământ atletul Libertăţii şi nu îngădui nici un fel de asuprire, pentru ce pe noi, vii să ne prigoneşti până aici? Când tuturor oamenilor le predici slobozenie... şi îşi umfla glasul de argumente ca de o dreptate.

— Oamenii au fost zămisliţi dintru început liberi, răspunse Isus scurt.

— De ce acest privilegiu pe nedrept numai omului?

— Pentru că numai adevărul te face liber şi omul poate primi sau nu, după voie... Este unul dintre voi adevărat, măcar o clipă? Îndrăznească să se arate în fireasca lui înfăţişare. Înşelătorilor - tună Isus - de ce vă alegeţi totdeauna alte chipuri amăgitoare şi intraţi în vieţuitoare fără ştirea şi voia lor? Ieşi până încă este timp. Înainte de a schimba mânia mea omenească în aceea care v-a trimis în fundul iadurilor.

Necuraţii se înghesuiau şi mai adânc în îndrăcit, să pună la cale alte vicleşuguri.

— Te jur pe Dumnezeu, să nu mă munceşti, se milogea glasul tot mai slab din omul ce începea să se dezcrânceneze.

— Dacă asculți şi dai drumul îndată acestuia, te voi cruța, făgădui Isus, ca un stăpân bun...

Şi-l întrebă:

— Care e numele tău pe pământ?

— Doamne, de ce ne mai batjocoreşti întrebându-mă? răspunse horcăind insul. Tu ştii mai bine chiar decât noi numele, treapta şi dregătoria fiecăruia dintre ai noştri în câmpul răului.

Şi se îndărătnicea să nu spună. Dar Isus nu-l slăbi.

— Nu pentru mine te silesc, duh rău, să te dai pe față, ci pentru ucenicii mei aceştia, ca să te cunoască.

— Dar numele nostru e taină, se jelui demonul. Nu-l putem pomeni. Cine îl află ne stăpâneşte... şi sunt oameni străini în preajma ta...

— Tocmai de aceea vă poruncesc să vă destăinuiți, ca să intrați sub puterea lor... Nu mai întârzia... răspunde!

Şi, în gând, ridică asupra duhului aspră amenințare.

— Legiune este numele meu; suntem tare mulți, gemu demoniacul. Din trei locuitori ai cetății, unul cel puțin e sub ascultarea noastră.

Şi tăcu.

Isus înălță ochii la cer şi aşteptă sfat.

— În ce chip vă țineți de ei? se plecă el iarăşi spre îndrăcit.

— Doamne, iar ne chinuieşti? se văită demonul. Tu cunoşti dintru început amăgelile noastre. Ne-ai urmărit în cele mai ascunse şi ne-ai izgonit din cele mai tainice. Ne supunem ție, nu ne mai dezgoli în fața altora, se ruga cu spume îndrăcitul.

— Trebuie, poruncea Isus... De data asta vreau să vă ştie şi aceştia ai mei. Vor învăța să vă desluşească şi vor deprinde să vă alunge. Spune!

— Pentru gadareni luăm chipurile porcilor, suflă abia auzit demonul.

— Cum? Lămureşte!

— Zi, noapte ne amestecăm printre râmătorii crescuți de oameni, luându-le înfățişarea. Nălucile noastre nu se cunosc din porci adevărați. Aşa că ne aflăm necontenit între cei ce-i cresc şi-i mănâncă. Şi, când vrem, intrăm în ei.

Mărturisirea ieşea cu mare caznă, odată cu demonii, care veneau până la gura scălâmbăiată, bolborositoare a pătimaşului, ca repede să se înghită iarăşi înapoi. Demonii se buluceau astfel din pântecele zvârcolite la dinții scrâşniți... Şi, îndărătnici, nu ieşeau.

Lupta cu duhurile se prelungea din voia şi cu îngăduința lui Isus, care da astfel ucenicilor învățătură cum să lucreze. Dar demonii nu înțelegeau asta. Ei se credeau încă tari şi se agățau de măruntaiele îndrăcitului, nădăjduind ca, până la urmă, totuşi să rămână.

— Iată, priviți - şi Isus arătă ucenicilor pe uriaşul muncit ca de durerile facerii. Între nenumăratele blesteme cu care sunt loviți dracii, în frunte stă prostia, lipsa de pricepere. Uitați-vă la acesta, care nu ştie de cuvânt!

Şi Isus se încruntă şi dete o poruncă tainică. Cuta mâniei dintre sprâncene i se adânci şi luă semnul formidabil al literei Tau.

— Doamne, nu ne trimite în gheena focului, se rugă biruit legiunea, citindu-i gândul. Ne-am deprins cu apa...

— Atunci ce să vă fac? întrebă îmblânzit El.

— Lasă-ne să intrăm iar în înfățişările noastre obişnuite şi ne întemnițează în fundul mării...

— Bine, se învoi stăpânul... Prefaceți-vă iar în porci, dar să nu vă amestecați cu cei adevărați, ca să nu se ia după voi. Osebiți-vă aparte nălucirile şi aruncați-vă în mare...

Într-un ultim spasm demoniacul se zvârcoli cumplit şi, cu o cruntă opintire, îi vărsă afară din măruntaie.

Se făcu o nespusă groază; oamenii adulmecară, priviră fără ochi nevăzutul. Oroarea le zburli perii şi pielea. Dinții le clănțăniră ca de un îngheț subit. Făceau experiența transcendentului, într-un fel de extaz negru. Starea ajunse nesuferită, nu mai putea dura... Isus făcu semn spaimei să plece.

Se iscă, pe loc, iarăşi, o vijelie ce se îndrepta spre malul unde păşteau turmele. Vârtejul pătrunse în ele şi din vălmăşagul lor se alese la două mii de porci, ce se rupseră turbați din gloată şi, ca la o comandă întunecată, se repeziră în mare, unde pieiră.

Paznicii care văzuseră toate, fără să priceapă, o luară la fugă înspăimântați, să ducă vestea nenorocirii în cetate.

Isus se plecă asupra omului, care acum dormea ca un copil, şi îl apucă de mână. Uriaşul deschise ochii, zâmbi şi se ridică senin. Dar, privindu-se, singur se ruşină de goliciunea lui.

— Prietene - îl mângâie Domnul - vino de te curățeşte!

Şi, luându-l cu dânsul, îl coborî la țărm, unde-l spălară învățăceii.

— Doamne, să-l botezăm după rânduiala lui Ioan? întrebau ei.

Isus îi opri, spunându-le că n-a sosit încă vremea... Aşa că îi rânduiră părul şi barba, din care faţa ieşea acum limpede şi împăcată, şi luară tina şi necurăţeniile de pe el. Omul se supunea de bună voie şi sfios la toate, dar se simţea grozav de stingherit şi îşi acoperea mereu cu mâinile goliciunea...

Isus îşi scoase atunci hlamida lui albă şi i-o întinse.

— Ce faci, rabi? ţipă la El Iuda... E nouă... Abia ţi-am cumpărat-o... De unde bani să-ţi luăm altă?

Isus se opri şi-l privi lung. Iuda se mai îmblânzi.

— Tu ştii ce scumpe sunt vestmintele din in, cercă el să se îndreptăţească... Şi nu vezi, peste alte toate, că nu i se potriveşte?

— Atunci tu, care eşti voinic şi spătos, scoate-ţi tunica ta largă şi dă-i-o...

— Şi eu cum să rămân?

— Cum se cuvine unui pescar, în cămaşă.

— Dar nici straiul lui Iuda nu poate să-l încapă - luă Petre partea ucenicului înfruntat. Ăsta este de patru ori mai mare decât mine.

— Tu eşti încă un pitic, Kefa. Când vei creşte cum nădăjduiesc eu, ai să întreci de mii de ori pe acest uriaş părelnic.

— Doamne - se amestecă altul - cred că nu l-ar înfăşura bine nici chiar pânza cea mare a corăbiei noastre. Uită-te la el!... De ce zici că-i numai părelnic?

— Să vedem, zise Isus.

Şi, fără să mai aştepte, îmbrăcă chiar El cu hlamida sa pe vindecatul ce se întristase.

Sub privirile uluite ale învăţăceilor, omul intră şi se potrivi pe măsura vestmântului, turnat întocmai pe el, ajuns la statura firească a celor dimprejur. Apoi Isus începu să-şi dezlege sandală...

— Rabi! strigă Ioan... şi smucindu-şi încălţămintea, îngenunche şi o trecu la picioarele omeneşti ale miluitului cu minune, care primi fără împotrivire...

În acest timp cetatea se trezise de zvonul întâmplării. O ceată zgomotoasă, în frunte cu păstorii necăjiţi, se îndrepta spre ţărm. Se auzeau vuiete de glasuri. Isus ieşi iar pe grind, în întâmpinare, cu stolul ucenicilor după el, să vorbească mulţimii. Dar gadarenii nu veneau să-l asculte. Soseau, înarmaţi cu săbii şi suliţe, asmuţiţi de păgubaşi pentru paguba pricinuită. Ucenicii o sfecliră.

— Rabi, repede... Vino, să fugim la corabie! Ne urcăm în ea şi, până să ne ajungă aceşti noi nebuni, ne depărtăm în larg, se ruga Petre.

Isus nu se mişcă. Aştepta... Ceilalţi, ruşinaţi, se deteră în dosul lui... Gadarenii crezură că se pregătesc de împotrivire şi-şi domoliră năvala, oprindu-se la oarecare depărtare... Din ei se desprinse o solie care veni până la streini... Dar când dădură cu ochii de îndrăcit stând cuminte la picioarele lui Isus stătură înfricoşaţi şi chemară pe toţi ceilalţi, care se îngrămădiră în jurul omului cu înfăţişare de zeu, la poala căruia se închina fiorosul nebun. Cei ce-l cunoscuseră gol, păros şi sălbatic, aşijderi fiarelor, se minunară şi împinseră înainte pe arhontele cetăţii să-l cerceteze. Cârmuitorul nu întâmpină nici o greutate şi nici o nedumerire ca să se încredinţeze că el este acela, dar cel dinainte de patima îndrăcirii. Tămăduitul povesti în auzul tuturor cum a fost mântuit şi rugă pe toţi să mulţumească celui care totodată curăţise întreg ţinutul de demoni. Isus îl lăsă să vorbească, zâmbindu-i.

— Cetăţeni - le spunea pe greceşte fostul îndrăcit - se cuvine să primim nu numai cu cinste pe acest Izbăvitor al nostru şi să-l răsplătim cu laude, ci chiar să-l rugăm să rămână la noi. Să-l găzduim în cel mai măreţ palat al nostru, ca pe un zeu bun, care să ne ocrotească şi să ne cârmuiască.

La auzul acestei propuneri, arhontele, până atunci cuprins de un fel de moleşeală, sări treaz, şi cu el mulţimea.

— Cum să-l vârâm în cetate? Pe acest păgubitor îndrăzneţ al nostru? Să ne pricinuiască alte stricăciuni şi mai întinse? Nu ne e de ajuns nenorocirea cu înecarea porcilor? Puterea şi minunile lui nu ne sunt priincioase... mai degrabă nefaste.

— Aşa e, aşa... strigau cu toţii. Cine ne despăgubeşte de turmele pierdute?

Şi se ridicară cu ameninţări.

— Staţi! strigă fostul demoniac, căruia i se desluşeau acum toate. Voi nu ştiţi.

Dar gloata îl acoperi cu huiduieli, înăbuşindu-i glasul...

Isus tăcea. De departe, el vedea şi auzea cum, dându-se peste cap în bulboanele apelor, duhurile osândite se veseleau de păţanie, spunându-i:

„Vezi, Doamne, ne-ai alungat dintre ei degeaba. Au fost, sunt şi rămân tot atât de răi şi îndrăciţi chiar fără noi”.

Dezbăratul de draci îşi frângea mâinile, rugându-se pentru omenie şi recunoştinţă... Dar gloata neînduplecată înconjură pe cei treisprezece, punându-i ea poprire. Unii trimiseră după legionarii romani care să-i ridice şi să-i închidă până se face ispaşă; altora le părea rău de înzdrăvenirea nebunului şi se plângeau că nu are cine să le mai păzească cetatea în latura

mării. În aşteptarea legionarilor, gloata se domoli puțin şi vindecatul putu vorbi.

— Înălțate cârmuitor, întreabă pe pretorul cetății dacă s-a petrecut vreun rău sau vreo nelegiuire noaptea aceasta în cetate...

Pretorul nu era de față, dar mulți mărturisiră că, în adevăr, nu se întâmplase nici o bătaie, nici un omor, nici măcar un viol. Chiar cei mai zurbagii dormiseră liniştiți în casele lor. Ceea ce era un lucru de pomină, căci în orice noapte se socoteau până la zece omoruri şi tot atâtea, dacă nu îndoit, hoții, spargeri, ucideri şi nenumărate neorânduieli.

— Credeți voi oare că acest răgaz în cetate a fost rodul întâmplării? strigă miraculatul. E tot lucrarea îndumnezeitului bărbat care m-a mântuit. Demonii toți, care au avut de furcă toată noaptea cu El, au ieşit din voi să se războiască împotrivă-i şi v-au lăsat liberi. Din pricina aceasta a dormit cetatea liniştită. Aşteptați să vedeți noaptea următoare!

Norodul asculta învălmăşit, pus mereu pe răzbunare.

Isus citea în ochii nedumeriți ai învățăceilor rugarea, imboldul să vorbească rătăciților, să-i câştige, să-i răpească, aşa cum înflăcăra mulțimile Iudeii, care apoi îl ascultau şi-l urmau fericite. El încă pregeta. Îşi plimba privirile de la turmele de porci, ce păşteau singure şi paşnice, la turma de oameni tăbărâți asupră-i, sub cârmuirea porcarilor mărfari, împotriva lui... şi se gândi la cuvântul Tatălui, cu care îl împuternicise când îl trimisese în lume... *„Nu zvârli mărgăritare înaintea porcilor”.* O imensă tristețe îl umplu, cât nu mai încăpu nici dispreț. Îşi ridică numai mâna şi le spuse atât, privindu-i ca pe valurile răscolite ale mării:

— Pace vouă!

Arhontele, clătinat de mărturisirea celor ce-i descoperiseră desăvârşita linişte din cetate noaptea trecută şi de gestul atotputernic al păcii Domnului, se alină. Se plecă şi se sfătui cu câteva ajutoare, apoi grăi către vinovați:

— Iată... Ne-ați făcut mari neajunsuri, însă, fiindcă sunteți streini, nu vă osândim. Vă iertăm de data asta. Dar să ieşiți numaidecât din ținutul nostru şi să nu mai călcați niciodată în tărâmul Gadarei şi al gherghesenilor.

Şi cum i se păru că izgoniții ar avea de spus ceva, adăugă:

— Minunile şi binefacerile voastre nu ne trebuie, sunt păguboase. Mulțumiți-vă că nu vă dezbrăcăm, nu vă luăm corabia despăgubire şi pe voi robi.

Isus făcu un semn de învoire. Şi ucenicii se urniră a plecare. Dar gloata se arătă nemulțumită... Se împărțea: unii se alipeau la hotărârea cârmuitorului,

alții, gârbițoşi, cereau pedepsirea. Dar arhontele nu slăbi şi cu poruncă tare dete vinovaților drumul... Ceata se rândui să coboare, cu Isus cel din urmă, ca o pavăză în spatele ei.

— Doamne! strigă deznădăjduit, ținându-se după El, omul din care scosese demonii, Doamne, nu mă părăsi. Îndură-te. Ia-mă cu tine. Te voi sluji cu înmiit mai multă credință decât slabii, fricoşii servitori care te înconjoară acum.

Isus se întoarse, se opri şi-l privi cu dragoste. Lui Iuda i se păru că învățătorul s-ar îndupleca.

— Rabi, noi nu avem hrană nici măcar pentru noi, dar încă pentru pântecele căpcăunului ăstuia. Ne întoarcem cu corabia hârb şi pungă goală.

— Punga este inima ta, demone, îl înfruntă domol Isus.

— Dar n-ai spus tot tu că nu iei pâinea din gura fiilor ca s-o dai câinilor? i-o întoarse ucenicul.

— Atât ai priceput tu? îl mustră Domnul. Vai ție, dacă ai crezut că e vorba despre mâncare! Ascultă, omule, se întoarse el spre rugătorul care i se aruncase în genunchi. Tu nu mă poți urma.

— De ce, Doamne? se văită nenorocitul.

— Fiindcă nu eşti din neamul lui Israel. N-a sosit încă vremea, cum văzuşi, când să intre sub ascultarea mea şi neamurile străine. Deci întoarce-te liniştit la ale tale. Iată, te pun staroste peste păstorii din Gadara şi tot Decapole... Şi vor fi cum vrei tu, turme de vite, sau dacă crezi în minune, turme de oameni. Tu să le păzeşti să nu se mai apropie duhurile rele, să intre în ele. Demonii au acum frică de tine... Gadareni, spuse el tare către gloata care-l ascultă uimită - vă făgăduiesc că sub oblăduirea acestuia nu numai că nu vi se mai pierde vreo vită, dar în scurtă vreme în paza lui turmele vor rodi înzecit. Şi, dacă vreți, şi sufletele voastre. În felul acesta el va înapoia cu dobândă tot ce vouă vi se pare că ați jertfit pentru mântuirea lui.

Făgăduiala fu rostită cu atâta tărie de încredințare, că pătrunse inimile lacome ale păgânilor, care se alinară la gândul câştigului.

— Iar tu, bărbat acum întreg la trup şi la minte - grăi El vindecatului - vei sta, ca alt soi de ucenic al meu, colindând cu turmele la păşune, să vesteşti în acest pământ întunecat cât bine ți-a făcut ție Dumnezeu şi să mărturiseşti pururea mărirea lui. N-ai teamă! Gândeşte-te numai la mine şi vei birui!... Eu voi fi mereu cu tine.

Mulțimea, care se îngrămădise iar peste ei, se dete la o parte, lăsându-i să coboare încet la corabie, care să-i treacă înapoi, acolo unde-i aştepta

norodul necăjiților lui Israel.

Dar, înainte de a pune piciorul în navă, ucenicii îşi scuturară sandalele, izbind tălpile de pământ, în semn de osândă pentru cetatea ce-i alungase.

sâmbătă, 16 iunie, Buc[ureşti]

TOIAGUL MINUNILOR

DIMINEAȚA ÎŞI RIDICA PRORA albă într-un cer amar şi pânzele aurorei, umflate de vântul zorilor, vibrau lin pe albii de cleştar. Moise, purtând toiagul minunilor ca pe o osândă, urca făr' de razim muntele morții. Năvalnicul profet fusese pedepsit să nu intre în pământul făgăduinței, fiindcă la Meriba lovise stânca în loc să-i vorbească. Şi-acum, ostracizat din împlinirea visului, trebuia să moară la pragul Chanaanului. El, care oriunde mergea târa lumea prin nisipul pustiului ca o poală după el, suia singur.

I se îngăduise să privească numai de departe țara tuturor râvnelor. Dar, de la piciorul muntelui în zarea care venea cu albă grabă, nu se vedea decât un pământ scofâlcit şi ciolănos, fără orizont dumnezeiesc. Cum îl închideau limbi de hățişuri şi cozi de mare, profetul îşi întoarse ochii de la el. În urmă-i hăiau băietani cu capra, luându-şi merinde şi fluiere cu doine în sân. „Tot un fluier am fost şi eu în mâinile poporului ales" - îşi spunea el. „M-am scobit tot, am zvârlit afară măduva iubirii de sine, ca văzduhul întreg, plinătatea de pretutindeni să mă umple. Gol de mine m-am dat lor. Pe douăsprezece găuri tăiate în sufletul meu, cele douăsprezece triburi şi-au plimbat degetele grele de dureri şi păcate".

Urcând necontenit, trecuse la amiază dincolo de marile aşezăminte ale pădurii, cu umbre de templu păgân. Ieşise în lumina de piatră a muntelui, unde un vultur uriaş îşi desfăcu înaintea lui aripile ca două crengi de palmier. „Vulturii îşi înnoiesc tinerețile când ajung suta de ani. Pe noi, Doamne, ne îngrădeşti cu țarc îngust de ani, lăsându-ne o singură prelucă[34], moartea. Cine va putea odată trece în om nemurirea ereditară, cea agonisită din tată în fiu? Eu nu pot fi acela, eu, omul lui Dumnezeu. Dar un fiu?"

„Nu mă cunoaşte moartea" - îşi mai spunea el. „De ce ar veni la mine?" se mai întreba el, tulburat. „Nu poți avea atingere cu ceva decât luând cunoştință despre el. Însuşi Dumnezeu, supremul necunoscut, a trebuit să mi se arate. Şi am trăit mai departe. Să fie ceva mai presus, mai necunoscut decât el, a cărui atingere să nu o simt decât în clipa când nu mai sunt? Moartea ar fi un lucru pidosnic, care contrazice pe Dumnezeu. Nu, nu poate fi moartea."

Tristețea, ca o seară timpurie, îl adumbrea în plinul amiezii, făcându-l să nu simtă diafana povară a căldurii. Sufletul căuta, în mâhnitele-i limpezimi lăuntrice, întunecate puteri de împotrivire.

„Ce coajă amară e viața, chiar când inima nu-i un cheag de lumină dulce... Nu-i mai bine oare să se spargă?” - își spunea el, îndoielnic. „Iată, alunecăm învârtindu-ne pe cercul zilelor, ca umbra pe aria stearpă a ornicului de pământ. Ceva stă neclintit. Dar noi alunecăm cât e soare peste niște semne stranii, și când vine umbra ne ștergem.”

Meditația elegiacă îl însoți până aproape de vârful muntelui și îl părăsi. Șipotul unui șarpe verde curse o clipă rece, prelins pe cărare; neașteptata grijă de poporul lăsat singur îl trezi. Profetul se întoarse cu fața către pustie. Jos se închipuia ca o tabără de păsări migratoare gata de ducă, și el, pilotul, lipsea din capul unghiului, surghiunit în înălțimi. O lacrimă alunecă și-i ospătă buzele cu sare. Profetul, cu ochii la pata fremătătoare, poposi îndelung. Fu ca o stațiune în urcușul unui calvar. Toiagul îi căzu din mână, mai greu ca un buștean de cruce. Era osândit la moarte, dar nu-și înțelegea nicicum vina. Pângărise toiagul? Nedreptățise piatra, care, nevinovată, ridicase plângeri la cer? Dar auzea încă strigătele întețite ale răzvrătiților, țipetele femeilor, scâncetul copiilor însetați. Trebuia să creeze apa. Apă grabnică, din piatră seacă, făcută cu minuni. Și a izbit cu iuțime piatra ca pe un chiabur zgârcit, să-și dezlege băierile pungilor doldora. Ca sub o junghiere de cuțit, a fost un zbucnet, un himn de ape reci. Le auzea și acum aievea gâlgâitul; le vedea iezuirea în fața taberei din Meriba. Gloata, în patru labe, ca un câine uriaș, lipăia apa care-l costase pierderea pământului făgăduinței.

E drept că lovise cu sete și mânie, deși primise poruncă numai să grăiască. Dar când, pentru ascultarea oamenilor, avea nevoie de vargă, mai putea sta el la vorbă tocmită cu gresiile? Toată știința lui despre lume, toată deprinderea lui de cârmuitor îi împinseseră mâna către lovire. Poate că piatra era o piatră ascultătoare de cuvânt... Dar cu ce a greșit el? Toiagul lui nu era de lemn, era idee concretizată, gând înfăptuit în creier, scăpat ca dintr-o temniță a forțelor. Toiagul era cuget strămutat în faptă, gând tare luat în mână cum ai ridica o vargă să izbești lumea pentru îndreptare. Lemnul noduros era ulucul pe care se descărca gândul zămislitor. De aci virtuțile-i magice, puterile-i extraordinare. Cu el, odinioară, sub cerul fanatic al Egiptului, bătuse marea, care se despărțise, blestemându-și apele sacre. Valurile se sleiseră în două maluri uriașe, lăsând în spărtura lor o chingă de nisip umed, pe care, cu tălpile înfierbântate, să calce pelerinii idealului. Gândul zvârlit jos se preschimbase în balaur înghițind șerpii vrăjitorilor la

picioarele lui Faraon. El ucisese pe toți întâii născuți ai marilor necredincioşi, ca trăsnetul pe cei adăpostiți sub frunzişuri înalte.

De ce să nu izbească şi de data aceea piatra avară, aşa cum lovise totul în cale pân-atunci? Nu tot acest gând din toiag îl îndoia în arc cu care săgeta din zbor vedeniile viitorului? Cu el smulsese secoli din jugul vremii, şi-i storsese de faptele dumnezeieşti pentru noua eternitate, cartea facerii, începutul lumii... Se adânci acum cu gândul înapoi, cum îi sunase odinioară numele Domnului, ca o auroră a auzului, în Sinai. Da, la începutul lumii, ca şi la începutul său propriu, a fost un Dumnezeu, aşa cum la zămislirea pomului a stat sămânța. Dar cine mai caută sămânță în haosul rădăcinilor, după ce se înalță tulpină? Dumnezeu stă acum sus în roadele crengilor noastre, şi ale lui erau fără de moarte, atârnate de gând, toiag pur al minunilor. Ce alt element ar fi putut străbate în inima cremenelor, prin milioane de ani împietrite şi răpind pietrei atomi de oxigen şi hidrogen, să-i recombine într-o clipă în alt chip, sinteză cu chip de apă? Gândul lui a bătut cu toiag puternic la porțile stâncilor, dându-le într-o parte; acolo, intrat ca un magistru stăpânitor în vastul laborator al naturii, el a plămădit mană şi foc, şerpi şi apă.

Dar profetul nu înțelegea că gândul omului, oricât de mare, e singur şi gol, ca un toiag. Toiagului trebuie să-i pui un vârf spiritual şi să-l prefaci în steag - care să nu lovească, ci să cheme lumea slobodă sub el. Toiagul lui era numai al minunilor. Dar minunea e o simplă schimbare, o trecere răsturnată de la o formă la alta. Gândul poate schimba aceeaşi materie în fel şi chip, aşa cum face ştiința vrăjitorilor şi învățaților, minuni stătătoare pe loc - joc de atomi şi de echilibru de forțe. Minuni, izvoadele începătoare, sunt stânca şi apa. Eterna realitate se arată numai spiritului, nerezemată pe nimic, dincolo de orice cuget, cât de tare şi înalt ar fi el. Încercând vremurile, către acest spirit voise Dumnezeu să ducă pe Moise, poruncindu-i să folosească nu toiagul, ci cuvântul, duhul, nu mintea rațională. Dar el nu înlesni venirea vremii spiritului făcut cuvânt. El era încă omul bătăii cu toiagul. Spiritul sfânt nu-şi găsea întruparea în el şi tăcea. Moise nu vorbise, lovise, trădase intențiile divine. Trebuia să moară afară din Chanaan, cu generația bătăii, cu care, ca-ntr-o minune, trecuse de la clădirea piramidelor la clădirea unui popor.

Vremea da în lături şi se boltea deasupra lui într-un gol de eternitate.

Se lăsa seară târzie. Profetul se sculă, cupola cerului părea un schit uriaş de iacint închis care-l aştepta. Departe, răstignit pe zări, apusul murea

împuns în coaste cu sulițe de raze. Venea, îmbelşugată-n vânturi, aroma pustiei, şi-n aurora morții Moise ridică ochii spre Dumnezeu. Dar acolo sus îl aştepta, îngrozitoare, neagra pronie a morții.

BUNA VESTIRE

FECIOARA SE TREZI CĂTRE A TREIA strajă a nopții, în cântecul privighetorii.

Coborând încă uluit din vis pe clătinate punți de somn, sufletul ei amesteca impresiile. Întâi se făcea că sunetele îmboboceau pe vrejul răsucit al unui viers, aci urcător şi agățat în slavă cu cârcei de triluri, aci căzând în hohote albe şi-n ciorchini de suspin... Apoi i se năzări că se află printre viermii ei blânzi, pătuliți în dud... Unul îşi țesea gogoaşa din mătasea aeriană a melodiei şi se-nchidea, nevăzut... într-o pâslă de cântec. Auzul harnic al fecioarei destrăma şi torcea borangicul cristalin al cântecului.

Când îşi dete seama că pasărea cânta aievea podobia luminii, sări la fereastră.

Dar acolo, în răsărit, nu se ivea volbură de flori... Pântecele alb al zorilor, îngreunat de mister, se zbătea în chinurile unei uriaşe zămisliri. Carnea cerului se zbârcea şi se întindea, în dureri, cutreierată de freamăte, scuturată de fiori. Însă țipătul alb de uşurare al dimineții întârzia şi pruncul luminii nu zbucnea pe lume în pâraie de sânge ceresc.

Deodată, lăsând fecioria dimineții neatinsă, Soarele însuşi se află în odăița logodnicei consacrate. Arhanghelul sta în fața ei, întruchipat de seninul tot. Coborâtor din slăvi el pătrunse prin geamul neviolat.

Şi totuşi, afară, atins de vijelia fără vânt, plopul îşi îndoia țâşnetul verde, ca o coloană de frunze lichide repezită în sus şi curbată de legile căderii. Moile cataracte de foi ale palmierului se zbăteau spăimântate. Genele zorilor, lungi şi negre, se lăsară la loc peste ochii închişi. Roata crugului se-ntoarse cu o spiță înapoi şi peste lume atârna un amurg îngânat. Numai trupul fecioarei se lumină de toată lumina înăbuşită în zări.

Voievodul cerului aducea în mână o veste: floare, sau stea cu raze de mireasmă? Ea lucea ca un crin de apă sfințită, în chipul unui lotus cu petalele-n cruce, cum urcă din inima iezerelor sacre.

Fecioara căzu în genunchi şi adoră. Semne ale unei uriaşe amintiri îi spintecă sufletul deşteptat: odinioară, când deschisese ochii întâi, zărise acelaşi chip, în rai.

Bucură-te, fecioară! grăi Solul, întinzându-i crinul albei nuntiri. La lumina mâinii arhanghelului ea îşi strevăzu carnea, în care mijea de pe acum aurora unei imense dureri. Dar pe loc bucuria o înăbuşi. Arătarea

dumnezeiescului trimis fu mai covârşitoare ca glasul legiunilor de demoni ai suferinţei urlând la un loc...

Prin însăşi fiinţa lui, prinţul cerului cânta lauda bucuriei, acatistul Bunei Vestiri. Bucură-te, fecioară!... Bucuria e mai presus de durere, cum e raiul mai presus de iad. Durerea e turnată în carne, înfiptă în os... Bucuria, nepipăită nicăieri, e pretutindenea în tine întreg: nu te bucuri numai cu un deget. Durerea alunecă din afară, şarpe hrănit cu spaţiu şi adăpat cu timp. Bucuria creşte din lăuntru, zămislită ca un prunc viu, şi-ţi umple fiecare celulă de osanale. Bucuria e minunea cea mare, neştiută şi nefolosită. Neîndemânatec, omul o mânuieşte cum ar folosi un car, când ea este unealtă de zburat. Pentru cine ştie, ea-şi deschide aripile, sus... Mântuitorul însuşi se va sui la cer nu prin durerea îndurată, ci prin bucuria jertfei...

...Sfetnicul sfântului sta cu mâna întinsă... Logodnica luă floarea şi şi-o puse în piept, în freamătul bucuriei universale: lumea trăi atunci un timp virgin de orice alt eveniment.

Răsadul dumnezeiesc se prinse. Căci era floarea preursită, lotusul, care se plăsmuieşte adânc, în sânul lumilor de tină, dar care se smulge nomolului şi se-nalţă deasupra apelor. Rupându-se, târăşte ca o ancoră lutul încleştat în rădăcini. Aşa avea să se înalţe, după gestaţia pământească, germenul spiritual împlântat în umanitate. Floarea slobodă, desprinsă din cătuşele pământului, ancoră din cer, se va ridica uriaşă din străfund, biruind oceanul gravitaţiei universale a păcatului, târând deasupra apelor existenţei trecătoare, la lumina creatoare, lumea.

Atotpreştiutorul înger privea uimit transfigurarea fecioarei... Înaintea lui şedea acum, măreaţă, însăşi creaţia plastică universală, Eva cosmică, mireasa duhului zămislitor, adorabilă. În orbitele ei ardeau luceferii spaţiului şi, adunaţi acolo, toţi îngerii cerului îi zâmbeau din ochii ei... Sânii cu sfârcurile de Sori erau străbătuţi de fluviile căilor lactee, alergând să hrănească rodul. Prin vinele ei alerga, cu globulele miliardelor de aştri, un sânge stelar, exilat până-n călcâiele cosmosului, muşcate de haos... În carnea ei de stele palpitând de toată tinereţea veşniciei, dădeau şi ieşeau toate porţile vieţii deodată.

Arhanghelul se închină şi porni înapoi...

La fereastră, o pasăre, solidară cu eternitatea ce-şi deschisese arhivele, profetiza, pândind imensul zbucnet al răsăritului ţinut în loc.

Fecioară, îngenuncheată, răsfrângea extazul radios al răsăritului lăuntric, în care Arhanghelul bucuriei, cu mâna întinsă, se afunda lin. Cu cât se

depărta, cu atât năprasnica mărime a femeii scădea, până ce ajunse la măsura obişnuită omului pe lume.

Atunci, o perdea de lumină orbitoare căzu greu între lume şi el.

MÂNTUIREA SMOCHINULUI

IOAN, ILUSTRUL APOSTOL ŞI MARTOR al lui Hristos, ieşise din peştera unde sub dictarea îngerului alcătuise Apocalipsa.

Rămăsese cea mai înaltă autoritate a creştinilor. După răpunerea lui Pavel de sabie şi răstignirea cu capul în jos a lui Petru, el era piscul unde mai poposeau vulturii.

Sus pe-o stâncă, la malul prăpăstios al mării, el desluşea acum învăţăceilor viaţa şi învăţătura Mântuitorului. Amestecaţi tineri cu bătrâni, unii în picioare, îl ascultau numai. Alţii, mai sârguitori, aşezaţi jos, scrijeleau pe tablete ceruite sprijinite de genunchi mărturiile. Pe înalta ariditate a peisajului pâlcul lor ţinea locul unei dumbrăvi cu umbre lungite de apus. Vântul larg le flutura mânecile vestmintelor colorate, ca pe nişte crengi de finic. Uneori, ca sub trecerea unui suflu, se înclinau fără împotrivire la cuvintele de vijelie lăuntrică ale sfântului.

În dosul lor, marea îşi urca fundalul, luându-i cu ea până-n cer.

Încet, ostrovul Patmosului se umplea ca de un duh de pulberea cu irizări întunecate a serii. Departe, apele conabii ale Egeei se jucau cu hore de spume şi nori de pescăruşi în jurul Sporadelor. Şi ochii evanghelistului, pescar odinioară, în care se oglindiseră iezerele sacre ale Ghenezaretului, sclipeau de focul amintirilor.

Printre oaspeţi se aflau, stând de-o parte, câţiva sofişti, retori şi un poet din Atena, curioşi de oameni şi filosofii noi. Unii din ei se priveau din când în când cu uimire şi îşi zâmbeau. Nu se aşteptau la atâta frumuseţe şi poezie strânse într-o simplitate de linii drepte. În rigoarea ei, morala pe care o auzeau era de o limpezime geometrică. Senină şi totuşi adânc omenească. Cu unghiurile deschise spre infinit, le mergea drept la inimă, fără să părăsească drumurile raţiunii.

Poetul a admirat îndelung, plecat pe bogăţia de ecouri ce-i stârnise în suflet, pilda cu păsările cerului, care nu ară, şi crinii câmpului, care nu ţes.

Urcând cărările suvenirelor pe urmele Domnului său, propovăduitorul ajunse pe coastă unde sălăşluise smochinul mincinos. În puţine cuvinte, el istorisi întâmplarea cu pomul neascultător pe care mânia învăţătorului l-a pedepsit cu uscăciunea, dedicându-l focului: de departe făgăduise cetei înfometate roade, şi nu se ţinuse de cuvânt.

Şi Ioan vru să treacă uşor, fără lămuriri, către alte descoperiri. Dar poetul Aristobul îndrăzni să-l oprească.

— Omule, pentru ce a făcut maestrul tău aceasta?
— A săvârşit o minune, spre a dovedi un adevăr, răspunse apostolul.
— Cum asta? Spuneai că nu era vremea rodului.
— La cererea stăpânului nostru, pomul ar fi putut răspunde cu minunea rodirii. Nu s-a înduplecat... Atunci, Mântuitorul l-a silit la cealaltă minune, a uscării pe loc...
— Mie mi se pare o crimă, rosti grav sofistul. Minunile nu sunt dovezi...
— De ce nu? - se întoarse poetul. Unele sunt frumoase...
— Pentru că nu sunt logice. Şi sofistul îl privi chiorâş.
Tânărul roşi încurcat.
Ioan îi sări în ajutor:
— Dar silogismul vostru nu este tot o minune? A minții...
Străinii îl priviră uimiți.
— Da, urmă Ioan. Chemați în judecată noțiunile şi argumentele, le cereți roade şi le confruntați. Dacă nu răspund bine, cad uscate, cum a pățit smochinul, judecat în logica adevărului veşnic.
Deşi un murmur al cetei învățăceilor întâmpinase întreruperea, sofistul stărui.
— Învățătorul tău, zise el, a arătat până acum atâta bunătate şi înțelegere, a practicat atâta dragoste, că blestemul lui, azvârlit asupra unui pom nevinovat, detună. E mai mult decât o greşeală. E ceva urât. Un păcat împotriva frumuseții.
Patriarhul, întors acum cu tot dinadinsul numai către streini, îşi aținti ochii asupra chipului aproape violent al vorbitorului, care urmă mai potolit:
— Nu-i găsesc explicația logică. Încă o dată, te rog nu te supăra, întreb şi eu: pentru ce dascălul tău a făcut aceasta?
Ioan îşi struni amintirile în loc şi le opri la trunchiul pomului trăsnit. Scribii ridicară ochii de pe tablete şi duseră ascuțişurile condeielor la gurile căscate. Nu le venea să creadă: din învolburatul apostol Ioanerghes, fiu al tunetului, cum îl botezase Isus, el se făcu dintr-o dată iarăşi dulcele ucenic ce-şi sprijinea capul cu plete mângâioase de pieptul Mântuitorului.
Toată spăimântătoarea energie din el, ca la o poruncă, se stinse, aşa cum o corabie care merge cu foc şi-ar stinge toate văpăile de sub căldări şi toate fanarele din frunțile catargelor, ca, răcită de aburii clocotitori, să se facă aidoma celor cu vântrele, de care să se poată apropia fără să le înspăimânte, şi astfel mai uşor să le prinză. Aşijderi, sfântul se schimbă pe potriva ascultătorilor streini, ca aceştia să-l poată suferi.

Duhul lui îşi teşi înălțimile abrupte; inspirația ascunse cu grijă aripile profetice. Şi, în marele-i pogorământ, înfățişarea lui îşi trase înlăuntru luminile până a ajunge ca a unui umil pustnic, luptând, aproape încolțit, cu argumentele potivnicilor.

— Ce te nedumereşte, tinere? - întrebă el cu blândețe pe poet.

— Aş vrea să ştiu dacă pomul avea vreun vițiu? Era urât? Crescuse schilod? Scârbea în vreun chip privirile, mirosul vostru?

— Era frumos ca un pui de cedru din Liban. Umbrarul lui cât un cort regesc.

Şi Ioan rotunji cu mâna văzduhul.

— Atunci era nevinovat, trase încheierea atenianul.

— Pentru tine, frumusețea este totuna cu nevinovăția? - se miră bătrânul.

— Pentru oricine. Asta e suprema lege. Ceea ce este frumos e şi bun şi adevărat. Adică desăvârşit, sări sofistul.

— Chiar frumusețea stearpă, nefolositoare, îndărătnică?

— Cu atât mai mult. Asta e chezăşia cea mai mare că e pură. Nu atârnă de nici un interes. Nu spânzură de nici un folos: e de sine şi în sine stătătoare.

— Dar când sterpiciunea ei face rău? E vătămătoare?

Şi Ioan se încruntă uşor.

— Nu văd nici un chip în care frumusețea ar putea fi stricătoare, îl încredință sofistul.

— Când poartă în ea păcatul, grăi grav apostolul.

— Ce e păcatul? - întrebă senin poetul.

Patriarhul se reculese câteva clipe. Ceata neofiților sta sloită.

— Iată, spuse bătrânul. Pomul ne-a întâmpinat cu cel mai bogat frunziş din câte se înşirau pe coastă. Strălucitor şi puternic aidoma unui arhanghel verde oprit în zare. De cum l-am văzut, ispita foamei ne-a bântuit, nebiruită. Şi cei mai tineri am alergat către el.

— Foamea era în voi, repezi vorba potrivnicul.

— Iar în el, seducția, întregi Ioan.

— Ai spus tu însuți că nu era vremea smochinelor.

— Tocmai. Dar frunzişul lui mincinos striga în gura mare că e doldora de roade.

— Cum asta?

— Fiindcă smochinii de acest soi îşi scot întâi fructele şi apoi se acoperă de foi. Ar fi putut deci să fie, şi aveam dreptul s-o credem, neam timpuriu,

ieşit înaintea noastră cu poala plină.

— Amăgire de flămânzi! - râse sofistul.

— Vai de cei prin care vine amăgirea, căină bătrânul.

— Dar dacă smochinele fuseseră culese de alții înaintea voastră? Sau chiar de stăpânul ogrăzii?

— Ne-ar fi spus-o semnele obişnuite: ramuri rupte, foi smulse. Şi, oricât, ar mai fi spânzurat câteva roade în vârf. Şi chiar dac-ar fi fost jefuit de toate, dacă era rodnic, nu se putea să nu răspunză la solicitarea Mântuitorului, dând al doilea rând de fructe. Nimic din toate astea. Numai susurul lui desfătat se legăna aninat de crengile stufoase, ca de cutele unei mătăsi verzi.

— Şi pentru că nu v-a împlinit pofta, l-ați nimicit?

— Nu-şi împlinea menirea. Mințea. Înşela. Se împotrivea duhului.

— Dacă era frumos, era de ajuns, hotărî sofistul. Îndatorirea lui stă în propovăduirea frumuseții sale. Nu trebuia să facă mai mult.

— Nu. Slujba frumuseții lui întregi era rodul, spuse Ioan. Căci dacă vorbeşti de îndatorire şi slujbă, zici supunere şi muncă. Or, el nu s-a supus. Iar munca nu e frumoasă decât dacă se bucură şi alții, cât mai mulți, de ea.

— Cum poți spune una ca asta, când chiar tu adineaori făceai lauda păsărilor care nu muncesc şi a florilor care nu lucrează? Alții se ostenesc pentru ele, să le hrănească frumusețea.

— Iar ele, la rândul lor, stau în slujba altora.

Şi apostolul întinse mâna arătând. O pasăre tocmai îşi hrănea pentru noapte prăsila. O ciotcă de puişori dintr-un cuib scobit în stâncă băteau pe rând din aripi şi deschideau ciocurile, în care mama lăsa câte o grăunță.

— Priveşte pasărea - zise el. Singurul ei chiler este guşa, în care nu încap zece boabe. Şi unicul ei hambar, pântecele. Nu are visterii unde să strângă. Şi cu atât puțin îşi îndestulează puița. La ce să poarte una ca aceasta grijile brazdei?

Întoarce-te spre crini! Nectarul lor îl jeluiesc toate neamurile muştelor şi miresmele li le fură vânturile. Frumusețea le-o rupe şi-un copil, ca să se îmbogățească. S-a gândit vreunul din ei să-şi apere avuțiile? Sunt ale tuturor! Care din voi n-ar trage sabia, dacă cineva ar cerca să-l despoaie de ceea ce socoteşte că e al lui?

Fiți şi voi dezlegați de învârtoşarea inimii, ca unul din aceştia. Închinați lumii geniul vostru, şi lucrarea nu va mai fi casnă, ci cules de bucurie!

Sofistul clătină dispreţuitor din cap. Învăţăceii se priviră cu îngrijorare, întristaţi de lipsa de tărie a răspunsului. Luminile apusului începeau să agonizeze, în cer.

— Înţeleg, se învoi poetul. Atunci de ce nu aţi făcut aceeaşi judecată şi smochinului? El dăruia lumii umbra odihnitoare, frunzişul lui, plin de gunguritul păsărilor.

— În adevăr, încuviinţă sfântul. Guruia în el un cârd de zburătoare. Se cuibăriseră de peste tot, atrase de ascunzişurile-i stufoase. Ca nişte gânduri rele într-o minte nelucrătoare, ciori hoaţe, coţofene stricătoare, sturzi şi mierle puse pe pradă jefuiau viile învecinate şi, sătule, ciuguleau smochinele celorlalţi, făcându-le să se strice. Când învăţătorul a poruncit osânda, au căzut şi ele moarte, ca singurul rod al pomului.

— E şi aici o contrazicere în învăţătura maestrului vostru. Aceleaşi păsări aveau în altă parte îngăduinţa să se hrănească fără muncă.

— Nu amestecaţi jaful cu hrana, nici tâlhăria cu învoirea de a culege boabe pe urma recoltelor. Întrebaţi sperietoarele din lanuri şi tocăliile din vii! Cine mai pune apoi paznici pe mirişti?

— Nu e un argument, replică sofistul. Pomul a fost tot atât de nevinovat ca şi păsările aciuate în el. Iar voi, tot nişte hoţi, tăbărâţi să jăcmăniţi un biet pom ce nu era al vostru, cu ce drept mai mare decât păsările cerului? Şi fiindcă pomul n-a răspuns lăcomiei voastre, l-aţi pedepsit cu moartea. Spune, mai bine, urmă el, că ăsta a fost bunul-plac al zeului tău. Sau o *ananke,* o fatalitate care spânzură asupra smochinului... Numai aşa s-ar îndreptăţi gestul Apollonului căruia tu îi spui Hristos. Căci un zeu al Tartarului nu putea fi, deoarece a iubit lumina şi pe copii, oamenii şi florile. Şi mai ales umbla întovărăşit de femei frumoase - spuse poetul. Avea liră?

— Da, zâmbi apostolul. O liră grea, în chip de cruce. A dus-o în spate. Şi a murit întins pe ea...

„Ciudat”, gândi Aristobul. Ca Orfeu.

— Dar umbra? - urmă el, cu glas tare.

— Care umbră?

— Umbra smochinului. Ea cu ce l-a supărat pe stăpânul tău, de n-a cruţat pomul, măcar pentru odihna şi răcoarea cu care îmbia pe trecătorii obosiţi?

Şi poetul, înciudat, urmă să-l hărţuiască pe Ioan...

Sfântul se oprise şi asculta. Mintea lui părea că începe să gâfâie şi caută un razim de care să se apuce. Învăţăceii, speriaţi, se găteau să-i sară în ajutor. Nu pricepeau că apostolul nu cerea să câştige pe nimeni numai prin

puterea harului său, fără nici o caznă şi nici o luptă din partea potrivnicului. El înțelegea să-i stârnească omeneşte mântuirea, ca să se întemeieze pe propria lor învoire de înduplecare. Lucrarea conştiinței să nu-l năvălească pe necredincios dinafară, streină, ci să izvodească dintr-o sămânță lăuntrică, răscolită în chiar tărâmul sufletului îndărătnic.

— Mă întrebați de umbră?

— Da, şi aştept răspunsul.

Şi poetul se propti parcă şi mai temeinic în îndărătnicia lui.

— Când, asudat de cale, îți iese înainte o fântână şi alergi însetat la ea, ce-i ceri? - se adresă el tânărului.

— Apă.

— Şi dacă o afli seacă, mai cobori ciutura să scoți umbră şi răcoare din fund? Chiar dacă ghizdurile i-ar fi mărgăritare şi buzele de rubin, nu mai degrabă te pleci să iei pietre şi să le arunci în gura-i mincinoasă, să i-o astupi, ca să nu mai înşele şi pe alții?

— Adevărat, se înmuie poetul. De unde ştii asta? Aşa mi s-a întâmplat odată. Eram o ceată de băietani şi ne întorceam de la jocurile din Argolida. Însetasem şi căutam apă. După multă alergătură, am aflat o fântână şi am tăbărât toți pe ea. Dar era goală, uscată... De ciudă, ne-am pus să o lapidăm şi n-am plecat până nu am umplut-o cu bolovani.

Şi poetul îşi zâmbi, roşind, amintirilor.

— Voi erați nişte copii fără de minte, nu un zeu ca cel despre care vorbeşte omul acesta, îl înfruntă sofistul. Fapta voastră a fost o nerozie. A lui vrea să fie plină de tâlc nou şi să ne dea lecții.

Şi-apoi, urmă el, întorcându-se spre apostol, la smochin nu mai era nevoie ca cineva să se ostenească coborând în fântână. Umbra i se oferea de la sine, odihnitoare, la picioare: pentru trudiți, ca un heleşteu răcoritor, gustoasă ca un soi întremător de bucate...

— Nu, îl tăgădui sfântul. Umbra sta tolănită ca o curtezană, îndemnând la lene şi huzur. Lucrătorii de pe meleaguri alergau să trândăvească la adăpostul ei. Fete şi flăcăi se întâlneau furiş acolo să se desfrâneze; şi multe virtuți slabe se pierduseră din pricină că le-a fost duşmană vicleană.

— E tot aşa cum ai învinovăți noaptea pentru toate câte se săvârşesc sub adăpostul frumuseții umbrarului stelelor.

— Noaptea e sortită anume pentru odihnă şi îmbrățişări, răspunse marele dascăl. Dar pomul zămislea din zi noapte şi din odihnă păcat, ca un adaos. La amiază, când pe poteci curgeau pâraie de oi şi capre să se adune lac în

jurul smochinului, se iscau numai certuri şi bătăi între păstorii îmbulziți care să apuce locul la umbră.

În toate chipurile, reluă el, pomul făţarnic era pricinuitor de scandaluri. Şi, vai de cel prin care vine scandalul, a spus învăţătorul.

— Chiar când el nu poartă nici o vină?

— Chiar.

— E nedrept, rosti poetul.

— Trebuie, hotărî apostolul. Hristos însuşi, prin care a intrat atâta tulburare în lume încât v-a mânat şi pe voi în ochiul acestui ostrov de piatră, a ispăşit nevinovat scandalul pricinuit...

Apostolul vorbea o elină stranie, plină de o prospeţime necunoscută atenienilor, cu o sintaxă încâlcită, încărcată de ascunzişuri, smălţată de cuvinte originale, complicată cu înţelesuri şi noţiuni tainice. Era limba lor şi totuşi suna ca o alta, nouă, ceea ce îi interesase la început, dar acum începea să-i încurce şi să-i obosească.

— Ce vrea să înţeleagă prin scandal? - întrebă poetul, întorcându-se către sofist.

— De bună-seamă, paradoxul, contradicţia ridicată la puterea de argument, îi răspunse acesta... Apoi, către apostol: Atunci, Domnul tău de ce n-a săvârşit o altă minune? E drept, mai grea.

— Care?

— În loc să blesteme, să fi binecuvântat, cum a făcut de atâtea ori. În loc să usuce crengile, să le fi umplut de sevă rodnică, aşa cum spui că a făcut cu mădularele ciungilor şi ologilor.

— Nu era mai grea minunea, grăi pe gânduri Ioan. Era cu neputinţă...

— Cum, cu neputinţă? Ziceai că stăpânul vostru avea puteri neţărmurite. Era doar fiul lui Zeus iudaicul.

— Oh! Nu din neputinţa Mântuitorului, se învolbură Ioan, ci din pricina smochinului. Fără învoirea lui, pe păcătos nu-l poţi îndrepta, nici pe bolnav, tămădui...

— Şi smochinul nu vrea?

— Da, nu vrea, avea o racilă, spuse încet bătrânul.

— O ce?

— Lasă-mă să-ţi istorisesc urmarea minunii. A doua zi, când iarăşi am trecut pe-acolo, am găsit lângă smochinul uscat o gloată îndârjită. În mijloc, stăpânul locului, cu toporul în mâini, ne aştepta mânios:

— Cu ce drept v-aţi atins de proprietatea mea şi m-aţi dăunat? se răsti el.

Cu un semn, învățătorul îl domoli:
— Ce venit îți aducea pomul ăsta neroditor?
— Plăcerea de a-l avea şi de a-l şti al meu, răspunse omul.
— Dar paguba ce-ți aduce n-o socoteşti?
— Paguba? - se uimi stăpânul. Care?
— La umbra lui nu creşte nici măcar iarbă, îl dumiri Isus. Din pricina lui, streinii ademeniți îți sparg gardurile şi oile îți bătătoresc moşia. De ți-ar da măcar o dată la zece ani poame! Dar tu ştii bine că e sterp pentru totdeauna.
— E sterp, dar îl iubesc aşa cum este, pentru frumusețea lui. M-am alipit de el din copilărie. Am deschis ochii pe el şi-mi plăcea să mă tupilez în frunzarul lui. Tânăr, la umbra lui am dezmierdat întâia femeie. O părticică din sufletul meu a trecut în cercurile trunchiului său vârtos. Ce să fac cu el acum?
— Să-l tai şi să-l arunci în foc, ca pe un netrebnic, îl povățui Domnul. Iar în loc să sădeşti un smochin bun, care să-ți dea umbră mai smerită şi îmbelşugată roadă.
— Nu te las numai cu sfatul ăsta. Nu scapi cu atât, se aspri omul. Trebuie să mă despăgubeşti şi de dauna ce mi-ai făcut şi de durerea ce mi-ai pricinuit.
Şi se agăță de vestmântul învățătorului, crezând că acesta vrea să plece. Noi sărirăm, gata de harță. Dar o privire a Domnului ne potoli pe toți.
— Aş vrea să-l înviezi, spuse el, arătând spre lemnul ce începea să putrezească.
— Cum? Să putrezească? Aşa repede? întrerupse sofistul. E cu putință?
— Lemnul nu făcea decât să-şi găsească starea lui adevărată, îl deslușí apostolul. Starea în care se afla de mult, sau în care trebuia de mult să fie, adică moartea...
— Nu înțeleg, se nedumeri poetul...
— El era de mult mort în ceea ce priveşte menirea lui pe lume, se căzni Ioan să-l lămurească. Înfățişarea lui verde, frunzişul umbros, fără de roade, erau numai o aparență, adică minciună. Şi minciuna este totuna cu neexistența, cu moartea...
Sofistul strâmbă din nas la sărăcia argumentării... Şi se gândi la strălucita dialectică cu care el ar fi sprijinit procesul smochinului.
— Aş putea să-l înviez, zise Mântuitorul. Dar ar fi zadarnic. Roade tot n-ar face.
— Pentru ce nu? - întrebă stăpânul.

— Fiindcă nu vrea. Fiindcă el crede că are altceva mai bun de făcut. Dar, de fapt, pentru că e bolnav, adânc bolnav.

— Bolnav? Are un vierme adânc? Atunci ar fi tânjit, n-ar fi crescut atât de trufaş, replică păgubaşul.

— Viermele trufiei nu slăbeşte, ci umblă şi îngraşă pe pătimaş. Pune-i securea la rădăcină şi doboară-l! - porunci învăţătorul. Te voi despăgubi însutit de toate pierderile.

Omul, dintr-o dată alinat, se supuse. Tăie repede trunchiul, ajutat de mulţime, şi-l făcu, împreună cu crengile, stivă deoparte. Apoi se întoarse spre Domnul, aşteptând plata.

— Scormoneşte şi scoate rădăcina! - porunci din nou acesta.

Cu cazmale, sape şi hârleţe, în câteva clipe rădăcina fu dezgolită şi răsturnată afară. Între viţele-i încâlcite, ca în nişte căngi, sta pitulată o grămăjoară rotundă, ca o piatră.

— Trage bulzul acela de pământ afară din ghearele rădăcinii! - îl povăţui învăţătorul.

Omul se plecă, descleştă lucrul din încolăciturile rădăcinii şi-l cercetă, curăţindu-l de pământ. Era o ulcică.

— Deschide-o şi umblă în ea! - îl îndemnă Isus.

Omul, cu teamă că se putea ascunde acolo un şarpe, ridică învelitoarea care o astupă la gură. Era plină cu bani de aur, care, în lumina dimineţii, îi luau ochii.

— Iată boala pomului tău, omule. Şi, poate, şi boala ta. Smochinul tău se încleştase ca un avar de aurul aflat sub el, nu mai voia să ştie de celelalte îndatoriri. Dar cine zace pe comori nefolosite nu rodeşte niciodată.

— Ce să fac cu ei, Doamne? - rosti încurcat omul, prefirând cu mâinile galbenii ispititori.

— Împarte-i la săraci! Şi chiar acum. Tu nu-ţi opri decât unul, cu care să cumperi un răsad bun în locul trândavului. Cu ce prisoseşte, te despăgubeşti de aşteptarea până ce noul pom va rodi.

Săpătorul şovăi, cântărind banii. Se gândea că i se cuvin. Sigur i-a îngropat acolo tatăl său, ori unul din moşii săi...

Isus îi urmărea cugetul.

— Nu, îi spuse el. Nici tatăl tău, nici moşii... Un tâlhar care a pierit înainte de a se mai putea întoarce. Scapă-te de ei cât mai curând! Iată, mâna ta, ţinându-i, a şi luat înfăţişarea smochinului avar. Zvârle-i repede, să nu ţi se întâmple şi ţie ca aceluia!

În adevăr, mâna lui se înnegrea, înțepenită, cu degetele închircite.

Omul, spăimântat, aruncă jos aurul şi începu să-şi frece vârtos mădularul amorțit.

Ioan tăcu. Dar geniul lui, pleşuvit pân-atunci de raze, se aprinse iar o clipă şi gura-i flăcără peste veacuri.

— Iată, vine vremea, grăi el, când cei găsiți cu aur sterp asupra lor vor fi osândiți mai rău ca vărsătorii de sânge; strângătorii de averi, socotiți ca tâlharii; şi închinătorii la frumuseți neroditoare, lepădați ca oasele moarte, din trup...

Şi dogoarea vorbelor profetice fu aşa de intensă, că unii din ucenici simțiră nevoia să-şi acopere fața cu mâna. Înaintea lor, în schimbul smochinului evocat de Ioan, se închipuia aidoma sluga chirnoagă din parabola cu talantul pe care-l îngropase, păzindu-l cu lene, în loc să-l rodească prin muncă şi dobânzi...

Dar streinii rămaseră neatinşi de viziune şi tot mai neînduplecați.

Sfântul se stinsese iar...

— Dacă ceea ce ai spus nu este tot un apolog, ci faptă adevărată, noi nu te putem cu nici un chip înțelege, se rosti tăios sofistul.

Şi se sculă de plecare.

— Pe noi ne pricep copiii... Şi ne înțeleg nebunii, zise zâmbind evanghelistul.

— Se vede!

Şi streinul arătă ironic spre ceata care sorbise cuvintele dascălului.

Stolul catehumenilor sări ca sub un bici. Scriitorii se ridicau cu gesturi ostile, cei mai tineri făcură câte un pas înainte şi toți vălurau şoptindu-şi unul altuia. Ce face sfântul? De ce întârzie? Cum de nu răpune pe potrivnici, cu înfricoşatele-i puteri? Pentru ce nu trăsneşte pe aceşti smochini neroditori cu care-şi pierde vremea?

Când unul din ei dete să deschidă gura, Ioan se întoarse fulgeratic şi, fără ştiința lor, un neauzit dialog se înfiripă câteva clipe între duhul lui şi duhurile lor cărora le răspundea, ca într-un farmec. Ei aflau astfel, din taină, fără vorbe şi dincolo de înțelegere, că rațiunea, logica şi judecata streinilor sunt tot însuşiri dumnezeieşti, date oamenilor. Trebuie cinstite şi ascultate. Nicidecum robite prin silnicie, sau amăgite, cum numai Satana face. Ci înduplecate şi cucerite prin sloboda pătrundere. Pentru că mai presus de toate stă libertatea, de care fiecare numai în fața Domnului răspunde.

Şi freamătul ce bântuia pâlcul neofiților se stâmpără. Sfântul privi din nou cu bunătate pe sofist.

— Voi vă împiedicați de neînțelegere ca de o piatră pe care n-o cercetați, începu el... Dar...

— Iar pilde, paradoxe şi antinomii, îl reteză cu dezgust sofistul.

— Paradox, poate, îi luă vorba Ioan, din care voi faceți însă piatră de scandal, fără să vedeți că numai mărimea pietrei vă împiedică să cunoaşteți că ea este în adevăr nu un bolovan, ci un mărgăritar. Cele mai mari nestemate cu care voi sunteți obişnuiți ajung cel mult boaba strugurelui... Mărgăritarele risipite de Mântuitorul sunt cât pumnul, vă poticniți în ele şi le dați cu piciorul. Copiii însă se pleacă să le adune şi nebunii le culeg. Cu ele vă vor lapida la vreme.

Sofistul tăcu disprețuitor. Nu ținea să facă bătrânului onoarea unei dispute. Îşi vesti numai hotărârea de a pleca chiar în dimineața următoare, împreună cu toți prietenii. Şi dete porunci vătafului de năieri ce se afla cu dânşii să gătească vasul. Neofiții se bucurară.

Ioan se mâhni în duh. Nu se aşteptase să tulbure, necum să jignească pe oaspeții streini. Era o întâmplare neobişnuită, pe care n-o putea tâlcui. Inima începu să-i bată a luptă şi a gust de câştig, ca pescarului căruia prada îi fuge cu nada în gură.

Se rugă deci cu toată umilința să-l ierte, îi pofti să rămâie în seara aceea la dânsul şi se osteni, spre marea neplăcere a învățăceilor, să-i oprească. Vor mânca împreună agapa frățească înainte de a se despărți pentru totdeauna.

Streinii se învoiră şi porniră toți, cu oaspeții în frunte, prin amurgul în care orbecăiau lilieci uriaşi, spre chiliile unde ardeau făcliile cinei. Acolo, aşezați în jurul meselor, cu azimile dinainte, aduseră iar vorba despre frumusețe.

Poetul nu se dumirea şi cerea necontenit alte desluşiri.

— A noastră este o frumusețe înaltă şi neatârnată, hotărî sofistul.

— Şi eternă, împlini poetul.

— O credeți, adică o socotiți eternă, fiindcă nu sunteți voi eterni, rosti Ioan.

Poetul rămase uluit.

— Şi voi sunteți? întrebă el, cu o zvârcolire în trupul întors jumătate spre sofistul care tăcea.

— Da, făcu tare sfântul.

— Cum?

— Prin frumusețea la care năzuim, noi câștigăm viața veșnică.
— E o alta decât a noastră?
— Da. Frumusețea voastră e subtilă ca un vicleșug. Dar stă dincolo de voi și de viața voastră, încremenită ca un idol! Atârnați voi de ea și o slujiți ca pe o stăpână, și nu e decât o amăgire. Lut și piatră spoite cu frumusețe.
— Dar ritmul și măsura?
— Simple jocuri asupra cărora ați căzut la învoială să le primiți. În alte părți, la alte neamuri, domnesc altele, care pentru voi... sunt urâțenii.
— Atunci, frumusețea voastră...?
— Frumusețea noastră - și apostolul se însenină - e smerită și mereu râvnitoare. Ea ne este soață și slujitoare a mântuirii omului. Căci noi trebuie să fim liberi, nu ea. Sau și ea, dar cu noi și prin noi.
— Vorbește-ne despre această misterioasă frumusețe, îl rugă poetul.
Și apostolul le destăinui frumusețea suferinței, harul urâciunii care se descoperă ca cea mai deplină frumusețe când se jertfește, cum proorocise Isaia.
Apoi trecu la taina frumuseții celei dintâi, care s-a rupt de sus, din desăvârșire, și s-a umilit coborând să se întrupeze pentru lume, într-o misterioasă chenoză[35].
— E arhetipul, șopti mișcat poetul.
— Hristos, plecat până la măsura omului, îl întregi apostolul. Frumusețea care s-a încărcat de urâciune, a pătimit la fel cu noi, ca să rămâie pururi cu noi și să ne mângâie cu puterile ei, puse în slujba noastră. De această adâncă frumusețe ne alipim noi. Nu de pojghița strălucitoare de pe din afara lutului și marmorei cioplite.
— Semne ale ideilor eterne, catadicsi sofistul să adauge.
— Bine ai spus, zâmbi Ioan. Numai semne scrijelite la care vă închinați. Noi am primit însăși frumusețea și o mărturisim lumii, urmă el privind în ochii poetului, unde începuse să pâlpâie dorul cunoașterii. De aceea trebuie să mai rămâneți, ca să aflați și voi patima, moartea și învierea frumuseții eterne.
Și apostolul se rugă fierbinte să-și amâie plecarea.
Dar atenienii, la îndemnul sofistului, se și sculau să meargă la corabia unde dormeau, pentru ca în zori să ridice pânzele.
Deodată, când să deschiză ușa, un uragan dezlănțuit fără veste îi zvârli înapoi și-i țintui locului.

Furtuna trecu peste insulă cu vuiet cumplit, ca o zvârcolire, şi curând se pierdu. Încet, văzduhul se potoli şi ei putură să alerge la țărm. Dar pe toți îi împietri capul de gorgonă al lunii cu şerpi de nori în păr, la lumina căreia văzură că nava streinilor, smulsă din ancoră, nu se mai afla acolo. Departe, în volbura valurilor, cu toate pânzele ciulite, ea alerga ca o ciută fugărită de haită vânturilor cu limbi de apă scoase de-un stânjen. Şi-n huietele dezlănțuite, strigătele năierilor neputincioşi s-o strunească aduceau a vaiere de cucuvăi.

Streinii îşi frângeau mâinile chemând pe Poseidon. Când Ioan făcu, larg, peste pieptul umflat al mării, semnul crucii, o clipă păru că vasul vrea să se oprească. Apoi, repezit de-un talaz, pieri în zare.

Atenienii se lamentară îndelung că nava nu le-a rămas, măcar oricât de sfărâmată, zvârlită pe țărm. Ar fi muncit toți zi-noapte şi din hârburile culese ar fi alcătuit o alta, cu care să plece. Pe când aşa, trebuiau să aştepte, ascultând neplăcutele propovedanii ale bătrânului, până trece o corabie să-i ia - cine ştie când. Până atunci fură nevoiți să rămâie oaspeții evanghelistului.

A doua zi, în semn de naufragiu, înfipseră într-un pisc un steag alcătuit din trei fâşii rupte din vestminte de culori deosebite, prinse la câte cinci palme una de alta, ca nişte limbi de balaur - şi aşteptarea începu.

Ioan căuta tot timpul să-i mângâie. Se făcuse şi mai blând. Luă asupra-şi vina furtunii şi se rugă pentru scăparea lor. Dar sofistul, cuprins de presimțire, se împotrivea din toată sinea lui ascunsă bunătății şi purtării de grijă a sfântului. Mândria îl împiedica să se arate fățiş, dar îi era frică. Nici el nu desluşea de ce anume... Îşi astupă urechile înțelegerii, apucat de-o îngrijorare tainică, nu atât pentru el, cât pentru soții lui. Curând se şi aleseră, despărțindu-se în două. Poetul sta aproape numai cu ceata ucenicilor şi cu sfântul, ascultându-l. Ceilalți umblau toată ziua după vreascuri şi sfărâmături de lemne zvârlite de mare, cu care să hrănească focurile de noapte, aruncând chemări de salvare corăbiilor trecătoare, pândite cu rândul până la ziuă.

De multe ori, Ioan rămânea cu ei de veghe, ținându-le de urât la vetrele aprinse, şi le vorbea, asemănând viața noastră pe pământ cu surghiunul lor pe acel ostrov, în aşteptarea mântuirii.

Sofistul şi retorul se luptau cu îndărătnicie. Dar atletul duhului nu-şi folosea puterile lui ca să-i biruie. Ci, ca în acele lupte la care privise în Antiohia, căuta să se ajute mai degrabă de forțele potrivnicului. Când acesta

se împinge impetuos în tine, să te răstoarne, tu, lăsându-te mai jos decât el, îl tragi spre tine, şi, împrumutându-i opintirea, îl arunci, descumpănit, peste cap.

— Cum putea rodi smochinul, întorcea vorba sofistul, dacă nu-i era vremea?

— Cine are o slujbă trebuie s-o împlinească atunci când stăpânul i-o cere, oricare ar fi vremea şi ceasul, răspundea apostolul.

— Asta, la oameni, replica sofistul. Dar pomii nu sunt oameni, şi deci nici slugi.

— Ăsta este raționamentul vostru logic, îl mustra sfântul. Dar e un altul, mult mai adânc, raționamentul analogic.

— Cum asta?

— Pomii sunt asemeni oamenilor, deci...

— Nu, protesta atenianul.

— De ce nu? Zeii voştri n-au făcut din oameni copaci?

— Tu gândeşti la Daphne?

— Şi la alte analogii ale credințelor voastre. Căci după însăşi mărturisirea ta, toți nu suntem decât umbre, răsfrângeri slabe ale ideilor, ale tiparelor ce singure trăiesc vii la un loc, analoge, în sânul logosului, unuia Hristos, unde trebuie să ne întoarcem şi să ne topim iarăşi. Deci învățătorul putea trece în pomi duhul, poruncindu-le să-i slujească, adică să rodească pe loc. Oare rodirea la anume vreme e o mai mică minune decât aceea pe care o cerea stăpânul veşnic al smochinului, bătând în trunchiul încuiat?

Dar cele mai dragi şi tainice vorbe le avea cu poetul, care nu înceta să-l ispitească despre frumusețea lumească şi cea veşnică.

— Frumusețea voastră? - îi răspundea Ioan. Ca semizeii voştri, ați spânzurat-o ceva mai sus de voi, ca o zare întinsă deasupra pământului. Stă acolo, linie nemişcată, o coardă de care să vă aninați darurile.

Aristobul asculta cu ochii măriți ca de spaimă.

— Şi a voastră? - îngăimă el.

— A noastră? Coboară dreaptă, de sus, din eternitate, se întrupează cu un capăt în noi, urcând cu celălalt sus, tăind-o pe a voastră pe la mijloc în două, ca să facă crucea...

— Iarăşi crucea? gemea tânărul.

— Crucea, scară pe care necontenit coboară îngerii şi urcă oamenii, stăruia sfântul.

— Scara aceasta a dus-o zeul Isus în spate, ca să vă suiți voi? se înfiora poetul.

— Şi o duce încă, până o veți lua şi voi... urma Ioan.

Poetul se îngălbeni.

— Trebuie să o luăm şi noi în cârcă?

— Treaptă cu treaptă, îl linişti apostolul, zâmbind de nevinovăția lui. Crucea trebuie dusă cu popasuri. Şi necontenit Mântuitorul ne sprijină, aşa încât, cu cât se face mai grea, cu atât o purtăm mai uşor. Când ajungem s-o ducem întreagă, am şi sosit în vârful ei, adică slobozi în mântuire.

Şi evanghelistul îl mângâie cu privirea. Aristobul rămânea tăcut, cu gândurile ațintite spre neînțeleasa veşnicie către care-l îmbia bătrânul pontif.

— Dar crucea e încă o contradicție, gândea el tare... Noi iubim simetria...

— Şi ce e simetria, decât o contradicție armonizată? - îl dumirea sfântul. O opoziție echilibrată, cu părțile cumpănite? Iată, şi desfăcând brațele opuse în lături, se dădea pildă.

Astfel trecură câteva zile şi nopți, până ce într-o seară vasul se întoarse din rătăcirea în care-l alungase vârtejul. Năierii povestiră că fuseseră împinşi într-un liman, departe, unde au stat până au dres stricăciunile. Nici unul din ei, ca prin minune, nu pierise...

A doua zi, nava, grăbită, se înapoia la Atena, cu toți streinii, afară de unul... Poetul rămânea de bună voie ucenic la sfântul, să primească noua frumusețe harică, slujitoare a oamenilor. Şi, pe când ceața neofiților cânta imnuri de laudă Domnului, sfântul, marele pescar de oameni, îi binecuvânta pe cei ce plecau, mulțumind lui Hristos pentru cel pe care i-l lăsau acolo zălog şi spre care se întoarse cu caldă îmbrățişare.

Dar o înfricoşată descoperire îl țintui. Ochilor lui descețați nu li se înfățişa poetul în stihar verde, ce stătuse până atunci de-a dreapta lui. Venise şi se închina cu umilință, cerând iertare, însuşi smochinul neroditor pe care-l lovise Isus.

Sta acolo, înviat din adâncurile osândei, pomul îndărătnic de odinioară, sosit să-şi răscumpere greşeala şi făgăduind, smerit, îmbelşugată roadă.

Ioan simți cutremurul adânc al descoperirii şi se clătină sub zguduirile bucuriei, încât trebui să se razeme de trupul poetului, ca de un trunchi... Dar nu spuse nimănui nimic.

Porunci numai caligrafilor să şteargă din bucoavnă tulburătoarea întâmplare cu smochinul neroditor, de care, astfel, nu se mai pomeneşte

până astăzi în Evanghelia după Ioan.

SPIRITUL RĂSCUMPĂRĂTOR DE MOARTE

ÎNTORS PRIVESC SPRE CINA MEA (din lăuntru). Cum fiecare celulă îşi ia partea ei de hrană. Cum aleargă bunătăţile, cum se împart la masa interioară merindele cărate de slujitorii roşii. Cum blidurile trec prin faţa tuturor mesenilor pline cu carnea aţâţătoare şi pâinea dătătoare de putere. Creierul, din jilţu-i de fildeş înalt, ca un rege îşi scoate cel dintâi halca mare şi inima îşi toarnă vin şi ficatul îşi trage zahărul, iar rinichiul apucă sarea...

Iar colo în colţ un mădular slab şi oropsit se întinde să apuce şi el o bucăţică şi mă doare flămânzeala lui.

Mâncaţi, beţi la masa mea lăuntrică, pururi întinsă şi luminată... Umpleţi-vă de forţa lumii ciocnită în cupe umplute de slujitorii roşii... Dar nu uitaţi că sângele e numai un semn şi aerul abia un simbol.

Toate merindele sunt aduse de afară de peste graniţele mele, merinde depărtate din streinătate, ostile plătite cu jaf şi ucidere, cumpărate cu moarte şi mâncându-se în taină.

Tatăl nostru care face din moarte viaţă, un chip trecător al eternităţii şi durerea o formă a sfinţeniei, pentru că sufletul e pur şi mintea înaltă deasupra cumplitului ospăţ, să poruncească cu linişte îndepărtarea necurăţeniilor.

[mss. în posesia familiei]

TATĂL NOSTRU

TATĂL NOSTRU este foarte puțin o rugăciune. Dintre toate, este aceea în care nu cerem, nu cerşim aproape nimic. Afară de pâinea noastră şi aceasta numai pentru ființare, restul este crez şi descoperire, îndemn şi mărturisire. Nu e individual. Cine-l spune vorbeşte în numele tuturor şi mărturiseşte pentru toată omenirea. În el domină obştescul şi socialul care îşi cer împlinirea. Chiar pâinea dacă o ridicăm la simbolul ei spiritual se preface din hrană în principiul existenței, pentru care din spaimă de neant ne rugăm să nu fie retras.

TATĂL

CREATORUL începe prin cea mai mare şi înfricoşată taină a noastră, prin a se descoperi ca tată, iar noi făptura şi copii ai Lui. Orice ar fi El pe planul creației, al existenței, este Părinte. Este de la început răspuns la toți ce-L socotesc un constructor, principiu abstract închis în sine şi pentru sine, Inteligența primordială, număr unic care se multiplică, Arhitect sau Mag, scamator. Nimic din toate astea, ci tată, persoană cu toată bunătatea, mila, îngăduința şi dragostea de părinte. În Tatăl nu [*indescifrabil, probabil* sălăşluiesc] toate divinele însuşiri, cine i Le poate socoti, ci numai acele iradiate pentru zămislire, alese din absolutul divin şi întoarse duh spre neființa în care s-a precipitat viața şi moartea... alt soi de viață.

Prin această solicitudine El este Tată plin de toată grija şi răspunderile grației dumnezeieşti şi Duhului. [...]

Aceste raze, raze - misterul Fiului - mănunchi s-au strâns şi mai laolaltă şi s-au personificat în Fiul, cel de la început în Tatăl.

Dar El nu e limitat numai la această fâşie de activitate cosmică, plăsmuitoare şi întreținătoare. Plenitudinea Lui se limitează în acest chip doar pentru noi. Numai aşa îl putem oarecum ajunge şi cunoaşte ca tată, numai prin acestea se poate spune că e imanent. Toate celelalte infinite puteri şi măriri nemăsurate strălucesc de cealaltă parte a existenței, creație dincolo de Sine ca Dumnezeu Tată [*indescifrabil*] niciodată ascuns, etern El este totodată nonexistența care ne înconjoară. Cosmosul ca oceanul [cu] un biet atol - cosmos ieşit tot din plasma Lui a toate făcătoare.

Ce poate şti un prunc despre părintele său, un împărat, cârmuitorul celei mai mari împărății? El plânge şi cere să-L aibă necontenit lângă dânsul, să-l apere şi să-l îngrijească. Cum să ştie că munca Tatălui este în pâinea pe care

o mănâncă, în laptele pe care îl bea, în vestmântul care îl îmbracă, mâna Lui în lemnul şi soba care-l încălzeşte. Grija Lui în patul şi aşternutul care-l adoarme, în pereții casei care-l ocrotesc, în mâna slugilor care-l slujesc. Părintele absent, plecat după alte treburi şi în împlinirea altor activități, s-a lăsat pre El copilului în tot ceea ce-l ține, îl viază şi creşte şi-l slujeşte. Tatăl are o mie de chipuri în care să-i aibă de ştire şi să-l vegheze în orice clipă cu toată dragostea şi puternica lui bunătate de Tată.

AL NOSTRU

A DOUA mare revelație pe care domneasca rugăciune ține să ne-o descopere este că Tatăl nu e al meu sau al tău, este al nostru al tuturor. Şi dintr-o dată se hotărăşte frăția şi solidaritatea, nu numai umană ci întreg cosmică. De la început, axiomatic, oricine nu ține seama de toți ceilalți nu-i este fiu. Numai toți la un loc, întrupați într-un bloc, suntem fiul. Cine-l cheamă dezbinat numai pentru sine, răznit de ceilalți, îl cheamă împotriva lor şi nu e ascultat.

Rugăciunea ne învață astfel că trebuie când ne rugăm să ne gândim la toți, când cerem să solicităm pentru alții, numai aşa căpătăm şi noi. Tatăl nu are preferințe şi predilecții, toți sunt ai lui egali înaintea dragostei şi bunătății sale. Harul Lui infinit nu se poate micşora, revărsa numai unuia. Cât de mare, e tot prea mic pentru imensitatea, bunătatea lui Dumnezeu.

Fără să ştii, fără să vrei, rugându-te pentru tine îl chemi asupra tuturor. De ce să nu faci asta cu bună-ştiință, de ce să nu te creşti singur şi să te potențezi la multiplul omenirii şi al creației întregi, măcar în clipa rugăciunii. Atunci poți cu adevărat deveni universal, om cosmic, reprezentant al frăției întru Dumnezeu, aşijderi Domnului Hristos, emanație sublimă a umanității îndreptându-şi vârful spre Tatăl.

Al nostru este Tatăl, rugăciunea către El, oricine ar face-o cât de singur şi mic, să fie ca şi cum ar fi a noastră, din partea noastră a tuturor pentru Tatăl nostru. Asta mai arată ce păcat de moarte este ura şi pizma unuia asupra celorlalți copii ai Domnului. Ce nelegiuire este să te rogi pentru răul altuia, să chemi urgia asupra fratelui tău. Şi mulți îndrăznesc să facă asta în rugăciune, cu aceleaşi buze şi în aceleaşi cugete cu care cer pentru ei binele şi ajutorul. Cel ce se roagă împotriva altuia se roagă împotriva lui.

SFINȚEASCĂ-SE NUMELE TĂU
PRECUM ÎN CER AŞA ŞI PRE PĂMÂNT

S-AR PĂREA ciudată această cerere a noastră, oricum de prisos, numele lui Dumnezeu e sfânt şi fără noi. Noi cerem numai îngăduința să-L sfințim şi noi pre pământ împreună cu cei ce zi şi noapte cânta în cer: „Sfânt, sfânt, sfânt.”

Dumnezeu nu are nume, ceea ce se înțelege prin numele lui Dumnezeu (I.H.V.E.) e totalitatea ştiinței şi cunoştinței noastre despre El. Mintea noastră îl cuprinde şi îl sfințeşte, adică I se închină şi-L adoră pe Dumnezeul cunoaşterii în acest chip. Numele Lui este înțelepciune, Slujba sunt legile armoniei universale, artelor roditoare, principiile universului, destăinuirile fizicei şi hyperfizicei, Luminile rațiunii, Rigorile logicei, Splendorile adevărului, Puterile numerelor, Rânduielile cunoaşterii, Însuşirile sufletului, Tainele trupului, Bunătatea, Frumusețea, Ordinea, Desăvârşirea spre care tind toate şi la care vor ajunge toate. Pe unele ca acestea cerem şi ne rugăm să ne dea puterea şi capacitatea să le sfințim, să le adorăm. Acestea sunt razele dumnezeieşti ale căror lumini scriu şi revelează numele Lui în creație.

Numele lui Dumnezeu este starea Lui de creație, Cuvântul, şi-L rugăm să nu încetăm o clipă de a o sfinți şi noi, ca să participăm şi noi la sfințenia Lui.

CARELE EŞTI ÎN CERURI

A TREIA mare taină ce ni se descoperă şi ne mântuieşte de o străveche robie. Dumnezeu este al tuturor şi e liber, nu e robul nici unui om, nici unui neam, nici unui loc, nu e țintuit nici în Tir, nici în Sidon, nici la Roma, nici în Lassa, ori în Ierusalim. El planează peste toată creația şi o înfăşoară, aşa cum planează Cerul.

Nu e un zeu pământean şi pământesc. Să nu-L căutăm ca idolatrii în lemn sau în piatră, în frumusețe cioplită sau în templu zidit. E dincolo de cele pieritoare ale existenței, într-un plan deasupra tuturor închipuirilor existenței, care cearcă să fie închipuit prin cuvântul Ceruri.

Acest: „Carele eşti în ceruri” - pune apocaliptic capăt neînțelegerilor între religii. Este cea dintâi împăcare pe pământ, înaintea tuturor judecăților de apoi...

Pe Cel ce nu-L încap cerurile, oricât L-ar îmbucătăți pământul, unii adorând o părticică, alții alta, El tot unic al tuturor rămâne, acolo în cerurile Veghetoare: Tată al nostru.

Ierusalim, Romă, Mecă, biete fanale fumegătoare, înecate, topite, şterse de imensa Lui lumină vărsată pe pământ - A Tatălui nostru care e în ceruri.

VIE ÎMPĂRĂȚIA TA

ÎMPĂRĂȚIA lui Dumnezeu neîntreruptă este fără de început. Adevărul total peste timpuri, dincolo de hotarele vremii, acum ca şi în viitorul tuturor veacurilor. Dacă ne rugăm este ca lepădându-ne de împărăția noastră, a omului, să ni se descopere şi nouă, să vie şi peste noi, adică să ni se dea puterea şi răbdarea să cunoaştem Împărăția lui Dumnezeu, să o primim şi să o răbdăm: „Împărăția Mea nu e din lumea aceasta", dizgrație pe care o cerem să fie îndreptată, golul să se astupe. Lumea aceasta, noi, să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu sub ocârmuirea Adevărului de la care ne-am abătut. Noi avem un adevăr lumesc, o optică pământeană. E mult mai greu, aproape cu neputință să mergem noi la Împărat, să ne mântuim numai cu slabele noastre mijloace.

E mult mai uşor ca Împărăția să vie la noi, în chipul adevărului etern care luminează şi descoperă toate.

Doamne, ajută celui ce slujeşte Adevărului Tău fără odihnă, fără frică, din toate puterile şi chiar dincolo de puteri, în duh, în cuget, carele se străduieşte ca să vie Împărăția Ta.

FACĂ-SE VOIA TA

VOIA lui Dumnezeu este libertatea... Prin şi din această mare, nestăvilită voie a Lui ni se îngăduie abaterile, păcatul, urâciunea, adică voia noastră, libertatea noastră omenească. Aici e marea, originara nemărginire a Creatorului care se oglindeşte în noi; socotindu-ne liberi suntem mărginiți de voia noastră ca de o nemărginire mincinoasă. Libertatea noastră e o tăgadă a libertății, căci nu e liberă, atârnată păcatului. Dar avem de la Dumnezeu libertatea să fim neliberi.

Voia lui Dumnezeu să ne liberăm voia de toate slăbiciunile, de toată amăgirea, de falsa libertate, de egoismul tiranic, de orbirea care ne țărcuieşte sufletul, de ură şi păcat, ca voia noastră să se deschidă şi să se modeleze după voia Lui: „Căci nu e după voia Mea"...

Lepădând libertatea noastră, a păcatului, invocăm la părinteasca bunătate şi cerem libertatea originară, neatârnarea de lume şi păcat care e voia lui Dumnezeu.

PRECUM ÎN CER AŞA ŞI PRE PĂMÂNT

O ALTĂ taină dezvăluită spre mângâierea noastră. Aşa cum era odinioară, va fi şi la sfârşit, precum în cer aşa şi pre pământ, poate fi analogic şi acum în prezent. Planurile sunt despărțite prin prăpăstii de netrecut, dar totuşi ce este sus se poate măcar prin răsfrângere oglindi jos.

Îndemnurile de sus, pildele sfinților, icoanele cerului se pot strevede şi sluji de îndreptar nouă celor căzuți. Nu suntem deci părăsiți cu desăvârşire. Pământul nu e retezat de cer. Cerul şi pământul se pot măcar asemăna ca umbră cu cel ce o aruncă, precum unul şi celălalt, până se vor uni şi plămădi într-o singură împărăție şi singură voie.

Rugăciunea deschide în noi alți ochi-îngereşti, ca să vedem, sau măcar să visăm şi să cercăm să facem şi noi precum în cer aşa şi pre pământ, adică împărăția Ta şi Voia Ta, adevărul divin şi libertatea divină.

PÂINEA NOASTRĂ CEA SPRE FIINȚARE DĂ-NE-O NOUĂ ASTĂZI

ACEEAŞI nestrămutată, imperioasă expresie: a noastră şi nouă. Suntem una până şi în sau mai ales, în pâinea care ni se dă, nu spre altceva, ci pentru existență. Nu putem, nu avem dreptul să lipsim pe nimeni de pâine, simbolul existenței, ca să o luăm numai noi, de pâinea, de viața pe care o cerem în numele tuturor. Umanitatea e un singur corp şi trebuie hrănită toată. Pâinea ca şi viața nu e a unuia, nu are stăpân, căci e un principiu de existență, e spre ființă. Nu se poate strânge şi capitaliza, căci ea e numai clipa de azi, mâine nu mai suntem pâinea, clipa, susținătoarea existenței a pierit. De aceea le cerem din nou desluşit, stăruitor în fiecare zi, căci ele țin numai de Tatăl, prin Fiul: „Deschide-vei mâna Ta (palma), Luați, mâncați”...

Prin pâine cerem cuminecarea cu Părintele existenței, împărtăşirea cu Dătătorul de viață eternă de care avem nevoie şi în fiecare zi şi astăzi. Aşa.

Cerem pâinea cea spre ființă, adică pâinea cea adevărată, care să hrănească toată ființa nu numai cea trupească. Pâinea să fie purtătoare de spirit, să aibă duhul ființător. Zadarnic ne îmbuibăm de pâinea pe care ne-o dă numai pământul, dacă în ea nu descoperim, nu vrem să includem cunoaşterea lui Dumnezeu care ne-o dă dragostea de aproape şi viața pe care trebuie să o respectăm, în numele cărora o cerem.

ŞI NE IARTĂ NOUĂ GREŞELILE NOASTRE PRECUM IERTĂM ŞI NOI GREŞIŢILOR NOŞTRI

UNA DIN cele mai frumoase taine între dumnezeire şi omenire. Acelaşi paralelism, aceeaşi analogie mângâietoare alătură cer şi pământ. Dar acest *precum* întoarce fraza şi aduce în capăt pe *iertăm şi noi greşiţilor noştri.* Precum iertăm şi noi, aşa iartă şi Tu nouă, ni se îngăduie să fim asemeni Tatălui şi să imităm bunătatea lui, mărinimia lui şi să iertăm noi întâi - după aceea şi cu această condiţie a faptei noastre urmează gestul iertării divine, precum iertăm, iartă-ne. Iniţiativa să pornească de la noi, de jos, ca să stârnească reacţia de sus. Aruncăm în platanul pământesc de balanţă iertarea acelor ce ne-au greşit, celălalt, ceresc, se coboară plin de toată greutatea răsplatei, iertarea noastră.

Iartă şi ţi se va ierta. E aproape divină această îngăduinţă, care ni se dă ca o adevărată putere, nouă, tuturor păcătoşilor. Săvârşind un exemplu dumnezeiesc, al iertării, ne străduim spre perfecţie şi ne spălăm de păcat, apropiindu-ne oricât de departe prin iertarea care e aceeaşi, de Tatăl care e perfect şi ne iartă imperfecţiile a căror vină numai noi o purtăm.

ŞI NU NE DUCE PRE NOI ÎN ISPITĂ CI NE MÂNTUIEŞTE DE CEL RĂU

AICI fărâma mea de presupusă înţelegere se întunecă. Încerc să schimb pe „duce” în „lasă”... Şi nu ne lăsa în ispită. Dar cine este cel rău? Afară de noi înşine. De lumea pe care a creat-o Dumnezeu, iar noi am schimbat-o, am înrăit-o?

Cel rău nu poate fi decât tăgăduirea puterilor dumnezeieşti care ne-au şi ne susţin necontenit, în ciuda neglijenţelor, împotrivirilor, abaterilor noastre. De unde izvorăsc ele? Ispita lor? De la Diavolul socotit entitate aparte? Dar dacă n-ar fi cel rău o existenţă aparte, ar dispărea ispita? E necesar diavolul în economia lumii create? Căci dacă e, nu mai este posibilă - îngăduită - prezenţa Lui.

Diavolul este o amăgire, o ispită, de care cerem să fim mântuiţi. Viaţa însăşi aşa cum ne-o facem noi este o schimonosire a vieţii dumnezeieşti. Pe diavol îl creăm noi, nu l-a zămislit Tatăl. E o spiritualizare neagră a materialităţii spiritului din noi. E păcatul, tot păcatul cu tot cortegiul lui de crime, adorat.

Diavolul este ispita omenească şi ispita e diavolul. Cine ne poate mântui de noi înşine, de cursele pe care ni le întindem singuri, decât Tatăl puternic şi răbdător. Iată, Frumuseţea omeneşte poate deveni prilej de ispită şi inducătoare în păcat. Bunătatea ajunge slăbiciune îngăduitoare de crime. Tăria se face tiranie lacomă de putere. Libertatea, dezmăţ şi destrămare. Iubirea, capcană egoistă care ne sugrumă.

Diavolul este alcătuit deodată din toate acestea şi alte milioane bucăţele spurcate din noi. Un monstru înmiit care stă să înghită omenirea, zămislit de fiecare şi de toţi la un loc.

De aceea ne rugăm în numele tuturor, pentru izbăvirea de cel viclean.

Viclenia e prin excelenţă omenească. O deviere, o schimonosire a înţelepciunii, pusă în serviciul amăgirilor. Vulpea nu e vicleană. E firească. E aceeaşi tot timpul şi în toate împrejurările vieţii ei. Omul numai se preface, te amăgeşte că te iubeşte şi în aceeaşi clipă te vinde, te îmbrăţişează şi-ţi înfige cuţitul, te sărută şi cu sărutarea lui te arată călăului.

Diavolul este nu lipsa lui Dumnezeu, El neputând lipsi de undeva din lume - ci lipsirea noastră, lipsirea lumii de El.

Omul căzut este cel viclean. El este ochiul care trebuie scos.

„Scoate-mă, Doamne, de la omul viclean”, strigă psalmistul.

Şi ne mânuieşte pre noi de cel viclean, zice rugăciunea, nu ne lăsa în ispita amăgitorului, scoate-ne din lumea veacului orgolios, făţarnic şi protivnic Ţie - şi ne ridică în lumina sfinţeniei Tale, eternă.

*

* *

Am însăilat după-amiază o meditaţie profană despre Tatăl nostru, care mă urmărea de mult. Am cercat să-mi limpezesc, tot raţional, gândurile despre Tatăl, pe care-l deosebesc fără să-l dezbin de Fiul: partea creatoare din Părinte, Faţa întoarsă spre Cosmul cu toate virtuţile zămislitoare.

Am agonisit, scriind, alinare şi răgaz de împăcare cu mine şi cu vremurile. Cea mai slabă interpretare este a ispitei şi a diavolului, veşnică piedică şi piatră de scandal pentru mine. N-am consultat nimic, deşi mi s-a spus de o tâlcuire a lui Maxim Mărturisitorul.

Totul însă abundă desigur în locuri comune, amintiri şi comentarii auzite tot timpul.

Deşi l-am alcătuit pentru mine, simt nevoie să-l fac cunoscut şi altora. Orgoliu de scriitor? Ispită satanică? Cred că mişună de greşeli şi erezii fără

îndreptare, mai ales că vorba nu traduce gândurile la fel. Pentru unii vorba are adâncimi care duc dincolo, peste metafizică, pe când eu nu m-am avântat deloc în mistică, am rămas pe tărâmul mireanului de rând.

Înainte de prânz a fost la mine (I.D.) Ştefănescu, a stat aproape două ceasuri - în care a vorbit numai el, pe mine mă supăra un început de laringită. Mi-a vorbit de moartea bătrânei doamne Grecescu şi mi-a povestit de câţiva bătrâni, impresionanţi ca vigoare fizică şi intelectuală, pe care îi cunoscuse: Fleischen, Messmer, Ch. Diehl. Mi-a evocat apoi călătoriile lui în Italia - Umbria, Florenţa, Assisi. Are o memorie remarcabilă şi ştie să povestească frumos o mulţime de lucruri şi fapte. A cunoscut oameni de seamă şi a întâlnit tot soiul de celebrităţi pe unde a colindat. Interesante amănunte despre audienţele la Papa. Are o sănătate, o putere de activitate pentru vârsta lui (60?), pe care nu o spune niciodată, uimitoare, îmi place totdeauna să-l aud conversând - mult mai slab vorbitor ca profesor.

M-am sculat răguşit de-a binelea. Totuşi am primit invitaţia lui Liviu [Nasta] pentru dejun. Am întâlnit acolo pe Tudorel [Teodorescu Branişte]. Boala lui merge înainte, dar nu mă pot amesteca. Bob mi s-a plâns iar de sănătatea lui. E păcat că şi-o strică ducând o viaţă imposibilă.

Am trecut pe la [Traian] Mihail, să-i dau un argument în privinţa mobilei lui Cuza: mai mult un sofism de advocat.

La ora 5 am fost acasă - şi am citit până seara târziu - nu-mi vine să mă apuc de un lucru mai serios. Am gândit mult la un roman. M-a furat apoi *India* lui Mircea [Eliade], şi iar sau deşteptat în mine vechile râvne de solitudine şi asceză. Mi-e dor de Gange şi Himalaia.

[mss. în posesia familiei]

ADDENDA

[BUCĂȚI... DE LA UN PRIETEN]

AM AVUT UN PRIETEN... S-a prăpădit de mult... L-a răpus boala celor aleşi: nebunia.

Era un om ca toți ceilalți, nici mai rău, nici mai bun, nici mai prost, nici mai deştept. Singura deosebire, că simțea adânc şi visa întotdeauna... Ciudat! Vedea limpede, sub adevăratul lor preț, lumea şi viața, cu toate astea se lăsa să fie înşelat ca un copil şi visa, visa mereu.

Pentru toți ceilalți trecea drept o fire fericită: rece, nepăsător, sceptic până la cruzime, neclintit în mijlocul patimilor furtunoase ale vieții... Şi aşa era, aşa se purta, cel puțin în lume. Numai eu cunoşteam cealaltă jumătate a sufletului său, unde domnea o căldură bolnăvicioasă de seră, şi unde înfloreau, ca nişte monstruoase flori exotice, visurile lui nebune.

Seara şedeam amândoi de vorbă - cercetam şi cântăream toate întâmplările zilei şi mă minunam cu câtă putere de pătrundere prindea adevărata lor valoare şi mai ales rostul tainic al fiecăreia. Neîntrecut în prețuirea oamenilor, ghicea întotdeauna interesele ce mişcă pe fiecare (îşi înjghebase chiar o teorie - oarecum filosofică, a lui - teoria interesului, amestec de utilitarism şi evoluționism). Cu ce mulțumire crudă îmi arăta josnicia şi mişelia tuturor, josnicie şi mişelie îndreptățite şi sfințite de interesul orb al fiecăruia! Zadarnic cercam să-i țin piept vorbindu-i de bunătate dezinteresată, cinste şi curăție nepătate de urma vreunei bănuieli, căci mă năpădea sub potopul probelor cu care zdrobea tot ce încercam să-i dovedesc...

Pe urmă începea să zâmbească. Ştiam că de acum are să vorbească pentru el... că are să iasă din lumea noastră ca să intre în a lui. Mă revolta atâta copilărie, atâta simplitate la el... nu mai recunoşteam nici urmă de judecată critică, de logică, în aiurările lui nebuneşti - era un altul. Şi cu toate astea eram fermecat de închipuirea nefirească ce se țesea în vorbele lui, de imaginile stranii, nebănuite încă de mine, ce se aprindeau în creierul lui... Făcea nişte apropieri aşa de neaşteptate că mă înfioram ştiind că numai nebunii au astfel de scânteieri...

El însuşi îşi da socoteală de dezechilibrul organic, cum zicea el, în care se zbătea. Simțea el însuşi pe cei doi duşmani din el; lucidul şi visătorul. Îmi explica, glumind, cum în el natura topise, plănuise pe Don Quijote şi pe Hamlet, cele două capete extrem neîmpăcate ale firii omeneşti.

A trăit puțin... şi cât a trăit s-a luptat necontenit cu această îndoită a lui fire. A trăit puțin şi n-a făcut nimic, n-a rămas nimic de pe urma lui - afară de câteva bucăți răzlețe scrise fără vreun scop, deci fără îngrijire.

Deşi era artist cu sufletul, scepticismul şi neîncrederea l-au împiedicat întotdeauna să creeze.

Iar închipuirea lui de nebun l-a împiedicat veşnic să se folosească, să se bucure de viață şi să-şi creeze o poziție.

Bucățile lui răzlețe vor urma mai la vale.

Ți-am tulburat liniştea morții, sărman prieten, iartă-mă!... Odihneşte-te în pace, şi în loc de veşnică pomenire invoc acum pentru tine veşnica uitare.

CHIPAROSUL DIN LIDO

CHIPAROSUL NEGRU, SIMBOLUL doliului şi al morții, copacul veşnic cernit şi trist. L-am văzut pentru întâia oară în cimitirul de la Lido... Ce ciudat se profilau pe cer chiparoşii cimitirului din Lido!

Era la amiază şi vaporaşul, gâfâind obosit, ne târa spre insula fericită. Pretutindeni se cernea o poleială strălucitoare de aur, pretutindeni... peste ape, peste turnuri, peste oameni... Numai chiparoşii din Lido - tainici şi întunecoşi - tăiau neînduraţi strălucirea zării. Cum am sărit pe mal am alergat să-i văd. Erau nişte chiparoşi posomorâţi şi bătrâni... Unul însă, tânăr, zvelt şi mlădios, umbrea o groapă uitată... Era aşa tânăr, aşa de mlădios... aşa de trist - pleca aşa de abătut crengile peste groapa uitată... Părea că se zbuciumă un suflet în trunchiul subțire al chiparosului!...

L-am privit îndelung... cu ochii pe jumătate închişi, cu gândul aiurea... şi chiparosul lua din ce în ce chipul unei siluete omeneşti. Deodată rămăsei uimit: chiparosul luase înfățişarea unei fete cernite, unei fete orfane... plângând pe groapa mamei sale. Nu ştiam dacă mi se pare, atât de puternică şi amăgitoare era iluzia! Da, da... o fată orfană se pleacă spre groapă mamei sale, se pleacă şi iar se ridică, înecată de plâns... Vântul îi flutură crepul şi pletele... Soarele îi aureşte conturele... Fata plânge şi se roagă mereu, plecându-se peste groapă...

O văd bine acum! E o fată oacheşă, cu ochii înroşiți de veghere şi plâns, cu chipul pălit de durere... E atât de deznădăjduită, atât de singură! Cum s-a îndurat mama ei să moară... s-o părăsească? Cum s-a îndurat?!... Cum nu se găseşte nimeni s-o mângâie, s-o smulgă din ghearele durerii şi, cu toată puterea vieții lui, s-o ridice din nou la viață? Nimeni. Atunci, eu voi fi

acela! Furtunos mă reped cu brațele deschise şi... chiparosul mă izbeşte cu trunchiul peste piept şi mă trezeşte...

Eram în Lido, în cimitirul din Lido, şi priveam aiurit chiparosul zvelt, frumos şi fără simțire.

Pierise fata, pierise orfana. În fața mea se pleca la vânt, peste groapa uitată, chiparosul.

PALATUL DE MARMURĂ NEAGRĂ

PALATUL MEU DE MARMURĂ neagră se înălța în mijlocul unei pustii adânci şi fără de viață...

L-am făurit singur, singur l-am împodobit... şi veşnic singur locuiesc în el... Ce nețărmurită mulțumire este în tine, singurătate!

Un lucru mă doare: palatul meu l-am întemeiat pe nisip şi, în vârtejul vijeliilor, palatul meu se clatină... se crapă! Se va nărui?!...

Oh... cu câtă străduință înălțai minunea neînchipuită, minunea închegată în marmură neagră! Am cercetat întreaga lume, întreg pământul am scormonit şi n-am găsit marmură nepătată, curata şi strălucita marmură din care să-mi durez un palat.

Atunci am coborât în adâncul sufletului meu... aici găsii năprasnici munți de marmură neagră... toată durerea, toată deznădejdea împietrite în sufletul meu sub chip de marmură neagră!

M-am sfâşiat atunci! Cu însăşi mâna mea cioplii uriaşele lespezi; din suflet, chinuindu-mă, le scosei la lumină... Cu cât zbucium le scosei din adâncul de suflet!... Şi, pierdut în mijlocul pustiei, îmi înălțai din ele trufaşul meu palat de marmură neagră...

Patru turnuri horbotate la cele patru colțuri, patru scări mărețe la cele patru laturi... În mijloc o sală fără margini, pe zidurile căreia, jucându-se cu întunericul, lumina face ape... Peretele din fund are - ca o rană - încrustat în el un cadru oval de rubin sângeros... Un cadru gol, ce aşteaptă necontenit chipul ființei care-l va întregi, pe el şi pe mine. Încolo nimic... doar pereții lustruiți de marmură neagră... Din sală, patru uşi pătrund în patru coridoare şi de aici începe un labirint de odăi largi şi întunecoase - pline cu bogății nesfârşite, ce strălucesc ciudat în umbră...

Eu stau totdeauna în sala uriaşă şi goală, sub cadrul sângeros şi gol...

Eu stau şi aştept...

Afară vijelia urlă în pustie, nisipul în talazuri se mişcă, palatul meu se clatină... se crapă...

Eu aştept.
Aştept să se umple cadrul... ori de nu, să se năruie palatul!...

AUR

CUNOŞTI POVESTEA REGELUI mort de foame în mijlocul grămezilor de aur?!

O vrajă fatală îl urmărea pretutindeni şi prefăcea în aur orişice se atingea de el. În mâna lui, piatra din drum, noroiul scârbos, floarea plăpândă, tot... tot... se prefăcea în aur nepreţuit şi strălucitor... Încântat ca un copil, trei zile a petrecut regele schimbând în aur tot ce întâlnea în cale; trei zile a petrecut ca un copil, uitând chiar să mănânce şi prefăcând în aur pietrele din împărăţia lui...

În cele din urmă, foamea şi osteneala l-au ajuns... Slujitorii aleargă, corturile se întind, bucatele rare şi vinurile scumpe se revarsă înaintea regelui. Dar, cum le atinge, se prefac în aur! Nici o bucată de pâine nu poate să ducă la gură... totul se preface în aur strălucit...

Şi foamea regelui creşte şi setea mistuitoare îl arde şi slujitorii aduc mereu bucatele aţâţătoare, ce sub atingerea regelui se prefac în aur.

Ce chinuri înspăimântătoare a suferit vrăjitul rege, până ce a pierit de foame - ca un mişel - pe un morman întreg de aur!

Cunoşti povestea? Mintea cea iscusită a poporului grec a plăsmuit-o, ca un simbol, dar cât e de adevărată!

Eu sunt regele nesuferit! Sub atingerea închipuirii mele, totul se preschimbă în aur... în vis de aur, şi totuşi foamea sufletească mă mistuie. O foame cumplită, o sete arzătoare! Sunt sătul de aur! Nu mai vreau aur! Daţi-mi o coajă de pâine adevărată, daţi-mi realitatea - josnică, scârboasă, dar săţioasă... Nu mai pot alina o clipă foamea, foamea sufletească ce mă chinuie.

Cine va rupe vraja fatală, vraja neîndurată, ce preface în aur scump, dar peste putinţă de mistuit, ce schimbă în bulgări de aur toată hrana după care aleargă sufletul meu şi fără de care va muri?!

Cine poate să rupă vraja, vraja neîndurată, înainte ca să pier de foame - ca un mişel - pe mormântul nesfârşit de aur?!

O! Pentru o bucată de pâine adevărată voi da întreg mormanul de aur, mormanul de vise aurite, deasupra căruia sufletul meu se zbate agonic în chinurile foamei.

GHEȚARUL

ÎN NOAPTEA PLINĂ DE întuneric ghețarul străluceşte tainic.

Acolo sus, în înălțimea amețitoare a văzduhului, ca un tovarăş mă cheamă ghețarul strălucitor! Şi mă voi duce!

Pe cărări nebănuite, pe creste ascuțite de gheață, pe povârnişuri alunecoase de zăpadă, mă voi sui, luptând, spre tovarăşul ce mă cheamă.

Voi porni fără călăuză, nu sunt călăuze pentru drumurile încă nestrăbătute!

Acolo sus, ca un frate, mă aşteaptă ghețarul veşnic... Mă aşteaptă să-i aduc liniştea mea, ca împreună să facem o linişte de moarte; tăcerea mea, pentru ca împreună cu a lui să închegăm o tăcere de mormânt!

Când va veni ispititoarea căldură de soare, vom fi doi s-o înfrângem... Când se vor dezlănțui neputincioasele furtuni, vom fi doi să le înfruntăm râzând... Vom fi doi, însă mai singuri decât unul!

Oamenii privesc ghețarul şi clătesc cu milă din cap: „e rece şi amorțit”.

E rece - dar câtă sănătate pluteşte în aerul lui aspru, feciorelnic, veşnic proaspăt! Cum se umflă pieptul şi se limpezeşte mintea în răceala de pe vârful ghețarului!

E rece şi amorțit?!!

Ştiți voi câtă viață e împietrită într-o singură stâncă de gheață? Câtă putere e ascunsă într-un singur bulgăr de zăpadă?! Zâmbiți!

Un bulgăr de zăpadă se desprinde din vârf, se rostogoleşte... creşte năprasnic şi ajunge jos la poale - spăimântătoare avalanşă, zdrobind în cale, sub uriaşa-i putere, sate şi cetăți...

O stâncă de gheață să se topească şi, neînfrânat, şuvoiul va spumega urlând, va alerga să ducă departe, în câmpiile arse de secetă - viața. Ghețarul însă vă disprețuieşte, oameni. El nu vă arată puterea şi viața lui - sub care ați pieri zdrobiți - ci le păstrează tainice - împietrite în stâncile lui de gheață... şi voi, ce ironie - îl plângeți clătind din cap cu milă!

……………………………………………………………………………

Ghețarul tainic, strălucitor în noapte, mă cheamă la el, şi... mă voi duce.

DEZNĂDEJDEA OCEANULUI

OCEANUL PLÂNGEA FURTUNOS şi nemângâiat. De pe creştetul uriaşelor lui valuri se înălța un abur sărat, înăbuşitor, prin care abia se cernea o lumină lâncedă. Spuma-i, albă de obicei, acum era vânată de

mânie, şi în umbra prăpăstiilor ce se deschideau ameţitoare între talazuri, spuma avea licăriri fosforescente, luciri de ochi de fiară lacomă.

De zile întregi plângea nemângâiat oceanul - de zile întregi îl priveam de pe mal. Târziu l-am întrebat, cu glas mângâios, despre pricina durerii lui. Atunci a mugit adânc, s-a zvârcolit furios şi s-a pornit să urle mai sălbatic, mai deznădăjduit! Şi, în haosul de valuri, în potopul trâmbelor de apă, oceanul părea un nebun ce-şi sfâşie singur, adânc, trupul... Şi, în mijlocul urletelor, iată ce mi-a povestit:

Dinspre întunecatul apus o corabie sprintenă plutea spre mine. O corabie uşoară dar trainică, cu trei catarge semeţe cu pânze albe, largi şi întinse ca nişte aripi. Ce sprintenă sălta pe valuri, ce copilăroasă se juca cu spumele, ce cutezătoare înfrunta talazurile şi cu câtă încredere, cu cât dor plutea spre ţintă, spre depărtatul Port!

Când a sosit la mine am sărbătorit-o ca pe o regină: deasupra-i am desfăşurat cerul meu cel mai albastru, şi la picioarele-i am întins azurul cel mai strălucitor. O adiere caldă şi îmbălsămată o desfăta pururi. Cât mi se urâse veşnic singur! Şi-atunci, ca un copil m-am jucat cu corabia sprintenă, i-am povestit despre comorile ce se ascund pe fundul meu, despre cetăţile cu ziduri de mărgean şi porţi de mărgăritare... De ce n-am înghiţit-o atunci în sânul meu, s-o păstrez veşnic, ca pe cea mai scumpă comoară?

Astăzi, corabia sprintenă m-a părăsit! A zburat cu catargele-i trufaşe, cu aripile întinse... a zburat spre portul fericit.

Oh, şi cum o doresc, cum o visez! Cum o chem necontenit cu dor... cu cât dor!

De ce n-am înghiţit-o atunci ca pe o pradă, ca pe o comoară... în sânul meu?

Şi, înecat în plâns, oceanul se zvârcolea deznădăjduit!

1908, octombrie 8

[ASTĂZI ÎMPLINESC DOUĂZECI ŞI CINCI DE ANI]

1909, noiembrie 27, vineri,
Şapte ceasuri seara

ASTAZI ÎMPLINESC DOUĂ ZECI ŞI CINCI de ani şi mă simt, parcă, obosit de atâta vieţuire.

Stau în casă, la masa de scris: boala mă împiedică să fiu, trupeşte, acolo unde îmi este tot sufletul. Stau... şi sunt trist, de-o tristeţă amarnică, neliniştită, neastâmpărată şi totuşi covârşitoare. Întreaga mea tristeţă de odinioară - blândă şi resemnată, ce m-a întovărăşit ca o soră de-a lungul celor douăzeci şi patru de ani de mai înainte, mi-a fost răzvrătită, aţâţată, răscolită de bucuriile scurte, neaşteptate, de durerile şi deznădejdile fără seamăn ce mi-au adus acest din urmă an - al douăzeci şi cincilea - ce se încheie astăzi... Şi astăzi sunt trist, nespus de trist, de acea tristeţă duşmană, ce nu te iartă, nu te alină, ci neîmpăcată te mustră, te învrăjbeşte şi hărţuitoare îţi zgândăreşte toate rănile, înveninându-le...; tristeţă care în loc să te împace, să te amorţească, dimpotrivă, te face să te zvârcoleşti ca un vierme sub strivirea propriei tale neputinţe şi nimicnicii... Astăzi împlinesc douăzeci şi cinci de ani şi tristeţea mi-a deschis toate izvoarele amintirilor ce curg ca nişte ape tulburi peste suflet. Şi sufletul, năpădit, înecat de năvala cotropitoare, abia mai răsuflă. Astfel, bântuit de gânduri, stau la masa de scris. Deodată o amintire mă face să tresar, să mă ridic şi să alerg dincolo... Grăbit răsfoiesc ceva... Da, da, trebuie să fie... Am găsit!...

E un simbol: Un bătrân groaznic, gol, descărnat aleargă în goana calului peste câmpuri şi oraşe, peste sate, peste munţi. Barba îi înfăşoară pieptul şi-şi amestecă firele cu coama calului, pletele-i flutură pe spate... şi în pornirea-i furtunoasă pare purtat de un uragan... Nimic nu scapă însă ochilor lui adânci şi înfiorători, nimic nu scapă de mâinile lui încleştate pe coasa cu care retează tot ce întâlneşte în cale, şi pe care o mânuieşte cu atâta iuţeală că oţelul şuieră tăind văzduhul. Înaintea lui toate se pleacă, sub el cad toate şi-n urmă-i nu rămâne nimic... În dosul acestui simbol înfiorător stau scrise totuşi cuvinte sfioase şi dulci, atât de dornice, făgăduitoare de atâta fericire! Ah, mâna care le-a scris atunci, ca o mângâiere pentru cei douăzeci şi patru de ani ce-mi cosise nemilostivul bătrân, minuta aceea, cu

ce dureroasă dragoste aş săruta-o acum, deşi nu-mi mai scrie, deşi m-a uitat... Şi cum aşteptam astăzi ceva de la ea...

Rămân multă vreme aşa, încremenit, cu ochii pe icoana Timpului şi pe plăpândele rânduri ce-mi făgăduia atunci, în caldă lor urare, viața! Dar acum acea urare îmbracă pentru mine un alt înțeles... Şi bătrânul, rânjind, îşi poartă coasa peste ea, peste toată nădejdea, dragostea şi viața cuprinsă într-însa retezând-o cu spăimântătorul gest de călău... Şi iar mă acoperă talazul amintirilor... Acum un an, ca şi astăzi, stăteam în casă, dar nu aşa pustiu şi uitat! Un suflet venise să vegheze împreună cu al meu, venise închis într-un plic, ascuns în câteva slove... dar de acolo, dintre slovele tainice, îmi zâmbea îmbărbătându-mă, îndemnându-mă călduros la viață. Şi acum e aceeaşi zi, dar nu mai este acelaşi an... Eu stau singur şi amărât, căci sufletul n-a mai venit - mângâietorul de atunci... Zadarnic cerc să-mi alin amarul căutând sufletul prieten în slovele unde-mi zâmbise odinioară, nu-l mai găsesc... Şi totuşi slovele sunt acolo, şi alături simbolul pe care acum îl privesc îngrozit... Ah, Timpul, bătrânul cosaş, ce ironic rânjeşte la mine în goana-i nebună! El ştie de atunci că ce am să caut eu n-are să mai fie, că nimic nu-i statornic, nimic nu rămâne, totul trece - şi sufletele ca şi cuvintele!... Ah, Timpul - şi tocmai el - ca un simbol - mi-a fost trimis purtător al celei mai frumoase urări şi făgăduieli ce am primit vreodată!... Văd că trebuie să mă opresc... Sunt trist, îndurerat şi plin de amar, dar n-aş vrea să fiu nedrept. Dacă am fost uitat astăzi - ca şi alte dăți - e din propria mea nesocotință şi vină...

E târziu, afară suflă vântul şi galopul furios al amintirilor mă poartă necontenit... Lucruri pe care le credeam uitate se trezesc din nou în minte, crâmpeie de fapte şi împrejurări se întregesc acum, luând adevărata lor înfățişare, fărâme de trai, risipite de-a lungul vremilor, se alcătuiesc din nou într-un anumit chip... Şi viața trăită odinioară clipă cu clipă, viața împrăştiată în cele patru vânturi ale zărilor şi ale întâmplării, viața îngustă de-un ceas, de-o zi, de-un an, ce-ți părea goală, destrămată, fără țintă şi fără însemnătate atunci, acea viață privită deodată în tot cuprinsul ei ți se înalță în fața ca o stâncă de granit, ale cărei boabe sunt adânc înfipte unul în altul, şi din care nici unul nu trebuie să lipsească. Privind astfel viața nu-i dezlegi taina, nu-i afli enigma, dar vezi înlănțuirea tuturor amănuntelor, faptelor celor mai mici, care trebuiau să te mâne acolo unde era, unde se cerea să ajungă -... Şi astfel îmi trec vremea şi-mi omor urâtul adunând fir cu fir

urzeala vieții mele, țesută douăzeci şi cinci de ani de mâinile nevăzute ale Soartei... țesută atât de încâlcit, atât de rară şi strâmbă, că e o batjocură!...

(„Cronica”, 19 octombrie 1984, p. 5)

FILE RUPTE

Ion Teslaru. Cărți pentru popor

VREME DE MAI BINE DE CINCIZECI de ani n-a fost casă nouă durată în sat ori prin împrejurimi, care să nu fi fost ridicată de el. Meşterea lemnul ca nimeni altul şi pusese Dumnezeu un adevărat dar în mâinile lui blagoslovite în care scrâşneau şi se îndoiau trunchiurile de gorun şi tufan ca în ale năzdrăvanului Strâmbă-Lemne. Se pricepea la toate, cum sunt oamenii la țară, dar era neîntrecut mai ales la cioplitul şi aşezatul lemnelor de casă, de la talpă până la căpriori. Şi lucra aproape totdeauna singur, fără ajutoare şi fără multe scule.

Într-o vară ne-a înălțat şi nouă nişte magazii... Atunci l-am cunoscut bine şi nu l-am mai uitat. Parcă-l văz şi acum, legat şi voinic, cu părul rotunjit în față şi lăsat în plete mărunte pe spate, cu o frunte întinsă înseninată mereu de semnul crucii ce-şi făcea la fiecare masă. Nu l-am pomenit niciodată fără teslă, pe care o purta totdeauna la brâu, un brâu verde şi lat cu care îşi încingea mijlocul. Când se hodinea mai mult, la conacele sorocite, se scotocea în brâu alături de teslă şi în loc de pachetul de tutun, ca alții, scotea o cărțulie mică, cu scoarțe tot verzi şi subțiri, din care cetea, slovenind rar şi încet de tot, numai ca pentru el.

Eram mic pe atunci, fără nici o grijă şi treabă şi puteam sta toată ziulica lângă el şi să mă joc în talaşii ce ieşeau ca nişte cordele albe din gealăul uriaş.

Şi acum îmi sună în urechi ciocănitul teslei amestecat cu frânturi rătăcite din „Epistolia cea căzută din cer” ori din „Visul Maicii Domnului”, iar cel ce îl începe şi nu citeşte până la capăt... şi pe care după pilda lui le-am purtat şi eu până mai încolo în şcoală, ascunse în buzunarul de la pieptul hainei.

... Şi acum vrând să scriu despre cărți pentru popor îmi vine stăruitor în gând Ion Teslaru, cu tesla lui petrecută prin brâul verde, lângă cărțulia sfântă. Ce alăturare şi împerechere potrivită săvârşeşte acest alcătuitor de lemne cioplite: cartea alături de unealtă şi tot atât de la îndemână una ca şi alta. Munca mâinilor îmbinată cu a duhului. Căci şi cartea este tot o unealtă a muncii, cu care se poate câştiga hrană sufletului. Şi mă gândesc că nu ar trebui despărțite, pentru popor, cartea de viața lui de toate zilele, de muncă şi de hodina lui. Ar fi de îngrijit că acestei culturi a poporului să nu i se dea o înfățişare de „lux”, de petrecere şi pierdere de vreme. El să nu o

socotească deloc ca pe ceva legat de o altă viață decât cea pe care o duce el în toate zilele, o găteală numai a duhului, cum te împodobeşti duminica, să ieşi la horă. Ci cartea, rândurile din rândurile cărții, să-l însoțească şi să-l urmeze oricând şi pretutindeni.

Această întrețăsere, această întovărăşire a culturii cu viața trebuie să o urmărească necurmat Cartea Poporului, oricare ar fi ea, carte sfântă ori de lume, carte de poveşti şi cântece sau de sfaturi şi învățăminte. O pildă de ce e în stare să facă amestecul cărții în toate ceasurile vieții este puterea ce au tras englezii din citirea stăruitoare a Bibliei. În tot cursul vieții acestui popor, fie că a muncit, fie că s-a războit, fie că s-a răzvrătit, fie că a pribegit peste țări şi mări, îl găseşti citind cu arzime Biblia. La el această citire a ajuns o îndeletnicire înrădăcinată, aproape națională; nu e cămin unde capul să nu adune măcar seara toată familia, cu slugile laolaltă, ca să le citească cartea sfântă, de unde trag toți puteri adânci pentru luptele vieții. Cu drept cuvânt s-a spus că Anglia a cucerit lumea cu negoțul într-o mână şi cu Biblia în cealaltă. Căci nu numai mângâiere, ci şi puteri adevărate poate aduce omului cartea cea bună, înfrățită cu sufletul lui.

De aceea gândindu-mă la cărți pentru popor nu-mi iese din minte cartea unealtă din brâul meşterului Ion, aşezată alături de teslă şi cu mare grije păstrată. Şi cine ştie de câte ori bietul om trăsese nădejde, puteri şi mângâiere, în felul lui, din cărțulia prezentă, cu scoarțe verzi: câtă hrană pentru duhul lui simplu şi necăjit, pentru ca să ajungă să o păstreze cu atâta evlavie aşa de la îndemână şi aşa alături de cealaltă unealtă pe care o mânuia în fiecare clipă şi care îi aducea hrana bietei lui vieți de lemnar.

(„Lamura” nr. 1-2, octombrie-noiembrie 1921)

UN MEŞTER VRĂJITOR

DE MII DE VEACURI, DE CÂND grindurile Europei se ridicase deasupra apelor, Marea Mediterană era despărţită prin toată lăţimea Franţei de Oceanul Atlantic şi nu comunicau decât prin strâmtoarea Gibraltarului. Pe aici trebuiau să ocolească toate corăbiile încărcate cu mărfuri şi călători, ca să ajungă de la ţărmul apusean la cel de miazăzi al ţării. Noroade nenumărate petrecuseră pe aceste tărâmuri, mulţumindu-se cu ele aşa cum ieşiseră din făurăria Naturii, de la strămoşii celţilor până la romanii cei întreprinzători şi plini de voinicie şi până la francezii din timpul lui Ludovic al XIV-lea. Tuturor le fusese şi le era peste mână călătoria împrejurul coastelor, ce se făcea cu mari piedici şi multă pierdere de vreme. Neguţătorii şi oamenii politici jinduiau după un drum scurt care să lege cele două ţărmuri, tăind Franţa în două, dar unirea Mediteranei cu oceanul printr-un uriaş canal era un vis ce se părea cu neputinţă de împlinit. Şi totuşi acolo unde romanii nu se încumetaseră, unde împăraţii şi regii de-a lungul vremurilor oftaseră, încrestând cu unghia degetului arătător pe globul ce închipuia pământul o dungă de la malul oceanului la al mării, acolo, peste munţii stâncoşi şi coclauri, un om strein de meseria ingineriei, un strângător de biruri, avea să taie în scoarţa pământului canalul dezrobitor. Pe acest perceptor al dărilor de sare îl aşteptau de veacuri marea şi oceanul despărţite, ca el să le unească iarăşi.

Petre Paul Riquet era un simplu strângător de biruri. Nici o universitate nu-i zvârlise în creier cu lopata cunoştinţele, nici o academie nu-l încununase, nici un sobor de învăţaţi nu-i hărăzise o patalama inginerească, ca apoi cu ea în mână să sperie lumea. Dar o altă academie mult mai înaltă îl unsese inginer: dascălii lui fuseseră pământul şi marea, clinele munţilor şi adâncurile văilor, cari scot ingineri nediplomaţi, dar fără greş. Abia ştia franţuzeşte...; nici latina, nici greaca, limbile în cari se scriau atunci ştiinţele, nu-i erau cunoscute. Dar adâncimea minţii lui era pe potriva adâncimei mărilor ce avea să lege, iar răbdarea tot aşa de tare ca a pământului ce avea să străpungă...

Petre Paul Riquet, strângător de biruri pentru regele Franţei, avea o moşioară la poalele Muntelui Negru, în fundul ţinutului Languedocului, acolo unde oceanul face o intrătură, gâtuind trupul Franţei. Aici ţara este mai îngustă ca oriunde şi străbătută de două râuri, ce izvorăsc ca de la

mijloc, din Pirinei, la vreo poştă depărtare unul de altul, pentru ca apucând drumuri deosebite, unul - Garona - să se reverse în ocean, iar altul, luând-o spre miazăzi - Aune - să se verse în Mediterană. Asta închipuia oarecum ca o slemnă, ca un slab izvod de canal firesc, astupat de întregul masiv al Pirineilor de pe ale cărui povârnişuri opuse îşi luau obârşia.

De sute de ori Riquet străbătuse acest drum, fie pentru nevoile strângerii de dăjdii, fie vânător, cu ochii în pământ şi gândurile în nori, cercetând terenurile, scotocind tălpile munților, măsurând clina văilor, socotind grosimea pripoanelor. Ochii lui găureau pământul steios şi vedeau mai dinainte şi aievea dâra uriaşă, valul nestăvilit pe unde avea să-şi amestece marea şi oceanul undele purtătoare de avuții şi interese omeneşti.

Băştinaşii pământului, stingheriți de greutățile drumurilor, de multă vreme trăsese băgarea de seamă a ocârmuirii asupra însemnătății ce ar avea un canal făcut în acest loc... Pentru aceasta se trimisese o comisiune de ingineri mari şi firoscoşi, cari au străbătut ținuturile în goana poştalioanelor cu zurgălăi, au poposit grăbiți şi obosiți ici-colo, au pus ocheanele la ochi şi au privit peste culmi, au deschis compasurile şi au măsurat; apoi au strâmbat din nas ori au ridicat din umeri şi întorcându-se la Paris au statornicit, grozavi, că un asemenea canal este cu neputință de săpat. Aşa le spunea ştiința lor, despre care mărturisea diplomele scrise pe pergamente de câte şapte palme. Iar Riquet pârcălabul în timpul acesta străbătea, agale şi cine ştie pentru a câta oară, văile întunecate ale Garonei şi poate că pământul atotştiutor se înfiora sub paşii lui, ce însemnau de pe acum, în ciuda învățaților lumii, dunga pe unde avea să-l taie fierul şi să-l spargă târnăcoapele... Sosea apoi acasă şi se apuca de lucru: săpa în ograda lui şanțuri, ridica masive ce închipuiau munți, scobea tuneluri, prubuluind, încercând să înfăptuiască în mic, dar cu şi pe pământ adevărat, ceea ce avea să încerce în mare mai târziu. În urmă intră în casă şi bughinit pe masă trăgea până noaptea târziu pe hârtie planuri peste planuri şi socoteli peste socoteli...

Cum n-avea nici o învățătură, tot aşa nu avea aproape nici o unealtă inginerească şi dezlegase problema cu o vechitură de compas ruginit. Dar viața-i îndârjită era în mâinile lui mai abitir ca orice instrument strălucit şi alămit...

Aşa a visat, a muncit, a gândit şi a studiat ani peste ani, adunând note şi material, ridicând schițe şi planuri, înfățişând pe de rost fiecare cotitură a

văilor, cunoscând cu ochii închişi şi numai după pipăit natura şi felul terenurilor, înclinările, piedicile şi greutățile şi tocmai târziu, întețit de stăruințele arhiepiscopului de pe atunci, marele Colbert, trimițându-i de departe un studiu şi un plan amănunțit al canalului, cu încredințarea că este cu putință de executat, Colbert, care urmărea ridicarea Franței prin industrie şi comerț, fiind el însuşi unul din marii muncitori ai țării lui, n-a mai stat la gânduri şi a supus numaidecât planul şi toate foloasele înfăptuirii lui regelui... Şi iarăşi o nouă comisie fu orânduită să studieze la fața locului proiectul lui Riquet şi să-şi dea părerea. Urmarea a fost că de data asta proiectul a fost găsit bun şi executabil, cu oarecari schimbări... Şi cum să nu fi fost bun când nu o uşuratică învățătură de țifre, ci însăşi munca, cunoştința afundă, buna credință şi dorul de a înfăptui lucrarea trăseseră cu mâinile lor neşovăitoare liniile uriaşului plan. Comisia însă încheiase că, aşa cum îl plănuise Riquet, canalul nu se poate executa, din pricina imposibilității de a scobi un şanț care să aducă apele în canal, acolo unde acesta ar trece la înălțime prea mare... Omul nostru însă, stăpân şi pe ce ştia şi pe tainele tărâmurilor pe care le cunoştea până la măruntaie, ținea morțiş că ceea ce spune el e drept şi adevărat şi că nu are nimic de schimbat în planuri. Comisia, înțepată, nici nu vrea să stea de vorbă şi de aici tărăgăneală şi întârziere fără folos. Era aşa de mare deosebirea între vederile lui Riquet şi ale comisiei că regele, încurcat, a dat poruncă să nu înceapă lucrarea până nu se curmă neînțelegerea şi nu se hotărăşte de partea cui e dreptatea. Atunci Riquet declară că începe, dacă i se dă voie, lucrările şanțului pe socoteala lui, ca o încercare: „aşa că, zice el, eu pun în joc şi cinstea şi averea mea. De-oi da greş am să trec drept un vizionar şi am să pierd o mare sumă din averea mea.”. În sfârşit i s-a dat dezlegare şi hârtii la mână să înceapă această lucrare „de încercare a pantei şi de conducere a apelor.” Omul nostru trecea acum de la îndrăzneala închipuirii la aceea a faptei, a executării, în care s-a dovedit tot aşa de destoinic. În câteva luni, cu hărnicia şi neîntrecuta-i putere de muncă, a isprăvit şanțul de încercare şi a dovedit cu uşurință, împotriva tuturor comisiilor şi paracomisiilor, că avea dreptate: putuse da apă trebuitoare plutirii corăbiilor în partea cea mai înaltă a canalului... Comisia plecă cu coada între picioare... Toată lumea îl numea acum: Moisele Languedocului, care cu varga voinței lui izbutise să facă să curgă apă peste stâncile şi dâlmele ținutului. Şi astfel câştigă de la rege învoirea de a păşi mai departe, la înfăptuirea canalului însuşi.

Dar de aci greutățile încep şi mai mari şi se țin lanț. Lipsa de bani i se ridică în față mai puternică şi mai neclintită ca munții ce avea să spargă şi să găurească.

Consiliile județene ale provinciei Languedoc, căreia îi folosea mai mult acest canal, refuzară orice ajutor bănesc, iar vistieria regească era secătuită de războaiele lui Ludovic şi minunea cea mare ce a săvârşit acest om este că totuşi a găsit banii trebuitori, măcar că şi-a jertfit propria lui avere... Înfăptuirea acestei opere uriaşe s-a făcut aşa de repede, cu aşa preciziune şi punctualitate, ca un lucru pe care nu omul, ci însăşi natura şi-ar fi luat sarcina să-l săvârşească. Douăsprezece mii de oameni lucrau necurmat pe şantiere, canalul fiind început în mai multe locuri deodată. Conducerea, administrarea, gospodăria întreagă o avea Riquet neobositul, care era sufletul adevărat al lucrării, alergând de la o echipă la alta, nemâncat şi nedormit, distribuind lucrările, îndemnând, încurajând, îndreptând greşelile şi mai ales punând pretutindeni piept lipsei de bani ce amenința tot timpul să-l lase fără lucrători. Şi nu a luptat numai cu solul dur şi potrivnic, dar şi cu semenii săi, cărora voia să le facă bine. Toți proprietarii pe locurile cărora trecea canalul i se arătau vrăjmaşi: unii se puneau împotrivă, alții cereau prețuri înzecite pe chinga de pământ ce-i străbătea valul. Nu numai atât, pizma şi răutatea se amestecară şi ele... Dar zadarnic... Canalul creştea şi se lungea zi cu zi şi după trei ani un bun crâmpei era gata şi bărcile puteau pluti făcând transporturi. Peste alți doi ani altă parte din canal era isprăvită şi însuşi arhiepiscopul Tulusei, urcându-se pe corabie pe malul oceanului, s-a coborât la oraşul de scaun, purtat de undele canalului construit de cel pe care îl ocrotise. Vinațurile, poamele, lemnele, vitele şi toate mărfurile luau acum calea apei şi pluteau de la țărmul Atlanticului până în inima Franței sau urcau de aici către miazănoapte, la oraşul Narusa. În acest timp se lucra la săparea canalului în toată întinderea lui, până la Mediterană.

Gândiți-vă acum ce vrăjitor trebuie să fi fost acest om, ca dintr-un biet perceptor să ajungă să târască după el în această uriaşă întreprindere un popor întreg, cu cel mai mândru rege din câți a avut vreodată.

Nu s-a dat înapoi de la nimic din câte sunt îngăduite, numai să izbutească să ajungă o țintă, de pe urma căreia nu avea să tragă nici un folos nici el, nici urmaşii lui. Harnic şi neobosit, muncitor până la istovire, Riquet nu are

seamăn în ceea ce priveşte buna rânduială gospodărească a lucrării, de la cele mai abstracte proiecte de concepţie ideală, până la cele mai de nimic şi mai pipăibile amănunte de executare practică şi reală. Felul cum a organizat lucrul în ateliere, echipe, brigăzi, toate înşiruite de-a lungul traseului, va rămâne un model de înţelegere practică omenească, cu atât mai uimitoare la acest îndrăzneţ mânuitor de închipuiri. În acelaşi timp avea cunoştinţă adâncă de oameni cu toate slăbiciunile lor, pe cari îi câştiga totdeauna, când prin convingere, când prin diplomaţie, când prin fapte ce nu se mai puteau răsturna. Aşa, într-o vreme când era la mare aman de bani şi în haznaua ţării suflă vântul, l-a rugat pe ministrul Colbert numai atât, să-l lase să intre în cabinetul lui, fără să se vestească la uşă, când ministrul va fi la sfat cu arendaşii birurilor din Languedoc, cei mai puternici mânuitori de bani de pe atunci... Într-o bună zi, când ministrul şi fermierii birurilor erau strânşi la sfat, uşa se deschise fără veste şi Riquet intră, aşezându-se tacticos la o parte şi ascultând sfatul. Fermierii căscară ochii mari şi se crucesc de ce trecere are Riquet la ministru, dacă-i îngăduie să intre aşa tam-nisam peste sfatul lor. Asta înseamnă că între Riquet şi Colbert nu mai este nici o taină! Această viclenie aşa a impresionat pe aceşti arendaşi ai dăjdiilor că au şi început să se dea bine pe lângă Riquet, care după câtva timp ajunge să se împrumute de la ei cu o mulţime de bani.

Pe lângă toate necazurile, mai avea mult de furcă şi cu cei doi supraveghetori, puşi unul din partea regelui, altul din partea provinciei Languedoc (care da şi ea parale acum) să vegheze ca lucrarea să se execute după tocmeală făcută cu întreprinzătorul. Aceşti doi intendenţi se certau veşnic între ei, având interese localnice deosebite, şi când unul vrea să ducă canalul pe lângă un oraş, altul vrea să-l abată în altă parte. Bietul Riquet abia poate să-i împace şi în acelaşi timp să treacă şanţul pe acolo pe unde cerea bunul mers şi interesul lucrării. Într-un loc însă, aproape de Malpar, i s-a înfundat: amândoi comisarii cad la înţelegere că marele canal nu poate să străbată un munte ce-i stă în cale şi pe sub care îl ducea traseul lui Riquet, deoarece terenul este sfărâmicios şi tunelul are să se surpe... Plini de mulţumire îşi scot penele, le înmoaie în călimări şi scriu lui Riquet porunci în regulă prin care opresc numaidecât orice înaintare a canalului... Când este însă vorba pe unde să abată canalul, cearta iar începe, unul trage hăis şi altul cea...; unul îmbie pe Riquet să dea canalul pe la nord, prin Maureillau, altul pe la sud, prin Vendres. Cu aceeaşi satisfacţie scriu amândoi comisarii

ministrului Colbert că „de astă dată întreprinderea lui Riquet a dat greş, deoarece lucrarea a ajuns cu capătul într-un munte de nisip, care are pe de lături două bălți cu douăzeci şi cinci până la treizeci de picioare mai jos decât nivelul lui.”

Parcă-i vezi frecându-se pe mâini de bucurie că Riquet a scrântit-o, că geniul se înfundă în greşeli din cari abia poate fi scos de oameni mintoşi ca ei!...

Dar Riquet nu era omul care să se dea cu una, cu două. El, care biruise natura elementară, nu putea fi oprit în loc de bețele ce-i punea în roată cei doi comisari cârcotaşi. A băgat frumuşel poruncile de oprirea lucrării în buzunar, s-a prefăcut că ridică echipele de lucrători şi le trimite în altă parte, iar peste noapte a pus lucrători ascunşi cari să scobească muntele cu pricina. Peste şase zile tunelul era gata şi, cum zice Smiles, „se isprăvise şi cu imposibilitatea.” Apoi foarte simplu cheamă pe intendenți şi altă lume de soi şi cu mult alai, cu surle şi masalale aprinse, îi poartă de-a lungul tunelului prin care apa avea să treacă voioasă, fără să-i pese de supărarea intendenților...

Muntele nu s-a clintit şi tunelul e până-n ziua de azi... Dar necontenita lipsă de bani îl chinuieşte şi îi mănâncă liniştea şi sănătatea. Amărât, scrie veşnic lui Colbert cerându-i ajutor... Câtă durere ascunsă sub glumă e cuprinsă în rândurile acestea scoase dintr-o epistolă a lui către puternicul ministru: „*Nu mai pot duce înainte lucrarea, afară numai dacă nu vreau să mă ruinez cu desăvârşire. Şi atunci lumea ar putea zice cu bună dreptate că am făcut un canal ca să mă înec în el cu toată familia mea*”...

Grija lui cea mare era să nu moară înainte de a vedea canalul isprăvit, iar nu grija de ruină... În cele din urmă, după cincisprezece ani de activitate în toate chipurile, bolnav şi istovit, este silit să-şi lase din ce în ce mai des copilul cel mare în fruntea întreprinderii, care merge ață înainte, fără şovăire, grație organizației ce-i dăduse el. Când era aproape să se termine canalul, Riquet moare nemângâiat, că nu vede cu ochii lui țelul ajuns... După şase luni de la moartea-i întregul canal de la ocean la mare, de-a latul Franței, era străbătut de corăbiile încărcate cu avuții... Dar Riquet băgase în el nu numai munca, sănătatea şi viața lui, ci şi averea.

Pe urma lui rămânea o datorie de peste două milioane de livre şi toată averea vândută. Pentru achitarea acestor datorii moştenitorii vând toate drepturile şi abia după patruzeci de ani pot lua parte la beneficiile ce aduce canalul.

Aşa se sfârşeşte această viață de om închinată deopotrivă şi ideii şi faptei; cu o voință şi cu o putere de muncă poate mai mari decât geniul firesc cu care fusese înzestrat, un strângător de biruri, pierdut în fundul Franței, un necărturar, săvârşeşte în câțiva ani ai veacului al şaptesprezecelea una din cele mai mari lucrări de inginerie de pe pământ. Şi nu ştii de ce să te uimeşti mai întâi la el: de intuiția lui firească, de mintea lui larg cuprinzătoare, ori de firea lui harnică, activă, întreprinzătoare, energică şi practică, precum şi de caracterul lui neşovăielnic...

Dar de bună seamă că cinstea, lipsa de interes material, abnegația din care a izvorât opera lui, jertfa deplină a averii lui şi vieții lui închinată uriaşei lucrări nu au ajutat mai puțin decât toate celelalte însuşiri la deplina izbândă. Şi aşa se înscrie un alt mare mucenic în cartea ce cuprinde viețile Sfinților Muncii.

(„Lamura” nr. 6, martie 1921, pp. 358-363)

EXEMPLUL PIERSICULUI

TASSO, CU SUBIECTE DE IMAGINAȚIE, a făurit o operă care a stârnit entuziasmul popular, căci el face, în epopeea lui, şcoala eroismului şi a gloriei după care însetăm cu toții.

Toți căutăm acolo modelele, dar mai ales mulțimea, care nu are prilej să fie eroică decât cu închipuirea, mulțimea care, neputând să se realizeze în viața de toate zilele, îşi caută expresia ideală a tuturor năzuințelor ei obscure, în luminoasa operă a artistului.

O credință populară spune că piersicului, aşa de plăpând, trebuie să i se strângă cu grijă la rădăcină toate florile şi frunzele căzute în timpul anului, pentru că pământul să-şi tragă înapoi sucul supt de ele. Altfel, dacă frunzele sunt împrăştiate la nouă vânturi, pământul sărăceşte şi pomul se usucă.

Piersicul exotic, adus de pe alte tărâmuri, este simbolul artistului, icoana creatorului de cultură şi a operei sale.

El este al nostru numai fiindcă întâmplarea l-a făcut să răsară printre noi, dar nu ştim din ce lume a sufletelor vine. În larga împărăție a spiritului, al cărei cetățean este, nu se află hotare între nații... Totuşi, răsădit într-un loc, el trebuie să dea înapoi pământului, ca şi piersicul, o parte din sucurile ce i-a luat. Prin firea lui însuşi îi este îngăduit să se înalțe deasupra gliei, fruntea lui să primească efluviile subtile aduse de toate vânturile lumii, pe care să le plămădească cu seva purtată din adânc, prin atâtea ramuri şi rămurele, până în inima florilor şi a frunzelor.

Dar aceasta să nu se risipească zadarnic. Ci, măcar, în chip de flori şi frunze scuturate, dar neînstrăinate de pământul în care creşte, lumina sorbită sus să se întoarcă în întunericul rădăcinilor din fund. Pământul are atâta nevoie.

Altfel, țărâna se secătuieşte, iar opera se usucă.

14 martie 1927- [mss. în posesia familiei]
(„Manuscriptum” nr. 1-4 (86-89), 1992)

PRIN MUNȚI

NICĂIERI TURISTUL NU-ŞI MERITĂ mai bine numele decât atunci când urcă pe drumuri de munte.

Este imensă deosebirea între un drum la mare şi unul la munte. La mare eşti necontenit pasiv, lipsit de inițiativă. De la țărm sau de pe bord priveşti jindios talazurile fără să ai vreodată putința să calci liber unde vrei. Pe când muntele cere în adevăr jertfe, dar îți dă în schimb mulțumiri fără seamăn. Piscul cel mai primejdios cu pregătiri, cu îndrăzneală se lasă biruit.

Toate instinctele de bărbăție sunt ațâțate în noi de muntele ce ne cheamă, ațâțate ca de orice țintă înaltă care trebuie ajunsă. Pe lângă că este unul dintre cele mai reale sporturi, care dezvoltă şi întăreşte armonic tot corpul, membre, plămâni, inimă, ochi, sistemul nervos, turismul în munte este şi o lecție psihologică de răbdare, de inițiativă, de răspundere care echivalează cu o probă de grea încercare personală. O lecție de chibzuială şi socoteală. Voința trebuie înarmată cu toate pregătirile experienței. O prevedere a tot ocrotitoare trebuie să organizeze totul după un plan bine stabilit. Muntele nu primeşte pe cei nedestoinici, pe cei laşi, nu cruță pe cei uşurateci! Bineînțeles nu vorbim de mici plimbări. Ci prin turism la munte înțelegem acea voinicească osteneală de câteva zile pe o potecă abia slomnită în cremenea unui munte, un efort adevărat şi fizic şi moral de zi şi noapte, fără altă răsplată decât biruința asupra ta însuți, satisfacția că nu te-ai dat înapoi de la greutăți şi primejdii.

Prin urmare mergem. Dar înainte de asta să ne alegem care şi câți putem merge? Nu e jucărie un drum continuu de 10 şi chiar 12 ore, cu urcuşuri şi coborâşuri grele, pe lângă prăpastia amețitoare! Să stea deci pe loc toți bolnavii de inimă, toți bolnavii de piept şi copiii prea mici. Încolo, ceilalți pot urca muntele, chiar şi fetele delicate, tinerii debili. Astfel ne alegem tovarăşii pe care îi pregătim şi sufleteşte pe lângă că-i echipăm cu tot ce trebuie unui turist pe munte. Nu este o tarasconadă nici bățul cu fier în vârf, nici bocancul cu ținte, nici apărătoarea de soare. La munte nici un amănunt nu trebuie neglijat, nici un lucru uitat. Aici nu stai pe o plajă, ca la mare, privind cum vin depărtările spre tine, aici mergi, sui, te încordezi şi lupți. O gheată defectă este o suferință până la martiriu pentru tine şi o pricină de insucces pentru întreaga tovărăşie. Deci totul, de la ciorap şi bocanc, până la haine călduroase pentru petrecut noaptea în pragul de munte, mantale de ploaie, totul trebuie ales, pregătit, încercat...

Proviziile de gură de asemenea trebuie să fie cu grijă alese. Hrana sobră, uşoară şi concentrată sub volum mic, cafea şi ceaiuri în termosuri, ciocolată stimulantă la drum. Zahăr cruțător de oboseală, fructe, ouă fierte, carne rece. Cât mai puține conserve şi sărături care pricinuiesc sete. Deloc coniac sau alte alcooluri tari. La drum lung şi greu, nici chiar vin. Apă însă din belşug, dacă ştim că în drum nu se întâlnesc izvoare. De altfel munții noştri încep a fi semănați ici, colo cu case de adăpost şi cantine, încât etapele se pot alcătui aşa ca măcar la sfârşitul zilei să ne odihnim într-un adăpost omenesc.

Cine duce bagajele? E foarte important ca turistul să fie cât mai neîmpovărat, cât mai liber. E destul de greu propriul nostru trup, dar încă un sac în spate. De aceea, dacă se poate, încărcăm bagajele pe un cal, sau luăm câțiva oameni călăuză, din satele de unde începem urcuşul.

Şi acum încotro pornim? Facem masivul Negoiului? Cu lacul Bălan, lacul Colțul, urcând pe la Porumbacu în Transilvania şi coborând pe la Cumpăna pe valea Argeşului? Ne trebuiesc cel puțin 4 zile.

Sau facem valea Jiului, cu masivul Parângului, cu Petroşanii şi apoi cu ascensiunile pe Retezați? Mai bine alegem un drum nu atât lesnicios, cât mai apropiat: facem Bucegii, trecând peste Omul, până la peştera Ialomiței şi înapoi peste Caraiman.

Cale de 3 zile, care concentrează în ea toate greutățile şi dă toate încântările unui adevărat drum în munți.

Culcați-vă devreme, că mâine dimineață pornim, la orele 6,20 din Gara de Nord.

La orele 10 1/2 suntem în Bucegi. Planul e să suim peste Diham, pe poteca Take Ionescu, prin valea Mălăeştilor. Ajunşi în Buşteni, luăm o maşină de piață care cu 200-300 lei ne duce cât de mulți până la picioarele Dihamului, drum de 5-6 kilometri; astfel mai câştigăm din timp şi scutim din osteneală. Despre călăuză, nu e nevoie decât dacă ținem să luăm un cal pentru purtatul bagajelor. Dacă nu luăm maşină, ci mergem pe jos, un drum minunat, neted ca în palmă, duce din satul Buşteni, pe lângă hotel Palace, de-a lungul căii Cerbului, până la poalele Dihamului într-o oră şi jumătate. Apa Cerbului ne întâmpină de la început şi ne însoțeşte tot timpul, rece, limpede şi repede ca o solie a muntelui.

Semne convenționale, o vargă roşie între două albe, ne călăuzesc la tot pasul. După câteva sute de metri drumul coteşte urmând arcul de piatră al Bucegilor şi panorama se schimbă.

Coştila se arată în toată măreţia ei fioroasă, un monstru apocaliptic îmbrăcat într-o piele groasă de piatră jupuită ce face cute şi schiaburi adânci. Între Coştila şi Crestele Cerbului se deschide Valea Cerbului, pe stânga, pe unde am putea urca sus la Omul în 6 ceasuri, dar noi mergem înainte, cu imensul arc de piatră al Bucegilor în spate. Iată Valea Mieilor, Valea Mălinului scobite în peretele Coştilei, aproape impracticabile. Acei ce le-au urcat se numără pe degete. Ajuns la poalele Dihamului, nu-ţi vine să crezi că e munte globul acesta verde, cu cocoaşa plină de păduri. Dar începe să-l urci şi ai să-mi spui de sănătate. Noroc că mergem la adăpostul pădurilor de fagi cu umbră răcoritoare şi că întâlnim două izvoare cu apă ca gheaţa. După un drum de 1 ceas, adică pe la 2, ieşim într-o poiană de vis de unde priveliştea în stânga pe Bucegi s-a îmbogăţit cu Dinţii Morarului care fierăstruiesc cerul şi cu spinarea Bucşoiului. De aici drumul e mai oblu şi ne scoate curând în poiana dintre Diham şi Căpăţâna Porcului, la poteca Take Ionescu. E un loc fără seamăn, o evocare din poveşti. Dacă ne mai ostenim puţin şi luăm la dreapta, pe vechiul drum grăniceresc, urcăm tăpşanul Dihamului în vârf cu vechea piatră de hotar şi cu o privelişte grandioasă asupra Transilvaniei. Coborâm înapoi în poteca ce o coteşte la stânga şi pe un drum lin pe sub streşini de pădure de-a lungul colanului uriaş al Bucegilor luăm drumul Mălăeştilor, pe la Stâna Roşie, călăuziţi necontenit de semne. Poteca, de curând reparată, urcă nu prea greu, coteşte necontenit, intră în văi, se adânceşte, iese iar deasupra, când prin păduri, când prin goluri, tot timpul de-a lungul cotului de piatră al munţilor de poalele cărora e apărată. Ne urmăresc fără întrerupere fantasticele arătări: când perete drept de piatră, al căror creştet nu-l vezi, oricât ai ridica ochii, alunecos ca sticla, de unde numele de seninări, când uriaşe turnuri crenelate, de stâncărie clădită în cetate, când năruiri colosale de zidărie ciclopeană în dreapta. În acelaşi timp, şesul Ardealului îşi desfăşoară mătasea câmpurilor învărgate cu ape. Iată în fund, albastru posomorâţi munţii Oltului. Aici aproape, pe o colină râpoasă, cetatea Râşnovului, s-o iei în palmă. Postăvarul cu spinarea de mistreţ ţine calea să nu se vadă Braşovul pitulat înapoia lui. Printre el şi muntele Pietricica privirile scapă într-un şes galben fără fund, zburând peste cele 7 sate. În mijloc, Ţara Bârsei, cu toate oraşele şi satele ei, sclipeşte ca un miraj, prin tremurarea zărilor încetate de pulverea luminii de amiază. Drept în inima imensei viziuni, măgura Codlei înseamnă un punct de sprijin pentru ochiul ameţit de această fantastică fugă de pământ. Ne aflăm chiar sub Bucşoiul. De aici, însemnată cu alte culori, o

potecă se desparte spre stânga şi începe să urce spinarea Bucşoiului celui neprimitor şi neprietenos. E un drum prea anevoios pentru noi, deşi duce de-a dreptul la Omul. Noi o luăm înainte, mereu pe sub streşinile de piatră ale munților, încins peste brâu de potecă, şi cam spre seară ajungem în Valea Mălăeştilor, vale largă, păduroasă, cu vederi noi spre Transilvania de miazăzi, până acum ascunsă. Cărarea intră de-a binelea spre stânga, în inima văii pe care-o urcă spre vârf, o potecă mai domestică, bătută de copitele mărunte şi despicate ale miilor de oi ce se perindă la păscut. Auzi hăisi de ciobani, asculți uşurat sunete de tălăngi şi te simți fără să vrei mai asigurat, deşi nu-ți era nicio frică. Dar cunoşti că urci pe tărâmuri mai omeneşti, nu ca până acum, pe tărâmul celălalt. Curând ajungem la Casa de adăpost unde ne ospătăm şi mânem peste noapte. Mai rătăcim puțin până înnoptează şi obosiți de drum, uluiți de privelişte, amețiți de aerul tare, adormim somn adânc pe salteaua tare ca lemnul.

A doua zi de dimineață pornim spre Omul. Cu cât urcăm, cu atât măreția se desfăşoară până la uitare de sine. Te simți strivit. În sfârşit muntele îşi dezvăluie taina. Suntem pe piscul socotit până mai deunăzi cel mai înalt din Carpații noştri, la 2500 m. înălțime. Cu o singură răsucire în loc cuprinzi o imensă roată din fața pământului.

De o parte Ardealul întreg până în fundurile misterioase ale Munților Apuseni şi Tisa. De cealaltă, câmpia Munteniei şi a Moldovei până în apele Dunării pe care o ghiceşti ascunsă în tulbureala zării. Într-o latură toți munții cei mari ai Argeşului, cu masivul trupeş al Negoiului, mergând lanț spre apus şi dându-şi mâna cu munții Olteniei până ce se pierd dincolo de Serbia. Pe cealaltă latură munții Buzăului, Tigăile Giurgea spre Ceahlău şi Bucovina.

Ca dintr-un pivot cu o singură învârtitură mişti şi rulezi grandiosul film al României Mari, aievea aşa cum a ieşit din atelierele Creatorului. Toată suferința fizică a ostenelii este uitată. Răsplata neaşteptat de dumnezeiască covârşeşte cu mult prețul oboselilor. Lipsesc cuvintele şi imaginile spre a închega impresiile suprafireşti ce ai acolo sus.

Cerul nu este cerul nostru de jos, clopotul de azur, cortul albastru cu care ne-au obişnuit poeții.

Cerul e un han de un albastru sălbatic, o altă prăpastie necuprinsă, neîncăput în ochi.

Numai acolo unde o clădărie de nori, ca un alt şir de munți, îl escaladează poți să-l mărgineşti şi să-l fixezi. Alți nori călătoresc prin văzduh, însă jos,

sub mine, şi urmele lor negre alunecă peste ţinuturi ca nişte păsări gigantice.

Dar ce se lasă colo sub noi, pe muntele Păpuşa? E o furtună pe care o privim de sus. Bubuiturile ajung slabe, se urcă la noi ca dintr-o peşteră. Pe aripile vinete ale norului lucesc uneori pene de fulgere. Pasărea cu trăsnete în plisc se lasă tot mai la vale şi ajunsă în câmpie se preface în ploaie mare, pe care o vezi cum călătoreşte - o trâmbă sură, haşurând zarea. Şi în curând totul s-a şters. Abia un scul din lava norilor mai întârzie. Noi aici suntem deasupra furtunilor, mai presus de nori, peste care călcăm uneori.

Aici putem rămâne câteva ceasuri. La căsuța din vârful Omului găsim de-ale mâncării.

Stăm şi sub ochii noştri odată cu clipa se schimbă şi lumina. Nuanțele se perindează infinite. Munții ca un ocean cu talazuri încremenite au ca şi marea o viață pe care le-o dă lumina ceas cu ceas. De unde erau sinilii, acum spre seară se catifelează cu violet episcopal, apoi cu brumăriu, trecând prin toată gama întinsă de la trandafiriu la negru. Departe, ei se topesc şi se amestecă în verdele de apă al cerului.

Dar trebuie să pornim dacă nu sunt locuri de dormit în casă, deşi ar fi minunat să aşteptăm răsăritul soarelui pe Omul. Coborâm pe ciudatul Munte al Obârşiei, ocolind pâlnia uriaşă a văii Cerbului, clădită la gură în gigantic amfiteatru cu staluri de stânci, şi o luăm în partea opusă Prahovei, dând în valea cea frumoasă a Ialomiței. Înapoia noastră rămân numai năruiri de schele uriaşe, încălecări de vârfuri jupuite, turle sprijinite pe vânt, stânci aninate parcă de cer, ținându-se acolo printr-o minune de echilibru. Ne însoțeşte vuietul alergător al apelor Ialomiței pe la obârşia căreia trecem. Privim astfel leagănul viu al muntelui său şi odată cu noaptea sosim la hanul Drumeților din poiana Cocorii, unde mâncăm şi ne odihnim ciolanele pe paturi bune şi la adăpost. A treia zi, când deschidem ochii ne trezim pe o gură de răi ca în balade. De jur împrejur, creste de munți stâncoşi străjuiesc valea tăiată de apă. Peştera e dincolo de pârâu. Trecem s-o vizităm. Aici alte minuni. O gură cu gâtlej afund se deschide în mâlul prăpăstios, parcă e gâtlejul pământului, de unde ies vuiete surde, odată cu apele țâşnite din întuneric. Chiar înainte de ora 10 trebuie însă să plecăm. Cine vrea se lasă în jos spre cheile Tătarului şi Bolboci. Noi vom urca valea înapoi, de data asta peste Babele, ca să mergem la crucea Caraimanului. În câteva ceasuri suntem iarăşi sus pe şaua Bucegilor, vecini cu cerul. Urcuşul e greu şi în piept, dar bătrânele babe sunt vrednice de văzut. Pietre sure, cât casa,

aşezate în picioare, tăiate de vânturi şi fățuite de ploi în chip de mese colosale.

Pe toată întinderea asta dintre Babe, Caraiman şi Omul pluteşte un suflu de mare legendă. Aici se zice că erau altarele cele mai sacre ale strămoşilor noştri traci. Aici urcau ei în mari alaiuri, la zilele sfinte, ca să aducă jertfă zeilor autohtoni, ale căror simulacre s-ar găsi azi în stâncele ciudate cu înfățişări de chipuri colosale. Aici ar fi fost leagănul vechei religii dorice, împărăția bătrânului Zeu Saturn, al cărui chip cioplit ar fi stânca de pe Omul, distrusă barbar de dinamită. Pe masa uriaşă a Babelor a curs de multe ori sângele omenesc al jertfelor ce trebuiau să ducă zeilor veşti de la pământeni.

De departe, toate aceste stânci au înfățişări de idoli şi par simulacrele marilor divinități ce au stăpânit vremile pelasge şi trace. Până şi azi s-a păstrat obiceiul acestor memorii ale pelerinării. În adevăr, de Sf. Marie tot acest platou plin de amintiri preistorice este plin de lume, oameni simpli din popor, veniți de peste tot, din valea Prahovei, din a Ialomiței, din a Moeciului, din a Bârsei la Crucea Caraimanului, purtată parcă de vagi îndemnuri ancestrale.

De pe platou coborâm în valea Iepei şi de aici, cotind la stânga pe o cărare scobită în peretele de stâncă al Caraimanului, ieşim prin spărtura lui la Cruce.

Iat-o - e imensă, 42 metri înălțime şi de la ea priveliştea e unică. Buşteni, Azuga, Sinaia, Predeal par jucării zvârlite într-o prăpastie albastră. Dar trebuie să ieşim înapoi sus pe platou înainte de sfințitul luminii şi luăm drumul îndărăt ieşind iar în cărarea ce duce jos la Buşteni pe valea Iepei.

Dacă am vrea am coborî chiar de aici. Dar ne-am hotărât să vedem o noapte cu lună pe Caraiman. De către Zamora iese luna plină şi încet, încet plaiul muntelui se poleieşte cu aur subțire de lună. Iar valea Prahovei scânteie de lumini electrice. Dar noi aici sus umblăm ca nişte lunateci, pe acoperişul pământului. Alunecăm pe schiaburile de piatră ale munților. Ne mişcăm tăcuți într-o halucinantă atmosferă de dincolo de vremi şi lume - în noaptea fantastică de vară, învăluită de lună. Iarba tare şi groasă e înmuiată de rouă, văzduhul înmuiat de lumină potolită rece şi umedă. Muntele tace cu măreție. Noi ne ştergem pe fața pământului, cu umbrele lungi târându-se după noi. E o poezie sălbatică şi ciudată, ne mai simțită. Ajunşi la căsuța Şil ne luăm drumul pe platou, care duce la Sinaia peste Piatra Arsă sau coborâm pe ea drept în Bordei. Cu faclele aprinse, dar cu pază să nu dăm

foc pădurilor, începem coborâşul pe zigzagul potecii strejuite de funicular şi când pe sub pădure, când prin luminişuri şi goluri, ajungem după 4 ceasuri în sat. Lumea s-a culcat. Rari privighetori ne-au zărit încă de sus şi ne-au urmărit cum ne lăsăm cu faclele, ca nişte luceferi coborâtori pe pământ. Dormim într-unul din hoteluri şi a doua zi de dimineață suntem înapoi la Bucureşti după 3 zile de turism în munți.

(„Buletinul Societății Academice de Turism România”, ianuarie 1931, pp. 5-12)

TOAMNĂ TÂRZIE

TRĂIM NECONTENIT ÎN MIJLOCUL unei neîntrerupte, unice poezii a naturii. Numai noi, oamenii, o frângem în nuanțe, aşa cum norul îmbucătățeşte lumina albă în fețe de curcubeu. S-ar putea spune că noi trăim conştient poezia naturii, umanizând-o, o creăm a doua oară.

Poezia toamnei este poezia omului care îşi transfigurează astfel declinul vieții, împărtăşindu-şi destinul lui pieritor cu al cerului şi al pământului.

Somptuoasele agonii ale cerurilor de toamnă sunt mai mult ale vieții noastre şi zilele descresc mai mult în noi. Ne scuturăm frunzişurile în clipe îngălbenite la fel ca copacii păliți de brumă. Flotilele de cocori străbat spațiile reci, ca să se refugieze undeva în tropicele sufletelor noastre unde aşteaptă. Când se întorc, căutând, tot din noi revin. Simțim solstițiul toamnei ca pe solstițiul vieții noastre şi furtunile din afară ne bântuie şi nouă lăuntricele mări ale sângelui.

Ce semnificație adânc umană au podgoriile crucificate pe lemnele haracilor, cu rodul aşteptând zdrobirea sub picioarele morții. Rămân în urmă dealurile vieții călcate de argații năimiți ai destinului. Dar paşnica poezie a toamnei ne împacă aşa cum ne-ar împăca o operă de artă făurită de noi înşine. Ne contemplăm melancolia împuținării noastre, tristețea treptatei noastre întunecări. Le contemplăm însă trecute în proporții uriaşe şi devin tălmăcite în peripeții aeriene şi cereşti, în drame vegetale care cuprind codrii unei țări întregi, în spaime ce acopăr munții în giulgiuri de neguri, în panice stârnite în toate aripile ridicate pentru surghiun.

Ajunşi la maturitatea acțiunilor şi dincolo de cruziciunea pasiunilor, ne alinăm descumpătul interior cu marele calm în care se înfăşoară natura pregătindu-se de amorțire. Romantismul din noi şi veşnicul dor de mit se măguleşte cu formele aurite în care ne vedem înveşmântate trecerile noastre prin toamna trupească şi sufletească. Tot brume ne bat şi creştetele noastre şi dintr-o dată bruma devine poetică. La fel, tivite cu galben, grădinile zilelor noastre îşi coboară sevele în pământ, spre rădăcinile strămoşilor. Poezia toamnei destrupează până la nemărginire şi ideal durerea sleirii noastre şi în mărețul joc al simfoniei de culori privim fresca pogorârii noastre către apus. Azur pustiu fără de căldură - tristă chiar la amiază - pământ acoperit cu flori mortuare, umbre reci cazând grabnice din amurgul chinuit, foi irosite cu aurul nefolositor... Câte avertismente înscrise în tragicele şi frumoasele stihii din afară şi din noi.

(„Revista Fundațiilor Regale”, 1 noiembrie 1943, pp. 267-268)

CUPRINS

Observații

[←1]

În această antologie am adunat povestiri care se regăsesc în *Capul de zimbru*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988, *Căprioara din vis*, Biblioteca pentru toți copiii, nr. 25, Editura Ion Creangă, București, 1973, precum și din alte surse [*Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, 1998].

[←2]

Rând, şir, lanţ.

[←3]

întoarcere, adică „aversiune, înverşunare”.

[←4]

[om] fără dumnezeu”, ateu.

[←5]

loc subpământean asemănător Infernului, care, la asiro-babiloneni şi la evrei, reprezintă locuința sufletelor după moarte până la judecata de apoi. Este închipuit ca un ținut al întunericului şi al umbrelor morților, unde lumina este totuna cu noaptea.

[←6]

(lighioană), încrucişare a lui *jiganie*, cu *gadină*, este cuvânt folosit de V. Voiculescu în mai multe povestiri.

[←7]

Asolamént, asolamente, s. n. Tehnică a împărţirii unui teren cultivabil în mai multe loturi (în raport cu numărul de plante care urmează a fi cultivate) şi a repartizării prin rotaţie a fiecărei plante pe un lot anumit. [Aici termenul este folosit forţat, probabil cu tentă peiorativă].

[←8]

Loc unde s-a născut şi trăieşte (tot timpul) cineva; pământ natal; patrie.

[←9]

Un fel de franzelă împletită.

[←10]

Necredincios, din punctul de vedere al evreilor. Ebr. goj „popor păgân”.

[←11]

Mic arbust exotic cu flori albastre, mai rar roşii sau albe, cultivat la noi ca plantă ornamentală.

[←12]

sângele-voinicului.

[←13]

Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc.

[←14]

filozof grec la Şcoala Peripatetică. El este considerat părintele botanicii. A învăţat întâi la Platon iar apoi la Aristotel, care l-a considerat favoritul său şi l-a numit succesorul său. El a fost conducătorul Şcolii Peripatetice din anul 322 î.Chr. până la moartea sa în 287 î.Chr. În acest răstimp se spune că a avut peste 2000 de discipoli.

[←15]

Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie; persoană care avea acest grad şi care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii.

[←16]

Neocupat, liber de muncă.

[←17]

Príor, priori, adj. (Pop.; *despre miei*) Născut primăvara foarte timpuriu.

[←18]

Care şi-a pierdut prospeţimea.

[←19]

Limbaj galant, subtil; amabilitate artificială.

[←20]

glumă, şagă.

[←21]

Pălălaie, vâlvătaie, mare flacără.

[←22]

Bărbat care a fost castrat.

[←23]

Îndată, numaidecât; fără întârziere.

[←24]

Vânzare, negoţ, afaceri (reuşite).

[←25]

Mică pasăre călătoare, de culoare cenuşie-brună, cu pete mai închise, care îşi răsuceşte des şi cu multă uşurinţă capul; sucitoare (Jynx torquilla). – Cap1 + întort „întors” + suf. -ură.

[←26]

1. Care prezintă anomalia de a nu fi de aceeaşi culoare, care au culori diferite; (despre ființe) cu ochi de culori diferite; cu lumina ochiului înconjurată de un cearcăn albicios. 2. Care suferă de strabism.

[←27]

Întrunire, sfat (sătesc), adunat de obicei pentru stabilirea cislei (1). – Din sl. čislo „număr”.

[←28]

Omul izbi două pietre, şi din mână țâşni deodată flacăra unui fulger ce înspăimânta animalele în nopțile de furtună. Lumina ajunse din ce în ce mai puternică şi-l îmbrăca tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu şi se răsfrângeau prin el stelele, iar o frântură din soare veghea liniştită la căpătâiul omului. [Finalul modificat a apărut în „*Gazeta literară*", nr. 21, 21 mai 1964, precum şi în *Căprioara din vis*, Biblioteca pentru toți copiii, nr. 25, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1973]

[←29]

Păstrare.

[←30]

1. Fumar; 2. Uşa sau fereastra (răsuflătoarea) podului casei.

[←31]

(A umbla) cu şoalda = (a umbla) cu şmecherii, cu vicleşug, cu minciuni.

[←32]

Aramaica - Idiom din familia limbilor semitice, în care sunt scrise o parte dintre cărțile de cult ale evreilor.

[←33]

Oraş al cărui nume derivă din cuvântul evreiesc „*gader*” care înseamnă „frontieră”.

[←34]

1. poiană mică de pădure. 2. loc cultivat înconjurat de o pădure sau de un teren sterp. 3. loc nesemănat, rămas în interiorul unui loc semănat. 4. (înv.; în forma: preloacă) teren despădurit, arat şi pregătit ca ogor. 5. izlaz, imaş. 6. luncă, crâng, zăvoi. 7. vale îngustă, vâlcea înfundată. 8. spărtură, despicătură, gaură; scobitură, loc prin care se scurge apa. 9. (în forma: prilucă) crestătură făcută în piciorul de sus al prispei. 10. staul pentru oi.

[←35]

Consecință a unirii ipostatice, constând în lipsirea sau „golirea” lui Iisus Hristos de slava avută înainte de întrupare şi asumarea firii omeneşti sau coborârea lui la starea de om, ferit însă de păcat; reversul c. este îndumnezeirea firii omeneşti din Iisus Hristos.